

Η ΕΙΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΜΑΪΟΣ 1953

ΕΚΔΟΤΑΙ:
Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας ὅλης:
ΙΩ. Ν. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑωτέρικοῦ: Ἐτησίᾳ . . Δραχ. 150.000
Ἑξάμηρος 80.000
Ἐξωτέρικοῦ: Ἐτησίᾳ . . Δολλ. 10
ἢ Διῶν Ἀγγλίας 8 1/2
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.000
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ . . . ΔΡΑΧ. 12.500

Ἀντεπιστάλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧ. ΗΛΙΑΔΗΣ (Θεσσαλονίκη)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΩΝ, Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Γ. Ι. Παπαγεωργίου:	Τὸ δῶμα τῆς ἀλώσεως	439
Κων. Δ. Μέρτζιου:	Τὸ πάγκομο τῆς Πόλης (Δημιτικά τραγούδια)	446
Γαναγιώτου Χρήστου:	Ἐν ἀνέκδοτον Πατριαρχικὸν γράμμα	447
Τάσου Γριτσπούλου:	Μεθόδιος Ἀνθρακίτης	449
Μάνθου Οἰκονόμου:	Ὁ Θουίνουπέλεως Νέζυτος	461
Κ. Α. Παπαγεωργίου:	Τὸ Ἑ. Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον περὶ Ἠπείρου	467
Βασιλείου Κρυττάλλη:	Κώδιξ Κοινότητος Μονοδενδρίου	472
Ἀλ. Δειθαδέως:	Σύδοτα, Ἀγερούσια Λίμνη, Γλυκὸς κόλπος	476
Δημ. Σαλαμάγκα:	Τὸ πυρεθρὸν πρὸ ἐσθυσε τῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ	482
Ἀθαν. Χ. Παπαχαρίση:	Ὁ Γύλιππος	484
Τάκη Σιωμπούλου:	Ἡ ἐρύση τοῦ παζαριστοῦ	488
Κων. Καδάφη:	Νανουρίσματα-ταχταρίσματα	491
Γιῶργου Ράγκου:	Παλαιογραφικά ἐκ Παγώνιου	491
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Κ. Καδάφη:	502
Γ. Ι. Χριστογιάννη:	α) «Θερμοπύλες» β) «Ἰωνικὸν» (ποιήματα)	503
Λουδ. Οὐλλαντ:	Ὁ θάνατος τῆς Σφίγγας (ποίημα)	504
Jean Viguand:	Μέτα στὸς ἀφανεῖς (διήγημα)	505
Θάνου Καρβελά:	1453-1953 (ποίημα)	509
Τάκη Σιωμπούλου:	Τὸ γούρι τῶν Ἐντενχαλ (μετάφραση Ἀρτ. Γερωνικῆ)	518
Βασιλ. Κραψίτη:	Ὁ σιδεράς (ἐκδόστη Δ. Σαλαμάγκα)	512
Γ. Κοτζιούλα:	Ὁ φίλος μου ὁ Μισὲλ (διήγημα)	513
Νίκου Πρωτόπαπα:	Ὁ Παλαμάς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παράδοσις	517
	Πορεία (ποίημα)	529
	Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα	531
	Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ	534

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Πνευματικὰ θάβρα—Σὲ δευτέρῃ μοῖρα—Ἡ διδασκαλία Δεσφίου—Τύχη ἀγαθῇ—Ὁ Ραδιοσταθμὸς—Αἱ ἐπιστολαὶ μας: Σύδοτα, Ἀγερούσια Λίμνη κ.λ.π.—Τὸ Σπηλαιὸν Περάματος—Ἀγνωστοὶ πρωταγωνισταὶ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα—Ὁ ἱππικόποδες Ἀρίστης—Ἐκδηλώσεις γὰρ τὴν ἐκδοσὴν τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἐστίας»—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Κ. Δ. Στεργιοπούλου: «Οἱ ὑπεύθυνοι πολέμου εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα»—Δ. Σαλαμάγκα: «Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσφου»—Τὰ γεγονότα τοῦ Ἀπριλίου—Ἀλληλογραφία.—Βιβλία-περιοδικὰ πρὸς λάβαμε

„ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ„
ΜΑΪΟΣ 1953

ΤΑΚΗ Γ. ΒΑΦΙΑ

«ΑΡΤΑ»

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΑΪΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 13

ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ

Συμπληρώνονται αὐτὸν τὸν μῆνα πεντακόσια χρόνια ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29 Μαΐου 1453, ἀπὸ τότε δηλαδὴ ποὺ ὁ τελευταῖος βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἐπιπτε παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀναφωνῶν : «Δὲν εἶναι κανένας χριστιανός, διὰ νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου ;».

Οἱ Τοῦρκοι, — ἄσπονδοι τότε ἐχθροί μας, σήμερα φίλοι καὶ σύμμαχοί μας κατὰ παράδοξον τῆς μοίρας μεταστροφῆν, — ἐτοιμάζονται εἰς τὴν χώραν των ἀπὸ καιροῦ διὰ τὸν μεγαλοπρεπῆ ἐορτασμόν τῆς πεντακοσιοστῆς ἐπετείου τῆς Ἀλώσεως. Ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἀμβλύνονται τὰ πάθη μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ καὶ αἱ πληγαὶ ἐπουλῶνονται, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ αἰσθάνεται ὀδύνην ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ κατὰ τὴν ἀνατολὴν αὐτῆς τῆς θλιβερᾶς ἐπετείου. Διότι δὲν ἤμπορεῖ ὁ πανδαμάτωρ χρόνος νὰ μειώσῃ τὴν σημασίαν ἐνὸς τόσοσιν συνταρακτικοῦ διὰ τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα γεγονότος, ὅπως εἶναι ἡ πτώσις τῆς Βασιλευούσης εἰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν, ποὺ δὲν ἐσήμαινε μόνον τὴν πολιτικὴν ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ἄξιστον δυνάστην τῆς Ἀσίας. ἀλλὰ καὶ τὸ γκρέμισμα τοῦ τηλαυγοῦς Φάρου τῆς Χριστιανωσύνης, ποὺ ἐπὶ ἑνδεκα αἰῶνας ἐσχόρπιζε τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς βαρβάρους. Δὲν δικαιούνται οἱ Τοῦρκοι νὰ θριαμβολογῶν, διότι μὲ πολλὰς μυριάδας πολεμιστῶν κατέλαβον τὴν ἀπὸ πολλοῦ

ἡμιθανῇ πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντίου, ποὺ ὑπερήσπιζον μόλις ἑπτὰ χιλιάδες μαχητῶν.

Ἡ Βοσπορίτισσα πόλις τοῦ Κωνσταντίνου, ποὺ κατὰ τὴν θαυμασίαν ἔκφρασιν τοῦ Παλαμᾶ ἦταν

«καὶ τῆς στεριᾶς ἀρματολὴ καὶ τοῦ πελάου
[κουρσάρα, μέσ' στὴ νυχτιὰ ἀστραποκαμός, μέσα στὴ
[μέρα ἀντάρα»,

κυματοθραύστης τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλὰ καὶ φωστήρ τῆς οἰκουμένης, ἐπιπτεν ὡς ὄριμος καρπὸς εἰς χεῖρας τοῦ Μωάμεθ Β', γέρας μακροῦ αἱματηροῦ ἀγῶνος. Ἀπροσμέτρητον τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν.

*

Ὁ Χαλκοκονδύλης (405) ὡς ἐξῆς χαρακτηρισίζει τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου :

«Δοκεῖ δὲ ἡ ξυμφορὰ αὕτη μεγίστη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην γενομένων ὑπερβαλέσθαι τῷ πάθει, καὶ τῇ τῶν τοῦ Ἰλίου παραπλησίαν γεγενῆσθαι, δίκην γενέσθαι τοῦ Ἰλίου ὑπὸ τῶν βαρβάρων τοῖς Ἕλλησι (πασσινδὶ) ἀπολουμένοις, καὶ οὕτω τοὺς Ρωμαίους οἶσθαι ξυμβῆναι, τὴν τίσιν ἀφίχθαι τοῖς Ἕλλησι τῆς πάλαι ποτὲ γενομένης Ἰλίου ξυμφορᾶς».

Ὁ Κριτόβουλος (LXVIII, 1372—1377) ἐξαίρει τὸ κοσμοϊστορικὸν τοῦτο γεγονός διὰ τῶν ἐξῆς κρίσεων :

«.. Καὶ γὰρ ὄντως πάθος μέγα τοῦτο γέγονεν ἐφ' ἡμῶν ἐν μιᾷ δὴ ταύτῃ πόλει οἷον ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πάλαι μνημονουμέ-

νων τε καὶ ἱστορουμένων μεγάλων πόλεων μεγέθει τε τῆς ἀλούσης πόλεως καὶ δξύτητι καὶ ἀποτομία τοῦ ἔργου· οὐχ ἥμισυ δὲ πάντας ἐξέπληξε τοὺς τε ἄλλους καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς δρᾶσαντας καὶ παθόντας τῷ τε παραλόγῳ καὶ ἀήθει τοῦ γεγονότος καὶ τῷ ὑπερβάλλοντι καὶ ξενίζοντι τοῦ δεινοῦ».

Ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος (Ἰστ. Ἑλλ. Ἑθν. τ. Ε' σ. 378) γράφει διὰ τὴν Ἀλωσιν :

Ἡ ἱστορία μνημονεύει πολλῶν καταστροφῶν αἰτίνες ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται δραματικώτεραι καὶ καταπληκτικώτεραι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνταῦθα τῷ ὄντι τὸ δίκαιον καὶ ἡ βία ἀντιπαρετάχθησαν κατ' ἀλλήλων μετὰ ψυχροῦ νινος αἵματος. Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐμονομάχησαν ἀταράχως, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὁ μὲν Μωάμεθ θαρρῶν εἰς τὴν ἑλικὴν δύναμιν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος πεποιθὼς εἰς τὸν ἡθικὸν θορίαμβον. Τούτου δ' ἕνεκα οὐδ' ὁ φόνος ἀπέβη ὑπερβολικός, καὶ τοσοῦτος μόνον ὅσος ἤρκει, ἵνα ἀσφαλισθῇ ἡ νίκη τῆς βίας καὶ ἡ τιμὴ τοῦ δικαίου. Πράγματι ὁμως οὐδεμία τῶν ἱστορικῶν καταστροφῶν ἀπέβη τραγικωτέρα. Διότι διὰ τῆς ἀλώσεως ταύτης δὲν ἔπεσε μόνη ἡ κυριευθεῖσα πόλις, δὲν ἔπεσε μόνη ἡ καταλυθεῖσα βασιλεία, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἐπεσκιάσθη κόσμος ὁλόκληρος πραγμάτων καὶ δογμάτων, ὁ κόσμος ὁ Ἑλληνικός...».

*

Πολλὰ ἔχουν γραφῇ διὰ τὰς ὁργανικάς νόσους, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔπασχε τὸ Βυζάντιον ὡς πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς οργανισμὸς καὶ αἱ ὁποῖαι τὸ ἐφθειραν καὶ τὸ ὑπενόμειυσαν, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Ὀσμανλήδων. Εἶναι γενικῶς παραδεκτὸν σήμερον ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς, ὅτι ἡ Φραγκοκρατία κυρίως (μετὰ τὸ 1204 μ.Χ.) μετὰ τὴν οἰκονομικὴν διείσδυσιν τῶν Βενετῶν, Γενοατῶν, κ.λ. εἰς τὰ νευραλγικά σημεῖα τοῦ Βυζαντίου κατ' οὐσίαν εἶχεν ἤδη ἀπεργασθῇ ἀπὸ τότε τὴν καταστροφὴν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Ὡστε κατὰ τὸ 1453 κατάλυσίς του ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπῆρξεν ἀπλῶς ἡ τυπικὴ ἐπισφράγισις ἐνὸς ἱστορικοῦ γε-

γονότος κριθέντος πρὸ αἰώνων (παρ' ὅλας τὰς μετὰ ταῦτα παροδικὰς ἀναλαμπὰς καὶ σπασμωδικὰς προσπαθείας πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων). Δυστυχῶς οἱ νόμοι τῆς Ἱστορίας εἶναι ἀμείλικτοι. Καὶ ὁ μεγαλύτερος ἡρωισμὸς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀποτρέψῃ τὰς συνεπείας θανάσιμων σφαλμάτων, ποῦ διέπραξαν οἱ ἡγέται ἐνὸς λαοῦ. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι εἰς τὴν χορείαν τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων (κατὰ τοὺς μετὰ τὸ 1204 ἰδίως χρόνους) ὑπῆρξαν πολλοὶ μέτροι καὶ ἀρκετοὶ ἀνίκανοι... Πείσμονες καὶ ἐγωπαθεῖς, νωθροί, χαννωμένοι ἐκ τῆς τρυφῆς τοῦ Παλατίου καὶ τῶν διασκεδάσεων τοῦ Ἱπποδρόμου, ἔχασαν τὸ ἀκριτικὸν πνεῦμα καὶ ἐστάθησαν ἀνίκανοι νὰ διαγνώσουν τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, ποῦ ἐδημιουργοῦσε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ διαρκὴς πρόδοσις τῶν διαδόχων τοῦ Ὀσμὰν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, δηλαδὴ μέσα εἰς τὸν πνεῦμονα τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Ἄν εἰς αὐτὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τῆς φρεὺς δαρκινῆς νοοτροπίας, (ἡ ὁποία εἶχε καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν ἀνάπτυξιν της), καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐξαθλίωσιν τοῦ πολλοῦ λαοῦ, εὐκόλα ἐξηγοῦμεν τὴν ἐσωτερικὴν ἐξάρθρωσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Παράγων ἀποφασιστικὸς ἐπίσης ἀπέβη διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου ἡ ἀρνητικὴ τῶν Ὀρθοδόξων νὰ ὑποκύρουν εἰς τὸς περὶ ὑποταγῆς εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν Ἰταμὰς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Δύσεως, ὑπεύκοντα εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Ποντίφηκος, εἶδον μὲ ἀπάνθρωπον ἀπάθειαν τὸ φανερόν δεῦμα τοῦ ὀρθοδόξου Χριστιανισμοῦ, ἀγωνιζομένου νὰ συγκρατήσῃ τὴν τουρκικὴν πλημμυρίδα. Καὶ μόνον, ὅταν τὰ πράγματα εἶχον φθάσει ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς καὶ ἡ Βασιλεύουσα ψυχορραγοῦσεν, ὁ Πάπας συνεκινήθη ἐπὶ τέλους καὶ ἔστειλε σὺμβολικῶς μικρὰν βοήθειαν, ἡ ὁποία ὁμως δὲν ἐπρόλαβε νὰ κάμῃ τίποτε. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τούτου ὁ Κριτόβουλος (LXX, 1455).

«Αἱ δὲ τριάκοντα τριήρεις, αἳ ὁ τῆς Ρώμης ἀρχιερεὺς ἔπεμψε βοηθοὺς τῇ τε πόλει καὶ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, καταχθεῖσαι εἰς Χίον καθεῖσε πνεύμασιν ἐναντί-

οις χρησάμεναι, αὐτοῦ περιέμενον, καιρὸν ἐπιτήδειον ἀναμένουσαι. Ὡς δὲ μετὰ μικρὸν ἐπύθοντο τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν, ὕστερ ῥήσασαι τῆς βοήθειας πάλιν ἀπέπλευσαν οἰκοί, μηδὲν ὑπὲρ ὧν ἦσαν διαπραξάμεναι».

Ἄν δὲν διεπράττοντο θανάσιμα σφάλματα (πολιτικά, στρατηγικά, διπλωματικά), ἂν ἔλειπεν ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ἀκαμψία, ἂν ἐπεδεικνύετο ὑπὸ τῶν προκατόχων τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου περισσοτέρα κατανόησις τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀναγκῶν καὶ διπλωματικότης μεγαλυτέρα, ἴσως ἡ πορεία τῶν γεγονότων νὰ ἦτο διαφορετικὴ. Πάντως τὸ Βυζάντιον ἔπεσεν ἔνεκα τῶν ἁμαρτιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ δουλεία ἐπῆλθεν ὡς θεία τιμωρία. Τοῦτο τονίζει ὁ λαϊκὸς ποιητὴς εἰς τὸ γνωστὸν τραγούδι — μοιρολόγι τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν τελευταίαν Λειτουργίαν :

— Φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ'

[Ἀρχαγγέλου στόμα :

Πάψετε τὸ χερουβικό κι ἄς χαμηλώ-

[λώσουν τ' Ἄγια,

... γιὰ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη

[νὰ τουρκέψη.

Τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν ἀπηχεῖ καὶ ὁ ἱστορικὸς Κριτόβουλος (LXX, 1455) λέγων : «Ἐδεῖ δὲ ἄρα πάντως τὴν δυστυχῆ ταύτην πόλιν ἁλῶναι τε καὶ κακῶς παθεῖν ... οὕτω τοῦ θεοῦ ἐνδόξως».

Ὁ αὐτὸς ἱστοριογράφος (XLV, 861-887 καὶ XLVI, 888-894) περιγράφει λεπτομερῶς τὰ ἐπιφανέστατα θεῖα σημεῖα, τὰ ὁποῖα προμηνύσαν τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως :

«... Πρὸ γὰρ τριῶν ἢ τεττάρων ἡμερῶν τοῦ πολέμου θεοκλητούντων πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει ἀνδρῶν ὁμοῦ τε καὶ γυναικῶν, καὶ περιερχομένων αὐτὴν μετὰ τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος, αὕτη τῶν χειρῶν αἰφνης ἐκπεσοῦσα τῶν κατεχόντων, μηδεμιᾶς ἡστυνοσσοῦν ἀνάγκης ἢ βίας ἡγήσαμένης, πρηνῆς ἔπεσεν ἐπ' ἐδάφους. Πάντων οὖν ἀναδοησάντων εὐθὺς καὶ ξυνδεδραμηκῶν εἰς ἀνάστασιν τῆς εἰκόνος, αὕτη μάλλ' ὄν ἐβρίθη κάτω μόλυβδοῦ δίκην βαρυνομένη, ὥσπερ ἐνισχημένη τῷ ἐδάφει, καὶ ὅλως δυσάποσπαστος ἦν. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ἐγίνετο, ἕως οὐ μετὰ βίας πολλῆς καὶ κραυγῆς μεγάλῃς καὶ

δεήσεως πάντων οἳ τε ἱερεῖς καὶ βαστάζοντες μόλις ἀνέστησάν τε αὐτὴν καὶ τοῖς τῶν φερόντων ὤμοις ἐπέθεσαν....

Ἐπειτα δὲ οὐκ ἔφθησαν μικρὸν προδόντες, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο, μεσημβρίας οὐσης σταθερᾶς, ἔρονται πολλαὶ καὶ ἀστραπαὶ κατερράγγησαν μετὰ νέφους, καὶ ὕσγε λάβρον βετὸν μετὰ χαλάζης σφοδροτάτης, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀντέχειν ἢ προβαίνειν ἐτι τοὺς τε ἱερεῖς καὶ φερόντας τὴν εἰκόνα καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀκολούθων, τῇ φορᾷ τῶν καταφερομένων ὑδάτων καὶ τῇ βίᾳ τῆς χαλάζης βαρυνομένους τε καὶ κωλυομένους...

Καὶ τῇ μὲν προτέρᾳ ταῦτα ἐγένετο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἔωθεν νέφος βαθὺ τὴν πόλιν πᾶσαν περιεκύλυψεν ἀπὸ πρωίας βαθείας ἕως ἑσπέρας. Τοῦτο πάντως ἐδήλου τὴν ἀποδημίαν τοῦ θεοῦ καὶ ἀναχώρησιν ἐκ τῆς πόλεως ἢ τὴν τελείαν ταύτης ἐγκατάλειψιν καὶ ἀποστροφὴν· νέφει γὰρ τὸ θεῖον κρυπτόμενον καὶ παραγίνεται καὶ πάλιν ἀπέργεται. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Καὶ ἀπιστεῖτω μηδεὶς· πλεῖστοι γὰρ οἱ τούτων μάρτυρές τε καὶ θεαταὶ τῶν τε ξένων καὶ ἀστών...».

Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ διήγησις τοῦ Φραντζῆ (600—615):

«... τρίτον δὲ ὅτι ἐθεώρουν σημεῖον, φῶς ἀστράπτον καταβαῖνον ἐξ οὐρανῶν καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτός ἄνωθεν τῆς πόλεως ἐστός διέσκεπεν αὐτήν· καὶ ὅς εἶδον αὐτὸ τὸ φῶς, ἐν πρώτῃς ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς ὠργίσθη τοῖς χριστιανοῖς καὶ ἤθελεν αὐτοὺς κατακαῦσαι καὶ ἡμῖν παραδῶναι δούλους. Ἐπειτα δὲ ὡς εἶδον ὅτι πάντοτε μετὰ αἰσχύνης ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν κλιμάκων ἀπεκρημνίζοντο καὶ τοσαύτας μηχανὰς ποιοῦντες καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν, καὶ ὡς ἤκουσαν καὶ ψευδὴ φήμην περὶ τοῦ στόλου τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Ἰάγκου, πάλιν περὶ τοῦ φωτός ἐκείνου ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πολεμεῖ καὶ σκέπει αὐτοὺς καὶ ἀντιλήπτωρ αὐτῶν ἐστὶ, διὸ καὶ ἡμεῖς ἀνευ θελήματος αὐτοῦ οὐ δυνάμεθα ποιῆσαι οὐδέν. Καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ὁ ἀμνηστὴς, ὡς εἵπομεν, καὶ πᾶς ὁ στρατὸς αὐτοῦ λυπούμενος καὶ κατηφὴς ὑπῆρχον· ὅς βουλευθείς ἐπὶ τὴν αὐρίον ἐγερθῆναι καὶ τὴν πολιορκίαν λῦσαι· τῇ δὲ αὐτῇ ἑσπέρᾳ ἐν' ἣ ἐπὶ τὴν αὐρίον ἐδούλοντο ἵνα ἀπέλθωσιν, ὁρῶσι πάλιν, ὡς σύνθεες, τὸ φῶς ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαῖνον. Καὶ οὐχ

ἦπλωτο, ὡς σύνηθες, τὸ πρότερον, ἕως ἀνωθεν τῆς πόλεως ἰστάναι δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἀλλ' ἐκ μακροῦ μόνον ἐφάνη καὶ εὐθὺς διασκορπισθὲν ἀφανὲς ἐγένετο· ὡς οὖν εἶδον αὐτὸ δ' ἀμνηρᾶς καὶ πάντες οἱ αὐτοῦ, χαρᾶς πολλῆς πλησθέντες ἔλεγον «ὁ Θεὸς τὰ νῦν ἐγκατέλειπεν αὐτούς». Καὶ αὐτὸ ἔκριναν οἱ τῆς μιᾶς αὐτῶν καὶ ἀσεβοῦς θρησκείας καὶ πλάνης σοφοὶ καὶ γραμματεῖς πῶς τὴν πόλιν κερδήσωσι τὸ φῶς ἐδήλου· καὶ οὕτως πάντες ἐλπιδας εἶχον χρηστάς ὦν καὶ ἐπέτυχον διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν».

Σημεῖον ἀντιλεγόμενον παραμένει διὰ τοὺς ἱστορικοὺς τὸ ἂν ὁ τραυματισμὸς τοῦ Ἰουστινιανῆ (Λόγγου) κατὰ τὴν κρίσιμον φάσιν τῆς μάχης ὑπῆρξεν ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων διὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Πόλεως. Ὅτι τὸ γεγονός τοῦτο, ἐπισυμβάν κατὰ τὴν στιγμήν πού ὁ ἀγὼν εὐρίσκετο εἰς τὸ κορυφωμα τῆς ἐντάσεώς του, κατεθορύβησε τοὺς μαχομένους καὶ ἔκαμψε τὴν ἀντοχήν των, τὸ βεβαίον καὶ οἱ τέσσαρες ἱστοριογράφοι τῆς Ἀλώσεως, μολοντί εἰς τὰς λεπτομερείας διαφέρει ἡ διήγησίς των. Παραθέτομεν τὰς σχετικὰς περικοπὰς :

Ὁ Φραντζῆς (944—953) λέγει : «Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως λέγοντος ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ καὶ στρατηγὸς ἐπλήγη τὸς τοῦ βέλαι ἐν τοῖς σκέλεσιν ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα. Αὐτὸς δὲ ὁ τοσοῦτον ἔμπειρος ὢν πολέμου, ὡς εἶδε τὸ αἷμα ρεῖν ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ ὅλος ἡλλωιώθη, καὶ ἦν προέδειξεν ἀνδρίαν ἐκ τοῦ φόβου ἔχασε, καὶ ἀνωφελῶς μετὰ ταῦτα ἔπραξε. Ὅς ἀνεχώρησεν ὅθεν ἦν. Μετὰ σιωπῆς διήρχετο ζητῶν ἱατρούς, μὴ μνημονεύων τῆς γενναιότητος καὶ ἐπιδειξιότητος ἣν ἀρχῇθεν ἔδειξε. Καὶ οὐκ εἶπε τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ οὐδέν, οὔτε ἀντ' αὐτοῦ εἶασέ τινα ἑτέρων, ἵνα μὴ ἡ γεγονυῖα σύγχυσις γέννηται καὶ ἀπώλεια. Στραφέντες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ μὴ ἰδόντες τὸν στρατηγόν, διὰ τοῦ ρηθέντος λόγου οὐκ ἐφυγον εἰς ταραχὴν καὶ δειλίαν μεγάλην ἐνέπεσον...».

Κατὰ δὲ τὴν παρὰ Χαλκοκονδύλη (251) ἐκδοχὴν : «Καὶ ὁ Λόγγος αὐτὸς (= Ἰουστινιανῆς) τιτρώσκειται τηλεβολίσκῳ εἰς τὴν χεῖρα, καὶ τινες ἄλλοι τῶν ὀπλιτῶν ἐπετιτρώσκοντο, καὶ ἐκλιπόντες τὴν χώραν, ἣ ἐστήκεισαν, αὐτίκα διαζόμενοι εἰσέπιπτον, καὶ τοὺς τε ὀπλίτας τῶν Ἰανυῶν ἐτρέψαντο

καὶ ἐπικείμενοι ἐφόνευον. Ὁ μὲν οὖν Λόγγος ἀπεχώρει· εἶποντο αὐτῷ οἱ ὀπλίται, ἐπιόντων σφίσι τῶν νεηλῶδων...»

Ὁ Δούκας (1080—1085) διὰ τὸν τραυματισμὸν τοῦ Ἰουστινιανῆ λέγει :

«Ἐπλήγη γὰρ διὰ μολυβδοδόλου ἐν τῇ χειρὶ ὀπισθεν τοῦ βραχίονος, ἔτι σκοτίας οὔσης, καὶ διατρήσας τὴν σιδηρᾶν χλαμύδα, καὶ ἥτις ὑπῆρχε κατεσκευασμένη ὡς τὰ τοῦ Ἀχιλλέως ὅπλα, οὐκ ἠδύνατο ὑπὸ τῆς πληγῆς ἡρμεῖν. Καὶ λέγει τῷ βασιλεῖ : «στῆθι θαρσαλέως, ἐγὼ δὲ μέχρι τῆς νηὸς ἐλεύσομαι, κάκει ἱατρευθεὶς τάχος ἐπαναστρέψω».

Ἄλλως ἐκθέτει τὸ πρᾶγμα ὁ Κριτόβουλος (LVIII, 1189—1200).

«Ἦδη γὰρ μαχομένων γενναίως καὶ προθυμίας καὶ τόλμης οὐδὲν ἐλλειπόντων εἰς τὸν ἀγῶνα, βάλλεται μὲν Ἰουστίνος καίριαν βέλει τῶν ἀπὸ μηχανῆς κατὰ τοῦ στέρνου διὰ τοῦ θώρακος διαμπαῆς, καὶ ἐληθεῖς πίπτει αὐτοῦ, καὶ ἀποκομίζεται εἰς τὴν ἰδίαν σκηνὴν κακῶς ἔχων. Ἐκλύονται δὲ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες ἀπειρηκότες τῷ πάθει, καὶ καταλείψαντες τό τε σταύρωμα καὶ τὸ τεῖχος ἵνα ἐμάχοντο, πρὸς ἓν μόνον ἑώρων, ἀποκομίσαι τε τοῦτον ἐν ταῖς ὀλκάσι καὶ αὐτοὶ ἀποκομισθῆναι σῶς, καίτοι τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πολλὰ παρακαλοῦντος αὐτοὺς καὶ ὑπεσχημένον μικρὸν παραμεῖναι, ἕως ἂν ὁ πόλεμος λωφῇσῃ· οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' ἀναλαβόντες τὸν ἡγεμόνα σφῶν, ὥπλισμένοι ἐχώρουν ἐπὶ τὰς ὀλκάδας σπουδῇ καὶ δρόμῳ, μηδεὶς ἐπιστρεφόμενος τῶν ἄλλων».

Εὐλογον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀποχώρησις τοῦ Ἰουστινιανῆ ἐκ τῆς μάχης ἐκλόνησε τὸ ἡθικὸν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν ἐπέφερεν αὕτη τὸ μοιραῖον ρῆγμα, διότι νέα ἀπόπειρα τῶν Τούρκων πρὸς ἀνάβασιν ἐπὶ τοῦ τεύχους, γενομένη μετὰ τὸν τραυματισμὸν τοῦ Ἰουστινιανῆ, ἀπεκρούσθη. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ ἐκπόρθησις τοῦ φρουρίου ἔγινε κατόπιν νέας ἐπιθέσεως μεγάλων καὶ ἐκλεκτῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ὁ Μωάμεθ αὐτοπροσώπως διευθύνων τὴν μάχην ἐκράτει ὡς ἐφεδρικός διὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν ὥστε ἡ ἐξ ἐφόδου κατάληψις τμήματος τοῦ χερσαίου

τείχους ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ διαδοθεῖσα κατόπιν αὐτοῦ φήμη εἰς ὅλην τὴν ὑπερανθρώπως ἀγωνιζομένην ἑλληνικὴν φρουράν, ὅτι «ἡ πόλις ἐάλω» καὶ ὅτι ὁ ἐχθρὸς εὐρίσκεται εἰς τὰ νῶτα των, ἔδωκαν τὸ σύνθημα τῆς ὑποχωρήσεως εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πόλεως. Φαίνεται δέ, ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ματαίως ἀγωνισθεὶς νὰ συγκρατήσῃ τοὺς φεύγοντας ἄνδρας τοῦ Ἰουστινιανῆ καὶ νὰ ἀνασυντάξῃ τοὺς εὐαριθμούς ἄνδρας τῆς φρουρᾶς του, ἐπολέμησεν ὥς λέων καὶ μόνος ἀπολειφθεὶς ἔπεσε κάπου μεταξὺ τῆς Πύλης Χαρσοῦ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Παλατίου τῶν Βλαχερνῶν.

Κατὰ τινὰ ὀθωμανικὴν παράδοσιν ὁ Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη ὑπὸ τινος τούρκου ἀζάπη (=εὐζώνου) εἰς τὸν ἀνήφορον Ζεγερέκ—γιοκοσοῦ, παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος. [ιδὲ Κ. Παπαρηγοπούλου Ἰστ. Ἑλλ. Ἑθν. τ. Ε' σ. 373].

Ὁ Χαλκοκονδύλης δὲν κατῴρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου. Διὰ τοῦτο ἀοριστολογικῶς ἀποφαίνεται: (325).

«Τοῦ μέντοι βασιλέως Ἑλλήνων τὴν κεφαλὴν τῶν νεηλύδων τις μετὰ ταῦτα παρὰ βασιλέα ἐνεγκάμενος δῶρά τε ἔλαβε καὶ ἀρχὴν ἔδωκεν αὐτῷ. ὅτι δὲ τὸν ἀποθάνει, οὐδεὶς ᾔσθετο τῶν νεηλύδων φράσαι. Κατὰ γὰρ τὴν πύλην σὺν πολλοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ὥς ὁ τυχὼν ἐτελεύτησε, βασιλεύσας ἔτη τρία καὶ μῆνας τρεῖς...».

Ὁ Κριτόβουλος ὁμοίως, μᾶλλον ἀξιόπιστος, ἄλλως ἐκθέτει τὰ πράγματα: (LX, 1216—1227).

«... ταῦτα εἰπὼν (Μεχεμέτις) ἤγειτο πρῶτος αὐτός. Οἱ δὲ ἀλαλάξαντες δρόμῳ καὶ βοῇ φρικαλέῳ προλαβόντες τὸν βασιλέα χωροῦσιν ἐπὶ τὸ σταύρωμα, καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης ἐφ' ἱκανόν, τρέπονται τοὺς ταύτην Ρωμαίους καὶ διαίως ἐπιβαίνουσι τοῦ σταυρώματος, καὶ οὕτω τοὺς μὲν αὐτῶν ρίπτουσι κατὰ τοῦ χάρακος τοῦ μεταξὺ τοῦ μεγάλου τείχους καὶ τοῦ σταυρώματος, βαθεὺς ὄντος καὶ δυσδιεξιτήτου, καὶ κατασφάττουσι πάντας αὐτοῦ, τοὺς δὲ ὄνθουσι διὰ τῆς πυλίδος Ἰουστινίου, ἣν οὗτος ἀνέψεν ἐν τῇ

μεγάλῳ τείχει, ἵνα προχείρως ἔχῃ διαβαίνειν ἐπὶ τὸ σταύρωμα. Καὶ γίνεται ὠθισμὸς ἐνταῦθα καὶ φόνος τῶν προστυχόντων πολλὸς παρὰ τῶν ὀπλιτῶν, ἅτε ξυνδεδραμηκότων καὶ ἐτέρων οὐκ ὀλίγων ἀτάκτως πρὸς τὴν βοήν πολλαχόθεν, οὐ δὴ καὶ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος πίπτει μαχόμενος μετὰ τῶν ξὺν αὐτῷ γενναίως».

Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ ὀθωμανικὴ παράδοσις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπῆς ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη εἰς τὴν συγκροτηθεῖσαν περὶ τὸ βασιλικὸν παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν μάχην (ιδὲ Κ. Παπαρηγ. Ἰστ. Ἑλλ. Ἑθν. τόμ. Ε' σελ. 371—2).

Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἑβλιγιὰ δὲν φαίνεται δισταμένη τῆς τοῦ Δούκα, ὑποστηρίζοντος ὅτι ὁ αὐτοκράτης ἔπεσε παρὰ τὴν πύλην Χαρσοῦ, ἥτις δὲν ἀπείχε πολὺ τοῦ Παλατίου Βλαχερνῶν.

Ὅπως ὁμοίως καὶ ἂν ἔχουν τὰ τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου, (τὴν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἀλήθειαν ἴσως δὲν θὰ μάθωμεν ποτέ), ἐν εἶναι βέβαιοι:

Ἡ θυσία τοῦ τελευταίου βυζαντινοῦ βασιλέως μας θὰ παραμένῃ πάντοτε ὥς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐψυχίας ἐνὸς μονάρχου, ἔχοντος πλήρη συνείδησιν τοῦ χρέους του ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λαοῦ του, δυνηθέντος νὰ ὑψωθῇ ἐκεῖ ὅπου τὸν ἐκάλει ἡ ἱστορικὴ ἀνάγκη. Μὲ εἰρήνη συγκινήσεως διαβάζομεν τὰς περικοπὰς τῶν βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, ποὺ σχετίζονται μὲ τὰ δραματικὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἐφιαλτικῶν ἡμερονοκτιῶν πρὸ τῆς Ἀλώσεως. Μὲ ἀδρᾶς γραμμὰς καὶ ἀπείριτον γλῶσσαν, χωρὶς ἐπιτήδευσιν καὶ ρητορικὰς ἐξάρσεις, αἱ μαρτυρίαι αὐταὶ τῶν συγχρόνων μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἀνασυνθέσωμεν τὴν φοβερὰν τραγωδίαν, ποὺ ἐπαιχθῇ τότε εἰς τὴν ἐτοιμοθάνατον πρωτεύουσάν τοῦ Βυζαντίου μὲ πρωταγωνιστὴν τὸν Κωνσταντῖνον... Ἐνῶ δύναται νὰ σωθῇ φεύγων, δὲν τὸ πράττει, ἀλλὰ μένει εἰς τὴν Βασιλεύουσάν διὰ νὰ ἀποθάνῃ δίδων ἀνδρικήν ἀπάντησιν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ.

«Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοὶ δοῦναι οὕτε ἐμὸν ἐστὶ οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικοῦντων ἐν ταύτῃ. κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως

ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». (Δούκας 1010).

Κατὰ τὴν ὀδυνηράν ἐσπέραν τῆς Δευτέρας (28 Μαΐου 1453) συνάξας κατὰ τὸν Φραντζῆν (ΣΤ, 729 κξ.) πάντας τοὺς ἐν τέλει ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους ἐκφωνεῖ λόγον ἐνθαυραυντικόν, μεστὸν ὑψηλῶν ἐννοιῶν. Εἶναι τὸ κύκνειον ᾄσμα τοῦ μελλοθανάτου βασιλέως.

«Καλῶς οὖν οἶδατε, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρά τινα ὀφείλεται κοινῶς ἐσμέν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλείως ὡς χριστοῦ κυρίου, καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων».

Ἡ δευτέρα προᾶξις τοῦ δράματος ἐπαίχθη εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἄς δώσωμεν τὸν λόγον πάλιν εἰς τὸν Φραντζῆν (Ζ', 868).

«Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου σοφίας ἐλθὼν καὶ προσευξάμενος μετὰ κλαυθοῦ τὰ ἄχραντα καὶ θεῖα μυστήρια μετέλαβεν. Ὁμοίως καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐποίησαν». Ὁ Κωνσταντῖνος γνωρίζει, ὅτι ὀδύει πρὸς τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο φροντίζει νὰ ἐτοιμαθῇ ὡς καλὸς χριστιανός. «Εἶτα ἐλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα —συνεχίζει ὁ Φραντζῆς— ὀλίγον σταθεὶς καὶ ἐκ πάντων συγχώρησιν αἰτήσας, ἐν τῇ δε τῇ ὥρᾳ τίς διηγῆσεται τοὺς τότε κλαυθμούς καὶ θρήνους τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ; εἰ καὶ ἀπὸ ζύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἐδύνατο μὴ θρηνῆσαι».

Τὸν πλήρη χαρακτηρισμὸν τοῦ μάρτυρος βασιλέως μᾶς δίδει ὁ Κριτόβουλος (LXXII) :

«Θυγῆσκει δὲ καὶ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος αὐτὸς ἥπερ ἔφην μαχόμενος, σώφρων μὲν καὶ μέτριος ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν βίῳ γεγόμενος, φρονήσεως δὲ καὶ ἀρετῆς ἐς ἄκρον ἐπιμελεσμένος, ζυγνός τε καὶ τῶν ἀγαν πεπαιδευμένων, καὶ τοῖς πολιτικοῖς δὲ πράγμασι καὶ τοῖς ἐν ἀρχῇ οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τῶν πρωτείων παραχωρῶν, ὅξυς μὲν ζυγνιδεὶν τὸ δέον πάντος μᾶλλον, ὅξύτερος δὲ ἐλέσθαι, δεινὸς εἰπεῖν, δεινὸς δὲ νοῆσαι, δεινότερος δὲ πράγμασιν ὁμιλῆσαι, τῶν μὲν παρόντων ἀκριδῆς γνώμην, ἥπερ ἔφη τις

ὑπὲρ Περικλέους, τῶν δὲ μελλόντων ὡς ἐπὶ πλείστον τοῦ εἰκότος ἀριστος εἰκαστής, ὑπὲρ τε τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἀρχομένων πάντα καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν αἰρούμενος, ὃς γε καὶ τὸν ἐπικείμενον τῇ πόλει προσφανῆ κίνδυνον ὁρῶν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ δυνάμενος αὐτὸν ἐκσωσάι καὶ πολλοὺς ἔχων τοὺς πρὸς τοῦτο παρακαλοῦντας, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶλε τὸ ξυναποθανεῖν τῇ πατρίδι τε καὶ τοῖς ἀρχομένοις, μᾶλλον δὲ καὶ προαποθανεῖν αὐτός, ὅπως μὴ ταύτην τε ἀλοῦσαν ἐπίδοι, καὶ τῶν οἰκητῶν τοὺς μὲν σφαττομένους ὡμῶς, τοὺς δὲ δορυαλώτους ἀπαγαμένους αἰσχροῦς. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τοὺς πολεμικοὺς βιαζομένους τε αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ κατερριμένον τείχος εἰσερχομένους ἐπὶ τὴν πόλιν λαμπρῶς, εἰπεῖν λέγεται μέγα βοήσας ὁσάτην ταύτην φωνήν : ἡ πόλις ἀλίσκεται κάμοι ζῆν ἔτι περίεστιν ; Καὶ οὕτως ἐς μέσους τοὺς πολεμικοὺς ὥσαι τε ἑαυτὸν καὶ κατακοπῆναι».

Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ ἥρωος βασιλέως μας ! Ἄς ἀναπαύῃ ὁ Πανάγαθος τὴν ἁγίαν ψυχὴν του ἐν σκηναῖς δικαίων ! Ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ θὰ τοῦ ἀνῆκη πάντοτε, διότι κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Καβάφη (Θερμοπύλεις) περισσότερος ἔπαινος ὀφείλεται εἰς τοὺς φύλακας τῶν ἐπάλλεων τοῦ Γένους, τοὺς τηρητὰς τοῦ ὑπεριάτου Χρέους, ὅταν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν), πῶς ὁ Ἐπιάτης θὰ φανῇ στὸ τέλος καὶ οἱ Μῆδοι ἐπιτέλους θὰ διαβοῦν.

Ἄλλὰ τί ἐκάμαμεν ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, διὰ νὰ τιμήσωμεν ἐπαξίως τὴν μνήμην τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ; Ποῦ εἶναι τὸ μέγα καὶ καλλιμάμαρον μνημεῖον τοῦ ἡρώος, ποῦ θὰ προβάλλῃ εἰς τὰ ὅμματα ὅλων τῶν ἐλλήνων γενεῶν ζωντανὸν τὸ παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας χάριν τῶν ὑψηλοτέρων ἰδανικῶν ; Ποῦ εἶναι τὸ μαρτυρικόν ἐκεῖνο τὸ ἐπιβλητικόν, ὅπου θὰ στήσωμεν τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἐνσαρκώσαντος τὸ ὑπέροχον αγωνιστικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς μας ; Πικρὰ εἶναι ἡ διαπίστωσις, ὅτι δὲν ἀνηγέρθη ἀκόμη εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἑλλάδος ὁ ναὸς τῆς Ἐλευθερίας, ἡ Ἑλληνικὴ Βαλχάλα, ποῦ ὠνειρεύετο ὁ Νικ. Γύζης, διὰ νὰ στεγάσῃ τὰς ἁγίας μορφὰς τῶν ποιικιλωνύμων μαρτύρων τῆς Ρωμιοσύνης καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰς τὸ εἰκόνισμα τοῦ μαρμαρωμένου

νου Βασιλιᾶ... Εὐτυχῶς τὸ μνημεῖον τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' Δραγάτση ἔχει ἀκλονήτως ἰδρυθῇ μέσα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐθνικὴ λογοτεχνία τὸν ἔκαμε σὺμβολον καὶ κάθε Ἑλληνόπουλο τὸν βλέπει μὲ τὰ μάτια τῆς φαντασίας του, καθὼς ἡ γιὰ διηγεῖται τὸ παραμῦθι... Τὰ λόγια τοῦ Βιζυηνοῦ, «Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, γιὰ, τὸν

[Βασιλέα;

Ἡ μήπως καὶ σοῦ φάνηκε σὰν ὄνειρο
[μονάχα,

σὰν παραμῦθι τάχα;»

δείχνουν ὅτι ὁ πρόμαχος τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ ἐπέρασεν εἰς τὴν ἀθανασίαν μὲ τοῦ θρόνου τὰ φτερά...

Ἀλλὰ καὶ ἡ νεοελληνικὴ δραματογραφία δὲν ἀφῆκεν ἀνεκμετάλλευτον τὸ θέμα τῆς Ἀλώσεως, ποὺ συγκεντρώνει ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ τραγικοῦ. Ὁ κ. Νίκος Καζαντζάκης ἔγραψε τραγωδίαν μὲ κύριον πρόσωπον τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ἔργον ποὺ κατὰ τὴν ἔγκυρον γνώμην αὐτῶν κριτῶν εἶναι ὑψηλὴ δραματικὴ σύνθεσις, ἀξία νὰ διδαχθῇ ἀπὸ σκηνῆς. Τί κρῖμα, ποῦ τὸ Βασιλικόν μας Θέατρον παρέλειψε νὰ τὴν ἀναβιβάσῃ ἐφέτος μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπληρώσεως 500 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Παλαιολόγου! Θὰ ἐορτάσουν οἱ φίλοι μας Τοῦρκοι διὰ τὴν κατάρτησιν τῆς Νύμφης τοῦ Βοσπόρου. Νὰ μὴ τιμήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν μνήμην τοῦ Μεγάλου μας Νεκροῦ; Ἐν ὁ πανηγυρισμός τῶν θριάμβων κολακεύει τὴν Ἑθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ εἶναι τωνατικόν, ποὺ διεγείρει τὴν ὁρμὴν πρὸς δρᾶσιν, τὸ μνημόσυνον τῶν θυσιασθέντων ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ξυπνάει τὴν ἱστορικὴν μνήμην τῶν

λαῶν καὶ παραδειγματίζει... Ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν ἡρώων πηγάζει ἡ ζωτικὴ δύναμις. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔπρεπεν ἐφέτος εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ Παλαιολόγου νὰ προσδώσωμεν εὐρύτερον καὶ ἐπισημότερον χαρακτῆρα. Ἀλλ' εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα μᾶς ἀρέσουν οἱ αὐτοσχεδισμοὶ καὶ αἱ προχειρολογίαι. Περιορίζομεθα εἰς ρητορείας καὶ μερικὸς ξηρὸς τύπος, ἐκεῖ ποῦ χρειάζεται προγραμματισμένη δρᾶσις διὰ τὴν ἐθνικὴν καὶ ἡθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νέας γενεᾶς.

Λεῖπει ἀκόμη τὸ γλαφυρὸν καὶ ζωντανὸν ἐκεῖνο βιβλίον, (μία βιογραφία εἰς λογοτεχνικὸν ὕφος τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου μὲ τὰς ἀπαραιτήτους ἱστορικὰς περικοπὰς καὶ κρίσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ μέγα διὰ τὴν Φυλὴν μας ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς Ἀλώσεως). Ὁ τόμος αὐτὸς νὰ διανθίζεται μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ λογοτεχνήματα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰς δραματικὰς ἐκείνας ἡμέρας. Ἔτσι μόνον θὰ ἐγίνετο λαϊκὸν ἀνάγνωσμα ὁ θρυλικὸς ἥρωας τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ποὺ μὲ τὸν θάνατόν του ἔθεσε τὸ δρόσημον εἰς τὴν μακραίωνα βυζαντινὴν ἐποποιίαν. Ἀλλ' ἡ πνευματικὴ μας ἡγεσία «καθεύδει ὑπὸ μανδραγόραν». Πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχε συσταθῇ μία ἐπιτροπὴ πρὸς διενέργειαν πανελληνίου ἐράνου διὰ τὴν ἀνέγερσιν μνημείου τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Φιλ. Δραγοῦμη μανθάνομεν, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτῆς συγκεντρωθέντα χρήματα ἔξινε μίσησάν (ἔνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων οἰκονομικῶν ἀναπροσαρμογῶν). Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ νέα Ἐπιτροπὴ θὰ πραγματοποιήσῃ τὸ Ἑθνικὸν τοῦτο ἔργον.

Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

1

Πήραν τὴν Πόλη, πήραν τὴν, πήραν τὴ Σαλονίκη
πήραν καὶ τὴν Ἅγια—Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
ποὺ ἔχε τριακόσια σήμαντρα κι' ἐξηνταδυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος,
σιμὰ νὰ δοῦν τὰ Ἅγια κι' ὁ Βασιλιάς τοῦ κόσμου,
φωνὴ τοὺς ἤρτ' ἐξ οὐρανοῦ, ἀγγέλων ἀπ' τὸ στόμα:
—'Αφῆτ' αὐτὴ τὴν ψαλμουδιά. Νὰ χαμηλώσουν τ' Ἅγια
καὶ στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νὰ ῥτοῦνε νὰ τὰ πιάσουν,
νὰ πάρουν τὸ χρυσὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἅγιο τὸ Βαγγέλιο
καὶ τὴν ἁγία Τράπεζα, νὰ μὴν τηνα μολύνουν.
Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ Δέσποινα, δακρύζουν οἱ εἰκόνες.
—Σώπασε, Κυρὰ—Δέσποινα, μὴν κλαίγεις, μὴ δακρύξεις.
Πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλε δικάσας εἶναι.
(Fauriel, 1,6.388)

2

Καλόγρια ν' ἐμαγύρευε ψαράκια στὸ τηγάνι,
καὶ μιὰ φωνή, ψιλὴ φωνή, ἀπάνωθεν τῆς λέει:
—Πάψε γριά τὸ μαγερεῖό, κι' ἡ Πόλη θὰ τουρκέψῃ.
—Ὅταν τὰ ψάρια πεταχτοῦν καὶ δοῦν καὶ ζωντανέψουν,
τότες κι' ὁ Τοῦρκος θὲ νὰ μπεῖ κι' ἡ πόλη θὰ τουρκέψῃ.
Τὰ ψάρια πεταχτήκανε, τὰ ψάρια ζωντανέψαν,
κι' ὁ Ἀμυράς εἰσέβεικεν ἀτός του καθαλάρης
(Ζαμπέλιος, σελ. 8)

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ά.μ. τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών

ΕΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ

Δημοσιεύομεν περαιτέρω Γράμμα του Οικουμενικού Πατριάρχου 'Ιωακείμ του Β' του επιλεγομένου Τρανού προς τόν Δόγην Βενετίας του έτους 1581.

Ο Κ. Σάθας ό όποιος έδημοσίευσε τό Βιογραφικόν Σχεδιάσμα περί του Πατριάρχου τούτου, ένός άπό τούς πλέον διακεκριμένους του Οικουμενικού Θρόνου, αναφέρει ότι τό 1578 έκαμε περιοδείαν εις Θεσσαλίαν και λοιπήν 'Ελλάδα προς επίσκεψιν των 'Εκκλησιών. 'Αλλά άπό τό έγγραφον, τό ως άνω, μανθάνομεν ότι περιώδευσε και τό 1581 εις Δύσιν και Πελοπόννησον και ότι έφθασε και εις τό χωρίον 'Αρδομίστα πλησίον των 'Ιωαννίνων, όπου και έξήτασε τόν Μουντάνον και Γιούμαν διά τήν ύπόθεσιν που αναφέρει εις τό Γράμμα του προς τόν Δόγην.

Κάποιου Δάνθου Μονδάνου έδημοσιεύσαμεν εις τό έν Βενετία 'Ηπειρωτικόν 'Αρχετον, σελ. 17-18 τήν Διαθήκην του 1611 γενομέ-

νην έν 'Ιωαννίνοις. 'Εκαί εμφανίζεται ως καταγόμενος έκ Τρικινάλων και έμπορευόμενος έν 'Ιωαννίνοις μετά του πενθερού του 'Αλφαντζή Γεωργίου. Παρουσιάζεται δέ και ως εξαδέλφος του Μίχου Γιούμα. 'Εκ τής οικογενείας ταύτης προήλθε και ό εδεργέτης των 'Ιωαννίνων και ιδρυτής τής Β' έν 'Ιωαννίνοις Σχολής Μάνος Γιούμας ('Ηπειρ. έν Βενετία 'Αρχετον, σελ. 92 και έφεξης).

Ούδεμία άμφιβολία ύπάρχει ότι και οι έν τή Πατριαρχικῇ Γράμματι αναφερόμενοι ήσαν τής αὐτῆς οικογενείας με τούς άνω αναφερθέντας.

Γεννάται όμως εύλογος ή άπορία: 'Επεσκέφθη και τά 'Ιωάννινα τότε, ό Πατριάρχης 'Ιερνμίας; Και άν τά έπεσκέφθη διατί δέν εκάλεσε τούς ενδιαφερομένους εις τήν Μητρόπολιν των 'Ιωαννίνων και έπρωτίμηνσ τήν 'Αρδομίσταν; 'Ιδού τώρα τό Πατριαρχικόν γράμμα:

ΚΡΑΤΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ — SALA MARGHERITA

† Τῷ περιφανεστάτῳ και Γαληνοτάτῳ πρίγκιπι των θεοφρουρήτων
Ουνετων, ως άπό τής ήμῶν μετριότητος
† 'Ιερειίας 'Ελέω Θεοῦ 'Αρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης
Οικουμενικός Πατριάρχης

Γαληνότατε και ένδοξότατε Πρίγκιψ τής εκλαμπροτάτης 'Αρχῆς πῶν 'Ενετων, σὺν τῷ Κολεγίῳ και τῇ συνετωτάτῃ Βουλῇ του Κονσέγου ντε πιέζε', χάρις εἴη 'Υμῖν και ειρήνη και εἰλεος άπό Θεοῦ παντοκράτορος. Πρό καιροῦ διά τινα πράγματα κοντραπάδα', άπερ εδρέθησαν εις τά πράγματα του άπό 'Ιωαννίνων κῆρ 'Ιωάννου Μουντάνου κῆρσις έγένετο και άπόφασις αὐτόθι ήμετέρα ίνα ό αὐτός 'Ιωάννης μουντάνος πληρώση τῷ μὲν εὑσταθίῳ υἱῷ Νικολάου Γιούμα δονάτα επτακόσια, γεωργίῳ δέ τῷ υἱῷ 'Ιωάννου Γιούμα δονάτα εξακόσια πενήκοντα, επειδή ό αὐτός 'Ιωάννης μουντάνος

1. Consiglio dei dieci ήτο ή περίφημος Δεκαρχία, τό άνώτατον δηλαδή 'Ενετικόν Δικαστήριον τό όποιον έδίκαζε, τάς ποινικάς ύποθέσεις πάντων άνεξαίρετως των εύγενῶν μηδ' αὐτόν του Δόγκ εξαίρουμένου.

2. Contrabando (λαθρεμπόριον).

ἡρνήσατο εἶναι τῶν πραγμάτων κύριος, τοιαύτη ἀπόφασις ἐγένετο πρὸ χρόνων ἔνδεκα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην καὶ ἔμεινε τότε κατὰ τὸ φαινόμενον χρεωστῶν ὁ αὐτὸς μουντάνος τοῖς ῥηθείσι δύο, τῷ τε Εὐσταθίῳ καὶ Γεωργίῳ τοῖς γγιουμάταις τὰ τοσαῦτα δουκάτα. Ἐπεὶ δὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος σωματικῶς παραγενομένης εἰς Αὐσιν καὶ πελοπόννησον τὸ πρῶτον καὶ εὐρεθείσης ἐν χωρίῳ ὀνομαζομένῳ Ἀρδομίστα πλησίον τῆς Ἰωαννίνων μητροπόλεως, προσῆλθον αὐτῇ διαφερόμενοι καὶ κρινόμενοι ὅτε ῥηθεῖς Ἰωάννης μουντάνος καὶ τὸ μέρος Εὐσταθίου τοῦ υἱοῦ Νικολάου Γγιούμα εὐρέθησαν ἐκεῖ παρόντες ἐνώπιον ἡμῶν ὅτε γεώργιος ὁ υἱὸς Ἰωάννου Γγιόγμα ὁ ῥηθεῖς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς Ἰωάννης Γγιόγμας καὶ ἐκφωνηθέντος ἀφορισμοῦ μετὰ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως, ὡμολόγησαν καὶ ἐμαρτύρησαν οἱ δύο οὗτοι πατὴρ καὶ υἱὸς ὅτι ὁ μὲν ῥηθεῖς Ἰωάννης μουντάνος ὑπηρέτης ἦτοι δουλευτὴς ὑπῆρχε τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Γγιούμα, τοῦ καὶ τὰ πράγματα ἔχοντος, ὁ δὲ γεώργιος οὗτος ὁ Γγιόγμας συναπλήθην αὐτῷ ἀποσταλεῖς παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὥστε διδάσκεισθαι τὰ τῆς πραγματείας καὶ ὅτι λόγον εἶχε καὶ ἄδειαν ὁ αὐτὸς μουντάνος ὡς ἔγραφον αὐτῷ οἱ αὐτοὶ ποιεῖν εἰς καθέκαστον πλοῖον τὰ κοντραπάδα ἔνεκα τῶν ἐξόδων αὐτῶν. Εἶγε δὲ ἔπιασεν αὐτὰ ἡ Αὐθεντία, τί πταίει εἶπον ὁ μουντάνος; Ταῦτα ἐμαρτύρησαν οἱ αὐτοὶ Ἰωάννης Γγιόγμας καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος οὗτος ὁ Γγιόγμας τῷ μουντάνῳ καὶ τὸ ὃ εἶχε σκρίτον¹ ἦτοι τὴν σετέντζιαν². Ἀφοῦ οὖν ἔφάνη καὶ συνεπέρανεν οὕτως ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνώπιον ἡμῶν, ἰδὼν καὶ πάλιν πρὸ ὀλίγου ἀνηπέζησε τῇ ἡμῶν μετριότητι ὁ ῥηθεῖς Ἰω. μουντάνος ὅτι ἀπειλοῦσιν ἔτι αὐτῷ περὶ τῶν τοιούτων δουκατῶν καὶ μάλιστα ὁ αὐτὸς Γεώργιος Γγιόγμας καὶ φοβερίζει νὰ πιάσῃ τὰ πράγματα αὐτοῦ αὐτόθι καὶ ἐπηρεάξῃ καὶ ζημιώσῃ αὐτόν, διὰ τοῦτο ἡ μετριότης ἡμῶν γράφει πρὸς τὴν Ὑμετέραν Γαληνότητα καὶ δηλοποιεῖ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν ὥς ἤκουσε καὶ ἐπισιῶθη ὅτι οὐδὲν ἔχει οὐδὲ χρεωστεῖ ὁ δηλωθεὶς μουντάνος κατὰ τὴν τότε ὁμολογίαν καὶ μαρτυρίαν αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα ἀδικεῖ ἀπαιτούμενος τὰ αὐτὰ δουκάτα τοιγαροῦν εὖροι καὶ τὴν ὀφειλομένην βοήθειαν παρ' Ὑμῶν καὶ μὴ ἀποτύχοι τῆς Ὑμετέρας δικαιοκρισίας ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν.

Κατὰ τὸ ,ζπθ' ἔτος³, ἐν μηνὶ μαρτίου ἰνδ. θ'⁴.

1. = γραπτόν. 2. = ἀπόφασιν. 3. ἔτος 7086 - 5509 = 1581. 4. = 9η.

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ*

(ΒΙΟΣ-ΔΡΑΣΙΣ-ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ

Ο ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ ὑπῆρξε καὶ ἐπιστήμων ἐξαίρετος καὶ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μεγάλων εὐρωπαίων ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὅποιοι διεκρίνοντο διὰ τὴν πολυμέρειαν τῆς μορφώσεώς των. Ὅπως ὁ Descartes, ὁ Malebranche καὶ ὁ Leibniz, ἦτο φιλόσοφος, μαθηματικὸς καὶ θεολόγος.

Εἶναι δυστύχημα ὅτι τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα κατὰ μέγα μέρος κατεστράφη καὶ μόνον εἰς σωζόμενα τμήματα αὐτοῦ καὶ εἰς ἀορίστους μαρτυρίας πρόκειται νὰ στηριχθῶμεν διὰ νὰ γνωρίσωμεν εἰς τί συνίστατο. Ὁ Ph. Meier⁶⁰, κατ' αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος⁶¹, ἀμφιβητεῖ τὴν πληροφορίαν περὶ μεταφράσεως τῶν ἔργων τοῦ Καρτεσίου καὶ Μαλεβραγγίου. Ἄλλ' ἡ μαρτυρία τοῦ Γεωργίου Ζαβίρα, καταγομένου ἐκ Σιατίστης καὶ εὐρισκομένου ἐγγὺς πρὸς τὰ πράγματα καὶ τοπικῶς καὶ χρονικῶς, καθ' ἣν «αὐτὸς διδάσκων ἐν Καστορίᾳ μετέφρασε τὰ τοῦ Νικολάου Μαλεβραγγίου, Καρτεσίου καὶ ἄλλων τινῶν συγγράμματα· τὰ ὅποια καὶ παρέδιδε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ»⁶², δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ὁ Meyer ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τῆς Συνόδου συμπεραίνει ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης ἦτο ὁπαδὸς φιλοσοφικῶς πανθεϊστικοῦ τινος συστήματος, θεολογικῶς τοῦ μυστικισμοῦ τοῦ Μολίνου καὶ ἠθικῶς τῆς Ἐπικουρείου Σχολῆς⁶³.

Δὲν ἀπαιτεῖται δυσκολία διὰ νὰ κατανοηθῇ πόσον ἀδύνατος εἶναι ὁ συνδυασμὸς τῶν τριῶν τούτων συστημάτων ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης ἀπηλλάγη τῆς κυριαρχούσης τότε Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, ὑπὸ τὴν σχολαστικὴν τῆς μορφὴν, καὶ κατήρτισεν ἴδιον σύστημα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Καρτεσίου καὶ τοῦ Μαλεβραγγίου. Εἶναι εὐκόλον νὰ ἐννοήσωμεν διατὶ οἱ δύο οὗτοι φιλόσοφοι προσεέλκυσαν ἐξαιρετικῶς τὸ ἐνδιαφέρον του. Τὸ σύστημα τοῦ Καρτεσίου στηρίζεται ἐπὶ τῶν Μαθηματικῶν, ὁ δὲ Μαλεβράγγιος πρὸς κατανόησίν του ἠναγκάσθη νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς. Ἐπειτα δὲ καὶ οἱ δύο φιλόσοφοι θίγουν ζητήματα μετα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους

φυσικά και θεολογικά. Ὁ Ἀνθρακίτης, ὡς μαθηματικὸς καὶ θεολόγος συγχρόνως, εὗρε τὰ συστήματα αὐτῶν περισσότερον ἐνδιαφέροντα οἰωνδήποτε ἄλλων. Τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα ἀπετελεῖτο ἐξ εἰσαγωγῆς εἰς τὴν φιλοσοφίαν, Λογικῆς, ἠθικῆς φυσικῆς καὶ μεταφυσικῆς, ὡς δεικνύει ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν Λογικὴν (παρ. 1—12).

Ὡς μαθηματικὸς ὁ Ἀνθρακίτης ἔχει περισσότεραν σημασίαν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ διὰ τὴν ἔρευναν ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Τὸ μαθηματικόν του σύστημα ἀπετέλει διασκευὴν ξένων ἐγγχειριδίων. Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ὁδοῦ Μαθηματικῆς γνωρίζομεν ὅτι ἡσχολήθη μὲ τὴν Γεωμετρίαν, Τριγωνομετρίαν, Σφαιρικὴν, Γεωγραφίαν, Γεωδαισίαν, Μηκομετρίαν, Εἰκονομετρίαν, Φυσικὴν, Ἀστρονομίαν κλπ.

Ὡς θεολόγος ἡσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ποιμαντικὴν, τὴν δμιλητικὴν καὶ τὴν συστηματικὴν Θεολογίαν. Εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον τὸ βιβλίον του «Χριστιανικαὶ Θεωρίαι», διότι ἀναπτύσσει μὲ συντομίαν, σαφήνειαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν, ἄγνωστον τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ βασικώτερα προβλήματα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, χωρὶς νὰ ἐκφεύγῃ τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν Ἀνθρακίτην εἶναι τὸ ἄριστον καὶ τέλειον ὄν, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ὑπαρξιν ἐν ἑαυτῷ καὶ δίδει ὑπαρξιν καὶ εἰς πάντα τὰ ἄλλα ἀτελῆ ὄντα δι' ἐλευθεράς θελήσεως⁶⁴. Ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία εἶναι τὸ ὑψηλότερον ἀγαθὸν εἰς τὸν κόσμον. «Μία ἀλήθεια, Χριστός, Ἐσταυρωμένος· οὐδὲν ἕτερον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ», λέγει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Ἀναστάσιον. Παρὰ ταῦτα οἱ ἄνθρωποι ἐκ ματαιοδοξίας ἀντὶ ὑπερφανείας διὰ τὴν πίστιν τῶν αἰσθάνονται ἐντροπὴν. «Μεγάλῃ ἀχρεϊότης καὶ ὀλιγοψυχία τοῦ χριστιανοῦ νὰ ἐντρέπεται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Οἱ ἄνθρωποι καυχῶνται ὅταν βαστοῦσιν ἐπάνω τῶν κανένα σημεῖον τοῦ Βασιλέως τῶν· καὶ οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐντρέπονται τὸ σημεῖον τοῦ ἑσταυρωμένου Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ὅλοι οἱ τεχνῖται καὶ οἱ πλέον οὐτιδανοὶ κηρύττουσι παρησίᾳ τὴν τέχνην τῶν καὶ οἱ Χριστιανοὶ νὰ μὴ κάμνουσι τὸ ἴδιον διὰ τὴν τιμὴν τῆς Ἐκκλησίας τῶν;»⁶⁵ Διακρίνει δύο προϋποθέσεις διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν του⁶⁶. Ἡ πρώτη εἶναι ἀντικείμενον τῆς Θεολογίας, ἡ δευτέρα τῆς ἠθικῆς. Ἡ πίστις καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ κατανοήσῃ τὰ δύο σπουδαιότερα μυστήρια, τὸ τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ τὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας⁶⁷. Διὰ τῆς γνώσεως αὐτῆς ἐπιτυγχάνει εὐδαιμονίαν, παρομοίαν τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ χαρίσῃ ὁ κόσμος. «Ὁ,τι χαρίζει ὁ κόσμος εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ σκιά, πλάσματα, ψεύτικα ἀγαθὰ καὶ ἀληθινὰ κακά, τὰ ὁποῖα δὲν τοῦ προξενοῦσιν ἄλλο παρὰ δυστυχίας καὶ πόνους. Ἡ μεγαλυτέρα ἀξία καὶ εὐτυχία τοῦ κόσμου εἶναι πάντα συντροφιασμένη μὲ θλίψεις καὶ ἀναστεναγμούς. Ἀναστενάζει ὁ βασιλεὺς ἐπάνω εἰς τοὺς ὑψηλοὺς θρόνους, ὥσάν νὰ ἦτο εἰς δεσμὰ καὶ ἀλύτους. Τί ἀγαθὰ λοιπὸν εἶναι ταῦτα τοῦ κόσμου;»⁶⁸ Συνεπῶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀγαπήσῃ ὁ ἄνθρωπος περισσότερον τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι ὁ κόσμος οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει καὶ διότι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὸν Θεόν⁶⁹. Τοῦτο ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀγαθῶν ἔργων κατὰ τὴν θεῖαν ἐντολήν, τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος συστήματικῶς ἀποφεύγει.

«ταῖς περισσότεραις φοραῖς νικάται χωρὶς νὰ παλεύσῃ» καὶ οὕτω καθίσταται «ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου δυνατωτέρα ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην δύναμιν»⁷⁰. Λόγω τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς ὁ Θεὸς προσφέρει τὴν θείαν αὐτοῦ χάριν καὶ τὸν θεῖον φωτισμόν⁷¹. Δὲν πρέπει ὅμως τὰ ἔργα νὰ κρίνονται ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου· «ἡ μεγαλύτερα ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ θέλῃ καὶ νὰ ἀγαπᾷ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλει ὁ Θεός ... ἂν ἔχωμεν ὅλας τὰς ἀρετὰς καὶ νὰ μᾶς λείπῃ αὕτη, δὲν εἴμεθα δοῦλοι ἀληθινοὶ τοῦ Θεοῦ»⁷². Οἱ ἀρνητικῶς ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν θείαν θέλησιν λαμβάνουν τὴν χειροτέραν δυνατὴν τιμωρίαν, «τὴν στέρησιν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Θεός»,⁷³ ἐνῶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ θέλημά του ἀμείβονται μὲ τὴν αἰωνίαν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ. «Νὰ βλέπωμεν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ εἰς ἐκείνην τὴν ἀνεκλάλητον δόξαν τῆς μεγαλοπρεπείας του. Νὰ τὸν ἀγαποῦμεν αἰωνίως, νὰ τὸν ἔχωμεν εἰς τὴν καρδίαν μας, χωρὶς νὰ λείπῃ ποτέ· ὅχι καθὼς τὰ χρώματα εἰς τὰ ὀμμάτια, τὰ ὁποῖα φαίνονται καὶ πάραυτα χάνονται, ἀλλὰ καθὼς τὸ πῦρ ἐνώνεται μὲ τὸ σίδηρον καὶ φαίνεται πύρινον καὶ λαμπρόμορφον. Νὰ δοξαζώμεθα μὲ θεϊκὴν δόξαν, νὰ παραστεκώμεθα εἰς ἐκείνην τὴν μακαρίαν τράπεζαν τοῦ Θεοῦ ... »⁷⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΔΙΩΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΔΙΚΗ

ΕΙΝΑΙ ΕΥΛΟΓΟΝ ὅτι αἱ νεωτεριστικαὶ τάσεις τοῦ Ἀνθρακίτου προεκάλεσαν τὴν ἀντίδρασιν τῶν φανατικῶν ὁπαδῶν τῶν ἐκ παραδόσεως συστημάτων, ἧτις ἐξηδηλώθη κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀνθρακίτου εἰς Καστορίαν. Κατὰ τὸν Ζαβίραν ὁ Ἱερομόναχος Ἱεροθέος, σεβάσμιος καὶ εὐλαβὴς ἀνὴρ, ὑπηρετῶν ὡς διδάσκαλος τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων, προσελκυσθεὶς ἐκ τῆς φήμης περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιδόσεως τοῦ σχολάρχου τοῦ φροντιστηρίου, ἐγένετο ἀκροατὴς του. Ἀλλ' ὡς φαίνεται ἄλλου εἵδους ἐπίδοσιν ἔμενε παρὰ τοῦ Ἀνθρακίτου καὶ διὰ τοῦτο ἐχολώθη, ἰδίως «δυσανεστηθεὶς εἰς τὰ τοῦ Νικολάου τοῦ Μαλεβραγγίου». Ἡ προσπάθειά του ὅμως νὰ ἀνατρέψῃ εἰς δημοσίαν συζήτησιν τὰς θεωρίας τοῦ Ἀνθρακίτου μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Σιατιστέως Γεωργίου Ρούση, πιθανῶς δὲ καὶ ἄλλων ἀπέτυχε⁷⁵. Ἡ κατὰ τοῦ Ἀνθρακίτου δυσανεσκαία μεταξὺ τῶν διδασκάλων τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἦτο γενικωτέρα⁷⁶, πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω γνωρίζομεν τοὐλάχιστον ὡς ἐχθρόν του ἐκ τῆς μνημονευθείσης ἤδη ἐπιστολῆς του τὸν προϋστάμενον τοῦ φροντιστηρίου Τρικκάλων Ἀναστάσιον. Βεβαίως κατὰ τοιοῦτων θεωρημάτων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μόνον διδάσκαλοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντεπεξέλθουν. Καὶ ἦσαν συνήθως τότε οἱ διδάσκαλοι ζηλωταὶ τῶν πατρῶν εἰς τόνον ὑπερβολικὸν βαθμόν, ὥστε νὰ περιφρονοῦν πᾶσαν γνῶσιν ἐρχομένην ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Δὲν εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῶν ἀφορμῶν τῆς ἀντιδράσεως καὶ τὴν ἀντιζηλίαν καὶ τὸν φθόνον, ὡς λέγουν καὶ οἱ Ἰωαννῖται εἰς τὴν ἀναφορὰν των. Ὁ Ἀνθρακίτης ἀπῆλθε μέγαλον σεβασμοῦ καὶ τιμῆς ἐν Καστορίᾳ λόγῳ τῶν ἐπιστημονικῶν του προσόντων καὶ ἐπεσκίαζε ὅλους τοὺς ἄλλους διδα-

σκάλους τῆς περιοχῆς, οἱ ὅποιοι δυσκόλως ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὴν μείωσιν ἐκ μέρους τοῦ ἐξ Εὐρώπης ἐλθόντος σοφοῦ καὶ ἐπιστήμονος. Ἰσως σκοπίμως ὁ Ἱεροθεὺς προσετέθη εἰς τοὺς ἀκροατὰς τοῦ Ἀνθρακίτου διὰ νὰ εὕρῃ σημεῖα ἀντιρρήσεως εἰς τὴν διδασκαλίαν του, νὰ ὑποκλέψῃ τὸ σύστημά του καὶ καταγγείλῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς. Ἦσαν συνήθεις παρόμοιοι ἐνέργειαι διώξεων λόγῳ ἀντιζηλίας ἀκόμη καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπως δεικνύουν τὰ παραδείγματα τοῦ Γεωργίου Σουγδουρή, Εὐγενίου Βουλγάρεως καὶ Ἀθανασίου Ψαλίδα¹⁷.

Ὁ σεβασμὸς ὅμως τῶν τοπικῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν Ἀνθρακίτην ἦτο μέγας καὶ οἱ προσετώτες, ἡδιαφόρησαν πρὸς τὴν καταγγελίαν τοῦ Ἱεροθεοῦ καὶ ἐτιμώρησαν αὐτὸν δι' ἀπολύσεως ἐκ τῆς διδασκαλικῆς θέσεως καὶ ἐκδιώξεως ἐκ τῆς πόλεως. Τότε οὗτος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα κατήγγειλεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τὰς νεωτεριστικὰς δοξασίας τοῦ Ἀνθρακίτου καὶ ἐνεχείρησεν ὡς ἀποδεικτικὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ κλαπέντα τετράδια τοῦ σχολάρχου, τὰ περιέχοντα μετάφρασιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μαλεβραγχίου κατὰ τὸν Σαβίραν¹⁸, λογικὴν καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸν Ὑψηλάντην¹⁹. Ταῦτα ἐξητάσθησαν ὑπὸ διδασκάλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς βλάσφημα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ὁ Ἀθρακίτης κατηγγέλθη ὡς ὁπαδὸς τοῦ Μαλεβραγχίου, ἀλλ' ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω κατεδικάσθη ὡς ὁπαδὸς τοῦ Μολίνου. Εἰς ποῖον ἄραγε σημεῖον τοῦ κατ' αὐτοῦ διαγωμοῦ καὶ διὰ ποίους λόγους ἐπῆλθεν ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ ἀντικειμένου; Γεγονὸς εἶναι πάντως ὅτι ἡ τύχη τοῦ σχολάρχου εὗρέθη εἰς χεῖρας τῶν συναδέλφων του τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅποιοι, ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν τακτικὴν πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, κατέκριναν τὰ συγγράμματά του ὡς ἀπάδοντα τοῦ ὁρθοῦ λόγου καὶ τῆς ὁρθῆς πίστεως.

Λόγῳ τοῦ δημιουργηθέντος θορύβου περὶ τὸ 1720, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ ἔτει τούτῳ καταγραφῆς τοῦ ἐπεισοδίου ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Ὑψηλάντου, ὁ Ἀνθρακίτης ἀνεχώρησεν ἐκ Καστορίας εἰς Σιάτισταν. Τὸ Πατριαρχεῖον, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν συνοδικὸν γράμμα ὅπως προσέλθῃ πρὸς ἀπολογία, ἔγραψε δὲ ὁμοίως ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος καὶ πρὸς τὸν ἐν Σιατίστῃ διαμένοντα πρῶν Ἀχριδῶν Ζωσιμᾶν, ὁ ὁποῖος δις προέτρψε τὸν διδάσκαλον νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐντολήν. Οὗτος ὅμως περιορίσθη νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὅτι τὰ ὑποβληθέντα τετράδια εἶναι ἰδικά του, ἀλλὰ δὲν ἔχουν γίνεῖ εἰς αὐτὰ αἱ κατάλληλοι διορθώσεις καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸν νὰ στηριχθῇ ἐπ' αὐτῶν οἰαδήποτε κατ' αὐτοῦ κατηγορία. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, τὸ γράμμα του ἐλήφθη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1722 μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ἐνθα ὠρισμένοι πρόκριτοι καὶ λόγιοι ἀνέλαβον πρωτοβουλίαν μεσολαβήσεως ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἀπέστειλαν τὴν κάτωθι ἀναφορὰν πρὸς τὸν Νικομηδεῖας Παῖσιον, ἱεράρχην μεγάλου κύρους διαδεχθέντα τὸ 1726 τὸν Πατριαρχὴν Ἰσρεμίαν Γ' εἰς τὸν Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ ἀναφορᾷ ἐκτίθενται αἱ αἰτίαι τῆς κατὰ τοῦ Ἀνθρακίτου διώξεως ἐκ μέρους φθονερῶν διδασκάλων, πιστοποιεῖται τὸ ἀκέραιον τοῦ ἡθους καὶ τῆς

ὁρθοδόξου αὐτοῦ πίστεως, τὴν ὁποίαν καὶ δι' ὁμολογίας ἀπέδειξε κατὰ τὴν πρόσφατον ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψιν τῆς σχολαρχίας τῆς Γκιουμείου Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀναφέρονται ὡς λόγοι ἀδυναμίας του νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπολογία τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας καὶ ἡ ἀπορία⁸⁰.

«Πανιερώτατε καὶ λογιώτατε Μητροπολίτα τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Νικομηδείας Κ. Κ. Παῖσιε, τὴν ὑμετέραν πανιερότητα ἡμεῖς οἱ ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων εὐλαβῶς προσκυνοῦμεν τὴν ἀγίαν αὐτῆς δεξιὰν ἀσπαζόμενοι.

Πλείστοι τῶν σοφῶν εἰρήκασι τὸν παρόντα κόσμον θαλάττῃ ὁμοιοῦσθαι, πανιερώτατε καὶ λογιώτατε Δέσποτα, καὶ τοῦτο σαφῶς καὶ μετὰ βάσεως ἀσφαλοῦς, ἐπειδὴ περισσοὶ πλέοντες εἰς αὐτόν, τὸν οὐράνιον λιμένα ἐλπίζοντες προσορμηῆσαι ἑαυτοὺς καὶ εὖρεῖν ἀνάπαυσιν ὑπὸ τινων ἀνέμων σφοδρῶν, πολλῶν καὶ ἀγρίων κυμάτων ἔξεγερθέντων, κινδυνεύουσι ναυαγῆσαι τὰ μέγιστα. Τοῦτ' αὐτὸ ἀντικρυς ὁρῶμεν νὰ ἐσυνέβῃ εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ λογιώτατον κύριον Μεθόδιον, ὁ ὁποῖος διδάσκοντας τοὺς προσερχομένους τῶν μαθητῶν πρότερον μὲν εἰς Καστορίαν, ὕστερον δὲ εἰς κωμόπολιν Σιάτισταν καὶ φωτίζοντας πολλοὺς οὐ μόνον μὲ τὸ φῶς τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθησεων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σέλας τῆς εὐσεβείας, ἐπιστρέφοντας πολλοὺς δι' ἐξομολογήσεως εἰς μετάνοιαν, ἀνέστησάν τινες, δίκην σφοδροτάτων ἀνέμων ἀλλεπάλληλα κύματα καὶ χαλεπὰς τρικυμίας διεγείροντες, οὐχὶ δι' ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ προξενήσωσι ναυάγιον τῆς ἀγαθῆς καὶ καλῆς φήμης τοῦ ῥηθέντος λογιωτάτου κυρ Μεθοδίου.

Ἐμψ, ἃς πνέωσιν, ὅσον ἐθέλουσιν, ἃς διεγείρῃσι κύματα χαλεπώτατα, οὐδὲν ἀποτελέσουσιν, ἐπειδὴ εὐρόντες ἡμεῖς λιμένα σωτήριον τὴν ὑμετέραν σοφωτάτην καὶ ἀγχινουστάτην πανιερότητα, προστρέχοντες εἰς αὐτήν, διὰ νὰ φυλάξωμεν χωρὶς ναυάγιον τὴν ἀγαθὴν φήμην τοῦ λογιωτάτου κυρ Μεθοδίου, τὸν ὁποῖον νινώσκοντες ἡμεῖς τρόπον τινὰ ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων εὐμεβῇ καὶ χριστιανικωτάτον, μαρτυροῦμεν εἶναι τοιοῦτον καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ βάρει τῶν ἡμετέρων ψυχῶν καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἐγγράφως καὶ διὰ ζώσης φωνῆς ἐνώπιον τῶν λογιωτάτων διδασκάλων τῆς ἡμετέρας κοινότητος ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἣτις ὑπάρχει κατὰ πάντα σύμφωνος καὶ οὐκ ἀπάδουσα τοῖς δόγμασι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅθεν καὶ ἀπεφασίσθη κοινῶς διδάσκαλος τῆς πρώτης σχολῆς τῆς Πολιτείας μας. Καὶ ἐπειδὴ οἱ συκοφάνται ἔφθασαν κατηγοροῦντες τὴν ἐκείνου λογιότητα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πατριαρχικὴν περιοπήν, ὑφ' ἣς ἐπροστάθη νὰ ἀνέβῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν ἀξιόγαστον πανιερότητα νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τοιαύτην πρόσκλησιν, ὅχι δι' ἄλλο, εἰ μὴ ὅτι ὑπάρχει πενέστατος καὶ οὐκ ἔχει τὰ πρὸς ὁδοιπορίαν ἀναγκαιοῦντα καὶ δεύτερον ὅτι ὑπάρχει ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος καὶ οὐκ ἰσχύουσιν αἱ γηραλαῖαι σάρκες νὰ ἀντιπαραταχθῶσιν εἰς τοιαύτην σκληρότητα ὁδοιπορίας τοσούτων ἡμερῶν. Διὰ τοῦτο Πανιερώτατε Δέσποτα, ἐπειδὴ προστρέχομεν, ὡς ἐκ μέρους τοῦ λογιωτάτου κυρ Μεθοδίου, ὡς εἰς

σωτήριον καὶ γαλήνιον λιμένα, τὴν ὑμετέραν πανιερότητα νὰ ὑπερμαχήσῃ δεόμεθα, νὰ ἀποδιοπομπήσῃ μὲ τὴν ὀξυτάτην τῆς ἀγγίνοιαν τὰ ἀντικείμενα φυνήματα καὶ τοὺς λαίλαπας τῶν ψευδοπλάστον κατηγοριῶν, διεγερθεῖσων ἐναντίον τῆς ἀγαθῆς φήμης τοῦ λογιωτάτου κυρίου Μεθοδίου, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει, ὡς ἔφημεν, εὐσεβέστατος καὶ χριστιανικώτατος. Εἰ δὲ φασὶν οἱ κατηγοροῦντες εἰρηκεῖν ἢ γεγραφεῖν ἀσύμφωνον τοῖς νοήμασι καὶ εὐσεβέσι διδάγμασι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀληδῶς, Πανιερώτατε Δέσποτα, τὸ τοιοῦτον προσετέθη ὑπὸ τῶν κατηγορούντων ἢ, ἂν εὗρηται τι τοιοῦτον, ἐλέχθη κατὰ τὸν τρόπον τῶν σχολαστικῶν καὶ οὐχὶ δογματικῶς. Ταῦτα μὲν πρὸς τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα, αἱ δὲ ἄγιοι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἴησαν ἡμῖν ποδηγέτιδες. Εἰς ἔτη σωτηριώδη, ἀψυχ' Αὐγούστου 15.

Τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος ἐλάχιστοι δοῦλοι: Πᾶνος Ἱερομνήμονος, Ἀλέξιος Κερασάρχης, Σάββας Δημητρίου, Πᾶνος Θεοδοσίου, Ἀναστάσιος Καραϊωάννου, Ἀναστάσιος Παπαφίλου, Κωνσταντῖνος Σιαύρου, Παναγιώτης Νίκου Σαράφη, Ζάχος Σελέκης, Χρῆστος Μπίτζινος, Ἀλέξιος Σπανός».

Εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἡ ἀναφορὰ αὕτη, γραφεῖσα τὴν 15 Αὐγούστου, εἶχε ληφθῇ τὴν 23 τοῦ ἰδίου μηνός, ὅτε ἡ Σύνοδος συνεδρίασε πρὸς ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ ἀναφυέντος ζητήματος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ συνεδριάσαντες ἐπίσκοποι ἐστηρίχθησαν εἰς τὴν κρίσιν τῶν διδασκάλων μόνον.

Καθίσταται ἐκ τῶν ἀνωτέρω βέβαιον ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης δὲν μετέβη εἰς Κωνσταντινουπόλιν τὸ 1723, αἱ δὲ ἀντίθετοι πληροφορίαι τοῦ Ζαβίρα, τοῦ Γεωργίου Βενδότη, τοῦ Λάμπρου καὶ ἄλλων⁸¹ εἶναι ἀναγριβεῖς καὶ πιθανῶς προέρχονται ἐκ συγχύσεως ἢ συνδυασμοῦ τῶν συμβάντων κατὰ τὴν καταδίκην καὶ κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ, ὅτε πάλιν δὲν παρουσιάσθη ἐνώπιον ἐνδημούσης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἐνώπιον τοπικῆς Συνόδου ἐν Καστορίᾳ.

Ἡ Σύνοδος τῆς 23 Αὐγούστου 1723 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου τοῦ Γ', τῇ συμμετοχῇ καὶ ἐτέρων 19 ἱεραρχῶν, μετὰ τῶν ὁποίων προέχουν οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος καὶ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος καὶ ὁ Νικομηδείας Παῖσιος, ἐξέδωκε τὴν κάτωθι καταδικαστικὴν ἀπόφασιν κατὰ τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, δι' ἧς καθήκει αὐτόν, διέτασσε τὴν ἀποφυγὴ πάσης ἐπικοινωνίας μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν καθῆσιν τῶν συγγραμμάτων του⁸².

† *Ἱερεμίας ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμηνικός Πατριάρχης.*

† Μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, καὶ μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε πρώην Ἀχριδῶν καὶ πρόεδρε Σισανίου καὶ Ζωσιμῆ, καὶ ἱερώτατοι μητροπολίται καὶ θεοφιλέστοι ἐπίσκοποι οἱ ὑποκαίμενοι τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι ἱερεῖς μετὰ τῶν ὑποκειμένων αὐταῖς χωρίων, χρήσιμοι ἄρχοντες καὶ γέροντες καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοί,

τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ, εὐχὴ δέ, εὐλογία καὶ συγχώρησις παρ' ἡμῶν.

Φεῦ, ὡς δεινὸν καὶ ὀλέθριον κουφότης νοδὸς καὶ ψυχῆς ἀναγώγου, μηδεμίαν ἐχούσης οἰκοθεν πῆξιν τε καὶ κατάστασιν, κατὰ τοῦ πρανοῦς ἐτοίμη φορὰ, ἥτις μηδαμῶς περισκεπτομένη ἑαυτήν, ἀλλ' ἐυφλώττισα τῷ νοερῷ ὄμματι, ἐπιπροσθουμένη τε τῷ ζόφῳ τῆς ἀμαθείας ὥσπερ οἱ ἐν βαθείᾳ νυκτὶ ὀδεύοντες, προσκόπτει πανταχοῦ καὶ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐπιβλέπειν οὐχ οἷα τε ἐστίν· ὁ γὰρ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, φησὶν ὁ Σωτὴρ d. Τοὺς οὖν τοιαύτην πάρωσιν νοσήσαντας ὁ τοῦ σκότους ἄρχων καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολέμιος πρόσφορα καὶ κατάλληλα τῇ ἰδίᾳ μοχθηρίᾳ εὗρισκων μέσα καὶ ὄργανα καὶ ἐν αὐτῷ πάντῃ ὑποποιήσάμενος οὐκ ἐν μικροῖς οὐδ' ἐν τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας, τὸ τῆς Ἱερᾶς καὶ ἀμωμήτου πίστεως σέβας, ὑποσκελίζει καὶ περιτρέπεται καὶ καταβάλλει, — πτώμα ἐλεεινὸν καὶ ἐξαίσιον. Καί γε εἰκότας· τοὺς γὰρ σαθεῶς καὶ διακένου ὄντας διανοίας καὶ μηδὲν μὲν ἤθος βεβηκὸς ἢ φρόνημα ὀρθὸν ἐσχηκότας οὔτε εὐσεβείᾳ καὶ δογμάτων ὀρθότητι κατηρτισμένους, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἀνεργάτιστα πλοῖα πλημμελῶς φερομένους καὶ παρεκκλίνοντας, πρὸς πᾶσαν τε παραφθορὰν καὶ κυμάτων ἐπιδρομὴν ἐπιτηδεῖως ἔχοντας, εὐαλότους ἑαυτῷ ἐπιγνοῦς, ὅρῳ ἐπιτίθεται, καὶ φύσηματος πρότερον ἐμπλήσας αὐτοὺς καὶ τύφου πολλοῦ, τὸ δοκεῖν τε πρὸ τοῦ εἶναι ἀναπείσας διώκειν, ἀλλὰ κατὰ τὸν μυθευόμενον Ἰκαρον περὶ τισιν ἀναπλάσας αὐτούς, ὑπερνεφοῦς καὶ μετεώρου κατατολμᾶν πτήσεως σὺν οὐδενὶ λογισμῷ προτρέπεται καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρεῖν καὶ ἄπτεσθαι ὧν οὐ θέμις, ἔν' ὄφλωσιν αὐτῷ γέλωτα, καταπεπτωκότες τοσοῦτον, ὅσον ὑψοῦσθαι φαντάζονται· οἱ δὲ τελευταῖον τοῦ ἀλόγου θράσους καὶ τῆς εἰς τὴν εὐδέβειαν παροινίας ἐνδίκως ὑπὸ τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν νόμων κολάζονται, καταλλήλους τὰς ἀντιδόσεις ἀποφερόμενοι, καὶ τοῖς πᾶσι δημοσιεύονται καὶ ὡς δυσσεβεῖς στυλιτεύονται, ἐφ' ᾧ μηκέτι λανθάνουσι τοιοῦτοι ὄντες, καὶ τοὺς ἀτλουστέρεους τῶν εὐσεβῶν διαφθείρουσιν ἀσέλακτους τυγχάνοντας, καὶ διαδίδεται τὸ κακὸν διαμείναν ἀκόλαστον.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν κἂν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἡδὴ χρόνοις τοιοῦτον τι ἀποφώλιον τέρας καὶ ἀνεμώλιος ἄνθρωπος ἀνεφάνη κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς ῥηθείσης ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης Ἀχειδῶν, ὅστις καὶ παρ' ἡμῶν (ὡς μὴ ὠφελε) τῆς ἱερωσύνης ἐδράξατο, Μεθόδιος τοῦνομα, τὸν ἐν τρόπῳ κακομεθόδιος, μᾶλλον δὲ πρὸς μὲν ὀρθὴν παιδείαν καὶ εὐσέβειαν ἀμέθοδος πάντῃ καὶ ἀφνῆς καὶ ἀτεχνος, πρὸς δὲ τὰ σφαλερὰ καὶ πονηρὰ καὶ δυσσεβείας γέμοντα μεθοδικόν τινα εὐήθως ἑαυτὸν φανταζόμενος, ὅστις ἀδρανῇ καὶ κενὸν οἰκοθεν κεκτημένος τὸν νοῦν, ἥκιστα τε πρὸς κατάληψιν καὶ κρίσιν καὶ τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἱκανόν, ἄλλωστε οὐδὲ παιδείας καὶ διδασκαλίας τυγῶν ὕγιους, οὔτε μὴ τοῦ καθ' Ἑλλήνας λόγου πεπειραμένος καλῶς, ὥς που μαρτυροῦσιν αὐτὸν τὰ ἀπύντακτα καὶ σολοικίζοντα συγγράμματα αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε φιλοσοφίας, ὅση περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς φύσεως πραγματεύεται, εἵδησιν ἔχων ἡντιναοῦν, τὸ δὲ πάντων χαλεπώτατον, ὅτι οὐδὲ τὰ τῆς ἱερᾶς θεολογίας καὶ

τὰ κατ' ἐκείνην ὁρθὰ καὶ ἀληθῆ δόγματα μνησθέντες οὐδ' ἄκροις (ὃ φασί) χεῖλ-
σιν, ἀλλ' εἰς ὑπεροχίους τὴν ἀρχὴν σταλὲς τόπους κακῶς ἀχθεῖς τε καὶ
παιδευθεῖς, τῆς μὲν ἀληθείας καὶ εὐσεβείας εἴτε τυφλώτων πρὸς αὐτὴν εἴτε ἐθε-
λοκακῶν πάντῃ καταπεφρόνηκε, τοῦ δὲ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης ὅλος γενόμενος,
τὴν ἄθεον καὶ δυσσεβεστάτην αἵρεσιν τοῦ Μολίνου αἰρεῖται καὶ ἐκδιδάσκειται,
ἐναγχος ἐκραγεῖσαν καὶ ἐπινοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τὰς πάποτε μνημο-
νευομένας τῶν αἱρέσεων ἀσυγκρίτως νικῶσαν τῇ ἀσεβείᾳ, φηγαδευθεῖσαν τε μόγις
ὄθεν προῆλθεν ἐπὶ προσίμῳ θανάτῳ. Ταύτης οὖν ὁρμητήριον καὶ φορτίδα τὴν
πονηρὰν αὐτοῦ ψυχὴν καὶ διάνοιαν ἐργασάμενος, ἐπανῆλθε μετὰ τῆς δυσσεβοῦς
ἐμπορείας· καὶ τὸ πρῶτον εἰς Καστορίαν γενόμενος, τῷ λανθάνειν ὅστις ποτὲ ἦν
σχολῆς ἐπιδράττεται καὶ τῷ τῆς διδασκαλίας προσχήματι μαθητὰς περὶ αὐτὸν συγ-
κροτήσας πρωτοπείρους καὶ ἀδιδάκτους νέους ἀπαλαῖς αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς ἐγκατε-
φύτευσε τὰ ζιζάνια καὶ κατὰ μικρὸν μετοχετεύσας τὰ θολερὰ καὶ ἀκάθαρτα νάματα
τῆς ἥς ἐπηγάγετο αἱρέσεως διέφθειρεν οὐκ ὀλίγους καὶ ψυχικῆς αὐτῶν ἀπωλείας
παραίτιος γέγονεν, ὑποσπείρων καὶ μεταδοὺς ὕθλους παντοδαπῆς γέμοντας ἀσεβείας.
Καὶ γὰρ ἐπιδείξασθαι θέλων ἑαυτὸν νέον φιλόσοφον καὶ θεολόγον, ὅσα μὲν ἄνω-
θεν κατὰ παράδοσιν ἀρχαίαν οἱ εὐσεβεῖς τοῦ ἡμετέρου γένους διδάσκουσι καὶ διδά-
σκονται μαθήματα, ἐν μὲν τοῖς περὶ φύσεως λόγοις καὶ ταῖς θύραθεν ἐπιστήμαις,
δηλαδὴ τὰ τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας, ἐν δὲ τῇ θεολογίᾳ τὰς ἱερὰς βίβλους τῶν
θεοσόφων Πατέρων τε καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τούτων πάν-
των τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀνάγνωσιν παρητήσατο καὶ ἀπεδοκίμασεν, ὥς οὐκ ἄξια
κρίνας τῆς ἰδίας ἀμαθείας καὶ ψυχικῆς πωρώσεως, τὰ δὲ τοῦ Μολίνου δυσσεβῆ
συγγραμματα εὗρών, ὥς ἔοικε λατινιστὶ γεγραμμένα, μεταφράσας τε καὶ τετραδιά-
τινα συγκροτήσας ἐν οἷς νοῦς μὲν ὑγιὴς οὐδαμοῦ, φλυαρία δὲ πανταχοῦ, μίξας τε, ὥς
λέγει, φιλοσοφίαν θεολογίᾳ ὃ ἐν ἑκατέσῃ τυφλὸς καὶ ἀμύητος, συνέχεε καὶ συνέ-
φθειρε πάντα, ὕθλοις ἄλλοτρίοις κατὰ τὸν μυθικὸν κολοιδὸν σεμνυνόμενος, δῆλον
δι' ἐκ τῆς ἀταξίας καὶ τοῦ κυκεῶνος τῶν γεγραμμένων αὐτῷ, οὔτε διαθέσθαι εἰδῶς
οὔτε κρίσιν ἡντιναοῦν τῶν λεγομένων ποιούμενος.

Ὡντινων πονηρῶν συγγραμμάτων καὶ τετραδίων ἀποκομισθέντων προλα-
βόντως εἰς τὰ ὧδε καὶ συνοδικῶς ἡμῖν ἐμφανισθέντων, ἐξετασθέντων τε ἀκριβῶς
ἐπὶ παρουσίᾳ διδασκάλων ἐμπείρων καὶ εἰδημόνων ἐν φιλοσοφίᾳ ἅμα τε καὶ
τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ, ὑγιὲς μὲν οὐδὲν ἐν αὐτοῖς καὶ ὁπωσοῦν λόγον ἐχόμενον εὑρηται,
ἀλλὰ (τὸ τοῦ λόγου) κακῶν Ἰλιὰς καὶ ῥήματα καταποντισμοῦ, μυρίαι τε βλασφη-
μίαι σποράδην τῇ πονηρᾷ ἐκείνῃ συγγραφῇ ἐμπεριέχονται. Ἐξ ὧν γὰρ ἀναιρεῖν
πειρᾶται τὸ πλῆθος τῶν ὄντων καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ φαινόμενα, καὶ οὔτε σώματα
οὔτε ποιότητος οὔτε δυνάμεις, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως αἰσθήσεις εἶναι ἀξιοῖ ὃ τῷ ὄντι
ἀναίσθητος καὶ φρενοβλαβέστατος κατ' αὐτῆς τῆς δημιουργίας ἀντιστρατεύεται καὶ
τῶν θείων γραφῶν παραβόλως κατεξανίσταται· ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς φιλοσοφεῖν ἐπαγ-
γέλλεται, εἰς οὐδὲν δέον καὶ θεολογικῶν ὑποθέσεων ἅπτεται, ὧν τὴν ἔννοιαν μὴ
εἰδῶς ἀλλόκοτα τερατεύεται, συγκλῶθιν πειρώμενος τὰ ἀσύγκλωστα, ὥς εἶναι τὴν
συγγραφὴν οὐχ ὅτι φιλοσοφίαν, πολλοῦ γε δεῖ καὶ θεολογίαν, ὕδραν δὲ πολυκέ-
φαλον καὶ χίμαιραν τερατώδη ἢ ἱποκένταυρον, καὶ ὅσα ἄλλα πτασὶν Ἑλλήνων

μυθικῶς ἀναπλάττεται τέρατα· οὐδὲ γὰρ κατὰ τι καὶ εἰδικῶς ἀμαρτάνει καὶ τῆς ἀληθείας ἀποπεπλάνηται οὐδὲ μιᾷ αἰρέσει καὶ ὠρισμένη βλασφημίᾳ περιπέπτωκεν, ἀλλ' ὥς οὕτως εἰπεῖν μισγάγκειά τις ἔστι, σύρροϊαν ἔχουσα πάσης σηπεδόνας, βορβόρου τε καὶ ἀκαθάρτου ὕλης, σωρεία τε καὶ συνάθροισις πάσης βλασφημίας τε καὶ αἰρέσεως· οὔτε γὰρ τὰ ἱερὰ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια κανόνες τε καὶ παραδόσεις ὑπολείπονται κατ' αὐτήν, ἀλλὰ κοινὸς τις ἔστι πόλεμος καὶ ἄρνησις πάσης τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἦκεν ἀβελτηρίας ὁ ἀλιτήριος, ὥς διακωμῶδειν τὰ θεῖα καὶ παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς, καταφερόμενος καὶ αὐτῶν τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων. Ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Ἐπικούρου αἰρέσεως δῆλός ἐστι ἀντεχόμενος, ἀπὸ τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ τρόπου, ὥς ἔγνωμεν, ἡδονῇ τὸ ἀγαθὸν τιθέμενος, καὶ πάντα εἰς τοῦτο φέρει αὐτό, ὅ,τι μὴ πάρεργον, οἷα τις ἐμπαθῆς καὶ φιλόσαρκος καὶ ἀγενὲς τῶν ἡδονῶν ἀνδράποδον, ἀντικειμένως τῇ κατὰ Χριστὸν πολιτείᾳ καὶ ταῖς εὐαγγελικαῖς εἰσηγήσεσι διδάσκων καὶ πολιτευόμενος, καὶ τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ ἢ προσιόντας χάριν ἐξομολογήσεως διαφθείρων καὶ ἀντὶ τοῦ στενοῦ καὶ τεθλιμμένου τὸ ἀνετον καὶ φιλήδονον αὐτοῖς ὑποτιθέμενος καὶ σατυρικόν τινα βίον ὥς ἄλλος τις Σαρδανάπαλος μετερχόμενος.

Ταῦτα δὴ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα μυρία τούτοις παραπλήσια ἀτοπώτατα καὶ δυσσεβείας γέμοντα ἔστιν ἰδεῖν ἐμπεριεχόμενα τοῖς ῥηθείσι τετραδίοις αὐτοῦ, ἅττα ἐπὶ λεπτοῦ καταλέγειν ἀπειπάμεθα τέως διὰ τε τὸ τοῦ λόγου μῆκος καὶ τὸ αἰσχρὸν τῆς ἀφηγήσεως. Ὅτι δὲ ἡ μισαρὰ συγγραφὴ αὕτη ἰδία ἔστιν αὐτοῦ, μεμαρτύρηται ἀπὸ τε τῶν παρ' αὐτῷ μαθητευσάντων καὶ ἀκροασαμένων ἱερωμένων ὄντων καὶ ἀξιολπίστων προσώπων καὶ ἀπὸ τῶν ὧν ἀπέστειλεν εἰς τὰ ᾧδε γραμμάτων, δι' ὧν ὁμολογεῖ ἴδια μὲν εἶναι ταῦτα ἀδιόρθωτα δέ, προκαλύμμα τῆς δυσσεβείας τὴν μελετωμένην αὐτῷ διόρθωσιν προβαλλόμενος. Πλὴν τίνα διόρθωσιν δέξαιτο ἂν τὰ διόλου διεφθαρμένα καὶ ἀναμῖξ ταῖς βλασφημίαις συμπεφυρμένα οὐχ ἦττον τῆς Ἀναξαγόρου πανσπερμίας τὰ πάντα ἐν πᾶσι τιθεμένης, μηδέποτε διακριθισόμενα, ὧν τὸ καλὸν ἀπιστία καὶ ὕβρις πᾶν ὃ πιστεύεται ; Διὸ καὶ νυκτὸς (ὥς φασί) παρεδίδου καὶ ἡρμήνευε (ταῦτα δὲ ἦσαν λαθεῖν τοὺς ἄλλοθεν ποθεν ἐπιδημοῦντας) ἐν σκότει τὰ τοῦ αἰωνίου σκότους καὶ πυρὸς ἄξια οἷα τις παλιγκάπηλος τὰ κίβδηλα καὶ ὑπόχαλκα περικρύπτειν βουλόμενος καὶ ἐν γνώσει τὴν ἀσέβειαν μετερχόμενος, ὥς μηδὲ ἀπολογεῖσθαι ἔχειν τὴν ἄγνοιαν. Ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντες, ὥς εἰκός, καὶ τηλικαύτην ζημίαν τοῦ ἡμετέρου γένους παριδεῖν οὐκ ἀνεχόμενοι ἐπετάξαμεν αὐτῷ δι' ἡμετέρου συνοδικοῦ γραμματος ἐλθεῖν εἰς τὰ ᾧδε παρασταθῆναι τε ἐπὶ συνόδου καὶ δοῦναι ἀπολογίαν, ἣν δὴ τίνα ἔχει, περὶ τῶν ῥηθέντων τετραδίων· ἐγράψαμεν δὲ περὶ τούτου καὶ σοὶ τῷ συναδέλφῳ ἡμῶν μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ πρώτῳ Ἀχριδῶν κύρ Ζωσιμᾷ, ὅπως ἐπιτιμήσης αὐτῷ ἐλθεῖν κατὰ τόχος καὶ ἀπολογηθῆναι. Ἀλλ' αὐτός, καίτοι ἐπιτιμηθεὶς ὑπὸ τῆς σῆς μακαριότητος ἀπαξ καὶ δῖς, ὥς ἔγνωμεν ἀπὸ γραμματος αὐτῆς, οὐδόλως ὑπήκουσε καὶ τοῦ ἡμετέρου συνοδικοῦ καταπεφρόνηκε γραμματος, καὶ ἤδη ἀπάρας αὐτόθεν ἀπεδήμησεν ἀλλαχόθι, ἀπειθὴς φανείς καὶ φυγόδικος, αἶ' ἐπιγνοὺς ἑαυτὸν ἀναπολόγητον ἐσόμενον, καὶ αὐτοκατάκριτος ἤδη ἀπὸ γε τούτου ἐγένετο. Οὐ ἔνεκα σκέψεως συνοδικῆς προβάσεως μετὰ τῶν συνενδημούντων ἡμῖν ἤδη ἐνταῦθα μακαριωτάτων καὶ

ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ Ἀντιοχείας κυρίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων κυρίου Χρυσάνθου, ἀπεφάνθη καὶ ἐγνωμοδοτήθη κοινῶς, αὐτὸν μὲν καθαιρέσει παντελεῖ τῆς ἱερωσύνης ὑποπεσεῖν, τὰ δὲ ῥηθέντα κακοτετράδια αὐτοῦ ἀναθέματι καθυποβληθῆναι.

Τούτου χάριν γνώμη τῶν ῥηθέντων μακαριωτάτων πατριαρχῶν καὶ συναδέλφων ἡμῶν γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ μὲν ῥηθεὶς Κακομεθόδιος, ὡς ἐπὶ τοιαύταις βλασφημίαις καὶ αἵρέσεσι κατακριθεὶς τε καὶ φωραθεὶς λυμῶν τε καὶ ψυχρῶν τῶν ὁρθοδόξων γενόμενος, ἀπειθήσῃ τῷ πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ καὶ συνοδικῷ κριτηρίῳ καὶ φυγόδικοις, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοκατάκριτος ὢν, καθηρημένος ὑπάρχει πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἔκπτωτος τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου καὶ ἀπόβλητος καὶ γεγυμνωμένος τῆς θείας χάριτος, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχων ἱερατικὴν ἐνδυσθῆναι στολὴν καὶ ἱερατικὸν τι ἐκτελέσαι ὑπουργημα ὡς καθηρημένος καὶ ἀνίερος, Μεθόδιος μοναχὸς λεγόμενος καὶ ὡς εἰς τῶν ἰδιωτῶν γνωριζόμενος, καὶ μηδεὶς τολμήσῃ συμφορέσαι αὐτῷ ἢ συλλειτουργῆσαι ἢ ὡς ἱερέα τιμῆσαι ἢ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀσπασθῆναι ἢ εὐλογίαν καὶ ἀγιασμὸν παρ' αὐτοῦ δεχθῆναι ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ· ἔτι δὲ ὑπάρχει γεγυμνωμένος καὶ ὁμέτοχος καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος καὶ μηδεμίαν ἄδειαν ἔχει διδάσκειν καὶ παραδιδόναι ὅλως μαθήματα οὔτε φιλοσοφικά οὔτε θεολογικά, ὡς ἐν ἀμφοτέροις κατεγνώσμενος καὶ ὑποπτος τοῦ λοιποῦ γενόμενος. Τὰ δὲ ῥηθέντα κακοτετράδια καὶ συγγράμματα αὐτοῦ, εἴτε φιλοσοφίαν εἴτε θεολογίαν ψευδωνύμως ἐπιγραφόμενα, ὡς παντοδσοῦς δυσσεβείας καὶ βλασφημίας καὶ φλυαρίας πολλῆς γέμοντα σιτανικά τε δι' ὅλου καὶ ψυχῶ-λεθρα τυγχάνοντα καὶ εἰς ἀθείαν παντελεῖ τοῦ μετιόντος κατακρημνίζοντα, ὑπάρχωσι τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ἔνοχα ἀπόβλητά τε καὶ ἀπεσκορακισμένα μακρὰν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν μελέτης καὶ ἀναγνώσεως, ὡς μήτε λέγεσθαι τοῦ λοιποῦ μήτε ὅλως ἀκούεσθαι, ἀλλ' ἀπολεσθῶσι μετ' ἡχοῦ τῆς μνήμης τῶν χριστιανῶν καὶ ἀποσυνάγωγα γένωνται.

Καὶ μηδεὶς ὅλως τῶν ἀπανταχοῦ ὁρθοδόξων ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς τολμήσῃ τοῦ λοιποῦ ἀποδέχεσθαι τὸν ῥηθέντα Κακομεθόδιον ἢ ὡς ἱερέα ἢ ὡς διδάσκαλον ἢ τολμήσῃ ἀνὰ χεῖρας λαμβάνειν τὰ ῥηθέντα κακοτετράδια καὶ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ ἢ διδάσκειν ταῦτα ἑτέροις ἢ διδάσκεσθαι αὐτὰ ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ Μεθοδίου ἢ παρ' οὔτινος οὐδ' ἄλλου μαθητοῦ αὐτοῦ χρηματίσαντος καὶ διαφθαρέντος κἀκείνου ἐπισφαλῆσαι προλήψεσι καὶ ποτισθέντος τοῖς ἀκαθάρτοις τουτοιῖσι καὶ θολεροῖς γάμμασιν. Ὅς δ' ἂν τις τολμήσῃ ἐναντιωθῆναι τοῖς ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἀποφανθεῖσι καὶ ἢ τὸν Μεθόδιον τοῦτον ἀποδεχθῇ ὡς ἱερέα ἢ ὡς διδάσκαλον ἢ τὰ ῥηθέντα συγγράμματα καὶ τετράδια αὐτοῦ θελήσῃ διδάξαι ἢ διδάχθῆναι οἰφθῆναι τρόπῳ καὶ ὅλως λαβεῖν αὐτὰ εἰς χεῖρας καὶ μετέρχεσθαι καὶ ἀναγινώσκειν, ὁ τοιοῦτος, ὁποῖας ἂν εἴη τάξεως καὶ ὁποῖου βαθμοῦ, ἀφορισμένος εἴη παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἰσοποιῶν καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἅλντος ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ

ἀναθέματι ὑπεύθυνος καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γέννης, καὶ εἴη ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν Κύριον τῆς δόξης.

Ὑμεῖς οὖν ποιήσατε ἅπαντες ὡς γράφομεν, ὑπακούοντες εὐπειθῶς τῇ συνδικῇ ἡμῶν ταύτῃ ἀποφάσει, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία ἡμῶν εἴη μεθ' ἡμῶν.

αρκγ' ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος α'.

† Ἐλέφ Θεοῦ Ἀθανασίος Ἀντιοχείας βεβαιοῦ

† Ὁ Ἱεροσολύμων Χρῦσανθος συναποφαινόμεθα

† Ὁ καὶ Πρόεδρος Σισανίου Ζωσιμᾶς βεβαιοῦ

† Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος

† ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος

† ὁ Νικομηδείας Παῖσιος

† ὁ Νικαίας Γεράσιμος

† ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος

† ὁ Θεσσαλονίκης Ἰγνάτιος

† ὁ Ἰκονίου Σίλβεστρος

† ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος

† ὁ Ἀρχιάλου Καλλίνικος

† ὁ Βάρνης Καλλίνικος

† ὁ Δήμνου Ἰωαννίκιος

† ὁ Μονεμβασίας Παῖσιος

† ὁ πρόην Δράμας Ἰωακείμ

† ὁ Σοφίας Ἀναστάσιος

† ὁ Δέγκων Νικόδημος

† ὁ Κλαυδιουπόλεως Ἰωαννίκιος

Ἡ ἀπόφασις κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μ. Γεδεὼν συντετάχθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ τότε Ἐκκλησιάρχου Κωνσταντίνου, ἀνδρὸς ραδιοῦργου, συντελέσαντος καὶ εἰς τὴν καθαίρεσιν καὶ ἐξορίαν τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου μετὰ τρία ἔτη, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἀθανάσιος Ὑψηλάντης⁸⁸ καὶ εἶναι ἴσως καρπὸς τῆς συνεργασίας αὐτοῦ μετὰ τῶν διδασκάλων εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετέθη ἡ ἐξέτασις τῶν τετραδίων. Εἶναι ἀμφίβολον ἂν οἱ συνελθόντες Ἱεράρχαι ἐμελέτησαν ἐπισταμένως τὰ τετράδια καὶ φαίνεται ὅτι μᾶλλον περιορίσθησαν εἰς τὴν κρίσιν «διδασκάλων ἐμπείρων καὶ εἰδημόνων ἐν φιλοσοφίᾳ ἅμα τε καὶ τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ» καὶ ἠρκέσθησαν εἰς τὴν μελέτην ὀλίγων ἀποσπασμάτων καὶ φράσεων ἕξω τῆς συνεχείας τοῦ κειμένου. Ὅτι ἡ ἀπόφασις εἶναι ἔργον τῶν διδασκάλων πιστοποιεῖται ἐκ τῶν παρατηρήσεων ὅτι τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀνθρακίτου εἶναι «ἀσύντακτα καὶ σολοικίζοντα», ὅτι οὗτος «τὰ τῆς (παραδεδεγμένης) περιπατητικῆς φιλοσοφίας παρητήσατο καὶ ἀπεδοκίμασεν» καὶ ὅτι ἀποδεικνύεται «οὔτε φιλοσοφίας ὅση περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς φύσεως πραγματεύεται εἰδησιν ἔχων ἢν τινα σὺν», ὡς καὶ ἐκ τῆς πλήρους ἀντιζηλίας σημειώσεως ὅτι οὗτος «εἰς ὑπεροχίους τὴν ἀρχὴν τόπους σταλεῖς κἀκείσε κακῶς ἀχθεῖς καὶ παιδευθεὶς» δὲν ἠδύνατο νὰ φρονῇ ὀρθῶς ἐν τῇ πίστει⁸⁹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

59. 'Ο Chassiotis ἔργ. μν. σελ. 95 λέγει ὅτι ὁ Σουγδουρῆς καὶ ὁ 'Ανθρακίτης πρῶτοι ἐδίδαξαν ἐν 'Ελλάδι φιλοσοφίαν ἐπὶ νέων θάσεων, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Σουγδουρῆ ἐτέθη ἐνταῦθα πιθανῶς διότι ἦτο διδάσκαλος τοῦ 'Ανθρακίτου· ἄλλως οὗτος εἶναι γνωστὸν ὅτι ἠκολούθει τὴν ἐκ παραδόσεως περιπατητικὴν 'Αριστοτελικὴν φιλοσοφίαν.

60. Die theologische Litteratur der griechischen Kirche im 16. jahrhundert, Leipzig 1899 σελ. 13.

61. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Μεθόδιος 'Ανθρακίτης, Θεολογία Δ' σελ. 8 ἐξ.

62. Γ. Ζαβίρα ἔργ. μν. σελ. 419.

63. Meyer, ἔργ. μν. σελ. 14. Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἐνθ' ἄν. σελ. 16.

64. Βλ. ἐνταῦθα ἐκδιδόμενα Κεφάλαια κατ' ἀθέων ἰδίως 1 καὶ 3.

65. Θεωρίαι Χριστιανικαὶ κεφ. 14.

66. Αὐτόθι κεφ. 10.

67. Αὐτόθι κεφ. 1 καὶ 2.

68. Αὐτόθι κεφ. 14.

69. Αὐτόθι κεφ. 2.

70. Αὐτόθι κεφ. 15.

71. Αὐτόθι κεφ. 1 καὶ 27.

72. Αὐτόθι κεφ. 25.

73. Αὐτόθι κεφ. 7.

74. Αὐτόθι κεφ. 8.

75. Γ. Ζαβίρα ἐνθ' ἄν.

76. Κ. Σάθα, ἐνθ' ἄν.

77. Βλ. Α. Βρανούση, ἔργ. μν. σελ. 367 ἐξ., εἰδικώτερον περὶ τοῦ Ψαλῖδα.

78. Τοῦτο λέγεται ρητῶς ὑπὸ τοῦ Γ. Ζαβίρα, τοῦ πλέον ἀξιοπίστου ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος γραφάντων. 'Ο Μ. Γεδεών, 'Εκκλησία καὶ 'Επιστήμη κατὰ τὸν 18 αἰῶνα, 'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια, τ. 8 σελ. 275 ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ὁ 'Ιερόθεος κατήγγειλε τὸν 'Ανθρακίτην ὡς ὀπαδὸν τῆς αἵρέσεως Μολίνου.

79. 'Εργ. μν. σελ. 309. 'Ο 'Υψηλάντης κατατάσσει καὶ τὴν λογικὴν τοῦ 'Ανθρακίτου μεταξὺ τῶν καταδικασθέντων ἔργων.

80. 'Η ἀναφορά κατὰ τὴν ἐκδοσιν ἐν Π. 'Αραβαντινοῦ, χρονογραφία τῆς 'Ηπείρου Β' σελ. 277 σημ. 1.

81. Γ. Ζαβίρα ἐνθ' ἄν. Γ. Βενδότη ἐνθ' ἄν. Σπ. Λάμπρου ἔργ. μν. σελ. 289.

82. 'Η ἀπόφασις ἐξεδόθη πόλλάκις. 'Αθανασίου Κομνηνοῦ 'Υψηλάντου ἔργ. μν. σελ. 310—313. Μ. Γεδεών, 'Ανέκδοτος ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου 'Ιερεμίου Γ', Κωνσταντινουπόλις 1872 σελ. σελ. 14—17. 'Αγαθαγγέλου Σισανίου, 'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια Β' σελ. 495—500. Καλλινίκου Δελικάνη, Πατριαρχικά ἔγγραφα τ. Γ' σελ. 868 ἐξ. L. Petit, Mausii sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, 37 σελ. 231—245.

83. Μ. Γεδεών, 'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια, τ. 8, σελ. 276. 'Υψηλάντου ἔργ. μν. 325.

84. 'Η νεωτέρα φιλοσοφία ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν στοιχείων καὶ μεταγενεστέρως ἀκόμη. Βλ. ἐπιστολὴν Κ. Οἰκονόμου, ἐν Π. Συνοδικοῦ, Κωνσταντίνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, 'Εκκλησιαστικὸς Φάρος, Β' σελ. 23.

Ο ΔΡΥΪΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ

Ἄν και πολλά ἐγράφησαν διὰ τὰς ἐν Ἡπειρῷ ἐκκλησίας και γράφονται ἀκόμη, ἐν τούτοις ἡ σχετικὴ ἔρευνα δὲν ἐξηντλήθη, ὄχι μόνον διότι ἄγνωστον ἦ λανθάνον ἀρχεακὸν ὕλικὸν ἔρχεται εἰς φῶς, ὅσον και διότι οἱ παλαιότερον πολλὰ και καλὰ γράψαντες ἀντιπαρήλθον, χωρὶς νὰ δώσουν τὴν δέουσαν σημασίαν, τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἱστορίας και τὰ κείμενα ἐν γένει. Νομίζομεν δηλαδὴ ὅτι, προκειμένου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, δὲν ἔχει μόνον σημασίαν μία ξηρὰ χρονολογία ἐκλογῆς, μεταθέσεως, καθαιρέσεως ἢ ἀθωώσεως ἐνὸς ἀρχιερέως, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἐνδιαφέρει ἡ ἔκδοσις τοῦ σχετικοῦ κειμένου, τὸ ὅποιον εἶναι πολλαπλῶς χρησιμὸν και διὰ τὸ ὅλον περιεχόμενον αὐτοῦ και διὰ τὰ μνημονεύμενα πρόσωπα και διὰ τὴν γλωσσικὴν ἀκόμη μορφὴν του, τὰ ἀναφερόμενα τοπωνύμια κλπ. δι' ὧν διαφωτίζονται πλείστα σημεῖα τῆς ἱστορίας καθόλου, τοῦ ἐκκλησι. δικαίου κλπ.

Οὕτω, περὶ τοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου ὀλίγα γνωρίζομεν, διότι οἱ περισσότεροι τῶν ἐρευνητῶν, ποὺ ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην, ἐνῶ, τὰς περὶ Νεοφύτου πληροφορίας ἠρύσθησαν ἀπὸ ἀνεκδότους πηγάς, δηλ. πατριαρχικοὺς κώδικας, ἐν τούτοις δὲν προσέβησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν σχετικῶν πατριαρχικῶν και συνοδικῶν πράξεων, μολονότι αἱ χειρόγραφοι αὗται πηγαὶ δὲν ὑπῆρξαν προσεταὶ διὰ τοὺς πάντας. Ὁ Νεόφυτος οὗτος δὲν εἶναι ἀσήμαντον πρόσωπον, τὸ δὲ γεγονός ὅτι πλέον ἢ ἀπαξ ἀπασχόλησε τὴν πατριαρχικὴν Σύνοδον ἀξίζει νὰ ἀπασχολήσῃ και τὰς στήλας τῆς φιλῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» δι' ὀλίγων.

Πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως

ἀνῆλθον κατὰ σειρὰν ἀρχιερεῖς : Μακάριος, Νεκτάριος, Γαβριήλ, Ἰάκωβος.

Ἡ ἀρχιερατεία ἐκάστου ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι χρονολογικῶς καθωρισμένη ἐπακριβῶς. Ἀπὸ ἀχρονολόγητον εὐεργετικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β' τοῦ Τρανοῦ (1572—1595) πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ πρῶν ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως Νεκτάριος ἐνέμετο μετὰ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ χωρία τινὰ τῆς ἐπισκοπῆς, τὴν Πολύτξιαν, Σιναποὺλκιαν και Σαρακήνισταν, κατὰ παραχώρησιν τοῦ διαδόχου του, τοῦ Γαβριὴλ ἀσφαλίστατα, και τοῦ ἀμέσως ἐπομένου Ἰακώβου, ὡς ἐπίσης και τοῦ μετ' αὐτὸν ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ γράμμα τοῦ Ἱερεμίου. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἀκριβῶς ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ παραιτηθέντος και πενομένου Νεκταρίου, ὁ μὴ ἀρνηθεὶς εἰς αὐτὸν νὰ ἔχῃ ἐφ' ὅρου ζωῆς τὰ μνημονευθέντα χωρία τῆς ἐπισκοπῆς πρὸς ζωάρκειαν, εἶναι ὁ Νεόφυτος. Τοῦτο συμπεραίνομεν και ἐκ τῆς τελευταίας φράσεως ἐν τῷ γράμματι τοῦ Ἱερεμίου Β', καθ' ἣν τὴν παραχώρησιν τῶν χωρίων ἐδέχθη «και ὁ χρηματίσας ὕστερον ἐπίσκοπος Ἰάκωβος και ὁ μετ' αὐτὸν δεῖνας...» ἀλλὰ και ἐκ νεωτέρου συνοδικοῦ γράμματος τοῦ ἔτους 1604, εἰς ὃ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Νεόφυτος οὗτος, πεισθεὶς εἰς μεσίτευσιν τοῦ πατρ. Ἱερεμίου Β', παρεχώρησεν εἰς τὸν παραιτηθέντα Νεκτάριον τὰ μνημονευθέντα χωρία και ἄλλα, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Ἐπομένως, ὁ Νεόφυτος ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως ἐγένετο πρὸ τοῦ ἔτους 1595, ποὺ τίθεται τὸ τέλος τῆς γ' πατριαρχείας Ἱερεμίου τοῦ Β'. Ἐκτοτε εἰς τὸν Νεόφυτον ἀφοροῦν αἱ ἀκόλουθοι πατριαρχ.

χικαὶ πράξεις αἱ ὁποῖαι δι' οὓς λόγους ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω, ἐκδίδονται περαιτέρω ἀντιγραφεῖσαι ἐκ τῆς γνωστῆς Νομικῆς Συναγωγῆς, τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθεοῦ φερομένης, πράγματι δε μερίμνη αὐτοῦ συγχροτηθεῖσης⁴.

1. Συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Β' τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 7110, ἥτοι 1602, δι' οὗ ἀγγέλλεται ἡ καθαιρέσις τοῦ Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου, διότι ἠθέτησε τὴν οἰκείωχειρον αὐτοῦ χρεωστικὴν ὁμολογίαν πρὸς τὸν παπα—κυρ—Νικόλαον, δι' ἄσπρα 15.000 καὶ κατεφρόνησεν τὴν πατριαρχικὰν γράμματὰ τὰ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ χρέους ἀπολυθέντα καὶ ἀπειλοῦντα ἀργίαν καὶ παιδείαν. Πρὸς τὸν Ἰωαννίνων, ὑφ' ὃν ὑπήγετο ἡ ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως, παρέχεται διὰ τοῦ ἰδίου γράμματος ἡ ἄδεια νὰ χειροτονήσῃ ἄλλον ἐπίσκοπον ἀντὶ τοῦ Νεοφύτου, ἥτο δὲ Ἰωαννίνων μητροπολίτης ὁ Νεόφυτος (Νομ. Συν. φ. 215α)⁵.

2. Ὅμοιον τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν αὐτὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως, ἀγγέλλον τὸν ἐπελθόντα ἐξ ἑσπέρου (=συμβιβασμὸν) μεταξὺ τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου καὶ τοῦ ἀπὸ Βάνισταν παπα—Νικολάου, διὰ τὸ χρέος τοῦ πρώτου πρὸς τὸν δεύτερον, καὶ ἀκολούθως τὴν ἀθώωσιν τοῦ Νεοφύτου (Νομ. Συν. φ. 214β)⁶. Τὸ γράμμα εἶναι ἀχρονολόγητον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀπελύθῃ μεταξὺ τοῦ Ἀπριλίου 1602, ὅτε καθιερώθῃ διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ὁ Νεόφυτος, καὶ τῶν μέσων τοῦ 1603, ὅτε τὸ α' διατέλει πατριάρχης ὁ Νεόφυτος Β'. Οὕτως ἀθωώθει ὁ Νεόφυτος ἥτο ἐν ἐνεργείᾳ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1605, μαρτυρῶν μετὰ τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων Ἰωαννίνων Νεοφύτου, Γλυκεὸς Φιλοθέου καὶ Βελλᾶς Μανασσῆ, ἐπὶ πατρ. Ραφαὴλ Β', εἰς τὴν καθαιρέσιν τοῦ Ζαγορίων Ματθαίου (Νομ. Συν. φ. 209β).

3. Συνοδικὸν γράμμα πατρ. Ραφαὴλ Β', δι' οὗ κατὰ Μάρτιον τοῦ 7112 ἥτοι 1604 λύεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου καὶ τοῦ ἱερέως τῆς Βάνιστας Νικολάου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενομένης αἰρετοκρισίας τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Ἀνθίμου, τοῦ ἐπισκόπου Βελλᾶς Μανασσῆ καὶ τοῦ Μ. Σκευοφύλακος τῆς Μ. Ἐκκλησίας Γεωργίου, καθ' ἣν ὑπεχρώθη ὁ Νεόφυτος νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸν παπα—Νικόλαον 18.000 ἄσπρα, τὰ ὁποῖα καὶ κατέβαλεν ἐνώπιον τῶν αἰρετοκριτῶν (Νομ. Συν. φ. 211αβ)⁷.

4. Συνοδικὸν γράμμα τοῦ αὐτοῦ πατρ. Ραφαὴλ Β', κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 7112, ἥτοι 1604, περὶ ἀναπροσαρτήσεως εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Δρυϊνουπόλεως τῶν ἐνοριακῶν αὐτῆς χωρίων Πολίτζιανη, Δελβινάκι, Σταυροσκιάδη, τὰ ὁποῖα προηγουμένως εἶχον παραχωρηθῇ κατ' ἀξίωσιν τοῦ πατρ. Ἱερεμίου Β' εἰς τὸν παραιτηθέντα ἐπίσκοπον Δρυϊνουπόλεως Νεκτάριον. ἄφ' οὗ ἤδη ἀφαιροῦνται (Νομ. Συν. φ. 211α)⁸.

5. Συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατρ. Νεοφύτου Β', κατὰ Μάρτιον τοῦ 7118, ἥτοι 1610 ἔτους ἀπολυθέν, πρὸς ἀθώωσιν τοῦ κατηγορηθέντος ψευδῶς ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου, τοῦ καὶ προσωπικῶς παραστάντος πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν κατηγόρων ἐπὶ συνόδου, ὑφ' ἧς διατάσσεται ὅπως ἐφεξῆς μὴ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἀναφορὰ ἐναντίον τοῦ Νεοφύτου, ἂν μὴ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ γέροντος Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Μανασσῆ (Νομ. Συν. φ. 191α)⁹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ὁ Νεόφυτος παρέμεινεν μεμαρτυρημένος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Δρυϊνουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1595 ἂν μὴ καὶ πρότερον καὶ μέχρι τοῦ 1610 τοῦλάχιστον. Διάδοχος αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Ματθαῖος, τὸ πρῶτον τὸ ἔτος 1614¹⁰ ἀπαντῶν. Ἴδου τὰ ἐγγράφα :

1ον

*Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

Ἐρωτάτε μητροπολίτα Ἰωαννίνων, ὑπερίτις καὶ ἐξαρχὲς Κερκύρας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, χάρις εἴη σου τῇ ἱερότητι καὶ εὐχῇ καὶ

ἔλεος ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος. Γνωστὸν σοι ἔστω, ὅτι τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ τῶν ἐπὶ συστάσει τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας παρεληλυθότων ἱερωτάτων καὶ λογιωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν αὐτῆς καὶ συλλειτουργῶν, γράμματα τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύσαντος κυρίου Ματθαίου ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ μέσον καὶ ἀνεγνώσθησαν, ἐν οἷς δηλοῦται ὡς ὁ χρηματίσας Δρυϊνουπόλεως ἐπίσκοπος Νεόφυτος, παρακινήθεις πολλὰ παρ' αὐτοῦ καὶ ἐπιτιμηθεὶς ὥσάν δὲν καὶ πληρώσῃ πρὸς τὸν εὐλοβέστατον παπα—κυρ—Νικόλαον τὰς δεκαπέντε χιλιάδας τῶν ἁσπρων, ἅπερ ὤφειλεν αὐτῷ κατὰ τὴν ἐνυπόγραφον καὶ οἰκειόχειρον αὐτοῦ ὁμολογίαν, ἅτινα ὑπὲρ τὰς τριακόσια χιλιάδας ὑπῆρχον καὶ οὗτος ὁ παπα—κυρ—Νικόλαος διὰ τὴν εἰρήνην ἔστεργε μόνον λαβεῖν τὰς δεκαπέντε καὶ αὐτὸς ὁ Δρυϊνουπόλεως Νεόφυτος οὐδόλως πεισθεὶς οὔτε εἰς νοῦν τὰς ἐπ' αὐτῷ ἐκφωνουμένας παιδείας καὶ ἀργίας ἐνθέμενος ἠθέλησέ ποτε δοῦναι καὶ ἐξιῶσαι αὐτόν, ἀλλ' ἐφάνη καταφρονῶν ἀδεῶς καὶ τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἀργίας καὶ ταῦτα ὁμολογῶν ἐν τῷ αὐτοῦ οἰκειοχείρῳ καὶ ἐμμενύτῳ γράμματι, ἵνα ἐὰν παραβῇ καὶ ἀθετήσῃ τὴν σύμφωνίαν καὶ ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ταύτην ὑπάρχῃ αὐτοκαθαίρετος καὶ ἔκπτωτος τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ ἔμεινεν ἔτι καὶ εὐρίσκεται ἐν τῇ αὐτῇ ἀπειθείᾳ ἤδη χρόνους τρεῖς καὶ ἐπέκεινα καὶ ἱερουργεῖ ἀκωλύτως εἰς τὰ ἀρχιερατικὰ ἀνυποστόλως καὶ ἀναιδῶς ἐνεργεῖ, καὶ ταῦτα ὑπὸ κρίσιν ὧν διὰ τὰ κατ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ λαληθέντα ἐγκλήματα, ὅπου οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες διορίζονται ὁ ὁπωσδήποτε ἀργίας ἐπιτιμηθεὶς ἐπίσκοπος οὐ δύναται τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐνεργεῖν ὅλως, ἀλλ' ἐμμένειν ὑπὸ τὴν παιδείαν, ἕως οὗ σωματικῶς ἢ καὶ δι' ἀναφορὰς αὐτοῦ ζητήσῃ κρίσιν συνοδικῶς καὶ διορθωθῇ. Τούτου χάριν, γνώμη καὶ τῆς καθευρεθείσης ἱερᾶς συνόδου τῶν ἀρχιερέων, γράφονσα ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποφαίνεται ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ἵνα ὡς ἀθετήσας μὲν τὴν οἰκειόχειρον αὐτοῦ ὁμολογίαν καὶ συμφωνίαν ὁ αὐτὸς Δρυϊνουπόλεως Νεόφυτος καὶ ὡς καταφρονήτης τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἀργίας καὶ ὡς πρόξενος ζημίας ἄλλων δεκαπέντε χιλιάδων τοῦ ρηθέντος παπα—Νικολάου ὑπάρχῃ καθηρημένος καὶ γεγυμνωμένος πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἔκπτωτος τοῦ τε Θρόνου καὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, σὺ δὲ ὁ ἱερώτατος Ἰωαννίνων χειροτονήσης ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ γνήσιον ἐπίσκοπον Δρυϊνουπόλεως, ἀναμφιβόλως καὶ ἀδιστακτως, ὀφειλόντων καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ χριστιανῶν, ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, μὴ ἐναντιωθῆναι κατὰ τι ταύτῃ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ συνοδικῇ ἀποφάσει καὶ διασκέψει. Καὶ γὰρ ὅστις αὐτῶν ἀπάντων ἄλλως ποιήσῃ καὶ ἐναντίως φανῇ, ἱερεὺς μὲν ὧν ἀργὸς ἔστω πάσης ἱεροπροξίας, λαϊκὸς δὲ ἀφωρισμένος ἀπὸ θεοῦ καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλλυτος μετὰ θάνατον καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ. Οὕτω οἴησον ὡς ἀποφαινόμεθα καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

Ἐν ἔτει ἹρῑϞ (=1602), μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἰνδικτιῶνος ιεῖς

2ον

Νεόφυτος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἰερώτατε Ἰωαννίνων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἐπίσκοποι, ἅμα κληρικοῖς, ἱερωμένοις ἀρχουσι τῆς Ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ παντὶ τῷ ἐκείσε λαῷ χάρις. Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, κατὰ τὰς ἀναφορὰς ὑμῶν καὶ τὸν ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον ἐξιςσάμεν, τὸν γεγονότα μεταξὺ τοῦ Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως καὶ παπα—Νικολάου τοῦ ἀπὸ Βανίστης, τοῦ παραλόγως καὶ ὡς οὐκ εἶδε αὐτῷ ἐγκαλέσαντος, συνόδου γενομένης ἀρχιερατικῆς πάντα μὲν ὅσα ἐγράφησαν καὶ ἐλαλῆθησαν κατὰ τοῦ αὐτοῦ Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου ἀπρακτα ἔμειναν καὶ ἀνίσχυρα καὶ ὡς μὴ γεγονότα, ἀπέλαβε δὲ τὸν θρόνον καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ ὁ αὐτὸς οὗτος Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως κυρ—

Νεόφυτος, ἀθῶος ἀναφανείς καὶ ἀνέκλητος, ὧν ἡγκαλεῖτο παρὰ τοῦ παπα—Νικολάου καὶ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. Ἐνθέντοι καὶ γράφουσα ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποφαίνεται ἐὰν ὀψέποτε κινήσαι θελήσειεν ἀγωγὴν τινα περὶ τῶν αὐτῶν ὁ παπα—Νικόλαος κατὰ τοῦ αὐτοῦ Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου καὶ ἐξωτερικῶς ἴσως καὶ βίᾳ λάβῃ γράμμα πατριαρχικὸν ἡμέτερον, ἔστω ἄκυρον τὸ τοιοῦτον καὶ ὥς μὴ γεγονὸς λογισθῇτω τὸ σύνολον, οὕτω γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴῃ μετὰ πάντων ὑμῶν.

3ον

*Ραφαὴλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης*

Τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ τῶν καθευρεθέντων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν καὶ ἐπειδὴ διαφερομένων καὶ μαχομένων μετ' ἄλλήλων, τοῦ τε θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεοφύτου καὶ παπα—Νικολάου, τοῦ υἱοῦ παπα—Ἀνδρέου, τοῦ ἀπὸ χώρας Βάνιστας, περὶ τῶν ἀναμέσων αὐτῶν ἐπισυμβάντων διαφορῶν καὶ ἀμφιβολιῶν, αἰτήσῃ μὲν καὶ ἀξιώσει αὐτῶν, συνοδικῇ δὲ ἀποφάσει ἐκρίθησαν καὶ κατέστησαν αἵρετοι κριταὶ γεγονότες, ὥστε πάσῃ σπουδῇ διορθῶσαι καὶ εἰρηνεῦσαι αὐτούς, ὃ τε ἱερώτατος μητροπολίτης Ἀθηνῶν κυρ—Ἀνθίμος καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Βελλᾶς κυρ—Μανασσῆς καὶ οἱ τιμιώτατοι καὶ λογιώτατοι κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ μέγας σκευοφύλαξ κυρ—Γαβριᾶς καὶ ὁ μέγας ρήτωρ κυρ—Γεώργιος καὶ δὴ πολλάκις ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες οἱ διαληφθέντες αἵρετοι κριταὶ καὶ ἀκρεασάμενοι ἐκατέρων τῶν μελῶν ἔκριναν καὶ ἀπεφώνησαν διὰ τὸ εἰρηνικὸν καὶ ἀσκανδάλιστον καὶ ἀτάραχον, ἵνα ὁ διαληφθεὶς Δρυϊνουπόλεως ἐπίσκοπος κυρ—Νεόφυτος ἀποδῇ τῷ αὐτῷ παπα—Νικολάῳ ἄσπρα χιλιάδες δεκαοκτὼ καὶ οὕτως ἔχωσιν εἰρήνην καὶ διαλυθῇ πᾶσα ἀμφιβολία τε καὶ διαφορά, ἰδοὺ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν τῶν κριτῶν τούτων ὁ παπα—Νικόλαος ἔλαβε ταῦτα τὰ ἄσπρα τὰς δεκαοκτὼ χιλιάδας σῶα καὶ ἀνελλιπῇ ἐνώπιον ἡμῶν παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεοφύτου καὶ ἔστρεψεν καὶ ὡμολόγησεν ἵνα ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐξωφλημένος καὶ ἐξισασμένος ἐν πᾶσιν οἷς ἂν εἶχε λέγειν καὶ μάλιστα ἐν τε τῷ περὶ ἐπισκοπῆς ἀγωγῇ καὶ τοῦ χρέους αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ ποτὲ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως κυρ—Γαβριὴλ καὶ ἔτι περὶ τινος [...] καὶ ἵππου, ἅπερ ἐξῆτει παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου κυρ—Νεοφύτου καὶ μηδεμίαν μετοχὴν ἔχει μετ' αὐτοῦ. Τούτου χάριν γράφοντες ἀποφαινόμεθα ἐν ἀγίῳ πνεύματι, ἵνα ὀψέποτε ὁ αὐτὸς παπα—Νικόλαος δυστροπῶν ἴσως καὶ ἀνατρέψειν βουλόμενος τὸν τέλειον καὶ καθολικὸν ἐξισασμὸν τοῦτον, τὸν γεγονότα κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν αἵρετῶν κριτῶν καὶ κυρωθέντα παρ' ἡμῶν ἀργὸς εἴῃ πάσης ἱεροπραξίας καὶ πάσης ἱερατικῆς τάξεως, καταφρονῶν δὲ τῆς ἀργίας καὶ ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ καὶ τελείᾳ καθαιρέσει ὑπόδικος καὶ μὴ εἰσακούηται ἐν παντὶ κριτηρίῳ, ἡ γὰρ κρίσις τῶν αἵρετῶν κριτῶν οὐκ ἄκυροῦται τὸ σύνολον. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ διηγεσθῇ τὴν βεβαίωσιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος γράμμα συνοδικῶς καὶ ἐπεδόθη τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεοφύτῳ.

Ἐν ἔτει ᾿ ϹριβϚ (= 1604) μηνὶ Μαρτίῳ Ἰνδικτιῶνος βας.

4ον

*Ραφαὴλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης*

Τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ τῶν καθευρεθέντων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπῇ

τῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν καὶ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν τελείαν σύνοδον ἀναπληροῦντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, παραστάς ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεόφυτος ἀνήνεγκεν καὶ ἐπιστάτωτο ὅτι, Νεκταρίου τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως παραιτησαμένου τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην ἀβίαστος καὶ οἰκειοθελῶς, ὁ μακαρίτης πατριάρχης κυρ—Ἱερομίας, χαρίζομενος τῷ αὐτῷ Νεκταρίῳ καὶ μεσιτείας καὶ παρακλήσεσι τῶν κληρικῶν καὶ ἀρχόντων πεισθεὶς ἠνάγκασε τὸν αὐτὸν κυρ—Νεόφυτον δοῦναι τῷ παραιτησαμένῳ τούτῳ χωρία τρία τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, τὴν Πολίτζιανην, τὸ Δελβινάκι καὶ τοῦ Σταυροσκιάδη καὶ δὴ ὁ αὐτὸς Νεόφυτος μὴ ἔχων οἰκειοτρόπως ποιῆσαι, ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος δέδωκε τῷ κυρ—Νεκταρίῳ αὐτῷ τὰ χωρία ταῦτα καὶ εἶχεν αὐτὰ μέχρι τοῦ νῦν, ἐν τῷ μεταξὺ παραβίων καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἔστρεψε φυλάττειν, τοῦ μὴ καταπατεῖν τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἰπὼν ἐζήτησεν ὁ αὐτὸς κυρ—Νεόφυτος, ἵνα κατὰ δίκαιον λόγον ἀναλάβῃ τὰ χωρία ταῦτα, ὡς ἐνοριακὰ αὐτοῦ καὶ γνήσια ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ διαληφθέντος πρῶην Δρυϊνουπόλεως Νεκταρίου καὶ μὴ ἀποστερήσῃ αὐτά, καὶ προφανῶς ἀδικεῖται. Τούτου ἕνεκεν, γνώμη κοινῇ τῶν περὶ αὐτὴν ἀρχιερέων ἀποφαινόμεθα καὶ ἐν ἁγίῳ παρακλεινόμεθα πνεύματι, ἵνα ὁ μὲν πρῶην οὗτος ὁ ἐπίσκοπος κυρ—Νεκτάριος μακρὰν ἀποστῇ τῶν τριῶν χωρίων, ἣν εἶχεν μέχρι τοῦ νῦν ἀμετόχως, ὁ δὲ νῦν γνήσιος ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεόφυτος δεσπόζῃ καὶ ἔχῃ αὐτά, ὡς θέλει τὸ δίκαιον, ἀνενοχλήτως καὶ ἀνεμποδίστως, καρποῦμενος τὰ ἐξ αὐτῶν εισοδήματα καὶ δικαιώματα, ὀφειλόντων τῶν αὐτοῖς ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν πείθεσθαι καὶ ὑποτάσσεσθαι αὐτῷ καὶ παρέχειν εὐπειθῶς πρὸς αὐτὸν πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα καὶ ὅστις ἂν αὐτῷ ἐναντίως γένηται, τῶν ἱερωμένων ὧν ἀργὸς εἶη πάσης ἱεροπραξίας, τῶν λαϊκῶν δὲ ἀφωρισμένος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἔξω τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου διήλωσιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, συνοδικὸν γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεοφύτῳ εἰς δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει ᾿ζριβϞ (= 1604) μηνὶ Ἀπριλίῳ

Βον

Νεόφυτος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Ἐπειδὴ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεόφυτος ἀκούσας ἐκεῖσε κατὰ τὸπον τὰς κατ' αὐτοῦ ἀποσταλείσας ἐνταῦθα ἀναφορὰς καὶ μὴ καταδεχόμενος διασύρεσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι οὐκ ἡμέλησεν, ἀλλὰ καταφρονήσας τῶν καθ' ὁδὸν κόπων τε, κινδύνων καὶ δαπάνης ὥρμησεν εὐθύς καὶ ταῦτα ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ τοῦ χειμῶνος καὶ παρεγένετο σωματικῶς καὶ ὑπὴντησεν τῇ συνόδῳ καὶ ἀπέδειξεν ἐμμαρτύρως οὐ μόνον τὰς ἀναφορὰς ἐκείνας ψευδοπλάστους εἶναι καὶ κατὰ πάθος γεγονέναι, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἐπιστάτωτο δι' ἄξιόπιστων ἐπαρχιωτῶν αὐτοῦ ἀναίτιον εἶναι καὶ πάντη, ἀνεύθυνον καὶ ἀμέτοχον. Τούτου χάριν γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα, γνώμη κοινῇ τῆς καθευρεθείσης ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου. τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα αὐτὸς μὲν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεόφυτος, ὡς ἀθῶος καὶ ἀνεύθυνος ἀναφανεῖς καὶ μηδεμίαν μετοχὴν ἔχων εἰς τὰς λαληθείσας παρονομίας καὶ ἀτοπίας εἴη καὶ διαμείνῃ ἀρχιερατέων γνησίως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ καὶ νεμόμενος· τὰ ἐξ αὐτῆς παντοῖα εισοδήματα καὶ δικαιώματα, ὅσοι δὲ συνήνεσαν καὶ συνέροισαν ἐχθροδῶς· καὶ ψευδῶς τὰς κατ' αὐτοῦ ἀναφορὰς ἱερωμένος τυχὸν ἢ καὶ λαϊκὸς ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον αἰώνιως, ἕως οὗ ἐξομολογηθῶσι καὶ ζητήσωσι συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ, εἰ δὲ πρὸς τούτοις ἀποφαινόμεθα, εἴπερ ὁψέποτε καὶ

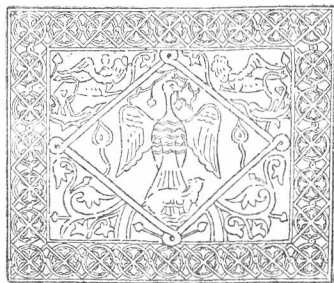
πάλιν ἀνοφοραὶ πεμφθῶσι κατ' αὐτοῦ χωρὶς τῆς οἰκιοχείρου ὑπογραφῆς τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἰωαννίνων τοῦ γέροντος αὐτοῦ ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Κερκύρων, τοῦ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετιότητος καὶ συλλειτουργοῦ κυρ—Μανασσῆ ἄνυροι ἔσιωσαν καὶ ἀνίσχυροι καὶ ὅλως ἀπρόσδεκτοι. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δῆλῳσιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετιότητος πατριαρχικὸν γράμμα καὶ συνοδικὸν καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ τῷ διαληφθέντι ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως κυρ—Νεοφύτῳ.

Ἐν ἔτει ,ζρηϞ (1610) μηνὶ Μαρτίῳ, ἰνδικτικῶνος ηῆς.

ΤΑΣΟΣ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εἰδήσεις διὰ τὴν ἐπισκοπὴν Δρυϊνουπόλεως περιέχονται εἰς τὰ ἀκόλουθα δημοσιεύματα: Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὦ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1857, σελ. 47. Β. Δ. Ζ ώ τ ο υ, Ἠπειρωτικαὶ μελέται, τόμ. Δ' τευχ. α', Ἀθῆναι 1878. Ἀ ν θ ῖ μ ο υ Ἀ λ ε ξ ο ὕ δ ῆ, μητρ. Ἀρμασίας, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, ἔφημ. «Κωνσταντινούπολις» 14 Ὀκτ. 1894. Ν. Γ. Μ υ σ τ α κ ῖ δ ῆ, «Ἠπειρωτικὸς Ἀστήρ», τόμ. Α' (1904) Ἀθῆναι. Μητροπ. Σάργδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ πατριαρχείου Κων/πόλεως, «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τόμ. ΙΒ' (1937), σελ. 55—58. Β α σ. Γ. Μ π α ρ ᾶ, Ἡ ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», τόμ. Α' (1952), σελ. 233 κἑξ. Ὀλίγας λέξεις ἀφιερῶν εἰς τὴν Δρυϊνούπολιν τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά, οὐδόλως ἀναγράφει δὲ αὐτὴν ἡ ἡμιτελής «Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα».
2. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὦ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 47. Μητροπ. Σάργδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὦ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 56. Β. Γ. Μ π α ρ ᾶ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 561.
3. Κ. Ν. Σ ά θ α. Βιογραφικὸν σχεδίσμα περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Β' (1572—1594), ἐν Ἀθήναις 1870, σελ. 189. ς γ', 144—146, ὅπου ἀχρονολόγητος πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων, ἀγγέλλουσα τὴν καθάρισιν τοῦ Δρυϊνουπόλεως Γαβριήλ, τοῦ διαδεχθέντος τὸν Νεκτάριον παρατηθέντα.
4. Ἀθ. Πα π α δ ο π ο ὕ λ ο υ. Κ ε ρ α μ ῆ ω ς Ἱεροσολυμιτικῇ Βιβλιοθήκῃ, τόμ. Α' ἐν Πετρούπολει 1899, σελ. 2—7. Κ. Ν. Σ ά θ α. Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ'. ἐν Βενετίᾳ 1872, σελ. 545 κἑξ.
5. Κ. Ν. Σ ά θ α, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 550.
6. Δὲν ἀναγράφεται ἡ πράξις αὕτη εἰς τὴν παρὰ Σάθα προέλθυσιν τῆς Νομ. Συναγωγῆς.
7. Μ. Ι. Γ ε δ ε ὡ ν, Πατριαρχικοὶ πίνακες, ἐν Κητόλει 1885—1890, σελ. 512—513.
8. Κ. Ν. Σ ά θ α, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 552.
9. Α ὕ τ ὅ θ ι, σελ. 552.
10. Α ὕ τ ὅ θ ι, σελ. 556.
11. Εἰς κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐν Πογωνίῳ μονῆς Τσιατίστης. Π. Η. Π ο υ λ ῖ τ σ α, Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς Βορείου Ἠπείρου: «Ἐπισταθὴς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» τόμ. Ε' (1928), σελ. 67. Μητρ. Σάργδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὦ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 56.

ΤΟ Θ' ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΠΕΡΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ : Α. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΙΧ. ΔΕΝΔΙΑ
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ΔΗΜ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, ΚΩΝ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

Τὸ Θ' Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον, ποὺ συνήλθε τὸν περασμένον μῆνα στὴ Θεσσαλονίκῃ, ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γίνουν ἑκατοντάδες ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων, νὰ συζητηθοῦν ἄπειρα θέματα, νὰ τεθοῦν ἢ νὰ λυθοῦν προβλήματα καὶ ν' ἀνταλλαγοῦν σκέψεις καὶ ἀπόψεις πάνω σὲ πᾶνπολλά σκοτεινὰ, ἄγνωστα ἢ ἀμφισβητούμενα ζητήματα τῆς μεσαιωνικῆς μας ἱστορίας. Πολλὰ ἀπὸ τὰ θέματα τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν ἀνακοινώσεων σχετίζονται ὅπωςδῆποτε καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴ διερεύνηση τοῦ παρελθόντος τῆς Ἠπείρου. Ὅσο κι' ἂν τὰ ζητήματα αὐτὰ ἀφοροῦν τοῖς ἐιδικοῦς τοῦ κάθε κλάδου, θεωρήσαμε σκόπιμον νὰ δημοσιεύσουμε στὶς σελίδες τῆς «Ἠπειρωτ. Ἑστίας» τὶς περιλήψεις μερικῶν ἀνακοινώσεων, ποὺ ἀναφέρονται ἐιδικώτερα στὴν Ἠπειρο.

Οἱ περιλήψεις αὐτές, γραμμένες ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ὁμιλητάς, διανέμονταν μεταξὺ τῶν συνέδρων καὶ εἶναι χρήσιμες γιὰ μιὰ γενικὴ κατανόηση. Ἄν καὶ ἐξαιρετικὰ συμπεκνωμένες καὶ σύντομες, δίνουν ὅπωςδῆποτε μιὰ ἰδέαν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Συνεδρίου, οἱ ὁποῖες κάποιον ἴσως θὰ δημοσιευθοῦν ἀργότερα ἐν πλάτει. Ὡσπου νὰ γίνῃ αὐτὸ ὅμως, χρῆσιμο θάναί γιὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους νάχουν ὑπ' ὄψιν τοὺς τὶς σύντομες αὐτές περιλήψεις τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου, ποὺ ἀφοροῦσαν τῇ μεσαιωνικῇ Ἠπείρῳ.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου—Ἀκαδημαϊκοῦ

ΙΛΛΥΡΙΟΙ, ΑΛΒΑΝΟΙ, ΑΡΒΑΝΙΤΑΙ

Ὁ Στράβων (323) δρίζει τὸν Γενοῦσον ποταμὸν ὡς ὄριον μεταξὺ Ἠπειροῦ καὶ Ἰλλυρίας. Πρὸς βορρᾶν ἦσαν Ἰλλυριοί, πρὸς νότον δὲ Ἠπειρώται ἀνατίμεικτοι. Ἀλλὰ, μετὰ τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους (168 π.Χ.), πᾶς cives Romanus ἐγκαθίστατο ὅπουδῆποτε τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἤθελεν, ἂν μὴ ἐκώλυνεν εἰδικὸς νόμος. Ἦλθον λοιπὸν ἐκ νοτίων μερῶν τῆς πύραν τοῦ Γενοῦσου ὁρεινῆς χώρας τῆς Κανταβίας (Στρεβ. 326) καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐντεῦθεν τοῦ Γενοῦσου ἄποικοι Ἰλλυριοί (οἱ Τόσκηδες).

Ἐπειδὴ οὗτοι διαφέρουν ριζηδὸν ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἀπέναντι βορείαν ὄχθην τοῦ Γενοῦσου Γκέγκηδες, θὰ προέρχονται ἐκ τῶν παραλίων, ἐνθα ἦσαν πολλοὶ Ἕλληνες, ὧν τὴν κοινωνικότητα καὶ τὸν πολιτισμὸν μερίζονται (πλὴν τῆς

παιδείας). Πολλοὶ μάλιστα θὰ εἶναι ἕξις-λαμισθέντες Ἕλληνες, ὅτε διεδόθη ὁ Μωαμεθανισμὸς, οἱ δὲ ἄσπασθέντες αὐτὸν Ἰλλυριοί, ἔγιναν οἱ ἐνθουσιωδέστατοι ὑποσηρικταὶ αὐτοῦ καὶ στυλοβάται τοῦ τουρκικοῦ κράτους, καταπιστὰς τῶν Ἑλλήνων.

Ἄλλ' ἐν Ἠπείρῳ ἔχομεν καὶ ἄλλους Ἰλλυριοὺς ἢ Ἀλβανοὺς νοτιώτερον τοῦ Ἀώου, πύς Διάπηδες, καὶ ἔτι νοτιώτερον πύς Τόσμηδες, μέχρι Θανάμδος. Πόθεν ἦλθον αὐτοί; Περί αὐτῶν ἐδῶχοντο, ὅτι θὰ ἦλθον ἐκ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Ἰαλίας Ἰάπυγες (τοῦ Ἰαπυρίου ἀκρωτηρίου) καὶ ἐντεῦθεν ἔχομεν τὸ ὄνομα Διάπηδες. Ἄλλ' ὁ Μ. Δένδιας ἀπέδειξεν (περ. «Ἀθηνᾶ», 1927) ὅτι ἐκ τῆς Ἠπειρωτικῆς παραλίας (Χιμάρα) ἀνεχώ-

ρησαν πολλάκις εἰς Ἱταλίαν ἀποικοὶ Ἡπειρώται, οὐχὶ δ' ἀντιθέτως.

Ζητοῦμεν ὅμως τί ἀπέγιναν οἱ Ἰλλυριοί, οἵτινες κατέκον ἐπὶ Στραβῶνος τὰ μέρη τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης καὶ ὅλας τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας κειμένας χώρας μέχρι Βενετίας, τῆς ὁποίας τοὺς Βενετούς δ' Ἡρόδοτος (1,196) ὀρίζει ὡς Ἰλλυριοὺς. Ἐνν σήμερον ἄρουμεν ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων τοὺς Σλάβους, ἐλθόντας ἐκεῖ τὸν 7ον αἰῶνα μ.Χ. (Πορφυρογ.), ἔχομεν κενόν, ὅπερ εἶναι ἀπαράδεκτον. Ἐκ τοῦ Στραβῶνος (314) μανθάνομεν, ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ ἠπλοῦντο μέχρι Παννονίας καὶ πέραν τῆς ἔπειτα Σλοβενίας καὶ τῆς Κροατίας, περιελάμβανον τὴν Τεργέστην καὶ συναναιμειγνύοντο μετὰ τῶν Κελτῶν καὶ τῶν Παννονίων καὶ τῶν Σκορδίσκων, ἐξετείνοντο δὲ καὶ πέραν, ἀνατολικώτερον τῆς συμβολῆς τοῦ Ἰστροῦ καὶ τοῦ Τεισία (Theiss).

Ἄλλ' ἐκ πασῶν τῶν ὁμάδων, εἰς ἃς θὰ ἡδύνάτο τις νὰ διακρίνη τοὺς Ἰλλυριοὺς, ἰσχυροτάτη, ἦτο ἡ περὶ τὰ Ἀλβία ἢ τὸ Ἀλβιον ὄρος, ὡς ἐλέγετο ἡ ἀνατολικωτάτη ἐντὸς τῆς σημερινῆς Βοσνίας σύνθετος ἑξαοῖς τῶν Ἀλπεων εἰς μίαν κορυφὴν ὡς τὸ κυρίως Ἀλβιον ὄρος, ὅπερ συνείχετο πρὸς ἄλλην ταπεινότεραν κορυφὴν λεγομένην Ὀκραν (Στροβ. 314). Οἱ κατοικοῦντες αὐτόθι ἄνθρωποι περὶ τὸ Ἀλβιον ἢ παρ' αὐτὸ ὠνομάζοντο Ἰάποδες (οἱ λατῖνοι ἔλεγον καὶ Lapudes καὶ Lapydes).

Ἄλλ' ἐκ τῶν ὁρέων ἐσχηματίζοντο ἐθνικὰ ὀνόματα (ὡς νῦν ἐκ τῶν *Μαύρων Βουνῶν* τὸ ἐθνικὸν ὄνομα *Μαυροβουνιῶται* καὶ ἐκ τοῦ *Βοΐου* ἄλλοτε τὸ ὄνομα *Βοιωτοί*). Θὰ ἦτο λοιπὸν παράδοξον νὰ μὴ ὀνομάσουν κανένα λαὸν αἱ Ἀλπεῖς. Ἀληθῶς δὲ ὁ Στραβῶν (201 ἐξ.) λέγει ὅτι τὰς Ἀλπεῖς, ἀρχομένας κατὰ τινὰς ἀπὸ Μοναίκου (Monaco), λιμένους ἢ κατ' αὐτὸν ἀπὸ τῶν παρὰ τὴν Γένουαν τόπων τῶν Σαβάτων, κατοικοῦσιν ἄνθρωποι ἔχοντες εἰς τὸ ἐθνικὸν τῶν ὀνομα τὸ θέμα τῆς λέξεως Ἀλπεῖς, ἀλλὰ μὲ χαρακτηριστὴν ὅχι π ἀλλὰ β. «Τὰ γὰρ Ἀλπεῖα καλεῖσθαι πρότερον Ἀλβία, καθάπερ καὶ Ἀλπεινά»· φέρει δὲ παραδείγμα καὶ τὸ πε-

ρὶ οὗ ὁ λόγος Ἀλβιον ὄρος τῶν Ἰαπόδων καὶ τοὺς Ἀλβιεῖς καὶ Ἀλβιοίκους (203) καὶ τὸ Ἀλβίγγανον καὶ τὸ Ἀλβιον Ἰντεμέλιον τῆς Λιγυστικῆς (202).

Νομίζω λοιπὸν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἀποικοὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰαποδικοῦ παραπλοῦ τῆς Δαλματίας, γινώσκοντες καὶ τοὺς νοτιωτέρους Ἰλλυριοὺς καὶ θέλοντες νὰ διακρίνωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν βορείων. ὠνόμασαν τούτους ἐκ τοῦ Ἀλβίου ὄρους Ἀλβανοὺς (πρβλ. Ἰσπανοί, Γερμανοί, Βρεττανοί, Χριστιανοί κ.λ. καὶ τὰ νεώτερα Ἀμερικανοί, Ἀφρικανοί κ. τ. τ.)

Ἀλλὰ κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα μ.Χ., ἐπὶ Ἡρακλείου (610—641), ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας τῆς ΒΔ Ἑλλήν. χερσονήσου οἱ Σέρβοι, Κροᾶται, Σλοβένοι, Δαλματοὶ κλπ. καὶ ἀφανίζονται ἐντεῦθεν οἱ Ἰλλυριοί. Ἀντιστοίχως δ' ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἡπειρον, πρὸς νότον τῶν Τόσκηδων καὶ ἀνατολικῶς τῶν Ἀκροκεραυνίων, οἱ Λιάπηδες καὶ νοτιώτερον οἱ Τσάμηδες μέχρι τοῦ Θυάμιδος, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου παράγουσιν τινες τὸ ὄνομα Τσάμης.

Τοὺς Λιάπηδες εἶδομεν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ κατάγωμεν ἐκ τοῦ Ἱταλικοῦ Ἰαπυγίου, οὔτε γνωρίζομεν ἐκεῖ Ἰλλυριοὺς. Νομίζω λοιπὸν ὅτι οἱ Λιάπηδες εἶναι Ἰάποδες. Τὰ ὀνόματα δὲν ἀπέχουν πολὺ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ εὐρωμέν πού λείψανα τῶν βορείων Ἰαπόδων (Ἀλβανῶν)

Γενόμενου οὕτω ἐν τῷ ἠπειρωτικῷ νότῳ γνωστοῦ τοῦ ὀνόματος Ἀλβανοί, ὧν πολλοὶ θὰ ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς τὴν ἀμέσως ἐκείθεν τοῦ Γενούσου χώραν τῆς Ἰλλυρίας, παρέλαβον οἱ Ἕλληνες κυρίως τὸ ὄνομα Ἀλβανοὶ καὶ ἐπέβαλον εἰς τὸ θέμα αὐτοῦ Ἀλβαν—παθήματα δυνάτῃ καὶ ἀρεστὰ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἐτρεψιν τὸ λ εἰς ρ (ὡς εἰς τὸ ἀδελφός—ἀδερφός, ἦλθεν—ἦρθεν, σκαλμός—σκαρμός, κ.τ.τ.) καὶ ὠνόμασαν Ἀρβανον ἢ Ἀρβανα (καὶ βαρβάρως Ἀρμπρη) πᾶσαν χώραν δεχθεῖσαν ἀποίκους ἐκ τοῦ Ἀλβίου, ἦτοι τὴν ἀμέσως πέραν τοῦ Γενούσου

ὄρεινὴν Κανταβίαν, τὴν Λιαπουριὰν καὶ τὴν Τσαμουριὰν (Ἄννης Κομνηνῆς, Ἄλ-
ξιάς 8, 5. Ἡπειρωτ. Χρονικά 6 [1931]

σ. 59. 60, 62). Ἐκ τῶν Ἀρβάνων δὲ
τούτων ἔγινε τὸ ὄνομα Ἀρβανίτης
καὶ περαινέρω ἢ Ἀρβανιτιά.

ΜΙΧΑΗΛ Α. ΔΕΝΔΙΑ, Πρυτάνεως Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΤΟΠΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΕΝ ΤΩ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩ ΚΡΑΤΕΙ

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς προγενέστερας ἀνα-
κοινώσεις αὐτοῦ εἰς τὸ Ε' Συνέδριον Βυ-
ζαντινῶν Σπουδῶν ὑπὸ τὸν τίτλον « Etudes
sur le gouvernement et l' administration à Byzance » (Atti del Congresso,
τόμ. V, σελ. 122 ἑξ.) καὶ εἰς τὸ Η' Συνέ-
δριον Βυζαντινῶν Σπουδῶν ὑπὸ τὸν τί-
τλον : « Διοικητικὴ διαίρεσις καὶ διοικητι-
καὶ περιφέρειαι τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους
κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ
ΙΓ' αἰῶνος », ὁ καθηγητὴς Δένδιας ἀνα-
κοινοῖ πορίσματα μελετῶν του περὶ τῆς
τοπικῆς διοικήσεως ἐν τῷ Βυζαντινῷ
Κράτει. Μετὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας
τῆς τοπικῆς διοικήσεως, πραγματεύεται
π ρ ῶ τ ο ν :

Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν πόλεων καὶ
δὴ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς πρωτευούσης
καὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιακῶν πό-

λεων. Διακρίνων τὰ στοιχεῖα διοικήσεως
τῶν πόλεων εἰς στοιχεῖα κρατικῆς περιφε-
ρειακῆς διοικήσεως καὶ εἰς στοιχεῖα αὐτο-
διοικήσεως. διαπιστοῖ ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐν
Βυζαντίῳ σύστημα καὶ γενικαὶ ἀρχαὶ αὐ-
τοδιοικήσεως ὥς νοοῦνται σήμερον, ἀλλὰ
τοπικὰ προνόμια καὶ τοπικαὶ ἐλευθερίαι,
ποικίλλουσαι κατὰ πόλεις, καὶ καθορίζει
τὰς ἐκ τούτων συχνώτερον ἀπαντομένους.

Πραγματεύεται ἔπειτα δ ε ὑ τ ε ρ ο ν,
περὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἀγροτικῶν συνοι-
κισμῶν, καθορίζων καὶ διακρίνων ἀπ'
ἀλλήλων τοὺς διαφόρους δηλωτικὸς
ὅρους αὐτῶν (κώμη, χωρίον, ἀγρίδιον, με-
τόχιον, ἐμπόριον, πρόνοια κλπ.), ἐκθέτων
τὰς διαφορὰς ἐν τῇ διοικήσει αὐτῶν ἀπὸ
ἀπόψεως τοπικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἀναζη-
τῶν τὰ αἷτια καὶ τὰς βάσεις τῆς διακρί-
σεως τῶν εἰς αὐτοδιοικουμένων καὶ μὴ.

Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἀ.μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΡΟΛΟΥ Α' ΤΟΥ ΤΟΚΚΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΟΓΗΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ ΓΡΑΦΕΙΣΑ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟ 1425

Ἀνακοινοῦται, εἰς τὴν πρῶτον ἰσο-
λατινικὸν κείμενον καὶ ἐν μεταφράσει,
ἐπιστολὴ Καρόλου Α' τοῦ Τόκκου, γρα-
φείσα ἐξ Ἰωαννίνων τὸ 1425, πρὸς τὸν
Δόγην τῆς Βενετίας διὰ τὸ Κάστρον τοῦ
Δραγαμέστου (Ἀστακοῦ), ἔνθα ὁ Τόκκος

ὑπογράφεται ὡς « Δεσπότης τῶν Ρωμαίων »
Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀπο-
γόνων τοῦ εὐγενοῦς Ἐνετοῦ Φραγκίσκου
Φόσκαρι, οἵτινες διεξεδίκουν τὴν κυριό-
τητα τοῦ κάστρου τοῦ Δραγαμέστου.

ΔΗΜ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ, Καθηγητοῦ Πολυτεχνείου—Ἀρχαιολόγου

ΣΤΑΥΡΕΠΙΣΤΕΓΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΑΧΕΡΟΝΤΑ

Ἐνα νέον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον
σημαντικὸν ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν εἰς τὸ
Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου καὶ μάλιστα τύ-
που κατ' ἐξοχὴν ἀγαπητοῦ κατὰ τοὺς χρό-
νους τούτους ἐνταῦθα.

Παρὰ τὸ μικρὸν χωρίον Τ ο υ ρ κ ο -
π ἄ λ ο υ κ ο κατὰ τὴν δ. ὁρίην τοῦ πα-
ραρρέοντος ποταμοῦ Κωκυτοῦ (παραποτά-
μου τοῦ Ἀχέροντος) καὶ ἐναντι τοῦ πέραν
αὐτοῦ γνωστοῦ βυζαντινοῦ χωρίου Γλυκῆς,

σφύζονται τὰ ἐρείπια τῆς *Μονῆς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου*. Ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐγείρεται τὸ καθολικὸν αὐτῆς ἀκέραιον, σταυρεπιστέγου τύπου τρικλίτου, μικρῶν διαστάσεων (13,50 X 12 μ. περίπου), παρουσιάζον μερικὰς ἰδιορρυθμίας, ἀξίας προσοχῆς.

Τὸ ἐσωτερικόν, στηριζόμενον ἐπὶ δύο διασταυρουμένων πρὸ τοῦ ἱεροῦ καμαρῶν, διαιρεῖται ὑπὸ ζεύγους κίονων εἰς τρία κλίτη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν μεσαῖον στεγάζεται ὑπὸ τῆς κυρίας κατὰ μήκος καμάρας, τὰ δὲ πλάγια ὑπὸ ἡμικαμαρῶν, ὥς καὶ τὰ τοῦ ἱεροῦ. Κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ ναοῦ, πλὴν τῆς ἀνατολικῆς, ἔχουν προσκολληθῆ τρία τριμερῆ διαμερίσματα, τῶν ὁποίων τὸ μὲν δυτικὸν ἀποτελεῖ τὸν νάρθηκα, τὰ δὲ πλάγια, ὥσει παρεκκλήσια, στεγαζόμενα ὅλα ὑπὸ φουρνικῶν καὶ καμαρῶν (ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀνατολὰς ἀκραίων τμημάτων, ὅπου ὑψοῦνται τροῦλλοι). Σημειωτέον ὅτι τὸ βόρειον πλάγιον διαμέρισμα δὲν διήκει ἐξωτερικῶς καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς β. πλευρᾶς, φθάνον μόνον μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ νάρθηκος. Τοῦτου τὸ μεσαῖον πρὸ τῆς θύρας τῆς εἰσόδου τμήμα ἐξέχει ὀλίγον καὶ εἶναι ὑψηλότερον τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ τμημάτων, ἐνῶ πάντα στεγάζονται ἐσωτερικῶς μὲν ὑπὸ φουρνικῶν, ἐξωτερικῆς δὲ ὑπὸ τετρακλινοῦς στέγης.

Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῦ ναοῦ τοῖχοι οὐδεμίαν διασώζουν διακόσμησιν, πλὴν τοῦ ἱεροῦ, κοσμουμένου ὑπὸ τοιχογραφιῶν τοῦ 17 - 18 αἰῶνος.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς ἐκκλησίας, κτισμένης κατὰ πλινθοπερίβλητον σύστημα. Ἡ δυτικὴ πρόσοψις μὲ τὴν μικρὰν πύλην εἰσόδου ἔχει ὑπεράνω αὐτῆς, ἀβαθῆ κόγχην καὶ ἀνωτέρω παράθυρον ἐντειχισμένον. Ἡ ἀνατολικὴ πρόσο-

ψις μὲ τὰς τρεῖς ἀψίδας φέρει πλουσίαν κεραμοπλαστικὴν διακόσμησιν. Ἐκ τῶν πλαγίων ἡ νοτιά πρόσοψις ἔχει τὸ μὲν δυτικὸν τμήμα τετράγωνον μὲ τετρακλινῆ στέγην, τὸ δὲ ἀνατολικὸν μὲ κυκλικὸν τροῦλλον καὶ τὰ δύο μεταξὺ αὐτῶν μὲ ἀετώματα καὶ δίλοβα παράθυρα εἰς ὅλα τὰ τμήματα. Ἡ δὲ βορεία πρόσοψις εἶναι ὁμοίως διαμορφωμένη μὲ τὸν ἀνατολικὸν τροῦλλον τῆς ὀκτάγωνον.

Ὑπὸ τὸ παράθυρον τοῦ νοτίου τυμπάνου τῆς ἐγκαρσίας καμάρας ὑπάρχει διὰ πλίνθων ἐπιγραφὴ μὲ τὸ ὄνομα Μ(Ι)Χ(Α)ΗΛ καί, ἡλλοιωμένην ἐκ μεταγενεστέρως ἐπισκευῆς τοῦ τμήματος αὐτοῦ, χρονολογίαν, δυναμένην νὰ ὀρισθῇ εἰς τὸ ἔτος 1242 μ.Χ. Ἐκ τούτου συνάγεται ἀσφαλῶς ὅτι ὁ κυρίως ναὸς ἐκτίσθη ἀρχικῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 13^{ου} αἰῶνος ἐπὶ τοῦ δεσποτοῦ τῆς Ἡπειροῦ Μιχαήλ τοῦ Β', φαινεται δὲ ἐξ ἄλλων δεδομένων τῆς κατασκευῆς ὅτι τὰ πλάγια διαμερίσματα προσετέθησαν ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, καθόσον ἡ τοιχοδομία εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ εἰς τὰ δύο κτίσματα.

Ἡ ἐκκλησία ἐν τῇ ἐρημικῇ ταύτῃ θέσει, μὲ τὰς ὑψηλὰς διασταυρουμένας καμάρας, τοὺς ἀκραίους τροῦλλους ἐκατέρωθεν αὐτῶν, μὲ τὰς τετρακλινεῖς στέγας τοῦ νάρθηκος, τὰς χαμηλοτέρως μὲ τὰ πεποικιλμένα ἀετώματα στέγας τῶν πλαγίων διαμερισμάτων, τὰ κατὰ σειρὰν δίλοβα παράθυρα, τὰς κατακόσμους ἀψίδας καὶ τοὺς τοίχους τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ τὰ κατεσπαρμένα πανταχοῦ κεράμια κοσμήματα καὶ τὰς ὀδοντωτὰς ζώνας, παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν γραφικότητα καὶ ποικιλίαν μορφῶν, συγγενῶν ἄλλως πρὸς τὰς γνωστάς, ἰδίᾳ ἐν Ἀρτη, συγχρόνους ὁμοίας.

ΓΕΡΑΣ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΠΟΤΕ ΠΑΡΗΚΜΑΣΕΝ Ἡ ΕΞΕΛΙΠΕ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΣ Η ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΑΝΕΔΕΙΧΘΗ Η ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς παρατηρήσεως, ὅτι οἱ γράψαντες μέχρι τῆς στιγμῆς περὶ τῆς τύχης τῆς Ἡπειρωτικῆς Νικολόπολεως (α' Hertzberg, β' Φιλαδελφεύς, γ' Φουρ-

κης, δ' τελευταῖος ἐν «Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν» Α' 1924, σ. 293 καὶ ἐν «Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» Γ' 1928, σ. 117-159, δ' Γ. Σωτηρίου, «Ἀρχαιολ. Ἐφημερίς»

1929 καὶ «Χριστ. Βυζ. Ἀρχ.», Α' 1942· προβλ. Real - Encyclopädie Pauly - Wissowa, 33^{ος} ἡμίτ. 1936, στ. 518) δὲν προσδιορίζουσι, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερον, τὸν χρόνον καὶ τὰς περιστάσεις, αἵτινες συνέβαλον εἰς τὸ νὰ παρακμάσῃ ἢ νὰ καταστραφῇ ἡ εἰρημένη Μητρόπολις τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου, ἐξετάζω ἐκ νέου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γνωστοῦ καὶ εἰς τὸν Φουρίκην ἐκκλησιαστικοῦ ὕλικου (ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 155 - 159 καὶ ἔτος 4, σ. 263, ἐνθα καὶ σφάλματά τινα καὶ παρερμηνεῖται) τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ τῆς συγκριτικῆς ἐρεῦνης τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πηγῶν (πρακτικῶν Συνόδων καὶ Notitia Episcopatum) καὶ τῶν εἰδήσεων τῆς συγχρόνου, τοῦ 9-10 αἰῶνος, πολιτικῆς ἱστορίας.

Θεμελιώδης ἀφειρηγία τῆς νέας ταύτης ἐρεῦνης ὑπῆρξεν ἡ ἐξέτασις τῶν μεταβολῶν, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς συγκριτικὸν πῖνακα τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Νικοπόλεως κατὰ τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων καὶ τὰ τακτικά τοῦ 8^{ου}, 9^{ου} καὶ πρὸ πάντων τοῦ 10^{ου} αἰῶνος. Ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις ἐπεκτείνεται, φυσικὰ, καὶ ἐπὶ τοῦ Δυρραχίου.

Εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικόν, ὅτι, κατὰ τὸ «Τακτικόν», τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ ΣΤ' καὶ τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ κατὰ τὴν πρώτην Πατριαρχίαν του (901 - 907), ὁ μητροπολίτης τοῦ Θέματος τοῦ Δ υ ρ ρ α χ ί ο υ δὲν ἔχει παρὰ μίαν μόνον παλαιὰν ἐπισκοπὴν, καὶ τρεῖς νέας, ἥτοι (τοῦ ΣΤ' αἰῶνος) τῶν *Στεφανιάκων* καὶ *Χουνναβίας Κροῶν* καὶ *Ἐλισσοῦ* (Gelzer : Ungdruckte, σ. 558), πάσας πιθανότατα βρεθεὶς τοῦ Σκούμπη Γενούσου. Ὅθεν, ἐνῶ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου παρουσιάζονται ἀπλῶς μεταβολαὶ καὶ μεταθέσεις ἐδρῶν τῶν Ἐπισκοπῶν, τοὐναντίον ἐν τῷ Θέματι Δυρραχίου, ἔνεκα πιθανῆς καταστροφῆς, παρουσιάζεται δημιουργία νέων Ἐπισκοπῶν. Ἡ συγκριτικὴ αὕτη ἐξέτασις ὡδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀναζήτησιν ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ τῶν γεγονότων ἐκείνων, ἀτινα ὡδήγησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω σημειωθείσας μεταβολάς, τὰς ὁποίας βλέπομεν εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ 901 - 907.

Ἐν τῷ «Τακτικῷ» τούτῳ σημειοῦται «τῷ Ναυπάκτῳ τῆς Νικοπόλεως», ὁλερ σημαίνει, ὅτι Μητροπολίτης τοῦ Θέματος τῆς Νικοπόλεως ἦτο τότε ὁ Ναυπάκτου, τῆς Νικοπόλεως μὴ διατηρουμένης πλέον οὐδὲ ὡς ἀπλῆς ἐπισκοπῆς. Ἡ ἐξέτασις τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν δεδομένων περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Α' καὶ Λέοντος τοῦ ΣΤ' (867 - 878, 886 καὶ μέχρι τοῦ 912) εἰς τὰς δυτικὰς περιοχὰς τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ὁδηγεῖ εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ὁ Βούλγαρος Τσάρος Συμίων κατανικήσας παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον (896) τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ στραφεὶς πρὸς λεηλασίαν κατὰ τοῦ Θέματος τοῦ Δυρραχίου, ἐπεξετάθη πιθανῶς καὶ πέραν αὐτοῦ, κατὰ τὰ τρία ἔτη τοῦ πολέμου αὐτοῦ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν (ἀπὸ τοῦ 896 μέχρι τοῦ 899). Ὡς γνωστὸν τὸ 899-900 συνήφθη εἰρήνη πρὸς τοὺς Βουλγάρους (Λέων ὁ Χοιροσφάκτης).

Θὰ ἡδύνατο τις βεβαίως νὰ θεωρήσῃ, ὅτι ἡ Νικόπολις κατεστράφη τότε πλήρως. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι περὶ τὸ 927-929 ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις καταλαμβανομένη ὑπὸ Βουλγαρικῶν φύλων. Ὁ συμβιβασμὸς τῶν εἰδήσεων αὐτῶν ὡδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ὑποθέσεως, ὅτι, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἰσχυρῶν Βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τοῦ Θέματος τοῦ Δυρραχίου, ἐπεκταθεῖσων ἴσως μέχρι καὶ πέραν τῶν ὁρίων αὐτοῦ, προὐκλήθη πανικὸς ἐν τῷ Θέματι τῆς Νικοπόλεως, τῶν κατοίκων καταφυγόντων εἰς τὰς νοτιωτέρας ὁρεινὰς περιοχάς. Ἡ Βυζαντινὴ διοίκησης μετὰ τὴν τότε τὰ κέντρα τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διοικήσεως εἰς φρούρια, τὰ ὁποῖα ἀπέβησαν πόλίσματα. Φυσικῶς τῷ λόγῳ τὴν στρατιωτικοπολιτικὴν διοίκησιν ἠκολούθησεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ.

Ἡ νέα ἔδρα τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Θέματος, ἡ Ναύπακτος, κατέστη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 9^{ου} αἰῶνος (896-899) καὶ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου. Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς πεδινῆς Νικοπόλεως ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς παρακμῆς καὶ βαθμιαίας καταστροφῆς τῆς, μέχρις ὅτου κατὰ τὸν 13^{ον} αἰῶνα («Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», 1929, σ. 267) ἐνεφανίσθη ἡ Πόρβεζα.

ΚΩΔΙΞ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΥ

Κώδιξ χαρτόδετος μεγέθους 23X31 ἀποτελεῖται ἀπὸ 93 φύλλα, τὰ ὅποια ἡριθμήθησαν παρ' ἐμοῦ. Ὁ Κώδιξ οὗτος ἐγράφη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ περιέχει ἀντίγραφα τῆς ἀλληλογραφίας τῆς Κοινότητος Μονοδενδρίου καὶ ἄλλων ἐγγράφων καὶ ἔν πρωτότυπον. Ὁ Κώδιξ εἰς μερικά μέρη εἶναι ἐφθαρμένος, εἰς πολλὰ δὲ ἐλλείπουν φύλλα. Εἶναι δὲ πάρα πολὺ πολύτιμος καὶ περιέχει στοιχεῖα ἄγνωστα μέχρι σήμερον διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τοῦ Μονοδενδρίου καὶ ἱστορικῶν προσώπων διὰ τὰ ὅποια δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ στοιχεία διὰ τὴν ζωὴν καὶ δρασίμω των.

Ὁ κώδιξ ὥς καταφαίνεται ἀπὸ τὰ σημεῖα εἰς τὰ φύλλα 1β' καὶ 93α' καὶ ἀπὸ τὴν λεπτομερεῖ ὑπογραφήν αὐτοῦ ἀπο-

τελεῖται ἀπὸ δύο μέρη ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ μὲν πρῶτον ἡριθμημένον κατὰ σελίδας (1—118 ἦτοι φύλλα 3α'—61β') περιέχει ἐγγραφα κ.λ.π. τῆς ἀνωτέρω Κοινότητος, τὸ δὲ δεύτερον ἡριθμημένον καὶ κατὰ σελίδας καὶ φύλλα (1—38 ἦτοι φύλλα 72α'—90β') περιέχει τὰ ἀποκριτικὰ πρὸς τὴν ρηθίσαν Κοινότητα.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν κώδικα ὑπάρχουν καὶ φύλλα ἀναριθμητα, μερικά μὲν ἀπὸ αὐτὰ προσετέθησαν εἰς τὸ πρῶτον μέρος (φύλλα 62α'—71β') ὡς οἰκεῖα εἰς αὐτὸ, μερικά δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ ὅλου κώδικος (φύλλα 91α'—93) ἐπειδὴ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ὅλου καταλόγου τῶν περιεχομένων αὐτοῦ.

Εἰς τὸν κώδικα αὐτὸν ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς:

Φύλ. 16' ἐπ' αὐτοῦ ἀναγράφετε «κόπιες Γραφῶν τῶν ἔθεν στέλνωμεν κατὰ τὸν ἀντικρὺ πίνακα».

φύλ. 2α καὶ 6' ἄγραφον.

φύλ. 3α ἐπιστολὴ τῆς Κοινότητος πρὸς τὸν Δημ. Σεμιτέλον τῆς 16 Ἰουλίου 1831.

φύλ. 3α—36 ἐπιστολὴ τῆς αὐτῆς κοινότητος πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς 5 Ἰουνίου 1833.

φύλ. 36—4α ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βεκύλην τοῦ Ζαγορίου τῆς 21 Φεβρουαρίου 1832.

φύλ. 4α—46 ἐπιστολὴ πρὸς Γεώργιον Ριζάρην τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1831.

φύλ. 46—5α ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς — Μαρτίου 1832.

φύλ. 5α—56 ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Χρ. Ἰω. Μάνθου τῆς 20 Ἰουλίου 1832.

φύλ. 56—6α ἐπιστολὴ πρὸς Δημ. Σεμιτέλον τῆς 15 Ἰανουαρίου 1834.

φύλ. 6α ἐπιστολὴ πρὸς Λάμπρον Βαλδᾶν τῆς 14 Ἰανουαρίου 1834.

φύλ. 66—76 ἐπιστολὴ πρὸς Χρ. Μάνθου τῆς 15 Ἰουλίου 1833.

φύλ. 76—8α ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1833.

φύλ. 8α ἐπιστολὴ πρὸς Δημ. Σεμιτέλον τῆς 8 Μαΐου 1834.

φύλ. 83 ἐπιστολὴ πρὸς Ἀναστάσιον Κόννιαν ἄχρονολόγητος.

φύλ. 9α Διορισμός Ἐπιτροπῆς περὶ παραλαβῆς ἐλεῶν κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ Χατζῆ Ἀποστόλου Ἰωάννου Ζαγοριστοῦ ἄχρονολόγητος.

φύλ. 96 ἐπιστολὴ πρὸς Δημ. Σεμιτέλον τῆς 24 Μαρτίου 1834.

φύλ. 10α—10β ἐπιστολὴ πρὸς Γ. Ριζάρην τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1834.

φύλ. 106 ἐπιστολὴ πρὸς Δ. Μακούσην τῆς 10 Μαρτίου 1835.

φύλ. 11α ἐπιστολὴ πρὸς Χρ. καὶ Σέργιον Τζίμα τῆς 10 Μαρτίου 1835.

φύλ. 11α—116 ἐπιστολὴ πρὸς Χρ. Μάνθου τῆς 10 Μαρτίου 1835.

- φύλ. 116—12α ἐπιστολὴ πρὸς Κων. Παπάξογλου τῆς 10 Μαρτίου 1835.
 φύλ. 126—13α ἐπιστολὴ πρὸς Παπᾶ Πέτρον κλπ. τῆς 10 Μαρτίου 1835.
 φύλ. 13α—13β Διαθήκη Χρ. Κόννιαρη τῆς 25 Μαρτίου 1815.
 φύλ. 14α ἐπιστολὴ πρὸς Χρ. Μάνθου τῆς 20 Αὐγούστου 1835.
 φύλ. 146 ἐπιστολὴ πρὸς Δημ. Σεμιτέλον τῆς 20 Αὐγούστου 1835.
 φύλ. 146—15α ἐπιστολὴ πρὸς Κων. Κόννιαρην τῆς 20 Αὐγούστου 1835.
 φύλ. 156 ἐπιστολὴ πρὸς Χρ. Μάνθου τῆς 25 Αὐγούστου 1835.
 φύλ. 156—16α ἐπιστολὴ πρὸς τὴν σύζυγον Ἀνασ. Κόννιαρη τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1835.
 φύλ. 16α—16β ἐπιστολὴ πρὸς τὴν αὐτὴν τῆς 20 Ἰουλίου 1836.
 φύλ. 166—17α ἐπιστολὴ πρὸς Λάμπρον Βαλδᾶν τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1835.
 φύλ. 17α ἄγραφον.
 φύλ. 176—18α κατάλογος τῶν κατοίκων Μονοδενδρίου μὲ τὸ ἀνάλογον αὐτοῖς χρέος στα-
 λείς πρὸς τὸν Γ. Ριζάρην.
 φύλ. 18β—19α ἐπιστολὴ πρὸς Ριζάρην τῆς 15 Ἀπριλίου 1836.
 φύλ. 19α—20α ἐπιστολὴ πρὸς Δ. Σεμιτέλον τῆς 15 Ἀπριλίου 1836.
 φύλ. 20α ἐξοφλητικὸν τοῦ Δ. Σεμιτέλου 15 Ἀπριλίου 1836.
 φύλ. 20β ἐπιστολὴ πρὸς Δ. Μακούςσην τῆς 12 Ἰουλίου 1836.
 φύλ. 206—21α ἐπιστολὴ πρὸς Χρ. Μάνθου 12 Ἰουλίου 1836.
 φύλ. 216 ἐπιστολὴ πρὸς Χρ. Βρανώτην 12 Ἰουλίου 1836.
 φύλ. 216—22α ἐπιστολὴ πρὸς Κων. Κόννιαρην 12 Ἰουλίου 1836.
 φύλ. 226—23α ἐπιστολὴ πρὸς Σ. Τζίμαν κλ. τῆς 12 Ἰουλίου 1836.
 Ἐπὶ τοῦ φύλλου 22β ἐπικολλᾶται δι' ἰσπανικοῦ κηροῦ φύλλον ἐπὶ τοῦ ὁποῦ
 ὑπάρχει ἐξοφλητικὸν Γ. Τζίμα καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Γ. Τζίμαν τῆς 15 Νοεμβρίου 1836.
 φύλ. 23α—23β ἐπιστολὴ πρὸς Ἰ. Δούμαν τῆς 5 Νοεμβρίου 1835.
 φύλ. 24α ἐπιστολὴ πρὸς Παπάξογλου τῆς 5 Νοεμβρίου 1835.
 φύλ. 246 ἐπιστολὴ πρὸς Γ. Ριζάρην τῆς 20 Νοεμβρίου 1835.
 φύλ. 25α ἐπιστολὴ πρὸς Διονύσιον τῆς 20 Νοεμβρίου 1835.
 φύλ. 256—276 ἐπιστολὴ πρὸς Γ. Ριζάρην ἀχρονολόγητος.
 φύλ. 276 ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς 3 Ἰανουαρίου 1837.
 φύλ. 28α—28β ἐπιστολὴ πρὸς Θ. Δούμαν τῆς 20 Μαρτίου 1838.
 φύλ. 286 πιστοποιήσις διὰ τὴν βιβλιοθήκην Διονυσίου 11 Ἰανουαρίου 1838.
 φύλ. 29α ἐπιστολὴ πρὸς ἐπιτρόπους καὶ ἐκτελεστάς τῆς διαθήκης Διονυσίου τῆς 20
 Μαρτίου 1838.
 φύλ. 296—30α ἐπιστολὴ Τζήμα 25 Ἰουνίου 1838, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἔχει ἐπικολληθῆ δι' Ἰσπα-
 νικοῦ κηροῦ ὁ λογαριασμός τῆς ἐμολογίας Γ. Τζιομάρη καὶ Στεφ. Τελώνη μὲ τὴν
 αὐτὴν χρονολογίαν.
 φύλ. 30α—30β ἐπιστολὴ πρὸς Ἰ. Δούμαν τῆς 13 Ἰουλίου 1838.
 φύλ. 306 ἐπιστολὴ πρὸς Γ. Μπέτζιου 30 Ἰουλίου 1838.
 φύλ. 31α Διορισμός Χ. Κόννιαρη ὡς ἐφόρου τῆς Ριζαρείου Σχολῆς Μονοδενδρίου 31 Ἰουλ. 1838.
 φύλ. 31α Βεβαίωσις δι' ἧς ἡ ἐν φύλ. 30 ἐπιστολὴ πρὸς Ἰ. Δούμαν βεβαιοῦται ὅτι ἐστάλη
 σαν εἰς δύο ἀντίγραφα.
 φύλ. 31β ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Ντιραμπάνην 11 Ἰανουαρ. 1839.
 φύλ. 326 ἐξοφλητικὸν Χ. Ντιραμπάνη Σεπτ. 25 1838.
 φύλ. 326 ἐπιστολὴ πρὸς Γ. Ριζάρην 8 Ὀκτωβρίου 1839, ἐνταῦθα δὲ ἔχει ἐπικολληθῆ
 δι' ἰσπανικοῦ κηροῦ φύλλον χάρτου μὲ πληροφορίαν πρὸς αὐτόν.
 φύλ. 33α—33β ἄγραφον.
 φύλ. 34α—34β Διαθήκη Κ. Σερεμέτη τῆς 14 Ἰουλίου 1830.
 φύλ. 346—35α ἐτέρα διαθήκη τοῦ αὐτοῦ τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1834, ἐπὶ τοῦ φύλλου 346
 ἐπικολλημένον φύλλον ἐπὶ τοῦ ὁποῦ βεβαιοῦται ὅτι αἱ δύο διαθήκαι εὕρισκονται παρὰ
 τῷ Μ. Μίσιω τῆς 18 Φεβρουαρίου 1838,

- φύλ. 35α έξοφλητικὸν Γ. καὶ Κ. Στέα τῆς 25 Αὐγούστου 1838.
 φύλ. 35β ἀπόφαισις διὰ τὸν Χρ. Κοτλήν ὡς ἀδικούντα τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1838.
 φύλ. 36α έξοφλητικὸν Δ. Κολοβοῦ ... 25 Σεπτεμβρίου 1838
 φύλ. 36β ἐπιστολὴ πρὸς Ριζάρην τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1838.
 φύλ. 36δ Διορισμὸς Χ. Κόννιαρη καὶ Κ. Καπρῆ ὡς ἐπιτρόπων πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης Δ. Παπαροῦση, μέχρι φύλ. 37α.
 φύλ. 37α—37δ ἐπιστολὴ πρὸς ἐκτελεστὰς διαθήκης Δ. Παπαροῦση 20 Δεκεμβρίου 1838.
 φύλ. 38α ἐπιστολὴ πρὸς Δ. Σεμιτέλον 20 Δεκεμβρίου 1838.
 φύλ. 38β ἐπιστολὴ πρὸς Θ. Δούμαν 11 Ἰανουαρίου 1839, ἐνταῦθα δὲ καὶ ξεχωριστὸν φύλλον κολλημένον εἰς τὸ 38β φύλλον έξοφλητικὸν Κώσταινας Μπουλμπός.
 φύλ. 39α—40α Λογαριασμὸς τῶν τριῶν ὁμολογιῶν Στ. Τελώνη καὶ Γ. Τζιομάρη 25 Σεπτεμβρίου 1839.
 φύλ. 40β ἄγραφον.
 φύλ. 41α—41β ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Κλωνάρην 24 Ἰουνίου 1840.
 φύλ. 41β—42α ἐπιστολὴ πρὸς Γ. Ριζάρην 20 Ἰουνίου 1840.
 φύλ. 42α—42β ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτὸν 2 Ἰουλίου 1840.
 φύλ. 42β—43α ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Τιραμπάνον 20 Ὀκτωβρίου 1840.
 φύλ. 43β—44α ἐπιστολὴ πρὸς ἐκτελεστὰς διαθήκης Παπαροῦση 25 Φεβρουαρίου 1841.
 φύλ. 44β ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Γκούτζαν καὶ Ἀ. Κόννιαρην 25 Φεβρ. 1841.
 φύλ. 45α ἐπιστολὴ πρὸς Καρχαστάθην ... Μαρτίου 1841.
 φύλ. 45β—46β ἄγραφα.
 φύλ. 47α—48α ἐπιστολὴ πρὸς Βεκύλην Ζαγορίου κλ. 13 Δεκ. 1841.
 φύλ. 48α—48β ἄγραφα.
 φύλ. 49α—49β ἐπιστολὴ πρὸς ἐπιτρόπους διαθήκης Ριζάρη 24 Ἀπριλίου 1842.
 φύλ. 50α—50β ἄγραφα.
 φύλ. 51α ἐπιστολὴ ἡμιτελὴς πρὸς Χ. Μάνθου 6 Σεπτ. 1842.
 φύλ. 51β ἐπιστολὴ πρὸς ἐκτελεστὰς διαθήκης Παπαροῦση 1 Σεπτεμβρίου 1842.
 φύλ. 52α Διορισμὸς Χ. Γκούτζα ὡς ἐπιτρόπου διὰ τὴν διαθήκην 1 Σεπτεμβρίου 1842.
 φύλ. 52β Ἐπιτροπικὸν Χ. Γκούτζα καὶ Μ. Παππᾶ—Ἰωάννου 20 Ἰουνίου 1843.
 φύλ. 53α—53β ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Γκούτζαν 13 Μαρτίου 1844.
 φύλ. 54α ἄγραφον.
 φύλ. 54β—55α διαθήκη Λιάτενας 1 Δεκεμβρίου 1837.
 φύλ. 55β ἄγραφον.
 φύλ. 56α ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Ταραμπάνην 26 Σεπτ. 1844.
 φύλ. 56β ἐπιστολὴ πρὸς Κωνσταντῆ 26 Σεπτ. 1844.
 φύλ. 57α ἀπόσπασμα τοῦ ὑψηλοῦ Μπουγιουρδίου 18 Ἰουλίου 1845.
 φύλ. 57β ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Κλ. καὶ Γ. Τισαμ. ἀχρονολόγητος.
 φύλ. 58α—58β ἐπιστολὴ δοθεῖσα εἰς χεῖρας Χριστοδουλίνας Κόννιαρη 2 Ἰαν. 1848.
 φύλ. 59α ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Κλ. καὶ Γ. Τισ. 2 Ἰανουαρ. 1848.
 φύλ. 59β—60α ἐπιστολὴ πρὸς Ι. Κόννιαρην 13 Ἰαν. 1848
 φύλ. 60α—60β ἐπιστολὴ πρὸς Κ. Μπαλᾶν ἀχρονολόγητος
 φύλ. 60β—61α ἐπιστολὴ πρὸς Ἀγ. Δούμα 7 Ἀπριλίου 185 ;
 φύλ. 61β—62α ἄγραφα.
 φύλ. 62β—69 Κατάλογος τῶν ἀγρῶν τῆς Κοινότητος πρὸς πληρωμὴν τῆς βασιλικῆς δεκάτης 20 Ἰουλίου 1851.
 φύλ. 70α—71β Χρυσιασᾶς, κατάλογος ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς βασιλικῆς δεκάτης.
 φύλ. 72α ἐπιστολὴ πρὸς ἐπιτρόπους Ναοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου 20 Ὀκτωβ. 1811.
 φύλ. 72β ἐπιστολὴ ἐν εἴδει διαθήκης . . . 10 Μαΐου 1819,

- φύλ. 73α—73β ἐπιστολὴ Ἀναστ. Κόννιαρη 4 Ἰαν. 1827 μετ' ἐπιστολῆς Γ. Ριζάρη 26 Σεπτ. 1826.
- φύλ. 74α—76α κατάλογος γραμμάτων καὶ ἄλλων ἐγγράφων εὑρεθέντων εἰς τὰς κάσσας Χ. Κοντοδήμου 1837 Ὀκτωβ. 19.
- φύλ. 76β—77α ἄγραφα.
- φύλ. 77β Λογαριασμός Σχολῆς Γ. Ριζάρη 27 Δεκ. 1838.
- φύλ. 78α—79α ἐπιστολὴ Ι. Δοῦμα πρὸς Κοινότητα 18 Μαΐου 1836 μετὰ διαθήκης Χ. Κόννιαρη.
- φύλ. 79β ἄγραφον
- φύλ. 80α ἐπιστολὴ Γ. Ριζάρη πρὸς Α. Μίσσιον κ.λ.π. ἀχρονολόγητος.
- φύλ. 80β ἄγραφον.
- φύλ. 81α—82β ἐπιστολὴ ἐκτελεσθῶν διαθήκης Ριζάρη 10 Ὀκτωβ. 1842
- φύλ. 83α—83β ἐπιστολὴ Ι. Κόννιαρη 30 Δεκ. 1844.
- φύλ. 84α—84β Δηλωτικὸν ὅτι θὰ παρέχῃ ἡ Κοινότης τῇ Χριστοδουλίνα Κόννιαρη καὶ θυγατρὶ αὐτῆς Ἀλεξάνδρα χρηματικὴν δότηθειαν ἐκ μέρους τοῦ κληροδοτήματος Χρ. Κόννιαρη Ἰουνίου 1844.
- φύλ. 84β—86β ἐπιστολὴ Χ. Γκούτζα 16 Ἰανουαρ. 1833.
- φύλ. 86β—87 ἐπιστολὴ πρὸς Χ. Κ. Γ. Γ. Γ. Τ. 28 Μαρτίου 1845.
- φύλ. 87β—88α ἐπιτροπικὸν Χ. Κ. Γ. Γ. Γ. Τ, 19 Μαρτίου 1845
- φύλ. 88β.—89β ἔτερον παρόμοιον.
- φύλ. 89β ἄγραφον.
- φύλ. 90α—90β ἐπιστολὴ Χ. Κ. Γ. Γ. Γ. Τ. πρὸς Κοινότητα 4 Ἰουνίου 1845.
- φύλ. 91α—92β πῖναξ ἐλλιπὴς τῶν περιεχομένων τοῦ κώδικος.
- φύλ. 93α «κόπιες Γραφῶν τῶν ἔθεν λαμβάνωμεν κατὰ τὸν ἀντικρὴ πῆνακα».

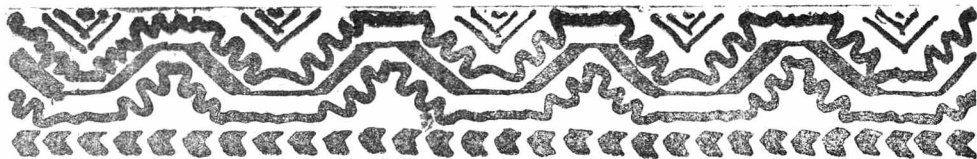
Ὁ κώδιξ οὗτος πρὸ εἰκοσαετίας περίπου εὑρίσκετο εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ αἰμνήστου Θρασυβούλου Στέα, δικηγόρου καταγομένου ἐκ Μονοδενδρίου καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου λίαν φιλοφρόνως μοὶ παρεδόθη πρὸς μελέτην. Ἐξ αὐτοῦ ἀντέγραψα ἀρκετὰ

ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα θὰ φέρω εἰς δημοσί-
ότητα.

Ἐὰν ὁ κώδιξ οὗτος σώζηται σήμερον δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω, πιθανὸν ὅμως νὰ εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Θ. Στέα.

ΜΑΘΘΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΚΩΣΤΑ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΣΥΒΟΤΑ, ΑΧΕΡΟΥΣΙΑ ΛΙΜΝΗ, ΓΛΥΚΥΣ ΚΟΛΠΟΣ

(ΙΣΤΟΡΙΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Β'

Ι. «Ὁρμίζονται ἔς Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος γῆς· ἔστι δὲ λιμὴν, καὶ πόλις ὑπὲρ αὐτοῦ κεῖται ἀπὸ θαλάσσης ἐν τῇ Ἑλαιαίτιδι τῆς Θεσπρωτίας Ἐφύρη· ἔξῃσι δὲ παρ' αὐτὴν Ἀχερουσία λίμνη ἔς θάλασσαν· διὰ δὲ τῆς Θεσπρωτίδος Ἀχέρων ποταμὸς ῥέων ἐσβάλλει εἰς αὐτὴν ἀφ' οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχει· ρεῖ δὲ καὶ Θύαμις ποταμὸς ὁρίζων τὴν Θεσπρωτίδα καὶ Κεστρίνην, ὧν ἐντὸς ἡ ἄκρα ἀνέχει τὸ Χειμέριον».

(Θουκυδίδου Ἱστορία. Ι, 46, 4.)

ΙΙ. «... ἔπειτα ἄκρα Χειμέριον καὶ Γλυκὺς λιμὴν, εἰς ὃν ἐμβάλλει ὁ Ἀχέρων ποταμὸς ῥέων ἐκ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης καὶ δεχόμενος πλείους ποταμούς, ὥστε καὶ γλυκαίνειν τὸν κόλπον, ρεῖ δὲ καὶ Θύαμις πλησίον. Ὑπέρκειται δὲ τούτου μὲν τοῦ κόλπου Κίχυρος ἡ πρότερον Ἐφύρα, πόλις Θεσπρωτῶν τοῦ δὲ κατὰ Βοθρωτὸν ἡ Φοινίκη. Ἐγγὺς δὲ τῆς Κιχύρου πολίχνην Βουχέτιον Κασσωπαίων μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ὃν καὶ Ἐλάτρια καὶ Πανδοσία καὶ Βατίαι ἐν μεσογαίᾳ καθήκει δ' αὐτῶν ἡ χώρα μέχρι τοῦ κόλπου.

(Στράβων, Ἡπειρωτικά Ζ, 4)

ΙΙΙ. «Πρὸς δὲ τῇ Κιχύρῳ λίμνῃ τε ἔστιον Ἀχερουσία καλουμένη καὶ ποταμὸς Ἀχέρων· ρεῖ δὲ καὶ Κωκυντὸς ὕδωρ ἄτερ πέσστατον».

(Παυσανίας. Ἀττικά VII, 7, 2)

*

Τὴν κοιλάδα τοῦ Φαναρίου ἀπὸ τὸν Ν. τὴν κλείνουν τὰ βουνὰ τῶν χωριῶν, Λοῦ-

τσας, Κουκουλίου καὶ Ἀηδονιάς (Κασσωπαίων χώρα). Ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τὰ βουνὰ Τούρλια καὶ Ζάβροχο (Σοῦλι). Καὶ ἀπὸ τὴν δύσιν οἱ λοφοσειρῆς Λίπα καὶ Γκρόπις (Ἑλαιάτε).

Ἡ κοιλάδα ἀπὸ τὴν θάλασσα ὡς τὸ χωρίον Γαρδίκι, λέγεται τοῦ «Φαναρίου». Ἀπ' ἐκεῖ μέχρι τῶν ὑψωμάτων τῆς Μενίνας, λέγεται τῆς «Παραμυθιάς». Ἡ Δ. ἔξοδος τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν φράζεται ἐν μέρει ἀπὸ τὰ μικρὰ ὑψώματα «Γλῶσσα» καὶ «Ἀγία Ἐλένη».

Ι. ΓΛΥΚΥΣ ΚΟΛΠΟΣ

Ἡ κοιλάδα τοῦ Φαναρίου χωρίζεται σὲ τρεῖς μέρη. Τὸ δυτικὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τελειώνει στὴν χερσονήσου ἄκρα τοῦ Σιναϊτικου μετοχίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς κοιλάδος σκεπάζεται κατὰ τὰ δύο τρίτα ἀπὸ τὰ ἔλη τῆς Σπλάντζας καὶ τοῦ Βαλανιδορράχου, καὶ κατὰ τὸ 1)3 ἀπὸ μία προσχωσιγενῆ πεδιάδα ποῦ ἔχει σχῆμα ἰσοσκελοῦς τριγώνου, μὲ κορυφὴν τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ἀχέροντος καὶ βάσιν τὴν ἄκρα τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου. Ἡ πρόσχωσις αὐτὴ εἶναι ἔργον τοῦ Ἀχέροντα καὶ τείνει νὰ καλύψῃ τὰ δύο ἔλη, τὰ ὁποῖα κάποτε κατεῖχον τὴν θέσιν τῆς, καὶ περιορίζονται συνεχῶς πρὸς τοὺς πρόποδας τῶν ὑψωμάτων ποῦ τὰ περιβάλλουν.

Τὴν ἐποχὴν τῆς πλημμύρας ἡ ἔκτασις αὐτὴ καλύπτεται ὁλόκληρη ἀπὸ τὰ νερά, καὶ σχηματίζεται μία συνεχὴς ὕδατινὴ ἐπιφάνεια.

Ἄν λάβωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι, 1) ὁ βυθὸς τῶν ἔλῶν εἶναι χαμηλότερος τῆς ἐπιφᾶ-

νείας τῆς θαλάσσης. 2) Ἡ θάλασσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ξηρασίας καὶ τῶν μεγάλων ἐξατμίσεων ῥεεῖ πρὸς τὰ ἔλη, καὶ 3) ὅτι εἶναι ἄλμυρά καὶ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὴν θάλασσα (Ἀμμονιδιὰ καὶ Κερέντσα), τότε πρέπει νὰ συμπεράνωμε πῶς τὰ ἐπιπέδα τοὺς δὲν διαφέρουν τῶν ἐπιπέδων τῆς θαλάσσης. Ἐπομένως πρὶν οἱ προσχώσεις τοὺς ὑψώσουν τὸν βυθόν, τὰ κατεῖχε ἡ θάλασσα.

Μποροῦμε, ἔπειτα ἀπὸ αὐτά, νὰ τοποθετήσωμε ἐκεῖ ἀδίστακτα τὸν Γικνὺ κόλπον διότι: 1) Καμμία ἄλλη κόλπωσις δὲν ὑπάρχει, οὔτε πλησίον οὔτε μακρύτερα, πού νὰ προσφέρεται στὴν διαδραμάτισιν τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Ὁ ὁρμίσκος τοῦ Αἰ - γιαννάκη ἀποκλείεται ὡς τελειῶς ἀνοικτός καὶ πολὺ μικρός. 2) Ἐκβάλλει ἐκεῖ ὁ Ἀχέρων, πρᾶγμα πού συμφωνεῖ μὲ τὴν μεταγενεστέραν περιγραφὴν τοῦ Στράβωνος (II). «...Ἐπειτα ἄκρα Χειμέριον καὶ Γλυκὺς λιμὴν εἰς ὃν ἐμβάλλει ὁ Ἀχέρων ποταμὸς ῥέων ἐκ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης...».

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄκρα τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ἡ ἐσωτερικὴ προέκτασις τῶν ὑψωμάτων «Γκρόπες» (ἡ ἐξωτερικὴ εἶναι ἡ Γλῶσσα), πού κατέχει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κόλπου ἀνταποκρίνεται καὶ πρὸς τὴν προηγουμένην περιγραφὴν τοῦ Στράβωνος κατὰ τὴν ὁποίαν πρῶτα εἶναι τὸ Χειμέριον καὶ ἔπειτα ὁ Γλυκὺς κόλπος, καὶ πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Θουκυδίδου «ὦν ἐν τῷ ἡ ἄκρα ἀνέχει τὸ Χειμέριον...». Ἐπομένως τὸ Χειμέριον μπορεῖ νὰ τοποθετηθῇ στὴν ἄκρην τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ἐνῶ ἡ γλῶσσα εἶναι «ἐκτός». Μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁλόκληρη ἡ χερσόνησος «Γκρόπες» μὲ τὶς δύο ἄκρας «Γλῶσσα» καὶ τοῦ

«Ἀγίου Ἰωάννου» ὡς «ἡ ἄκρα Χειμέριον». Κατὰ τὴν πιθανοτέραν ὁμως ἐκδοχὴν τὸ Χειμέριον πρέπει νὰ ταυτισθῇ μὲ τὴν ἄκρην τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Εἰς τὴν τοποθεσίαν «Γκρόπες» ὑπάρχουν ἀφθονα «χειμαδιὰ» βλάχων.

Ἡ ἄκρα τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κορυφές. Ἡ πρώτη μὲ τὸ ὄνομα «ἐυλόκαστρα» (ὕψ. 83 μ.) φέρει ἴχνη ἀρχαίων τειχῶν. Στὴν δευτέρα καὶ χαμηλότερα κορυφὴ ὑπάρχει μικρὴ ἀκρόπολις μὲ ὁρατὰ ἰσοδομικὰ τεῖχη, ἐπὶ τῶν ὁποίων χτίστηκε ὁ περίβολος καὶ τὰ κελλιά τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Σφάζεται θαύμασια καὶ ἡ Ν. ἀψιδωτὴ θύραιτς ἀκροπόλεως. Εἰς τὰ Δυτικὰ τοῦ τείχους καὶ ἐπὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς τῆς ἀκροπόλεως ὑπάρχει

μεταγενεστέρα προέκτασις κελλιών, τὰ δὸ ποῖα στὴν Δ. πλευρὰ φέρουν ἐξωτερικὸν πύργον μὲ ἐπάλξεις. Στὸν πύργον αὐτόν, λέγει ἡ παράδοσις, ὃ ὅποιος φαίνεται εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, ἀνάβονταν φανὸς κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους γιὰ τὴν καθοδήγησιν τῶν πλοίων, πού εἰσέπλεαν στὸν τότε Γλυκὺ κόλπον. Διὰ τοῦτο ἡ περιοχὴ αὐτὴ ὀνομάζεται «Φανάρι».

Στὴν Α. πλευρὰ διακρίνεται σιραγγώδης διάδρομος, ὃ ὅποιος ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν καὶ κατεβαίνει μέχρι τοὺς πρόποδας τοῦ ὑψώματος, ὅπου τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. Σὲ ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Δ. πλαγίᾳ διακρίνονται θεμέλια, θαύσματα ἀγγείων, κέρατοι καὶ ἄλλα ἀδιάφρεστα αἰγίματα ὑπάρξεως ἀρχαίας πόλεως.

Στὴν τοποθεσίᾳ αὐτῇ κτίστηκε (1948) ὁ νέος συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μεσοποτάμου (Λυκούρσι—Μπεσερῆ) πού ἔκασαν οἱ Γερμανοὶ μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα χωριά τοῦ Φαναρίου τὸ 1944.

Καθέτως τῆς ἄκρας, ἀπλώνεται πρὸς Δ. στενὸς, λοφώδης βραχίονας μήκους 500 περίπου μέτρων πού φέρει τὸ ὄνομα «Μπίστη». Ὁ ἀκτογραφικὸς αὐτὸς ὅρος πού χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀλβανομαθεῖς ναυτικούς, σημαίνει «προβολὴν ἀκρωτηριάζουσα καὶ χερσονησώδης». Τὸ τοπωνύμιον ἀκόμη διατηρεῖ τὴν ἀνάμνησιν τῆς παλαιᾶς σχέσεως τῆς ἄκρας αὐτῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ἢ ὁποῖα κάποτε τὴν ἔβρεχε.

Ἡ ἄκρα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (Χειμέριον) καὶ ἡ «Μπίστη» σχηματίζουν ἓνα θαυμάσιον λιμένα, πού τὸν γεμίζει τώρα τὸ ἔλος τῆς Σπλάντζας (Ἀμμουδιάς) καὶ μερικὰ χωράφια στὴν ἄκρη, προσχωσινγενῆ.

Τὸ λιμάνι αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι τῆς Ἐφύρης ἢ Ἐφυρας ἢ Κιχύρου ἢ ὁποῖα ἀπλώνεται ὑπὲρ αὐτοῦ ὅπου τὰ σημεῖα ἔχνη πού ἀναφέραμε, «ἀπὸ» τὸ μέρος τῆς θαλάσσης. Θαυμάζει κανένας τὴν ἀκρίβειαν τῆς περιγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Στράβωνος.

«Ὁρίζονται ἔς Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος γῆς» ἔστι δὲ λιμὴν καὶ πόλιν ὑπὲρ αὐτῆς καί ται ἀπὸ θαλάσσης ἐν τῇ Ἐλαιαδί τῆς Θεσπρωτίδος Ἐφύρη».

(Θουκυδίδης, I, 46, 4)

«Ἐπέρχεται δὲ τούτου μὲν τοῦ κόλπου Κίχυρος ἢ πρότερον Ἐφύρα . . . »
(Στράβων Ζ', 4)

Εἰς τὸ ἴδιο μέρος τοποθετεῖ καὶ ὁ Leake τὴν Ἐφύραν.

Δὲν ὑπολείπεται πλέον παρὰ ἡ ἐπιγραφικὴ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τῶν ἀνωτέρω ὑποστηριζομένων. Τοῦτο θὰ διευκολύνονταν κατὰ τὴν ἐσκαφὴν τῶν θεμελίων τοῦ νέου συνοικισμοῦ. Τότε ἀγγεῖα καὶ ἄλλα πολύτιμα εὐρήματα τὰ ἔσπαζαν καὶ τὰ πετοῦσαν ὡς ἄχρηστα οἱ ἀνίδεοι ἐργάτες.

II. ΑΧΕΡΟΥΣΙΑ ΛΙΜΝΗ

Ἄν παρεδεχτοῦμε πῶς τὸ Δ. Τμήμα τῆς κοιλάδος τοῦ Φαναρίου ἐκάλυπτε ὁ Γλυκὺς κόλπος, τότε τὸ μεταξὺ ἄκρας Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Χ. Τσουκνίδας στενὸν εἶναι τὸ μέρος ὅπου κατὰ τὸν Θουκυδίδην «ἔξιησι παρ' αὐτὴν (τὴν Ἐφύρην) ἡ Ἀχερουσία λίμνη ἐς θάλασσαν». Ἐπομένως Ἀχερουσία πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἔλος τῆς Πούντας (τὸ ὅποιον ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει ὡς λίμνην Κάρλου, πού ἀντικατέστησε τὴν Ἀχερουσίαν) καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς κοιλάδος μέχρι τῶν ὑψωμάτων Κορώνης, Κωρωνόπουλου, Σταυροχωρίου καὶ Γιαννουζίου (χ. Ἀχερουσία). Τὸ τμήμα αὐτὸ τὸ ὅποιον κλείνεται ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ὑψώματα καὶ τῆς ἄκρας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου μέχρι Κορώνης καὶ ἀποτελεῖ τὴν κεντρικὴν κοιλάδα τοῦ Φαναρίου πρέπει νὰ κατεῖχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Ἀχερουσία λίμνη.

Ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην ὁ Γλυκὺς κόλπος ἀναφέρεται γενικῶς ὡς θάλασσα, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ὁποίας εἶναι ἡ Ἐφύρη. Ἀφοῦ ἡ Δ. πλαγία τῆς ἄκρας, ὅπου ἡ Ἐφύρη, βρέχεται στὸν πρόποδάς της ἀπὸ τὴν θάλασσα, καὶ «παρ' αὐτὴν» ἐκβάλλει ἡ Ἀχερουσία, τότε πρέπει ἡ Α. πλαγία της νὰ βρέχεται ἀπὸ τὴν λίμνην αὐτὴν. Οἱ διαβρώσεις τῶν κυμάτων διακρίνονται ἀκόμη καὶ τώρα, ἰδίως στὴν τοποθεσίαν «Σκέμπο».

Ἀφοῦ καθορίσαμε τὴν Δ. ὄχθην τῆς Ἀχερουσίας, κατὰ μήκος τῶν Α. κρασπέδων τῆς ἄκρας Ἁγίου Ἰωάννου,μποροῦμε νὰ τοποθετήσωμε τὴν Β. Δ. ὄχθην τῆς στὴς ἀρχαῖες ἐκβολὰς τοῦ Ἀχέροντος στὴν ἔξοδον τῆς χαράδρας τοῦ κόλπου, Γλυκὺ. Οἱ

προσχώσεις ὅμως τοῦ ποταμοῦ μετὰ τὸ πέρασμα τῶν χιλιμετρίδων, τὶς ἔσπρωχναν πρὸς Ν. μέχρι τῆς λοφοσειρᾶς, Κορώνης—Καστρίου, ἢ ὅποια ἀπετέλεσε ἓνα φράγμα καὶ ἔγινε αἰτία νὰ ἐκτραπῇ ὁ ποταμὸς ἀριστερὰ Α. τοῦ Καστρίου.

Ἡ παρακολούθησις τῶν ὑψομέτρων θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ καθορίσωμε τὴν μακροχρονεστέραν ΒΑ. ὅχθην τῆς Ἀχερουσίας.

Στὴν ἔξοδο τοῦ χ. Γλυκὺ τὸ ὑψόμετρον περνᾷ τὰ 40 μ. Σὲ ἀπόστασιν 6 περίπου χιλιόμετρων τὸ ὑψόμετρον κατεβαίνει στὰ 27 μ. καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἓνα χιλιόμετρον ὅπου ἀρχίζει ἡ γνωστὴ λοφοσειρὰ πέφτει κάτω ἀπὸ τὰ 20 μ. Τοῦτο εἶναι φυσικόν, γιατί τὰ ὑψώματα ἀπετέλεσαν ἓνα φράγμα καὶ ἐμπόδισαν τὴν ἐπέκτασιν τῶν προσχώσεων. Ἔτσι συσσωρεύτηκαν περισσότερες ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος τῆς λοφοσειρᾶς (Β. Α.) καὶ ἔμεινε ἡ Ν. Δ. πλευρὰ χαμηλότερα καὶ ἀπετέλεσε τὸ Β. Α. χεῖλος τῆς λεκάνης τῆς Ἀχερουσίας. Μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς ὑψομετρικῆς καμπύλης τοῦ χάρτου 1:100.000, μποροῦμε νὰ καθορίσωμε τὶς ὅχθες τῆς λεκάνης τῆς Ἀχερουσίας λίμνης ὡς ἑξῆς:

Κατὰ μῆκος τῆς ἄκρας Ἀγίου Ἰωάννου μέχρι Ταμπούνια περίπου, πρόποδες χ. Κορώνης, Κορωνοπούλου, Σταυροχωρίου καὶ Γιαννουζίου (χ. Ἀχερουσία). Ἐπειτα πρόποδες χ. Καναλακίου, Μ. Πούντας καὶ Ἐλου; Πούντας μέχρι Τσουκνίδας.

Ἐπομένως τὸ ἀπὸ θαλάσσης μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τμήμα τῆς κοιλάδος τοῦ Φαναρίου ἐκάλυπτε ὁ Γλυκὺς κόλπος. Τὸ κεντρικὸν ἀπὸ Ἀγίου Ἰωάννου μέχρι λοφοσειρᾶς Κορώνης — Γιαννουζίου, ἡ Ἀχερουσία.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς διαβρώσεις, τὸ ὕψωμα τοῦ Καστρίου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους θὰ ἀποτελοῦσε νησὶ τῆς Ἀχερουσίας, ἢ ὅποια παρείχε τὴν ἀσφάλεια στὴν ἐκεῖ πόλιν.

Τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τῆς κοιλάδος τοῦ Φαναρίου, προσχωσιγενὲς ὅπως ἦταν, καὶ ἔπομένως ἔφορον, μέχρι ἴσως τῆς Παραμυθιάς ἀποτελοῦσε τὰ Ἠλύσια πεδία τῶν ἀρχαίων.

Ὁ Hans Treidler (Epirus in Actertum σ. 114), ἀναφέρει τὴν Ἀχερουσίαν

ὡς μίαν ὑδατίνην λωρίδα μεταξὺ τοῦ Καστρίου καὶ Καναλακίου.

Ὁ Ὑγίνος τὴν ταυτίζει μετὰ τὴν λίμνην Ἀορνόν (Avernus). Ὁ δὲ Πλήνιος ὅταν ὁμιλεῖ περὶ Ἀόρνου ἐννοεῖ τὴν Ἀχερουσίαν.

III. ΑΧΕΡΩΝ, ΚΩΚΥΤΟΣ, ΠΕΡΙΦΛΕΓΕΘΩΝ (ἡ Βουβὸς)

Κωκυτός. — Ἐπειτα ἀπὸ τὸν καθορισμὸν τῶν μᾶλλον πιθανῶν ὁρίων τῆς Ἀχερουσίας καὶ τοῦ Γλυκῆς κόλπου, μᾶς ὑπολείπεται ἡ τοποθέτησις τῶν ποταμῶν ποὺ ρέουν στὴν κοιλάδα τοῦ Φαναρίου.

Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει μόνον τὸν Ἀχέροντα. Ὁ Στράβων αὐτὸν «καὶ ἄλλους πλείους» χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ ὀνόματα. Ὁ Πανσανίας ἐκτὸς τοῦ Ἀχέροντος ἀναφέρει καὶ τὸν Κωκυτὸν μετὰ «ὑδάρ ἀτερπέστατον». Ὁ Ἀρβαντινὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀχέροντα ἀναφέρει τὸν Βάβαν, καὶ ἓναν ἄλλον ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Λάμαρης (Λούρου), τὸν ὅποιον θεωρεῖ ὡς τὸν Περιφλεγέθοντα καὶ ποὺ ἐννοεῖ τὸν σημερινὸν Κάκαβον ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ χ. Ἄνω Σκαφιδωτή. Ἡ πραγματικότητα εἶναι ἡ ἑξῆς:

Κοντὰ στὴν Παραμυθιά πηγάζει μικρὸς ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ περάσῃ ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν χ. Ραχοῦλι, Τουρκοπαλούκου καὶ Κορώνης, ἐνώνεται κάτω ἀπὸ τὸν συν. Νταμπάνια (κοιν. Θεμέλου) μετὰ ἄλλον ποταμὸν ποὺ φέρει τὸ ὄνομα Βουβὸς ἢ Βωβὸς ἢ Βάβω. Οἱ δύο μαζὺ ἐνωμένοι, δύο χιλιόμετρα περίπου ἀπὸ τὴν συμβολὴν τους καὶ κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, ἐνώνονται μετὰ τὸν Ἀχέροντα. Ὁ πρῶτος ποὺ φέρει καὶ τὸ ὄνομα «Παραμυθιάτικος» εἶναι ὁ Κωκυτὸς τοῦ ὁποίου οἱ ἐκβολὲς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦταν βορειότερα στὴν Ἀχερουσία.

Περιφλεγέθων. — Ὁ Βουβὸς πηγάζει ἀπὸ μία μεγάλη πηγὴ ποὺ βρισκεται στοὺς ΝΔ. πρόποδας τοῦ ὑψώματος τοῦ χωρίου Κορώνης. Μολοντί τὸ μῆκος του εἶναι μικρόν, τὸ βάθος του ξεπερνᾷ τὰ 2 - 3 μ. καὶ πλάτος περὶ τὸ 10 μ. Εἶναι ἀδιάβατος καὶ τὴν νύχτα τὰ νερά του παρυσιάζον ἔσαν παράξενον φωσφορισμὸν προσερχόμενον ἀπὸ μυριάδες μικροὺς οργανισμούς. Ὁμοίον φαινόμενον παρουσιάζεται

καὶ στὸν κόλπον τῆς Ἀμφιλοχίας. Τὸ νερό του, ἐπειδὴ στραγγίζουν διάφορα ἔλη εἶναι ἄνοστον καὶ ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν. Πραγματικὰ «ἀτερπέστατον» κατὰ τὸν Πανσανίαν. Ὁ ποταμὸς αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ Περιφλεγέθων τῶν ἀρχαίων, ἀνεξάρτητος τότε τοῦ Κωκυτοῦ, ὁ ὁποῖος ὅπως εἶπαμε εἶχε τὶς ἐκβολὰς βορειότερα στὴν Ἀχερουσία. Τὸ ὄνομα Βουβὸς τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ τελείως ἀθόρυβον τῆς ροῆς του. Ὁ Παραμυθιώτικος καὶ ὁ Βουβὸς σήμερον φέρουν τὸ ὄνομα Κωκυτὸς (ἢ Κωκυτός).

Κάκαβος. — Τέλος στὰ Ν.Α. τῆς κοιλάδος χύνει τὰ νερά του μόνον τὸν χειμῶνα καὶ ὁ χείμαρρος Κάκαβος ὁ ὁποῖος πρὶν γίνουν μερικὰ ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα, κατέκλυζε τὸ χ. Καναλάκι. Πηγάζει ὅπως εἶπαμε ἀπὸ τὸ χ. Ἀ. Σκαφιδωτὴ καὶ δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ἐξαιρετικό. Ἡ γέφυρά του κοντὰ στὸ Κανελάκι ἄρχισε τὸν καιρὸ τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς καὶ τελείωσε ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

Ἀχέρον. — Ὁ ἱστορικὸς αὐτὸς ποταμὸς παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον ἀπ' ὅλους. Ξεκινáει μὲ δύο βραχίονας ἀπὸ δύο πηγές. Ὁ Α. ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Ὀλύσειας κοντὰ στὸ χ. Τόσκεισι καὶ ὁ Δ. ἀπὸ τὸ χ. Ζωτικὸν (Λιβίκιστα). Οἱ δύο βραχίονες ἐνώνονται στὸ ὕψος τῶν χ. Ρωμανοῦ καὶ Σειστρουνίου, ἀφοῦ διατρέξουν τὴν Λάκκαν Σουλίου μὲ ΝΔ. κατεύθυνσιν. Στὸ χ. Τρίκαστρον (Ἀν. Κορύτιανη) στρίβει ἀπότομα ΒΔ. καὶ μπαίνει στὴν ἀπότομη χαράδρα, πού σχηματίζουν τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου δεξιὰ καὶ ὁ Βορίλιας καὶ Τούρλια ἀριστερά.

Ἡ ἀπότομη, σκοτεινὴ καὶ φοβερὴ ὄψις τῆς χαράδρας, ἐνεπνεύσαν στοὺς ἀρχαίους προγόνους μας τὴν ἰδέαν τοῦ στομίου τοῦ Ἄδου. Γιατὶ ἐκεῖ ὁ ποταμὸς χάνεται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ φαίνεται σὰν νὰ ρουφίχτηκε ἀπὸ τὴν ἄβυσσον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν βγαίνει μόνον μιὰ τρομακτικὴ βοή. Στὸς πρόποδας ταῦ Ἀβαρίκου ἐνώνεται μὲ τὸν παραπόταμον Ντάλα, (τὸν ὁποῖον κακῶς θεωροῦν ὡς πηγὴν τοῦ Ἀχέροντα), πού πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Κιάφρας, καθὼς καὶ μὲ τὸν χείμαρρον τῶν χ. Φροσύνης καὶ Τσαγγαρίου.

Ἀφοῦ διατρέχει καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς χαράδρας (Σκάλα Τζαβέλλαινας), βγαίνει στὸ χ. Γλυκὺ καὶ χύνεται στὴν κοιλάδα τοῦ Φαναρίου. Τοὺς ἀρχαίους χρόνους στὸ σημεῖον αὐτὸ ἢ ὀλίγο πλεὶς κάτω χύνονταν στὴ λεκάνην τῆς Ἀχερουσίας. Ἀργότερα ὅμως ὅταν οἱ προσχώσεις περιώρισαν τὴν Ἀχερουσίαν στὸ ἀριστερὸν τῆς κοιλάδος, ὁ ποταμὸς ἔκαμε δική του κοίτη μεταξὺ τῶν χ. Καστρίου καὶ Μεσσοποτάμου (ἄκρα Ἀγ. Ἰωάννου) τὴν ὁποίαν ὕψωσε μὲ τὴν ἐναπόθεσιν κάθε χρόνον καὶ νέων προσχώσεων. Τοιουτοτρόπως τὸ ἐπίπεδον τοῦ ποταμοῦ, ἔπειτα ἀπὸ πάροδον πολλῶν αἰώνων, βρέθηκε ψηλότερον ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῶν ἐλῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἐξέπεσε ἡ Ἀχερουσία.

Ὅταν γίνονταν μεγάλες πλημμύρες, ὁ ποταμὸς ξεχείλιζε καὶ τὰ νερά ἀφοῦ ὑπερπηδοῦσαν τὶς ὄχθες του, χύνονταν μὲ ὀρμὴ πρὸς τὰ χαμηλότερα ἐπίπεδα τῶν ἐλῶν (Ἀχερουσία) καὶ τὰ ἐπλούτιζαν μὲ νέες προσχώσεις. Ἐτοί ἡ πεδιάδα τοῦ Φαναρίου παρουσιάζει τὸ ἐξῆς παράξενον φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ἀδιάφυστα τὴν προσχωσιγενὴ φύσιν. Ἐνῶ οἱ φυσικὲς πεδιάδες ἔχουν σχῆμα σκάφης μὲ τὸ κοῖλον ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος καὶ τὰς ροεὺς στὸ κατώτατον σημεῖον, ἡ κοιλάδα τοῦ Φ. ἔχει σχῆμα σκάφης μὲ τὸ κυρτὸν ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος καὶ τὸν ποταμὸν στὸ ἀνώτερον ὑψομετρικόν της σημεῖον. Τὴν προσχωσιγενὴ φύσιν της ἀποδεικνύουν καὶ οἱ ἀλλεπάλληλες στρώσεις, κροκαλῶν, ἄμμου καὶ καὶ πηλοῦ πού φαίνονται στίς κάθετες ὄχθες τοῦ ποταμοῦ καὶ συνεχίζονται καὶ πλεὶς κάτω ἀπὸ τὴν κοίτην του. Ὁ Ἀχ. ἀφοῦ ἐνωθεῖ μὲ τοὺς ἐνωμένους Κωκυτὸν καὶ Βάβα κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἄκραν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, διατρέχει περὶ τὰ 5 χιλ. ἀκόμη τὴν στενὴν καὶ προσχωσιγενὴ κοιλάδα τῆς Σπλάντζας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν ὁμώνυμον μικρὸν ὀρμίσκον πού περιορίζουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὰ παραθαλάσσια ὑψώματα Γλώσσας καὶ Ἀγίας Ἐλένης. Τὸν ὀρμίσκον αὐτὸν, ἀποχωρίζει ἀπὸ τὸ ἔλος τῆς Σπλάντζας, λωρίδα ἄμμου 200 μ. περίπου πλάτους. Ἐπικαινωνοῦν ὅμως μεταξὺ τοῦς μὲ χάνδακα στὴ Β. ἄκρῃ. Ἡ ἁμμώδης αὐτὴ λωρίδα ἔδωκε

καὶ τὸ παλαιὸν ὄνομα στὴν περιοχὴ Σπλάντζα. (Spianzza), Ἀμμουδιὰ σήμερα.

Μεταβολαὶ τῆς κοίτης

Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει (I) ὅτι ὁ Ἀχ. «ἐσβάλλει» εἰς τὴν Ἀχ. λίμνην. Τοῦτο εἶναι φυσικόν, γιὰτὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἑξοδὸν τοῦ ἀπὸ τὴν χαράδρα, συναντοῦσε τὴν λεκάνην τῆς Ἀχερουσίας.

Ἐπειτα ὁμως ἀπὸ 4 αἰῶνας ὁ Στράβων βρῖσκει ἄλλην κατάστασιν (II). «... καὶ Γλυκὺς λιμὴν εἰς ὃν ἐμβάλλει ὁ Ἀχέρων ποταμὸς, ῥέων ἐκ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης». Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔπειτα ἀπὸ 18 περιόπου αἰῶνας περιγραφὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ δὲν διαφέρει τῆς προηγουμένης.

«Ἡ λίμνη (Κάρλου) σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ διατρέχοντος διάστημα 4 ὥρων ἐκ τῶν πηγῶν (τὸν θεωρεῖ κακῶς ὅτι πηγάζει ἀπὸ τὴν Κιάφα) μέχρι τῆς Ἀχερουσίας...

Ἐκ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης ἐξερχόμενος ὁγκωδέστερος... καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φαναρίου διατρέχει ἐν πλάτει καὶ βάθει ἱκανῶ διάστημα μίᾳ ὥρᾳ σχεδὸν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κολπίσκον τοῦ Φαναρίου πρὸς μεσημβρίαν τοῦ χωρίου Σπλάντζας (Χρον. Ἡπείρου. Τ. Β΄.) Οἱ τρεῖς περι-

γραφές ἂν καὶ φαίνονται πῶς δὲν συμφωνοῦν στὴν πραγματικότητα εἶναι σωστές, διότι ὠρισμένη ἐποχὴ τοῦ ἔτους συμβαίνει ὅτι ἀναφέρουν.

Κατὰ τὶς μεγάλες πλημύρες τὰ νερὰ ξυλίζουσιν καὶ ὁρμοῦν πρὸς τὴν χαμηλότερη ἐλώδη παρυφὴ τοῦ Καναλακίου, (πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ 1939 ὁ Ἀχ. ἄρχισε νὰ σχηματίζῃ μὴ σφοδρὴ ἐκτροπὴ) καὶ πρὸς τὸ ἔλος τῆς Ποίντας (Κάρλα—Ἀχερουσία). Ἀπ' ἐκεῖ ἀφοῦ περνοῦσαν τὸ γεφύρι τῆς Τσουκνίδας χύνονταν στὸ ἔλος τοῦ Βαλανδορράχου (Γλυκὺς κόλπος) καὶ διὰ μέσου τοῦ χάνδακος τῆς Κερέντσας στὴν θάλασσα.

Ἔτσι δικαιολογεῖται καὶ ὁ Στράβων καὶ ὁ Ἀραβαντινός

Τὰ ἀναχώματα τῶν ἀποξηραντικῶν ἔργων, ποὺ μόλις τώρα συμπληρώθηκαν, περιώρισαν τὶς ἐκτροπές τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ ἔδωσαν μίᾳ ὠρισμένη καὶ μόνιμη κατεύθυνσιν. Σχετικῶς θὰ πραγματευτοῦμε σὲ ἄλλῃ μας μελέτῃ, ποὺ θὰ περιγράψῃ τὴν μορφὴν τῆς κοιλάδος ἔπειτα ἀπὸ τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα, ποὺ ἀπέβλεπαν εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ἐλῶν τοῦ Βουβοῦ καὶ τῆς Μπάλτεζας καὶ ἔπειτα τῶν λοιπῶν.

[Συνεχίζεται]

Β. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ, Ἀντιστρατήγου ἐ.ἀ.

ΤΟ ΠΥΡΟΒΟΛΟΝ ΠΟΥ ΕΣΒΥΣΕ ΤΗΝ ΕΝΔΟΞΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

500 ὁλόκληρα χρόνια συμπληροῦνται τὴν 29ην Μαΐου ἐ.ἐ. ἀπὸ τὴν ἀποφράδα διὰ τὸ "Ἔθνος μας ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου 1453, καθ' ἣν κατελύθη ἡ ἐν μέσῳ βαρβάρων Λαῶν διὰ τὴν εὐμερίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ 1000 ἔτη ζήσασα ἐνδοξος Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β' τὴν 500ην ἐπέτειον τῆς ὁποίας οἱ φίλοι μας ἤδη Τοῦρκοι πρὸ πολλοῦ ἐτοιμάζονται νὰ ἐορτάσωσι μεγαλοπρεπῶς.

Κατὰ τοὺς 10 αἰῶνας τῆς ζωῆς τῆς ἡ Πρωτεύουσά τῆς ἡ «Βασιλὶς τῶν πόλεων» διακοσίας καὶ πλέον ὑπὸ διαφόρων καὶ πολυαριθμῶν βαρβάρων Λαῶν πολιορκίας ὑπέστη, εἰς ἃς νικηφόρως ἀντέστη τὸ ὑπερηφάνως πέριξ αὐτῆς ὀρθούμενον Θεοδοσιακὸν Τεῖχος τῆς, τὸ ὁποῖον ὅμως κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην πολιορκίαν δὲν ἡδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰ ἀλλεπάλληλα σκληρὰ πλήγματα τοῦ τὸ πρῶτον κατ' αὐτοῦ χρησιμοποιοθέντος βαρέως Πυροβόλου, τοῦ ἀποκληθέντος «Βασιλικοῦ».

Ἡ πυρὶτις ἂν καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰῶνων ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Κινέζους, ὅμως δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ μόλις τὸ 1346 κατὰ τὴν μάχην τοῦ Greycy ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ "Αγγλοῦ Βασιλέως 'Εδουάρδου τοῦ III καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μόλις μετὰ δύο αἰῶνας ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα πυροβόλα, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς λόγῳ τοῦ βάρους καὶ τοῦ δυσκινήτου αὐτῶν ἦσαν μόνον πολιορκητικὰ καὶ ἐκαλοῦντο «Βομβάρδαι», «Πετροβόλοι μηχαναῖ», «Ἐλεπόλειες», «Χωνεῖαι», «Τηλεβόλοι», 'Αφετήρια», «Σκευαῖ» κτλ.

Ταῦτα ἦσαν ἀπλοὶ σωλῆνες ἐκ χαλκοῦ ἂνευ κυλίσαντος, οὗ ἔνεκεν ἐστηρίζοντο ἐπὶ σωροῦ λίθων καὶ διὰ ξύλων, βαλλὼν δὲ λιθίνους σφαῖρας ἐκ γρανί-

του ἢ μαρμάρου κατεργασμένας. Τοιαῦτα πυροβόλα ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων)πόλεως τὸ 1422 καὶ τῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1430 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Β' ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος λόγῳ τοῦ μικροῦ τῶν διαμετρήματος, ἐνῶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1453 ὁ δραστήριος καὶ φιλόδοξος Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β' χρησιμοποίησας τὸ πρῶτον πυροβόλον μεγάλου διαμετρήματος ἐπέτυχε τὴν εἰς πολλὰ σημεία κατεδάφισιν τοῦ Θεοδοσιακοῦ τείχους καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Βασιλίδος τῶν Πόλεων.

Ἐφευρέτης καὶ κατασκευαστὴς τοῦ μοιραίου οὐκ ἴσονος διὰ τὸ "ἔθνος μας ἀλλὰ καὶ δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα ἐκείνου πυροβόλου ἦτο ὁ ἐξωνότης Οὐγγρος μηχανικὸς Οὐρβανός, ὅστις αὐτομολήσας χάριν μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τὸ φθινόπωρον τοῦ 1452 καὶ παρουσιασθεὶς εἰς Ἀδριανούπολιν εἰς τὸν Σουλτάνον ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τοῦτο γενόμενος ὑπ' αὐτοῦ δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἀμοιβῆς.

Τὸ μοιραῖον αὐτὸ πυροβόλον ἦτο ἐκ χαλκοῦ, εἰς τὸ στόμα εἶχε ἀνοίγμα «σπιθαμῶν δύο καὶ δέκα» (0,35) κατὰ τὸν χρονογράφον τῆς ἐποχῆς Φραντζῆν, τὸ βλήμα τοῦ λιθίνου ἐκ γρανίτου ἦτο σφαιρικὸν καὶ ἐξῆύγιζε 1.400 λίτρας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐστερεῖτο κυλίσαντος ἐκραιεῖτο ἐν ἰσορροπίᾳ ἐπὶ σωροῦ ὀγκωδεστάτων λίθων καὶ διὰ ξύλων, οὗ ἔνεκεν ἀπητοῦντο δύο ὄραι μεθ' ἐκάστην βολὴν διὰ τὴν ἐκ νέου τακτοποίησιν του καὶ γέμισιν του. Τὸ πρῶτον ἐν Ἀδριανούπολει κατασκευασθὲν τοιοῦτον πυροβόλον καὶ δοκιμασθὲν ἀρχὰς 'Ιανουαρίου 1453 πρὸς βεβαίωσιν τοῦ Σουλτάνου ἔδωσε βελήνεκὲς ἐνὸς μιλίου· τὸ βλήμα εἰς τὸ σημεῖον πτώσεώς του ἤνοιξε λάκκον βάθους μιᾶς ὀργιᾶς, ὁ κρότος τοῦ ἠκούσθη εἰς

ἀπόστασιν 20 μιλίων καὶ ὠνομάσθη «Βασιλικόν».

Δύο μῆνες ἐχρειάσθησαν, ὥπως τὸ πυροβόλον τοῦτο συρόμενον ὑπὸ 60 ζευγῶν βοῶν καὶ τῇ βοήθειᾳ 2000 ἐργατῶν μεταφερθῇ ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐμφανισθῇ τὴν 2αν Ἀπριλίου 1453 πρὸ τοῦ τείχους τῆς Κων)πόλεως ταχθὲν πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, οὗ ἔνεκεν ἡ θέσις ἐκείνη ἀπὸ τότε ἐκλήθη καὶ μέχρι σήμερον «Τὸν Καπουσοῦ» ἤτοι πύλη τοῦ πυροβόλου. Ὁ χρονογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Κριτόβουλος ὡς ἐξῆς περιγράφει τὸν χειρισμὸν αὐτοῦ: «Πρῶτον ἐπειδὴ ἔσπερεῖτο κυλλίβαντος ἐστήριζον αὐτὸ διὰ χώματος καὶ μεγάλων λίθων, ἐνέθετον δὲ εἰς αὐτὸ ἰσχυράν γόμωσιν πυρίτιδος πιεζομένης διὰ μεγίστου ξυλίνου πασσάλου, οὗ ἔμπροσθεν ἐπεφορεῖτο συσφιγγόμενος πρὸς αὐτὸν ὁ φοβερός λίθος. Εἶτα δ' ἐνέβαλλον εἰς τὸ πυροβόλον ἀνάψαντες ὀπισθεν διὰ τῆς μικρᾶς ὀπῆς τὴν πυρίτιδα, ἥτις ἦναπτεν ἐν ἀκαρεῖ. Ἐξαχθείσης δὲ ταύτης πρῶτον μὲν ἐγένετο μυκηθμός φοβερός καὶ κλόνος τῆς ὑποκειμένης γῆς καὶ τῆς μακρᾶν καὶ βρόμος παμμέγιστος, ἔπειτα δὲ ὁ πάσσαλος ὠθούμενος ἔνδοθεν καὶ ἐξερχόμενος ἐκίνει τὸν λίθον μετὰ βροντῆς ἐξαισίας καὶ δούπου φρικώδους καὶ πυρὸς τὰ πάντα περίεξ συμφλέγοντος καὶ μελαίναντος. Οὗτος ὁ λίθος φερόμενος μετὰ βίας σφοδροτάτης καὶ ὀρμῆς προσέπιπτεν εἰς τὸ τεῖχος καὶ κατέσειεν αὐτὸ εὐθὺς καὶ κατέρριπτεν τοὺς ἀποτελοῦντας αὐτὸ λίθους, παραρηγνύων αὐτὸ καὶ διασκορπίζων εἰς μύρια τεμάχια καὶ σπεί-

ρων τὸν θάνατον τῶν ἐγγύς παρατυγχανόντων», Ὁ ἴδιος χρονογράφος διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ πυροβόλου ὑπολογίζει τὸν ἀπαιτούμενον χαλκὸν εἰς 1500 τάλαντα (36.000 χγ.) καὶ χρόνον κατασκευῆς μῆνας.

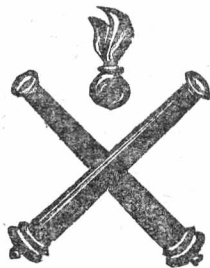
Ὁ χρονογράφος Χαλκοκονδύλης γράφει: «Μετὰ ἐκάστην πυροβόλησιν ἐκάλυπτον ἀμέσως τὸ πυροβόλον δι' ἐρίων καὶ ἐνεβάλετο εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ στομίου μεγάλη ποσότης ἐλαίου παρεχομένου ὑπὸ τῶν Γενουπηνσίων τοῦ Γαλατᾶ».

Εἰς 56 πυροβόλα κατανεμημένα εἰς 14 Πυροβολοστάσια καὶ τοποθετημένα παρὰ τὸ χεῖλος τῆς πέριξ τοῦ τείχους τάφρου ὑπολογίζονται τὰ λαβόντα μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν ἐκείνην τῆς Κων)πόλεως. Ἐκ τούτων ὅμως τρία μόνον ἦσαν βαρέα ὡς τὸ «Βασιλικόν», ὅπερ ἀφοῦ κατέστρεψεν ἀρκετὸν μέρος τοῦ τείχους περὶ τὰ μέσα τῆς πολιορκίας διαρραγὲν ἐφόνευσεν, ὡς Θεία Δίκη, τὸν ἐπάρατον ἐξωμότην Οὐρβανὸν καὶ πλῆθος ὑπηρετῶν αὐτοῦ.

Αὐτὸ ἦτο τὸ μοιραῖον πυροβόλον τὸ ὁποῖον ἔσβυσε τὴν ἔνδοξον Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ μετέβαλλε τὸν ροῦν τῆς ἀνθρωπότητος βυθίσαν αὐτὴν εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἀμάθειαν· ἀλλ' ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἐν τῇ πτώσει τῆς ἐφάνη χρήσιμος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς μεταλαμπαδεύσεως τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς εἰς τὴν Δύσιν θέσασα οὕτω τὰς βάσεις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ.

Β. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Ἄντιστ)γος ἐ.ἂ.

Ο ΓΥΛΙΠΠΟΣ

Νοικοκυρόπουλο από τὸ Κράφι ζωηρὸ καὶ ψυχωμένο, ἄμω ἐτελείωσε τὸ σχολεῖον τοῦ χωριοῦ του, ἦλθε στὰ Γιάννινα νὰ βγάλῃ τὸ γυμνάσιο, στὴν περίφημη Ζωσιμαία. Στὴν τάξι του, συνέπεσε νὰ ἔχη συμμαθητὰς καὶ ἄλλα ζωντανὰ παιδιὰ, τὸν Βλαχλείδη, τὸν Μόσχο καὶ ἓνα παιδί ἀπὸ τὸ Τσάμικο τὸν Ζαμαύρα· ἔγιναν φίλοι, μαζὺ παρέα καὶ στὸ σχολεῖο, ἀλλὰ καὶ ἔξω. Ὁ Τέλης Χριστίδης —διότι αὐτὸς εἶναι ὁ Γύλιππος— ἦταν ζωηρότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν τοῦ εἶχε μῆνις ὁ φόβος τοῦ Τούρκου ἕως τὸ μεδοῦνι ἀπὸ τὰ κόκκαλα, δὲν εἶχε ἀκούσει τὴ μάinna του νὰ τοῦ λέγῃ ὅταν προσηύχετο ὁ Χότζας στὸ Τζαμί: «Μὴ περγελᾷς τὸ χότζα, γιατί θὰ σοῦ χύση λυωμένο μολύβι στὸ στόμα» ὅπως τὰ περισσότερα Γιαννωτόπουλα, γιατί οὔτε τζαμί ἦταν στὸ Κράφι, οὔτε καὶ χότζας. Δὲν εἶχε εἰδεῖ ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια τοὺς μπαγκατζήδες πού τοὺς ἀνεβοκατέβαζαν μὲ ἔφ' ὄπλου λόγχην ἀπὸ τὰς φυλακὰς τοῦ Κάστρου στὰ δικαστήρια, οὔτε εἶχε ἀκούσει τὸν ἀπαίσιον κρότον τῆς μπράγκας μὲ τὴν ὁποίαν εἶχαν δεμένα τὰ πόδια των. Ἀλλὰ καὶ τὸ χωριό του ἦταν κοντότερα στὰ σύνορα, στὸ πολυπόθητο Ρωμαίικο, καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ παρασυνορίτες εἶχαν ἄλλο ἄερα. Ἔτσι ὁ Τέλης ἦταν πλεὶς θαρραλὲς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, πρῶτος στὸν πετροπόλεμο καὶ στὰς συμπλοκὰς μὲ τὰ Τουρκούλια καὶ ἃς γύριζε πολλὰς φορὰς μὲ καροὺ φαλά' στὸ κεφάλι, ἃς ἀφίσωψε τὰ Ἐβραϊόπουλα, τί ξύλο ἔτρωγαν ἀπὸ τὴν παρέα.

Ὅταν γύριζε τὸ Χινόπωρο ἀπὸ τὸ Κράφι, ὅπου περνοῦσε τίς παύσεις του, διηγώνταν στὴν παρέα πὼς δρασκελίσε τὸν Ἀραχθο, πὼς πῆγε στὸ Ρωμαίικο καὶ

εἶδε τοὺς Εὐζώνους στὰ φυλάκια, πὼς οἱ Γκράδες τοὺς εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τὰ Μαρίνια τῶν Τούρκων, καὶ πὼς ἅμα γίνῃ πόλεμος θὰ τοὺς νικήσωμε καὶ θὰ γίνῃ καὶ ἔδω Ρωμαίικο. Σὲ μιὰ συμπλοκὴ μὲ τὰ Τουρκόπουλα, συνέπεσε νὰ κρατῇ ἓνα καπίσρι ἀπὸ τὸ μολάρι τοῦ μπάριμα του, τὸ τράβηξε στὸ κεφάλι τοῦ Τούρκου καὶ μὲ τὴν ἀλυσίδα κόντεψε νὰ τοῦ βγάλῃ τὰ μάτια.

Τὴν τελευταία τάξι τοῦ Γυμνασίου, ὁ πατέρας του τὸν πῆρε στὴ Λαμία, ὅπου ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιο· ἔτσι ἔφηβος πλεόν βρέθηκε στὴ καρδιά τῆς Ρούμελης· Διάκοι, Ἀλαμάνες, Ἀνδροῦτσοι, Γραβιές, Κοντογιανναῖοι, πιπίζιζαν τώρα τὴν ἡφαιστειώδη ψυχὴν του.

Σ' ἓνα χρόνο, ἀνταμώθηκε πάλι μὲ τὴν παρέα στὴν Ἀθήνα, καὶ κατὰ σύμπτωσιν σπουδάζαν ὅλοι γαιτροί· ὁ πόλεμος τοῦ 97 τοὺς βρῆκε τελειοφοίτους· ὅλοι μαζὶ ἐθελονταὶ στὸ Στρατό, γιὰ τὸ ὄνειρον τῶν αἰώνων, τὴν Λευτεργιά, τὸ πολυπόθητο Ρωμαίικο.

Μετὰ τὴν ψυχρολουσίαν τοῦ 97, ὅλοι μαζὶ στὸ Παρίσι πρὸς μετεκπαίδευσιν· δὲν εἶχε δοθῇ ἀκόμη ἀμνηστία, καὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ πατήσουν στὸ Τούρκικο.

Ἐπὶ τέλους! Κατὰ τὰ 1902 ὁ Χριστίδης καὶ Βλαχλείδης στὰ Γιάννινα, ὁ Μόσχος σὲ μιὰ πόλιν τῆς Θράκης καὶ ὁ Ζαμαύρας ἀπέθανε στὸ ἄνθος τῆς νεότητός του· ἔτσι ἡ τετράς ἔγινε ζευγάρι.

Καλὸς γαιτρός, ἀλλὰ καὶ θηρὸ ἐργατικότητος καὶ ἐπιμελείας, ἀπέκτησε καλὴν πελατεσίαν, παντρεύθηκε τὴν Γιαννιώτισσαν κυρὰ Μαρίναν, σεμνὴν κόρην τοῦ Χρήστου Λάμπρου τὴν πιστὴν καὶ ἀφοσιωμένην σύντροφον τῆς ζωῆς του.

Αἱ προπαγάνδες, Ρουμανιᾶς Ἰταλικές, Ἀρβανίτικες, πού ὑπενόμευον ἐκεῖνο τὸν

καιρό την εθνικήν υπόστασιν τῆς Ἡπείρου, τοῦ ἐπλήγωναν βαθύτατα τὴν ψυχὴν. Ἀμυνα λοιπόν. Ἀντίδρασις δι' ὅλων τῶν μέσων στοὺς ξένους, ποὺ ἦρθαν νὰ διπλοσκαλωσούν τὸν τόπο μας, τὸν χιλιόχρονον Ἑλληνικὸν τόπον μας.

Στὴν ἀρχὴ, κατὰ τὰ 1905 μὲ τὸν Παπα-Κώστα Θωμαΐδην καὶ μὲ 3—4 ἄλλους καὶ μὲ τὸν τότε Προξένον τῆς Ἑλλάδος τὸν γέρο Μπέτσιο, ἀναψαν φωτιὲς στὸν Λαὸ, —τὸν ἀνεκτίμητον αὐτὸν Λαὸ—καὶ ἤρχισεν ἡ ἀντίδρασις, ὁ Ρουμάνος Προξένος δὲν βρίσκει πουνθεὶν σπίτι γιὰ Προξενεῖο καὶ ἀναγκάστηκε νὰ στεγασθῇ σ' ἓνα Τούρκικο σαράβαλο, ὁ θυρεὸς τοῦ Προξενείου ὑπαίναται τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων καὶ τῆς ἐπαρσεως τῆς σημαίας, καὶ τελικῶς τὸ φεῖδι τῆς προπαγάνδας ὁ Ρουμανοδιδάσκαλος Σιάμπας ἔπερνε διαβατήριον διὰ τὸν Ἀχέρωνα. Ἀνάλογος ἀντίδρασις κατὰ τῶν Ἰταλῶν μὲ τὲς ἐπαγγελματικὰς σχολὰς μὲ τὸ AMBALATORIO MEDICO CHIRURGICO, μὲ τὰ Ἑμπορικὰ Ἐπιμελητήρια κ. λ. π.

Στὰ 1907 ἐμφανίζεται στὰ Γιάννινα ἡ Α'. Διευθύνσις τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρίας μὲ ἀξιωματικὸν ἐπικεφαλῆς· πρῶτος καὶ καλύτερος ὁ Τέλης ἑταῖρος τοῦ 20οῦ τμήματός της, ἐκεῖ μετονομάζεται εἰς Γύλιππον καὶ ἀρχίζει ἡ ἡφαιστειώδης δρασις του· μνεῖ καὶ ὀρχίζει στὴν ὀργάνωσιν ἑκατοντάδας ἀδελφῶν καὶ ἑλευθερωτῶν, πέρνει ἐπάνω του ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Μυλακασίου καὶ Τσαρκοβίστης, καὶ ἐπεκτείνει τὸ δίκτυον τῆς Η. Ε. σὲ 32 χωριά.

Γεννᾶται τὸ ζήτημα τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν μεμνημένων καὶ τῆς ἐναποθηκείσεως ὀπλων, οἱ ἑταῖροι διατάζουν καὶ διαρκῶς ἀναβάλλουν. Ὁ Διευθυντὴς τῆς Α' Διευδύνσεως, ὁ Γύλιππος καὶ ἓνας ἄλλος, πέρνουν ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην καὶ ἀρχίζει ἡ μεταφορὰ τῶν ὀπλων ἀπὸ τὰ σύνορα, ὅπου ἦσαν ἀποθηκευμένα. Στὴν πρώτη μεταφορὰ μετέχει αὐτοπροσώπως ὁ Γύλιππος, διὰ νὰ τοῦ ῶσῃ τὸ ἡθικὸν τῶν ἀναλαβόντων αὐτὴν ἀνδρῶν. Αἱ μεταφοραὶ συνεχίζονται καὶ ἐντὸς ὀλίγου 1.450 Γκράδες εὐρίσκονται σὲ χεῖρα Ἡπειρωτῶν, τὸ φρόνημα ἀναπτέροῦται, ἡ πίστις ἐπὶ τὴν Η.Ε. κρατύνεται, ὁ ραγιαδισμὸς ἀποβάλλεται, αἱ ψυ-

χὰς χαλυβδώνονται ἐπάνω στὸ ἀτσάλι τῶν τουφεκιῶν, προοριζομένων διὰ τὴν ἀμυναν καὶ τὴν προσδοκωμένην «Μεγάλην» Ὁραν». Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Η.Ε. ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἐκφράζει τὴν εὐαρέσκειάν του διὰ τὴν ἐπιτυχὴ μεταφορὰν καὶ στὸ ἔγγραφον μνημονεύει καὶ τὸν Γύλιππον (Διαταγὴ 452 - 453 τῆς 7/3/909).

Ὁ γιατρός πολυάσχολος, ἅμα φέξη, φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι του, τρώγει δυὸ χαψιὰς τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ γυρίζει ἀργά, πότε —πότε πετιέται καὶ στὸ Κράψι γιὰ ἀρρώστους. Ἡ κυρὰ - Μαρίνα δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ, μεγάλη πελατεία ἔχει ὁ γιατρός, ἀλλὰ καὶ μεγάλη τσιγκουνιὰ τὸν κόλλησε, ὅλο καὶ περισσότερο στενόχωρα τὰ φέρνει γιὰ τὰ ἔξοδα τοῦ σπιτιοῦ. Ποῦ νὰ φαντασθῇ ἡ καλὴ νοικοκυρά, ὅτι τὴν πελατεία τὴν εἶχε στείλει περίπατο ἡ Η.Ε. ὅταν μιὰ μέρα ἀνακάλυψε στὸ κατώγι μιὰ κάσσα ντουφέκια, τότε κατάλαβε ὅτι αὐτὰ ἦταν οἱ τρεχάλες τοῦ γιατροῦ μερόνυχτα. Συνέπεσε νὰ πάῃ ἐκεῖνες τὲς ἡμέρας καὶ ὁ γράφων στὸ σπῖτι τοῦ Γυλίππου· ἡ κυρὰ Μαρίνα ποὺ εἶχε τότε τρία κουτσούβελα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα —τὸν Στέφανο— στὸ βυζί, τὸν ὑπεδέχθη μὲ καταιόνησιν. «Σᾶ; πῆρε ὁ Θεὸς τὸ νοῦ !! θὰ μᾶς κλείσετε τὰ σπῖτια !! ἔσεῖς μωρὲ ζουρλοὶ θὰ χαλάσετε τὴν Τουρκιά;» καὶ δὲν εἶχε ἄδικον ἡ καλὴ σύζυγος καὶ μητέρα, ἐὰν οἱ ἄλλοι προκινδυνεύοντες μπορούσαν νὰ βάλουν τὸ κεφάλι τους στὸν τρουβὰ, ἓνας οἰκογενειάρχης μὲ τρία νήπια, εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ τὰ σκεφθῇ. Ἀλλ' ὁ Γύλιππος ἔβανε τὴν Πατρίδα ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ νήπια παιδιὰ του ἀκόμη, πρᾶγμα ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ ἐξηγήσουν μερικοὶ σῶφρονες !!! ἑταῖροι.

Ὅταν στὴν ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἦλθε τὸ ζήτημα τῶν Μποτασαίων, ποὺ ἀλώνιζαν τὰ Βλάχο· Ζάγορα πιέζοντας τοὺς κατοίκους νὰ προσχωρήσουν στὸν Ροιμανισμό, καὶ οἱ ὁποῖοι πρὸ 2 - 3 ἡμερῶν ἀπετόλμησαν μέσα στὰ Γιάννινα, στὸ καφενεῖον τοῦ Στυλιανοῦ, νὰ ξεσχίσουν καὶ ποδοπατήσουν τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ὁ Γύλιππος εἶπε τρεῖς λέξεις: «Ἐξόντωσις πάση θυσίᾳ».

Ἡ ἐξόντωσις ὅμως ἐγένεν ἀφορμὴ νὰ

ἐνταυθὺν αἱ διώξεις, μέσα στίς ὁποῖες ὀλίγον ἔλλειψε νὰ ἐμπέσῃ καὶ ὁ ἴδιος. Ἐφυγε οἰκογενειακῶς διὰ τὸ Κράφι, ἐκεῖ ἦτο κοντότερα στὰ σύνορα, καὶ εἶχεν καὶ δόκλῃρον λόγον ἐλευθερωτῶν πού εἶχεν ἐρκίσει καὶ ὁ ἴδιος. Παρητήθη τῆς προεδρίας τοῦ 20οῦ Τμήματος καὶ διὰ μακροσκελοῦς ἐγγράφου τοῦ τῆς 28.8.909 πρὸς τὸ Κέντρον ὑποβάλλει διαφόρους προτάσεις πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Η. Ε., δικαιολογῶν δὲ τὴν παραίτησιν του προσθέτει «παρημέλησα ἐπὶ τοσοῦτον τὴν πελατεῖάν μου, ὥστε ἐστέρησα τὴν οἰκογένειάν μου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου, καὶ ἐν ἄλλο δὲν ἐφρβήθην εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν φτώχεια».

Τὸ Κέντρον ἀπεδέχθη τὴν παραίτησίν του ὡς κατάστασιν ἀνάγκης, καὶ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἔστειλε τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον:

Ἄρ. Πρωτ. 701

Ἀθῆναι τῇ 10ῃ Νοεμβρίου 1909

Πρὸς τὸν Ἐταῖρον Γύλιππον

Πρόεδρον τοῦ 20ου Τμήματος

Εἰς Ἰωάννινα

Ἐλήφθη ἡ ὑμετέρα ἀναφορὰ, μεριμνῶμεν περὶ πάντων, ἀνεγνωρίσθη ὁ διάδοχός σου, τὸ Δ. Σ. τῆς Η. Ε. αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκφράσῃ ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας του διὰ τὰς παρασχεθείσας πρὸς τὴν Πατριδα ὑπηρεσίας ὑμῶν, ἐστὲ βέβαιος, ὅτι ὅταν ἡ ἡὺς τῆς Ἐλευθερίας ἀνατείλῃ εἰς τὴν Ἠπειρον, θ' ἀναγνωρισθῶσιν αὐταὶ δεόντως.

Δὲν διαφεύγει ἡμᾶς, ὅτι ὀλίγοι ἀτυχῶς μέχρι τοῦδε παρέσχον δείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ ἐθελουσίας οἷα ὑμεῖς. Ἐπὶ τούτοις, ἐκφράζοντες ὑμῖν τὴν εὐαρέσκειάν μας, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θέλετε παρασχεῖ ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν σας εἰς τοὺς συναδέλφους ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῆς Η. Ε. ἦτοι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς φυλῆς τῆς Ἠπείρου.

Δ. Σ

Π α ρ μ ε ν ῖ ο ν

Τὴν μνημειώδη δρᾶσιν τοῦ Γυλίππου πιστοποιοῦν καὶ ἄλλα ἔγγραφα: Οὕτω ὁ ἀντικαταστάτης του εἰς τὸ 20ον τμήμα πρόεδρος Σκλύβανος (ιατρὸς Παναγιώτης Μίνως) ἀπαντῶν εἰς παρατηρήσεις τοῦ

Κέντρον, δικαιολογεῖ τὴν ἀδράνειαν τοῦ τμήματος διὰ τῆς ἀκολουθοῦν παραγράφου: «Μῖνον ὁ Γύλιππος καὶ ὁ . . . μετεῖχον τῶν ἐργασιῶν, τούτων ἀποχωρησάντων, εὐρέθημεν εἰς χάος ἐργασίας» (13.6.910).

Ἐπίσης ὁ διευθυντὴς Μ. Λάνδος, γράφων πρὸς τὸν Σπυρομήλιον προκειμένου περὶ Γυλίππου λέγει: «σεῖς οἱ Ἠπειρώται τοῖς ὀφείλετε ἀπεριόριστον εὐγνωμοσύνην (10. 6. 909).

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Κράφι, καὶ ἐκτὸς τῆς προεδρίας τοῦ 20ου εὐρισκόμενος ὁ Γύλιππος, ἐξακολουθεῖ τὴν μετὰ τοῦ Κέντρον ἀλληλογραφίαν του, ὑποδεικνύει διάφορα μέτρα καὶ διαφόρους ἐνεργείας πρὸς προαγωγὴν τῶν σκοπῶν τῆς Η. Ε.

Στὸ Κράφι, εἶχε πλευρίσει τὸν Τοῦρκον Μουδίστην, τὸν ὁποῖον εἶχον ἐγκαταστήσει οἱ Νεότουρκοι μετὰ τὸ Σύνταγμα, βοηθοῦσης δὲ καὶ τῆς ρακοκατανύξεως τοῦ Ἀγᾶ, ἐξεμαίευν πολυτίμους πληροφορίας.

Στὰς 18.11.909 γράφει εἰς τὸν ἐν Καλαρρῦταις ἐταῖρον Πίνδον (ιατρὸν Γ. Ζάγκλην ἢ Σταμάτην) ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῆς δράσεώς σου, μέσω τοῦ ἐν Φιλιππιάδι Φουὰτ - Μπέη ὅστις καθημερινῶς εὐρίσκειται εἰς Ἀρταν, τοῦ συνιστᾷ πρῶσοχὴν, καὶ τὴν ἐπαύριον εἰδοποιεῖ τὸ Κέντρον, συνιστῶν ἄμεσον λήψιν ἀποτελεσματικὴν κατὰ Φουὰτ - Μπέη μέτρων ἢ ἐπιστολὴν τελειώνει μετὰ τὴν φράσιν: «Προδιδόμεθα ἐξ Ἀρτης».

Στὸ Κράφι παρέμεινεν ὁ Γύλιππος μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἅμα τῇ διακοπῇ τῶν σχέσεων, ἐγκατέστης τὴν οἰκονομίαν τὸν ἐν Καλαρρῦταις, αὐτὸς δὲ ἔσπευσεν εἰς Ἀρταν καὶ κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἐθελόντης μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀνθυπιάτρου. Ὁ Φορέστης ὅστις εἶχε προσκολληθεῖ εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῆς Στρατιάς, τὸν ἀπέσπασε εἰς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως, ὡς σύνδεσμον τῶν ἐκεῖ ὀλιγαριθμῶν δυνάμεων (3-4 λόχων) καὶ βραδύτερον τῶν ὑπὸ τὸν Κόρακα Κρητῶν, μετὰ τῆς υποδοῦλιν: Ἐκεῖ ὁ Χριστίδης ἀνέπτυξε ἔξαιρετικὴν δρᾶσιν, γνώστης τοῦ ἐδάφους τῆς περιοχῆς, ὑπέδειξε διαφόρους στρατιωτικὰς ἐνεργείας, ἡσφάλισε τὴν μετὰ τῶν Ἰωαννίνων συγκοινωνίαν, ἐξήγειρε καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἐνόπλων ἐλευθερω-

τῶν τῆς περιοχῆς καὶ συμμετέσχε προσωπικῶς εἰς τὰς μάχας.

Διασώζονται τὰ ἀκόλουθα δύο ἔγγραφα τοῦ πρὸς τὸν Φορέστην, διαπιστοῦντα τὴν ἀνωτέρω δρᾶσιν του.

Γέφυρα—Παπασιάδη 26.11.12
Φορέστην Φιλιππιάδα

Χθὲς διήλθον ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς Ζυγὸν—Κοντοβοράκι. Κατόπιν πεισματώδους ἀντιστάσεως, Τοῦρκοι ἐγκατέλειψαν Κοντοβοράκι καὶ ὑπεχώρησαν 1 ὥραν μακρὰν, ἄνωθι τοῦ χωρίου Κοντηνοῦς, εἰς θέσιν 40 ὄραξες, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ 1 ὀρειβατικοῦ πυροβόλου καὶ τοῦ πυροβολικοῦ Καστρίτσας. Σχεδὸν ἐξετελέσθη ἡ διαταγὴ τοῦ Στρατηγοῦ, αὐριοι θέλει συμπληρωθεῖ. Δύναμις ἐχθροῦ, 3 τάγματα Φάλαξ Ματθαιοπούλου ἀφικθεῖσα κατέλαβε Ζυγὸν Μάζιας, ἐχθρὸς ἀπεσφύρη Ἀρδομίσιαν ὑποστηριζόμενος ὑπὸ πυροβολικοῦ Νήσου Ἰωαννίνων, κατάληψις Αἰγγιάδων εὐχερεσιάζη. Ἄπαντα κατ' εὐχὴν. Κάτοικοι συμπολεμοῦν. Ὀπλῖται δυσανασχετοὶν, διότι ζωσι ἀπὸ 6 ἡμερῶν μόνον διὰ ξηροῦ ἄρτου.

Χρηστίδης

Πράμαντα 14.12.12

Φορέστην Φιλιππιάδα.

Σύμπασα ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἀπὸ Κοντοβοράκι μέχρι Μπιζάνι συμποσοῦται εἰς 500 Τουρκαλβανούς ἢ δὲ λοιπὴ ἐχθρικὴ δύναμις ἐβάδισε εἰς Λοῦτζισι. Γέφυρα Παπασιάδη φρουρεῖται μόνον ἀπὸ χωρικοῦς, οἵτινες στεροῦνται φυσιγγίων. Ἀστυνομικὸς Σταθμάρχης Πραμάντων ζητεῖ

διαταγὴν σας πρὸς χορήγησιν φυσιγγίων καὶ ὀπλων. Δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ !!! παρακαλῶ διατάξατε Σταθμάρχην Πραμάντων νὰ δώσῃ εἰς Ν. Σακαράν ἐπὶ ἀποδείξει 50 ὀπλα Γκρά καὶ 1000 φυσίγγια Γκρά πρὸς φρούρησιν Γεφύρας. Ἀναχωρῶ αὐθημερὸν διὰ Κοτόρτσιον.

Χρηστίδης

Αὐτὸς ὑπῆρξεν εἰς ὀλίγας γραμμὰς ὁ Ἀριστοτέλης Χρηστίδης, ὁ διαπρεπὲς στερος τῶν ἐταίρων τῆς Η.Ε. ἐνθουσιώδης καὶ ἀνυστερόβουλος πατριώτης· προσέφερε ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν τόπον, καὶ ἔθεσε ἐν κινδύνῳ τὰ πάντα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου. Ἀπεστρατεύθη μετὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ-ιατροῦ. Ἀπεβίωσε τὸν Μάϊον τοῦ 1948 καὶ κατέλιπε εἰς τὰ τέσσαρα τέκνα του, τὸν λαμπρὸν ὀδοντίατρον Γεώργιον Χρηστίδην, τὸν διαπρεπεστάτον χειρουργὸν Στέφανον Χρηστίδην καὶ τὰς θυγατέρας του Λίτσαν Ἄνδρ. Χατζῆ καὶ Σοφίαν Τρίμη, μοναδικὴν ἀλλὰ καὶ πολυτιμοτάτην κληρονομίαν, τὴν κληρονομίαν τοῦ θερμοῦ πατριωτισμοῦ του.

Ἄς εἶναι ἐλαφρὸν καὶ εἰλογημένον τὸ χῶμα τῆς Ἠπειρωτικῆς Γῆς ποῦ τὸν ἐσκέπασε, καὶ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁποίας τόσον ἠγωνίσθη.

Πεντέλη, Αὐγουστος 1952.

Α. Δ. ΛΙΒΑΔΕΥΣ

Σημ. — Τὰς πληροφορίας περὶ τῆς παιδικῆς τοῦ ἡλικίας μᾶς εἶχε μεταδώσει ὁ φίλος καὶ συμμαθητὴς του μακαρίτης Δ. Βλαχελίδης.

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΑ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ

Η ΒΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΖΑΡΙΟΥ

Όταν τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο ὑποδουλώθηκε ὀριστικά στοὺς Τούρκους στὰ 1430, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐπειδὴ δὲν ἀντιστάθηκε ἔνοπλα ἀλλὰ συνθηκολόγησε, κράτησε, κατ' ἀντίθεση πρὸς ἄλλες, διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἀπ' αὐτοὺς κατακτώμενες περιοχές, μιὰ προνομιακὴ θέση, μένοντας, σχεδὸν μιὰ ἐλεύθερη πόλη, μέσα στὸ Κάστρο τῆς ὁποίας, δὲν ἐπιτρεπόταν κατὰ τὶς συνθήκες, ὄχι μόνο νὰ κατοικήσῃ ἀλλὰ καὶ νὰ πατήσῃ ἀκόμα Τοῦρκος¹. Οἱ κατακτητὲς ἔτσι, ἀπὸ τότε —κυρίως— ἀλλὰ καὶ κατοπινά, ἄρχιζαν νὰ συνοικίζονται ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο, (ῥάσαμε τὰ 1611).

Ἀπὸ τοὺς πρώτους στὰ Γιάννινα συνοικισμούς τοὺς ἦταν, τὸ Τουρκοπαλιόκιο, στὴν περιοχή τῆς Λειβαδιώτης, κι ἡ περιοχή τῆς σημερινῆς Καλοῦτσιας². Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐγκατάστασής τους, οἱ τόποι οἱ προωρισμένοι γιὰ προσκύνημα, μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ ὑπαίθριοι³ ἢ, καὶ ἐντελῶς πρόχειρα κτίσματα, οὔτε καὶ λιθόκτιστα, μὲ πρόχειρο, κι ὄχι ὑψωμένο ἀρχικὰ μιναρέ, οἱ γνωστοὶ στὴν ἱστορία τῆς πόλης ὡς μετζίτ⁴.

Οἱ χῶροι αὐτοὶ λατρεῖας, διαλεγόταν —γιὰ τὴ διενέργεια τῶν μὲ νερὸ ἐξαγνισμῶν (ἀμπντέστ)— πάντοτε κοντὰ σὲ νερό, κατὰ προτίμηση πηγαῖο, καὶ πλουτιζόταν μὲ σκιερὰ δέντρα, κατὰ προτίμηση πλατάνια⁵ ἄλλως τε στὰ Γιάννινα, τὰ περισσότερα μετζίτ ἢ κατόπι τζιαμιά, χτίστηκαν κι ἐγκαταστάθηκαν, ἢ ἀπάνου, ἢ κοντὰ σὲ περιοχές ὅπου, πρὶν ἢ σύγχρονα ἐγειρόταν χριστιανικοὶ ναοὶ καὶ μοναστήρια⁶.

*

Τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ αὐτὰ στὰ Γιάννινα τεμένη τῶν Τούρκων,

ἦταν (τέλη 14^{ου} αἰῶνα) τὸ Μπαῖρακλῆ τζαμι⁷, τὸ ὁποῖο ἀρχικὰ ἦταν ξύλινο⁸, καὶ πού μὲ τὴν περιοχὴ του —ὅπου ἀρχαῖοι —πιθανώτατα τοῦ τέλους τοῦ 14^{ου} αἰῶνα— τάφοι μουσουλμάνων, ἀπὸ τοὺς πρώτους κατακτητὲς⁹— κατελάμβανε τὸ τετράγωνο τῶν ὁδῶν Λόρδου Βύρωνος—¹⁰ Ἀνεξαρτησίας, μὲ ὁριακοὺς προσδιορισμούς, τὰ σημερινὰ μαγαζιά Μαρονέλλη καὶ Κυριαζῆ. Δίπλα στὸ τζαμι αὐτό, πρὸς τὸ δυτικὸ του ἄκρο, ἦταν, καὶ στὰ χρόνια μου ἀκόμα, κτισμένη μιὰ βρύση, ἡ γνωστότατη τότε Βρύση τοῦ Παζαριοῦ¹¹, ἀπ' ὅπου πῆρε τὸ ὄνομα, μὲ τὸ ὁποῖο ἦταν καὶ κοινὰ γνωστό, κι αὐτὸ τὸ τέμενος, πού λέγοταν Τζιαμι τῆς Βρύσης τοῦ Παζαριοῦ. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πού καὶ τὸ Τέμενος τοῦ Χατζῆ Μεχμέτ Πασιᾶ¹², ἔμεινε στὸν τόπο κοινὰ γνωστὸ ὡς Τζιαμι Καλοῦτσιας (Κανλοῦ - τζεσμέ).

*

Λίγο ἀνατολικότερα ἀπὸ τὸ Τζιαμι τοῦ Παζαριοῦ, στὴ σχηματιζόμενη ἐκεῖ τριγωνικὴ πλατειοῦλα, ἐγειρόταν ῥάσαμε τὰ προχτές, ἓνας ιεράσιος πλάτανος, πού σκίαζε ἄλλοτε μιὰν ἄλλη ἀρχαιότατη βρύση, τὴ Βρύση στίς Κανίστρες¹³ ἢ ἀργότερα στίς Μάκινες.

*

Όλες αὐτὲς οἱ βρύσες, ἀλλὰ καὶ τὰ γειτονικά τους πλατάνια, μυρίζουν παλαιότητα. Τόσο αὐτές, ὅσο καὶ οἱ ἄλλες ἀκόμα τῶν παλαιῶν Γιαννινῶν, δὲ μπορεῖ νὰ ἀποκλείσῃς τὴν πιθανότητα ὅτι προϋλήχαν, ὄχι μονάχα τῶν τζιαμιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν προηγούμενων τοὺς μετζίτ. Τὸ τέμενος Μπαῖρακλῆ, ἦταν ἰδρυμένο καὶ πρὶν

ἀπὸ τὸ 1430. Καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Σκυλόσοφου (1611), εἶναι ἰδρυμένο καὶ τὸ Μετζιτ τῆς Καλούτσιας γὰρ τὸ ὁποῖο ὑπάρχει ἡ πληροφορία ὅτι πρωτοῖδρύθηκε περὶ τὰ τέλη τοῦ 15^{ου} αἰῶνα. Καὶ κατὰ συνέπεια, ὅτι οἱ βρύσες αὐτές, προὔπηρχαν καὶ τῶν συνοικισμῶν τῶν ἀντίστοιχων περιοχῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους αὐτὲς διαλέχτηκαν γιὰ παράπλευρη ἐγκατάσταση τόπων προσκυνημάτων τους.

*

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τρεῖς αὐτὲς βρύσες, ὑπῆρχαν στὰ Γιάννινα καὶ πολλὲς ἄλλες : Τὸ τοπωνυμικὸ *Ξερόβρυση*, (βορεινὰ τοῦ Τζιαμοῦ Καλούτσιας στὴ συνοικία *Διακονοβίτσα*, καὶ ἀκριβῶς στὴν ἔνωση τῶν ὁδῶν *Ρώμα* καὶ *Κουγκίου*), ἀναφέρεται σὲ προϋπάρχουσα ἐκεῖ παλιὰ βρύση, πὺ ἀργότερα ἐστέρευσε καὶ πρὸς διάκριση ἀπὸ τὶς ἄλλες, ὀνομάστηκε *Ξερόβρυση*. Μιὰ ἀκόμα βρύση —τὴν ὁποία εἶχε προσπαθῆσιν νὰ ξαναστήσῃ ὁ μακαρίτης Μηχανικὸς τοῦ Δήμου Περικλῆς Μελίγγουτος, ὅταν, μὲ προοπτικὴ δημιουργίας δημοτικοῦ κήπου, διαμόρφωνε τὴν ἀντίστοιχη πλατεῖα —ὑπῆρχε στὸ ἄνω τὸν ὁποῖο ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατεῖχε τὸ *Τζιαμὶ* τὸ λεγόμενο τοῦ *Ἰμπραήμ Πασιά*, μπροστὰ ἀπὸ τοῦ *Φίξ* καὶ τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζα. Στὸ ἄνω ἐπίσης τῶν Στρατιωτικῶν ἀποθηκῶν, ὑπῆρχαν οἱ βρύσες *Κουτσάλῃ* καὶ *Μπουνταλά*¹¹.

Στὴ λεγόμενη, ἀρχαία καὶ σήμερα, συνοικία *Πλάτανο* υ (στοὺν Πλάτωνα περιοχὴ πλατειοῦλας Ὁρφανοτοφείου Γεωργίου Πλάτρου, ὅπου ἐγαιρόνταν Τούρκικος Στρατ. Σταθμὸς (Κλοῦκι¹²) ὑπῆρχε παλαιότερα μεγάλος πλάτανος καὶ ἀκριβῶς ὅπου τὴν ἀναπηρικὴ περίπτερο, βρύση, μὲ τέσσαρες κρουνοὺς καὶ εἰδικὴ κοιλότητα γιὰ πότισμα ὑποζύγων. Ἄλλη ἐπίσης βρύση ὑπῆρχε παράπλευρα ἀπὸ τὸ σημερινὸ κτίσμα Στρατηγεῖου¹³. (Κάτω Κεντρικὴ Πλατεῖα, πρὶν Κονάκι τοῦ Βαλῆ τοῦ Γιαννίνων).

Ἡ *Βρύση* *στὶς Κανίστρες*, εἶχε καὶ αὐτὴ τέσσαρες κρουνοὺς ἄλλους τέσσερις εἶχε καὶ ἡ *βρύση* τοῦ *Τζιαμοῦ* τοῦ *Καζαριού* ἡ *Βρύση* τοῦ *Τζιαμοῦ* τῆς

Καλούτσιας ἡ γνωστὴ *Βρύση* *αἶμα-τος* τοῦ κινήματος τοῦ Σκυλόσοφου στὰ 1611, ἐκεῖ ὅπου τὴν *Φαρμακεῖο Ζάγκλη*, εἶχε δυὸ κρουνοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦταν πάντοτε ἀνοιχτοὶ (διαρκοὺς ροῆς¹⁴).

*

Ὅλες αὐτὲς οἱ βρύσες, ἐπαιρναν τὰ νερά τους ἀπὸ παλαιότατο —πιθανὸν βυζαντινὸ— ὑδραγωγεῖο τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, αὐτοῦ δὲ πιθανὸν σωλῆνες (κιούγκια) ἤρθαν σὲ φῶς στὴν ὁδὸ *Καλλάρη* (κοντὰ στὴ *Βρύση* *στὶς Κανίστρες*), ὅταν ἀνοίγαν τὰ αὐλάκια γιὰ τὴν ἐναπόθεση τῶν σωλῆνων τῆς ὑδρευσης.

Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ παλαιότατου αὐτοῦ ὑδραγωγείου, εἶναι γνωστὴ σὲ πολλοὺς παλινοὺς Γιαννιώτες : ἡ πορεία του δὲ πρὸς τὸ Κάστρο, ἔχει κατὰ καιροὺς αὐτοσημαδευτεῖ, μὲ ξέσπασμα τῶν νερῶν του, σὲ διάφορα σημεία ἐκσκαφῶν νεοκτιζόμενων στὴν πόλη οἰκοδομῶν : ὅπως π.χ. στοὺς καιροὺς μας, μπροστὰ ἀπὸ τὸ Ἴλιον Πάλας, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ *Ρολόϊ*, στὴν ἀνηφορίαν τοῦ *Τζιαμοῦ* τῆς *Καλούτσιας*¹⁵, καὶ ἄλλοι ἀκόμα. Ἡ πιθανότατη—σύμφωνα μὲ πληροφορίες πὺ κατὰ καιροὺς ἔχω μαζέψῃ— πορεία τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ ὑδραγωγείου, εἶναι ἡ ἐξῆς : Κατεβαίνοντας ἀπὸ τὶς νοτιοδυτικὰς παρυφῆς τῆς πόλης, (ὁδὸ *Μανωλιάσας*) σημειώσε ἀρχικὰ τὸ διάβα του στὸ σπῆτι τοῦ *Γκόλι*¹⁶ ; κατόπι στὸ σπῆτι τοῦ *Μετσοβίτη Μπελίτη* (παράπλευρα ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ δικηγόρου *Ρόμπα*), κατευθύνεται κατηφορίζοντας πρὸς τὸ πρῶν σπῆτι *Γαζαλῃ* (τὴν *Στρατ. Λέσχη*) περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλοτε *Ζαχαροπλαστεῖο Γζάλλα* (τὴν *Ἀκροπόλ-Παλὰς*), σημειώθηκε μπροστὰ στὸ *Ζαχαροπλαστεῖο Εὐαγγέλου*, κατόπι στὸ σημερινὸ κατάστημα *Κώστη* (τὴν ἀπέναντι πλευρὰ τοῦ *Ρολογιοῦ*). Ἐπόμενῃ κατευθύνσή του ἡ πιθανὸν διακλαδώσεις του, ἴσως ἦταν τὸ *Τζιαμὶ Ἰμπραήμ Πασιά*, ἡ *Βρύση* *στον Πλάτωνα* τὸ *Μπαϊρακλῃ Τζαμὶ* καὶ ἡ *Βρύση* *στὶς Κανίστρες*, μὲ κατηφορικὴ πορεία πρὸς τὸ Κάστρο.

Σ' ἕναν ἀποτόνους χρόνος αὐτοῦ, μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἐπὶ τουρκοκρατίας σπῆτι τοῦ τότε *Δημάρχου* *Πασιγνώστου Γιαγιά Μπέη* (ὅπου ἀργότερα ἐστιατόριο *Πατσιάλιτη*)

τὸ νερὸ ποὺ βρῆκαν σὲ κάποιον ἔσκαφῇ, τὸ κατέβασαν πρὸς τοὺς Στρατῶνες¹⁷, στὴ νότια κατηφοριὰ τοῦ Δημοτικοῦ κήπου τοῦ Ρολοιοῦ τῆς πόλης, ὅπου εἶχαν κατασκευάσει καὶ μικρὸ συντριβάνι (ὑδάτινο πίδακα).

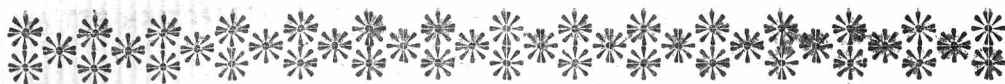
*

Κι οἱ Πλάτανοι ἀκόμη τῆς πόλης—ὅσοι κόπηκαν, κι ὅσοι σώζονται ἀκόμα—χρωστοῦνται πιθανότατα σὲ φυτεύματα Τούρκων ἢ πιθανὸν, ὅπου ὑπῆρχαν κοντὰ μονές, σὲ ἀκόμα προγενέστερα φυτεύματα. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὰ παλιὰ τῆς πόλης κυπαρίσσια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, σήμερα δὲ σώζεται σχεδὸν κανένα. Τὸ Τζαμί τοῦ Ναμαζκιὰχ (ὅπου τὸ μισοτελειωμένο Διοικητήριον) τὸ Τζιαμί τῆς Σιαμισιατμιάς (Σιέμς-εντίν, κοντὰ στὴ σημερινὴ δδὸ Χρηστοβασίλη) τὸ Τζιαμί τῆς Ντεντερούτσζ (Ντεντέ-οὔρους, κοντὰ στὰ Σαρέικα) τὸ Ὅσμαν Τσιαοῦς (ὅπου τώρα ἡ Ζωσιμαία Ἀκαδημία), τὸ Ἐμίρ Μεϊντάν (στὴν Πλατεία Πάργας), τὸ Τζαμί Μεμετ Ἀγᾶ (Δελυπαρᾶ) (ὅπου τὰ Δημοτικά Λουτρά), τὸ Σαβαντιέ Τζιαμί (Ζαβαϊντιέ, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Γηροκομεῖο), τοῦ Κούμπλου (στὴν ἀρχὴ ὁδοῦ Ἀβέρωφ) τὸ Τζιαμί Ἀσλάν Πασιά καὶ καθ' ἑξῆς, ὅλα εἶχαν τὰ παλιὰ κι ἀστείρευτα πηγάδια τους, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα περίφημο στάθηκε τοῦ Μεϊντανιόυ, στὶς δυτικὲς παρυφές τοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ, καθὼς καὶ τὰ πλούσια πλατάνια ἢ τὰ πανάρχαια κυπαρίσσια τους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παλαιότατο πλάτανο —ποὺ δὲ σώζεται —τῆς τωρινῆς πλατείας Ὁρφανοτροφείου Γ. Σταύρου ποὺ μαζὺ μὲ τὴ βρύση ἐξυπηρετοῦσε τ' Ἀιάμ (Ἰσλάμ) τὸ Τζιαμί (περιοχὴ σημερινοῦ δημοτικοῦ ἄλσους) σώζεται ἀκόμα ἐκεῖ πρὸς τὰ δυτικὰ τοῦ Τζιαμιοῦ καὶ παλαιότατο πανύψηλο κυπαρίσι. Παλαιὰ ἐπίσης κυπαρίσσια ὑπῆρχον στὰ Τζιαμιά Ἀσλάν, Μεμετ Ἀγᾶ καὶ Σιεμισεντίν.

Α. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κ. Ἀμαντου, Οἱ Χριστιανοὶ καὶ Ὁρισμὸς τοῦ Σινάν Πασιά, Ἠπειρ. Χρον. 1930, σελ. 208.—Δ. Σάρρου, Χρονικὸ Ἀποστασίας Διονυσίου, Ἠπειρ. Χρον. 1928, σελ. 180.
2. Ἰ. Λαμπρίδης, Περιγραφὴ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, σελ. 21.
3. Γιὰ τὰ τζιαμιά καὶ μετζιτ τῶν Γιαννίνων, βλ. ὅπου ἀρσέως πιδό πάνου σελ. 74 καὶ ὅπου ἄλλου.
4. Π.χ., τὸ Ναμαζκιὰχ, παρὰ τὴν Ἀγία Παρασκευή, τὸ Τσιεκοῦρ (στὰ Στρατ. Λουτρά), παρὰ τὸν Ἀγιο Στέφανον, τὸ Ἀιάμ (Μπαχράμ-Πασιά, ὅπου τώρα τὸ Κεντρο Ἀλσος), παρὰ τὸν Ἀγιάννη τὸ Θεολόγον, τὸ Μπαϊρακλή, παρὰ τὸν Ἀγιο Μηνᾶ, τὸ Σαβαντιέ, παρὰ τὸν Ἀγ. Σάββα, τὸ Ἀσλάν Πασιά, παρὰ τὸν Ἀγιο Ἰωάννη, τὸ Φετιχιέ, παρὰ τὸ Ναὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ὁ Τεκές Γαζή-Βρενός, παρὰ τὴν Ἀγία Τριάδα.
5. Τὸ κοινὰ γνωστὸ ὡς Τζαμί τῆς Βρύσης τοῦ Παζαριοῦ, ἰδρυμένο στὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνα, ἀπὸ τὸ Βαγιαζίτ τὸ Γκιλντιέρη βλ. καὶ Δ. Σαλαμαγκᾶ, Γαζή Ἐβρενός, στὸ περιοδικὸ Γιαννίνων Ἠπειρωτικῇ Ἑστία, ἔτος 2^ο, τευχ. 10^ο.
6. Βλ. Χ. Σούλη, Τουρκιὰ καὶ Ἑπιγραφὰ Ἰωαννίνων, στὰ Ἠπειρ. Χρονικὰ 1933, σελ. 93, Ἑπιγρ. ΙΔ'.
7. Κατὰ Τούρκικη παράδοσιν.
8. Περί αὐτῆ καὶ τὸ πλαγινοῦ Τζαμί Μπαϊρακλή, ἦταν τὸ κέντρο τοῦ Παζαριοῦ τῶν Γιαννίνων καὶ ἡ ζωηρότερη κίνησίν του.
9. Ὅπου καὶ στὴν ὑπόσημ. 6, σελ. 88, ἐπιγραφὴ Δ' Πασιάς Γιαννίνων (1720 - 1736).
10. Ἀπὸ τὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἐκεῖ πλάτανο πωλοῦμενο σὲ κανίστρες φωμὶ λεγόταν ἐπίσης καὶ «τὶς Μάκινες», ἀπὸ τὸ ὅτι ἐκεῖ στεκόταν, εἰδικὰ γιὰ τὸ σιδέρωμα τῶν φεσιῶν σύγγερα.
11. Δὲ θυμᾶμαι πᾶς ποιὸς μοῦ ἔχει δώσει αὐτὰς εἰδικὰ τὶς πληροφορίες, μὰ τίς ἔχω σημειωμένες· ὁ συνήθης πληροφοριοδότης μου Γεώργιος Παπανικολάου, δὲ θυμᾶται νὰ μοῦ τίς δώσῃ αὐτό.
12. Στρατιωτικὸς καὶ Χωροφυλακῆς Σταθμός· παρόμοιοι ὑπῆρχαν κι ἄλλοι στὰ Γιαννίνα.
13. Τὸ κτίσμα αὐτό, εἶναι νεώτερον.
14. Πληροφορία Γ. Παπανικολάου.
15. Πληροφορία Β. Τσακμάκη, συνοικιστῆ.
16. Βλ. καὶ γι' αὐτό, τὴν ὑπόσημ. 11.
17. Δίγο νερὸ, τρέχει ἀκόμα καὶ τώρα ἐκεῖ τὸ συντριβάνι λειτουργοῦς ἴσαμε πρὸ εἰκοσι πέντε χρόνων.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ-ΤΑΧΤΑΡΙΣΜΑΤΑ

1

Τὸ παιδί μου τὸ γραμμένο, καὶ τ' ἀκρίβογυρεμένο.
Μυγδαλιά ναι ἡ μάννα του, πεῦκος ὁ πατέρας του
Κυπαρίσι φουντωτὸ, εἶναι τ' ἀδερφάκι του.
Κι' ὅποιος δὲ μοῦ τ' ἀγαπεῖ, πέντε μέρες ν' ἀρρωστεῖ.
Στὲς ἐφτά καὶ στὲς ὀχτώ, καὶ στὲς δεκατέσσερες,
νὰ τὸν πάνουν τέσσερεις

2

Τοῦ Γιαννάκη μου τὸ γάμο, καλοκαῖρι θὰ τὸν κάμω
Νᾶναι τὰ νερά κ'ράσι, τὰ μερμήγκια πρόβατα.
Καὶ τὰ χώματα ψωμιὰ, νὰ καλέσω τὸ ντουινά.
Τὴν Τουρκιά καὶ τὴ Φραγκιά, τὰ μισὰ τὰ Γιάννενα.

3

Νάνι νάνι τὸ παιδί δσο ν' ἀποκοιμηθεῖ.
Ἔλα ὕπνε ὕπνωσέ τό, καὶ γλυκὰ ὕποκοιμησέ τό.
Σὺρτο πέρα στὰ χωράφια, νὰ ξυπνή με τ' ἀλάφια.
Σὺρτο πέρα στὰ μαντράκια, νὰ κοιμάται με τ' ἀρνάκια.
Νὰ κοιμάται με τ' ἀρνάκια, νὰ ξυπνή με τὰ πουλάκια.

4

Μὴ χτυπάτε μὴ βροντᾶτε τὸ παιδόπλο μου κοιμάται.
Τὸ παιδί μου κι' ἓνας ἄλλος κι' ἓνας ἄρχοντας μεγάλος

5

Τὰ παιδιὰ τοῦ μαχαλά, ὅλα κάλπικα φλωριά.
Τὸ δικό μας τὸ παιδί, σὰ βενέτικο φλωαί.
Ἔχομε ν' ἐμεῖς παιδί, ἔχ' ὁ Βασιλιάς τσιουπί.
Μᾶς μηνάει μᾶς ξεμηνάει, νὰ συμπεθεργιάσωμε.
Νὰ συμπεθεργιάσωμε, καὶ νὰ κουμπαργιάσωμε.

6

Τὸ παιδί μας θέλ' χορὸ, τὰ βιολιά δὲν εἶναι ἐδῶ.
Ποιὸν νὰ στείλω νὰ τὰ φέρη, μ' ἓνα τάλιερο στὸ χέρι.
Στέλνω τ' ἓνα στέλνω τ' ἄλλο, στέλνω τὸ χειλιδονάκι.
Στέλνω τὸ χειλιδονάκι, ποῦειναι γλήγορο πουλάκι.

7

Τὸ παιδί μας τ' ἄσπρο τ' ἄσπρο, θέλει νύφ' ἀπὸ τὸ κᾶστρο
Θέλει νύφ' ἀπὸ τὸ κᾶστρο, καὶ νουνὸν ἀπὸ τὴν Πόλη,
μπράτιμον ἀπ' τὸ Ζαγόρι

8

Τὸ παιδί θέλει χορὸ, θέλ' χορὸ θέλει καγκέλι,
θέλ' τὴ νύφ' ἀπὸ τὸ χέρι.
Τὸ παιδί μου πάει στήν Πόλη, γιὰ νεράντζι γιὰ λειῖμόνι.
Τὸ παιδί μου πάει στήν Πάτρα, γιὰ νὰ φέρῃ μαῦρα μάτια.

9

Τάρνανά καὶ μπομπομπώ ! τὸ παιδί μου τὸ μικρό.
Μὲς τὸ γκόρφω του νὰ μπῶ, σὰν ὁ φύλλος νὰ τσιμπῶ.
Σὰν ὁ φύλλος νὰ τσιμπῶ σὰν τ' αὐγὸ νὰ γκυλιστῶ

10

Τάρνανά καὶ μπόχτα του, ἐτινίχτ' ἡ κόττα του.
Κι' ἔβγαλε χρυσὸ φτερό καὶ τὸ πῆρε τὸ παιδί.
Καὶ κατέβηκε στὸ χορὸ, καὶ μαραίνει τρεῖς ἐννιά.
Καὶ μαραίνει τρεῖς ἐννιά καὶ τὴν κόρη τοῦ παπα.
Τὸ παιδί μου κι' ἂν ἀργεῖ, μαυρομάτες καίτερεῖ.
Τὸ παιδί μου τὸ μικρὸ δὲν τὸ στέλνω στὸ σχολειό.
Δὲν τὸ στέλνω στὸ σχολειό, μοῦ τὸ λιὲν τυρὶ χλωρό.

11

Τάρνανά καὶ μπομπομπώ, τὸ παιδί μου τὸ μικρό.
Τὸ παιδί μου τὸ μικρὸ, παντρεμένο νὰ τὸ ἰδῶ.
Τάρνανά νανίστε το, ζάχαρη ποτίστε το.

Συλλέκτης: ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΚ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Κανένας δὲν ἀρνεῖται ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὴν ἱστορικὴν συγγραφὴν πλήρη καὶ ἀπικριβωμένην τὰ ἐν Ἑπείρῳ ἐπὶ Τουρκοκρατίας συμβάντα. Μόνον εἰς ἀδράς γραμμὰς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρουσιασθῇ ἡ εἰκὼν τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ μάλιστα εἰς διάφορον βαθμὸν ἀκριβείας δι' ἐκάστην περιοχὴν.

Ἐνθυμήσεις ἱερῶν καὶ διδασκάλων, γραμμέναι εἰς τὰ ἐξώφυλλα ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, αἱ ὁποῖαι μᾶς φέρουν τὸν λυγμὸν τοῦ σκλάβου ἀπὸ τὴν σιωπηλὴν νύκτα τῆς δουλείας, διαταγαὶ τοῦ δυνάστου πρὸς τὸν ἔντρομον ραγιά, ἐπιστολαὶ ἀνδρῶν διαπρεψάντων εἰς τὰ γράμματα ἢ τὴν εὐποιαν ἢ τὴν ἔνοπλον δρᾶσιν, διαθήκαι εὐεργετῶν διαθεσάντων τὰς οἰκονομίας των εἰς τὴν ἰδιαιτέραν των γενέτειραν, προικοσύμφωνα τῶν σεβαστῶν προμητόρων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἰς τὴν γνῶσιν τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν χρησιμοποιουμένης ἀμφιέσεως ἐπικύνεται φῶς, διαιτητικαὶ ἀποφάσεις διὰ διαφορὰς μεταξὺ οἰκονομειῶν ἢ μεταξὺ κοινοτήτων, συμβάλλουσαι εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πλαισιωτέρων θεσμῶν καὶ συνάμα κατοπτρίζουσαι καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν παλαιότερων γενεῶν, λησμονημένα πάντα ταῦτα κεῖνται, πιθανώτατα, εἰς ντουλάπια καὶ εἰς κασέλες. Ἀλλὰ καὶ ἐπιγραφαὶ εἰς ναοὺς καὶ σχολεῖα, ἀναφέρονσαι τὰ ὀνόματα τῶν δαπανησάντων πάλπων καὶ καθορίζουσαι διὰ τῆς παρατιθεμένης χρονολογίας τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς, ἢ ὁποία ἐπέτρεψε τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ ἢ σχολείου, ὑπογραφαὶ ζωγράφων μετὰ παρατεθειμένης χρονολογίας εἰς τὸ κάτω ἄκρον εἰκόνων ἢ καὶ σκαλιστῶν, ὑπογραφαὶ εἰς μίαν γωνίαν τοῦ

διὰ τὴν λεπτὴν ἐπεξεργασίαν θαυματομένου τέμπλου ἢ δεσποτικοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ μᾶς γνωρίσουν τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς χρόνους τῆς δράσεως τῶν παλαιῶν ἐκείνων τεχνιτῶν, οἱ ὁποῖοι ὥσάν σκυταλάδρομοι διὰ τῶν αἰώνων τοῦ παρελθόντος μετεβίβασαν μέχρι τῆς ἐποχῆς μας τὴν τέχνην τῶν ζωγράφων καὶ τῶν σκαλιστῶν, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν κανχᾶται ἀδίκως ἡ Ἑπειρος.

Διηγήσεις περὶ ἀνδρῶν διακριθέντων κατὰ τὸ παρελθὸν, ζῶσαι εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ὥσάν ἀήχησις τοῦ μακρουτοῦ θαυμασμοῦ τῶν παρελθουσῶν γενεῶν, ὁ ὁποῖος παρέτεινε τὴν ζωὴν του μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, δὲν πρέπει νὰ καταληφθῶν εἰς τὸν πέπλον τῆς λήθης, τὸν ὁποῖον πυκνώνει ἡ πάροδος τοῦ χρόνου.

Παλαιὰ τετράδια τῶν πάπων, ὅταν μικροὶ ἐφοίτων εἰς σχολεῖα κάπως ἀνώτερα τῶν σημερινῶν διδασκόμενοι ἀπὸ ἐνθουσιώδεις διδασκάλους (καὶ ὁ ἐνθουσιασμός ἦτο μία ἀπὸ τὰς αἰτίας τῆς ἀνωτερότητος τῶν σχολείων ἐκείνων) παρασκευάζοντας τὸ θάυμα τοῦ 21, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Ἑπειρος συνέβαλε καὶ διὰ πολεμιστῶν καὶ διὰ καλαμαράδων, ἀνακαλυπτόμενα εἰς κασέλες καὶ μεσάντρες (καὶ τὸ Ζαγόρι εἰς τοιαῦτα εὐρήματα θὰ ἦτο πλούσιον πρὸ τῆς λαίλαπος, τὴν ὁποίαν ἐσχάτως ἐξαπέλυσε κατ' αὐτοῦ ἡ κακία τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων) δὲν θὰ ἐπέρριπτον ἀμυδρὸν φῶς ἐπὶ τῆς παιδευτικῆς κατὰ τὸ παρελθὸν κινήσεως.

Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρχεῖα τῶν Μητροπόλεων τῆς Ἑπείρου μελετώμενα, ὅλγυα δὲν θὰ εἶχον νὰ εἴπουν, ὅπως καὶ ἔρευναι εἰς τὰ Μοναστήρια ἀκαρποὶ δὲν θὰ ἀπέβαινον.

Ἀναμφιβόλως ἡ ἀπὸ τοῦ 1940 ἀρξαμένη καὶ πρὸ ὀλίγου μάλιστα ἄρτιν λήξασα

περιπέτεια τῆς Ἡπείρου δὲν θὰ ἄφηνεν ἀλώβητον τὸν παλαιογραφικὸν της πλοῦτον· διότι καὶ σπῖτια καὶ ἐκκλησίαι καὶ κοινοτικά γραφεῖα καὶ μοναστήρια ἐκάησαν καὶ πολλὰ παλιόχαρτα διεσκορπίσθησαν, ὅταν αἱ οἰκίαι δὲν ἐκαίοντο, ἀλλὰ μόνον ἐλεηλατοῦντο.

Τὸ κακὸν ὅμως δὲν πρέπει νὰ συνεχισθῇ. Τό ὑπολειπόμενον παλαιογραφικὸν ὕλικόν, τὸ πάσης φύσεως παλαιογραφικὸν ὕλικόν, τὸ ὁπωσδήποτε οἰανδήποτε πιυχὴν τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας διαφωτίζον, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ νὰ δημοσιευθῇ, ἵνα γίνῃ προσιτὸν εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τῆς πατρίου ἱστορίας. Ἐχομεν λαμπροτάτην ἱστορίαν, ἣ ὁποία ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ πηγὴ παιδεύσεως διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, διότι ἡ Ἡπειρος δὲν ὠνομάσθη κατὰ τύχην εὐανδρός. Δὲν δικαιούμεθα λοιπὸν καὶ ἐξ ὑποχρεώσεως πρὸς τὸ ἔθνος καὶ ἐκ τοῦ καθήκοντος τῆς πρὸς τοὺς προγόνους ἀντιπελαργήσεως νὰ ἀφήνωμεν αὐτὴν τὴν ἀποστράπτουσαν ἱστορίαν ἄγνωστον κειμένην ὑπὸ τὸν μόδιον. Δὲν εἶναι ἐκεῖ ἡ θέσις της.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Γυμνασίων θὰ θελήσουν νὰ ἀποδείξουν ὅτι μάτην δὲν ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ κ. Ἀμάντου καὶ τοῦ κ. Βέη. Θὰ ἠδύναντο νὰ γίνουν οἱ κατὰ τόπους τοῦ παλαιογραφικοῦ πλοῦτου ἐρευνηταί. Διανύομεν ἀκόμη τὸ στάδιον τῆς συγκεντρώσεως ἱστορικοῦ ὕλικου. Ἄς μὴ θελήσωμεν νὰ παραταθῇ τὸ στάδιον τοῦτο πέραν τῆς γενεᾶς μας.

*

Ἀπὸ τὸ παλαιογραφικὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον συνέλεξα κατὰ τὴν ἐν Πωγωνίῳ

ὑληρησίαν μου δημοσιεύω τινὰ κατωτέρω.

Εἰς τὰ δημοσιευόμενα ἀντίγραφα ἐτηρήθησαν αἱ ἀνορθογραφίαι καὶ ἡ στίξις τῶν πρωτοτύπων. Αἱ ἐντὸς τοῦ κειμένου τεθεῖσαι κατακόρυφοι γραμμαὶ δεικνύουν τὸ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τέλος τοῦ στίχου. Διὰ τοῦ εἰς τὴν ὁαν σ. καὶ τοῦ παραπλευροῦ ἀραβικοῦ ἀριθμοῦ δεικνύεται ἡ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἀλλαγὴ τῆς σελίδος· λ.χ. σ. 4 = σελὶς 4. Ἐντὸς γωνιῶν < > ἐτέθησαν γράμματα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἀποσβέσεις ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ἐκ φθορᾶς τοῦ χάριτος. Ἐντὸς ἀγκυλῶν [] ἐτέθησαν γράμματα ἢ συλλαβαὶ παραλειφθεῖσαι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτό. Ὅταν ἡ λέξις χωρίζεται, δὲν ἀπαντᾷ τὸ σημεῖον τῆς διαίρεσεως, εἰ μὴ μόνον εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 δημοσιευόμενον, ὅπου τὴν θέσιν τοῦ σημείου αὐτοῦ κατέχουν δύο στιγμαὶ :, τυπωθεῖσαι καὶ εἰς τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον ἀντίγραφον.

Ἡ κατὰ τὴν παλαιότεραν γραφὴν φερομένη ἐν τοῖς πρωτοτύποις γραφὴ τῆς διφθόγγου ου καὶ τῶν δύο συμφώνων στ, δὲν ἐτηρήθη κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἐκτύπωσιν· ἀμφοτέρω τυπώνονται, ὅπως τυπώνονται σήμερον. Οὕτω τυπώνεται καὶ ὁ καὶ ἀντὶ τῆς ἐν τοῖς ἐγγράφοις χρησιμοποιουμένης γνωστῆς βραχυγραφίας, ἣ ὁποία ἐτηρεῖτο καὶ εἰς τὰ ἐντυπα ἄλλοτε. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἰς τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ὑπ' ἀριθ. 4 ὁ καὶ εἶναι ἡ μόνη ὠρθογραφημένη λέξις.

Ὅπου ὑπογραφή ἢ ἄλλη λέξις εἶναι δυσανάγνωστος, ἐτέθησαν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν στιγμαὶ (...).

Μπουγιουρντὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πρὸς τοὺς Βησσαριώτας

Δίφυλλον 0,15 Χ 0,21. Ἡ τρίτη σελὶς λευκὴ. Εἰς τὴν τετάρτην σελίδα γράφεται : μπουγιουρντὶ τοῦ ἀθθεντός μας / διὰ τὰ ἀμπέλια καὶ τὸ ροβί : / 1816 : ιουν : 4 /

Τὸ ἀντίγραφο εἰς τὰ 1930 ἀπὸ τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Πωγωνιανῇ (Βοστίνα) οἰκογενείας Κιτσώνα κατεχόμενον πρωτότυπον.

ἀκόμη τοὺς ἔχαρησα | καὶ ἀπὸ ἐκατὸ ὁ | κάδες ῥόβι τὸ κά | θε ξευγάρι καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ | ἡμοριάζεται ὥσαν | καὶ τὰ ἄλλα γενή | ματα : *

1. Προσθήκη ἀνωθεν τοῦ ἐγγράφου με τοὺς στίχους πλαγίους καὶ διὰ τοῦτο βραχυτέρους.

»ἐγὼ ὁ βεζύρ ἀλπασᾶς (ἡ γνωστὴ μικρὰ σφραγὶς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ) δίδω τὸ μπουγιουρτί μου τῶν τζουφλικιώτων μου βησανιώτων | διὰ ὅσα ἀμπέλια καὶ ἂν ἔχουν παλαιὰ καὶ | καινούργια καὶ ὅσα καὶ ἂν βάλλουν ἀπὸ ἐδῶ | καὶ κείθεν διὰ ὅλα ἔχουν νὰ μοῦ δίδουν διὰ | ἤμορον στὰ τέσερα ἓνα, καὶ τίποτε περισσό | τερον καὶ κἂνένας δὲν ἔχει νὰ τοὺς ἐναντιῶ | θῇ σὲ τοῦτο ὁποῦ διωρίζω ἐγώ, ἐξ ἀποφάσεως |

1816 : Ἰουνίου 4 |

μαύρονορος |

Εἰς τὴν β' σελίδα γράφονται μὲ ἄλλον γραφικὸν χαρακτῆρα τὰ ἐπόμενα :

»μοῦ τὸ ἔδωσεν ὁ ὑψηλότατος βεζύρ ἐφέντης μας ὅταν | ἦλθεν εἰς μάυρον ὄρος· τοῦ ἔκαμα ὅτιζλᾶν ἐγὼ ὅστε | ρον τὸν ἔκαμε βουκούφην· καὶ ὁ σιχρὴ ἐφέντης πορόντων | καὶ τῶν χωριατῶν μου :

Ἀποδείξεις ἀναγκαστικῆς ἐκποιήσεως

Φύλλον χάρτου 0,17 X 0,17. Ἡ δευτέρα σελὶς λευκὴ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ Δελβινάκι, εὐρίσκεται δὲ ἤδη εἰς τὰς χεῖράς μου. Μὲ συγκίνησιν, ὁμολογῶ, ἀνέγνωσα τὰς ὑπογραφὰς ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Γ. Γαζῆ εἰς τὸ Τρόπαιον Δελβινακίου ὡς δεινοπατήσαντες, διότι ἀντεστάθησαν εἰς τὸν Ἀλῆν, περιέχονται δὲ καὶ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀλέξη Νούτσου δοθέντα εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Τρόπαιου Δελβινακίου ἐν Ἀρτι τῇ 1821 «κατάλογον τῶν ὑπερμάχων τοῦ Δελβινακίου καὶ ἐχθρῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ»¹.

Ἀντιγράφω τὰ ὀνόματα τῶν εἰς τὸ κατωτέρω ὑπογεγραφομένων, ὡς ἔχει αὐτὰ ὁ κατάλογος τοῦ Ἀλέξη Νούτσου :

Νικόλαος Σουρβάλης

Ἰωάννης Ζηντζήρης

Πρωτόπαπας Γεώργιος

Παππα - Ἰάννηντάλες

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ὑπογεγραφομένων εἶναι καὶ ὁ Γιάννη Μπάσιος, τοῦ ὁποίου τὴν ματαίωσιν τοῦ διὰ μπουγιουρτίου τοῦ Ἀλῆ παραγγελθέντος γάμου μὲ τὴν Γαλάνω τοῦ Γιάννη Κίτσιου Ντέμη ἱστορεῖ ὁ Γ. Γαζῆς εἰς τὸ Τρόπαιον².

»φανερῶμαι καὶ ὁμολογούμε· ἐμῆς ἡ χώρα⁴ δελβινάκι ὅλοι κυ | νὸς πὸς πούλησαμε το χοράφη του ρεβήθη στὸ πιγαδόπουλο | σίνονα τον τζανγκουλάτον⁵ το επουλίσαμε τοῦ δήμου μπράγκι καὶ | τοῦ ἀδελφοῦ του νίκου διὰ γρ. : 30 ἡτὴ τριάντα το επουλήσαμε δι | ἃ το μπεκαὲ δευτέρι⁶ οπου χρεοστάγη τῆς χώρας καὶ δια τὴν α | λήθησαν ἐδόσαμε το γράμα μας εἰς χείρας του δήμου καὶ τοῦ νίκου | καὶ ἐστό εἰς ἐνδῆξιν :

1811 : ἰουλίου : 27 : |

1. Εἰς τὸ Γ. Γαζῆ Τρόπαιον Δελβινακίου (σελ. 592² ἐκδ. γ') ἡ φράσις β ο υ κ ο ὕ φ η ς ν ἃ γ ε ν ῆ μεταφράζεται ὑπὸ τοῦ κ. Νικ. Πατσέλη : νὰ καταστῇ ἐνήμερος.

2. Γ. Γαζῆς ἡ, Τρόπαιον Δελβινακίου, ἐκδ. Νικ. Πατσέλη, σελ. 69.

3. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 47.

4. Κατὰ τὸν Ἰω. Λαμπρίδην (Ἡπ. ῥωτικά Μελετήματα, τεῦχος Ζ' Πογωνιακά, σελ. 10) «Ἀποκαλοῦσι δ' οἱ Δελβινικῶται τὸ μὲν χωρίον αὐτῶν Χ ὠ ρ α ν, τὴν δὲ Βίσιανην καὶ Δολὸν μ ι κ ρ ᾶ ς χ ὠ ρ α ς· καὶ τὰς λοιπὰς κώμας τοῦ τμήματος χ ω ρ ῖ α ἀπλῶς».

5. Ἀς ἀναγνωσθῇ ὡς γενική : τ ὠ ν Τ ῆ α γ κ ο υ λ ᾶ τ ω ν.

6. Ἡ ὑπὸ τῆς κατὰ τόπον τουρκικῆς διοικήσεως ἐπιβαλομένη εἰς χωρίον τι φορολογία κατενέμετο εἰς τὰ σπῆτια τοῦ χωριοῦ ὑπὸ τῆς κοινοτικῆς ἀρχῆς συντασσομένου ἐνὸς δευτερίου. Ἐάν τις ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τὸ εἰς αὐτὸν καταλογισθὲν ποσὸν καὶ παρέμεινε τοῦτο ὡς μ π ε κ α ῆ ς, ὑπόλοιπον καὶ ἐπισφαλὲς ἀπαίτησις, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὑπὸ τῆς κοινότητος καταβλητέου ποσοῦ ἐξεποιεῖτο ὑπὸ τοῦ χωριοῦ ἢ τοῦ κ ο ι ν ο ὦ χωράφι ἢ ἀμπέλι ἢ κανένα ἀπὸ τὰ ζωντανὰ τοῦ ἀδυνατοῦντος νὰ πληρώσῃ.

παπαγιάννη νταλες έγγραψα με το ράη¹ τῆς χώρας |
 νηκο σουρβαλης βεβεονο
 γιάνι μπάσος βεβεόνο
 πα'' Κωνστ' φώλης βεβεώνω
 γιαννη μουτζος βεβεονο
 προτόπαπαγεώργιος βεβεόνο
 γηανη γκουτελας [βε]βεονο
 νηκολας και παναγιότη: πραης βεβεονω
 γιαν τζιςτιρις βεβεονω
 νικολα μπασιά² βεβεόνο : —

Ἔγγραφον ὑποθήκης

Δίφυλλον 9,14 X 0,19. Τρίτη σελίς λευκή. Τόπος ἐκδόσεως δὲν ἀναγράφεται, τὸ εὗρηκα ὁμως εἰς τὸ Δελβινάκι. Καὶ τοῦτο καὶ τὸ προηγούμενον τὰ ἀφιερώνω εἰς τὸν φίλτατον κ. Νικ. Πατσέλην, ἀκάματον τῶν κατὰ τὸ Δελβινάκι καὶ τῶν θεσμίων αὐτοῦ ἐρευνητήν.

+ : τὴν σήμερον φανερώνω καὶ ὁμολογῶ | ἐγὼ ὁ κόστα κουγιας μαζῇ με τα πεδια μου | ὅτι πῶς ἔβαλα το χοραφι στο φραξω | ἀμανέτη τὸ δῖμω τζώκονα διὰ γροσι. : 26 : | εἴτι εἴκοσι ἔξη αὐτῶς να τρόγη τὸν καρπὸν | τοῦ χοραφίου καὶ ἐγὼ νὰ τρόγω τα ἄσπρα καὶ ὅπο | τε τοῦ δοσω τὰ ἄσπρα να πέρω τὸ χοράφη | καὶ τὰ δένδρα· δὲν τα βάνω ἀμανέτη τὸ χοράφη μοναχᾶ ὁποῦ εἶνε σινόρα³ του μίτζη κου | γιὰ καὶ σινόρα τοῦ προτοπαπα καὶ διὰ | τὴν ἀλιθειαν ἔδοσα τὴν ὁμολογιαν μου | εἰς χίρας τοῦ διμω τζώκονα καὶ ἐστὼ εἰς εν | διξιν : 1821 : δεκεμβρίου : 30 : |

θανάσις τοῦ μιτροῦ σόπικη⁴ ἔγραψα ἐκ στο | ματος τοῦ κοστα κουγια μη εἰξεύ-
 ροντας να | γράψη καὶ ἔγραψα παρακαλεστικῶς καὶ | μαρτυρῶ : |

πα'' Χρῖστος κυρίλου μάρτηρας

πα'' γιανης (. . .) μαρτιρας

τζατη μπασας μαρτηρας

σ. 2. καὶ ἀνίσως καὶ εὐγη ἄλως καὶ ἂν τιβαδιαση⁵ | διὰ νὰ δοση παραπάνω ἄσπρα να μὴν | ἔχη νὰ τοῦ το πάρη ἄλως ἔξω ἀπὸ τὸ νι | κοκίρη, ἀπὸ πεδια του καὶ απο γκονια του | ξένως να μὴν ἔχη να κάμη χέρισω τοῦ | το δίνω καὶ χέρισω να το πάρω⁶

σ. 4. ἡ ὁμολογία τοῦ κόστα κουλια

1. Μὲ τὴν παραγγελίαν τῆς χώρας.

2. Μήπως εἶναι κανένας πρόγονος τοῦ κλεινοῦ Ἡροκλέους Βασιάδου ;

3. Κατὰ λάθος ἐτέθη πιθανότατα ὁ τόνος ἐπὶ τῆς παραληγούσης· ἡ αὐτὴ λέξις κατωτέρω ἐπαναλαμβάνεται μὲ κανονικὸν τὸν τονισμὸν ἐπὶ τῆς προπαρρηγούσης : σὺ ν ο ρ α.

4. Εἰς ἀστάθειαν ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τοῦ τόνου, παρατηρηθεῖσαν ὀλίγον ἀνωτέρω καὶ εἰς τὴν λέξιν ἐστὼ (περὶ τῆς λ. σινόρα ἐγράφη ἀνωτέρω) τονισθεῖσαν ἐστὼ, πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὸν τονισμὸν σό π ι κ η ἀντὶ τοῦ καὶ σήμερον ἐν χρήσει σ ο π ι κ η — (ὁ σωπίκης).

5. ἂν τι βα δια σ η, δηλ. ἂν διαφιλονικήσῃ. Ἐνίοτε ἐγένετο χρήσις καὶ περιφραστικῆς ἐκφράσεως : « ἂν τοῦ γίνῃ κανεῖς νταβιτζῆς », ὡς βλέπομεν εἰς τὸν 9 στίχον τῆς ἐν σελ. 168 εἰς τὸ Νικ. Πατσέλη Δελβινάκιον παρατιθεμένης φωτοτυπίας.

6. Χέρισω τοῦ τὸ δίνω, χέρισω νὰ τὸ πάρω σημαίνει, ὅπως τὸ ὑποθηκεῖ ἀσπαρτο, ἀσπαρτο νὰ τὸ πάρη. Παρατηρητέα ἡ μετεξὺ τῶν δύο συμφώνων ἀνάπτυξις τοῦ σ, χέ ρ ι σ ο.

Χρεωστικὸν γραμματίον Μευδέξης

Δισέλιδον 0,14 X 0,19. Δευτέρα, τρίτη καὶ τετάρτη σελὶς λευκαί. Τὸ εὗρηκα εἰς τὰ χαρτὰ τοῦ ἀειμνήστου Λεωνίδα Μ. Βασιλειάδου¹.

γροσια 2000 : . ἦτοι δύο χηλιάδες ἐδανηστήκαμε ἑμεῖς οἱ κατω:—θεν ὑποφαινόμενοι μευγιαστινοὶ ἀπὸ τὸν κύριον | Βασίλῃν κῶνσταν βυσιάνῃν τὰ ὅποια νὰ τρέ | χουν μὲ τὸ διάφορον τοὺς πρὸς δύο τὰ ἑκατὸ τὸν | μῆνα εἰς καλὴν τοῦ ζήτησιν νὰ τὰ ἐπιστρέ : | ψομε κεφάλαιον καὶ διάφορον ὅθεν δια | ἀσφάλειαν ἐδώσαμε τὸ παρὸν μας εἰς χεῖρας του:— |

841 : τῇ : 16 αὐγούστου |

πιναγοτι	θημη	θαναση	γηανη	ζήσης
ος	ηποσχομε	γηανη	πηκο	ηποσχομε
ζογι		γηανη	παπα	
ποσχομε		ζοι	ηποσχομε	
καὶ ἑμεῖς οἱ μευγιαστινοὶ κοινῶς	ὑποσχόμεθα . .			

Πρακτικὸν διαχειρίσεως καταλειφθέντων πραγμάτων λόγω θανάτου

Δίφυλλον 0,20 X 0,29. Δευτέρα καὶ τρίτη σελὶς λευκαί. Αἱ εἰς τὴν σελίδα ὑπογραφαὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς. Εὐρέθη ἐν Δολφ.

<u>ετους</u>	<u>γεναρηου</u>
1837	25

Φανερονομε του μακαρητη του νασου λλολλου² τα οσα | σκουτηὰ οπου το βρεθη-
κον κε αλα καλαπαληκη ο | που ἐβρέθησαν ηστερης απο τον απεθαμον του κε
τα | εγραψαμέν κατεπροστεν του εβρησκουμενον χορ | γανον δολλοτον³ ονομα
προς ονομα το καθε ενα | οπο πουληθηκαν |

γρόσια 50 . . μῆα σεκούνα του

25:10 ενα κονη κενα λουρη κενα ξουραφη κε ενα ξευγάρη πατουνης παλες |

20: . . ενα γελεκη μῆα καπουτζελα ενα παλλοσεντουκο |

40:00 απο τα κηγουμῆα⁴ τὸ μερτηκον του γροσια |

31:00 μῆα ζηγαργα με τα δραμῆα κε τζηλπενη |

15: . . τησάκη⁵ του ενα |

06: . . ενα ξευγαρη πατουνης κενουργες |

207:10 δῆακόση εφτα γροσια επγασαν τα καλαπαληκη του |

1. Ὁ Λεωνίδας Μ. Βασιλειάδης εἶχε κατορθώσει νὰ ἀντιληφθῇ τὴν μεγάλην διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ παρελθόντος ἀξίαν τῶν πάσης φύσεως παλαιῶν ἐγγράφων. Τὸν ἄνδρα, τοῦτον δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἕνα, ἂν ὄχι τὸν μόνον, τῶν προδρόμων τῶν « Ἡπειρωτικῶν » τικῶν Χρονικῶν καὶ τῆς συνεχιζούσης τὸ ἔργον των « Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας » διότι εἰς τὸν δρόμον των προηγήθη ἀπὸ τοῦ 1904 διὰ τοῦ « Ἡπειρωτικοῦ Ἀστέρους », εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἱστορικὴν καὶ λαογραφικὴν ὕλην ἱκανὴν εἶχε συγκεντρώσει. Δυστυχῶς ἡ ἐκδοσις τοῦ καλοῦ ἐκείνου ἡμερολογίου δὲν ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸ 1904, διότι, καθὼς ὁ ἴδιος ὁ Λεωνίδας Μ. Βασιλειάδης ἔγραφε μὲ εὐθυμον διάθεσιν πρὸς τὸν Σπανδωνῆν, τὸν διευθυντὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένης ἐφημερίδος *Προόδου*, « Ὁ Ἡπειρωτικὸς Ἀστὴρ ἐδυσεν ἅμα τῇ ἀνατολῇ του ». Οἱ δλίγοι μου οὗτοι λόγοι πρὶ ἐνὸς ἀνδρός, τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω ὠνόμασα πρόδρομον τῶν μὲ τὰ Ἡπειρωτικὰ πράγματα ασχολουμένων περιοδικῶν, ὡς θεωρηθῶν ὡς ἕνα μικρὸν μνημόσυον. Τοῦ ἀξίζει μεγαλύτερον.

2. Πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ οὐρανικοῦ λὶ ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ δύο λ. (Διόλλου = Διόλιου). Ὁ ἐπὶ τῆς ληγουσῆς τόνος οὐδὲν σημαίνει, ὅπως καὶ κατωτέρω εἰς τὰς λέξεις ηστερης, εγραψαμέν.

3. Δύο λ καὶ ἑδῶ πρὸς δήλωσιν τοῦ οὐρανικοῦ λὶ (Δολιότης).

4. Δηλ. γκιούμια ἢ, ὅπως λέγονται ἄλλου, γκιούμια.

5. Δισάκι. Εἰς τὸ Παγώνι, ἂν ἐνθυμούμαι καλῶς, λέγεται ντισάκι· διὰ τοῦτο ἐδῶ γράφεται τ η σ α κ η μὲ τ καὶ ὄχι μὲ δ.

φανερωνομε το χορος του οπου χοροστάγη στή πολη εδο ονομαστικος του κάθε πορτζαλη να δοθουν απο τανοθεν γροσια |

100: .. εκατο του δημητρη καρακη'ζου |

040: .. του κοστα σουλα σιραντα |

030: .. του γρηγορη νηκολου τρηγαντα |

030: .. του γανη κοστα παπα τρηγαντα |

200: .. δηακοσια γροσια κινη το χορο του εδο ης την πολη | επερησεψαν γροσια ευτα απο τα ρουχα του κε παραδες δεκα |

7:10 η ανοθεν πορτζαληδες εχωρεσαν γροσια τον τη μακο | δημητρη καρακη'ζος δεκα κοστα σουλας δεκα γανη κοστα πα | πας

30: .. πεντε γορη νηκολος πεντε εγηναν γροσια τρηγαντα |

37:10 κε εμνη κε το καλαμαρη του πεδηου

20:00 κε μηα ομολογηα του μητρη γηρη απο πλακαγεν του χοργου | του τα εκαμαν τεσηλημι του κοστα δημο τζατου ο γανη λολλος επρο | σιεν ης τους ιβρησκου-μενους χοργανους κε εστο ης ενδη'ζην |

σ. 4 βασιλη κυρος με το λογον του κοστα δημο τζατου κε γανη λολλου κε επρο | σιεν ης τους ιβρησκουμενους χοργανους εγραφα κε μαρτυρο |

κοστα σουλας	νηκο κυρος	βασιλη γανης
μαρτυρας	μαρτυρας	μαρτηρας
μάθο θιμιο νατζης μαρτυρας		γανη κος
δημητρη κοστα; α		τα παπα μαρτυρας
πο μεβεστα μαρτυρω		
γιορη κοστας μαρτυρας		

Πρακτικὸν εἰσδοχῆς ἐσωγάμβρου

Λίφυλλον 0,19X0,29. Δευτέρα καὶ τρίτη σελίς λευκαί. Τὰ ἐν τῇ τετάρτῃ σελίδι ἐγράφησαν κατὰ μῆκος αὐτῆς. Προφύχεται ἐκ Δρυμάδων.¹

+ ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μὲν Χριστοῦ τοῦ ευλογισαντος τον | γαμὸν ἐν κανα τῆς γαλιλαεας· 1836 δεκεμβριου 3 |

δילוπιουμεν ημης η κατοθεν ηπογεγραμενη σινγγενης καὶ φηλι και χορια | νη του μακαριτου ζησου χρηστου οτη μετα τον θανατον του μα | γαριτου ζησου αφησε την μιτερα του και την γιναικαν του κυρατζαν | και τρις θηγατερας η μια παδρεμενη τηγον η δε μικροτερες δηο | ανηπανδρες και θελοντας ευχαριστος σινγγενης και αδελφες ειγουν | θηγατερες του μακαριτου ζησου εσιναρμοσαμαν την αδελφην μας | την μεσιαν σΤαματον με τον βασιλην γιανη πασου εις προ- του | γαμὸν κυνονιαν και με θελημα της μαλες μας και μητρος μας κυ | ρατζας και ολον τον σινγγενον μας και χοριανον μας τον εχομε οχη | ος απλον γαμπρον μας αλος τελhon νηκοκρηιν και τελhon κλικο | νομον αυτον τε και την αδελφην μας ης ολα τα πατρικα μας χει | ματα κνηητα και ακυνιτα σπιτια αμπελια χο-α-

1. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Δρυμάδων εὗρηκα καὶ ἀντέγραφα κατὰ τὸ 1934 τὸ ἔγγραφον τοῦτο. τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνυπόγραφον. Ἵσως, ἐπειδὴ φέρει προσθήκας ἀνωθεν τῶν οἰκείων θέσεων παραληφθειῶν συλλαβῶν καὶ μίαν φορὰν μάλιστα καὶ ὁλοκληροῦ λέξεως, ἐθεωρήθη ἀκατάλληλον νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον προσωρίζετο. Πιθανὸν λοιπὸν νὰ ἀντεγράψαν, μετὰ τὴν διὰ τῆς προσθήκης τῶν παραλειφθέντων διόρθωσιν, τὰ διὰ τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ἀπαιτούμενα ἔγγραφα, παρέμεινε δὲ ἀνυπόγραφον τὸ ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐντὸς ἐκκλησιαστικοῦ τινος βιβλίου, ὅπου ὁ πιθανώτατα συντάξας ἱερεὺς τὸ ἀφῆκε προσωρινῶς, ἵνα διατηρηθῇ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ παραλειφθέντα καὶ κατόπιν προστεθέντα ἐτυπώθησαν ἀνωθεν τῶν οἰκείων θέσεων, ὅπως εἶναι καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον.

φθα καὶ ἡτῆ εβρε | θη του πατρος μας αυτος δε να κυβερνησι την μαλεν μας
καὶ μιτερα | μας καὶ ολον το πατρικον μας επιμελος χορις να ατημασι καὶ ατη |
μησι καὶ δημοξη κοιμιαν καὶ απο τες γεροντισες μας καὶ απο εμας εχο | με δε καὶ
εμης εδνο αδελφες η εξο οτη αν μας ακολουθησι χηρια | εχομε να στρεψομεν εις
το πατρικον μας σπιτι καὶ εχη να μας κυβερ | νησι καὶ να μας ηπανδρευσι αν
θελίσομε ος κληρονομους του πατρος μας | ο ανο ηριμενος γαμβρος μας βασιλhos
καὶ ει μεν και ηθελε μας (α) | τημασι ος αποκληρες του πατου πατρικου (sic)
μας εχομε να του ζητησομε (δια) | νομη καὶ το κληρονομηκον μας πατρικον
μεριδιον εχομε δε καὶ σιμ | φονιαν οτη εος δηο χρονους εος ου να γνωρισομεν
το σταθερον της | γνομis του δεν εχει το ελευθερον να καμη ητη βουλιθη χορις
την ροτητιν | καὶ θελησιν μας ολον τον ανο ειριμενον α[πὸ] δε δηο ετον καὶ
εμπρος εχη το | πληρεξουσιον να εξουσιαζη ολον το πατρικον μας ος ανο ειριτε
πλιν | με τη ^{θελη}_{σιν} μας παλην ολον τον ηριμενον καὶ οχη απλος χωρις το θε |

λημα μας να ηποχρεοσι καὶ πουλησι καὶ δηασκορπισι το πατρικον | μας και
ουτο θεληματικος καὶ ευχαριστος εδοσαμεν το πα<ρ>ον μας | η ανο ηριμενε
μητερες καὶ αδελφες καὶ σιγγενης του ανο ηριμενου γαμ | βρου μας εις ενδηξην
καὶ βεβεοσιν τον κατοθεν αξιοπιστον μαρτι | ρον εχομε δε εις την ηριμενην
θελη[σιν] τη[ν] κυνυ μας σιμφονηαν οτη | <αν> ακολουθησι θανατος εις την
αδελφην μας σταματον εχη τὸ πληρεξου | σιον απολον τον ανο ηριμενον να
ηπανδρευθη παλην μεσα εις στο | πατρικον μας οσπητιον ος τελhos κληρονομος
καὶ εξουσιαστης | σ.⁴ <ω>ς ηριτε ανεμποδησως καὶ ειμεν καὶ θελησι κανεις ||
δηα ογλησιν καὶ ταραχην να τον εμποδησι να μην πανδρευθη μεσα οπιος απο
τους | ηριμενομis εχη να του μετρισι τα οσα δαπανησι απο στεφανοματος του
καὶ γα | μου καὶ οσα μεχρι θανατου καὶ επιτα να γενη αποκληρος καὶ ημεν
θανατος

ακολουθη | σι παλην εις τον γαμβρον μας βασιλhon εχομε να κληρονομισομε
ολον το τηποτε του | ητε ηθελε του βοεθη κληνητον καὶ ακληνητον καὶ δεν εχη να
ζητησι κανη: μητε αδελ | φες του μητε αλος πλησιον της σιγγενης του ος ξενη
καὶ μακρισμενη απ αυτου με θελημα του βι | σιλι ζοντος του καὶ δεν εχη κανης
να τους ενοχλisi εις το παραμηκρον τα δι[ο] μερι ος ηριτε.

Π ρ ο ι κ ο σ ύ μ φ ω ν ο ν

Δίφυλλον, 0,20X0,28. Τρίτη καὶ τετάρτη σελίς λευκαί. Προέρχεται ἀπὸ συλλογὴν
τοῦ Λεωνίδα Μ. Βασιλειάδου

Ἐν Ὄνόματι τοῦ Κυρίου : ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ εὐλογησαντος | τὸν γάμον
ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας |

Δηληποιεῖται ὅτι ἐγὼ ὁ Γιάνη Κυρούσης βωστινώτης μετὰ τοῦ Χριστοδού-
δουλου | Βασιλείου Μενγεστινῶ ἐσυμφωνήσαμε καὶ ἐσυναρμόσθη μετὰ τῆς
θυγατρὸς μου | Κωσταντίας εἰς γάμου πρῶτον κοινωνίαν προερωτήσαντες ἀμφο-
τέρους τὸν Χρι | στόδουλον καὶ Κωσταντίων κατὰ τὸν νόμον καὶ ἔδοσαν τὴν εὐχά-
ριστον συγκα | τάθεισιν τῶν ὄθεν εὐχομαι αὐτοῖς πατρικῶς ἵνα ἀπολαύσουν τὰ
τῆς συζυγί[ας] ἀγαθὰ ὁμόνοιαν τεκνοποιῶν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν μέλλοντων
καὶ προσκα | ῖρων ἀγαθῶν ἔσχατως δὲ δίδομεν διὰ προῖκαν τῆς ῥηθείσης
Κωσταντίας | τὰ ἑξῆς |

- 3 : τρία σαγλάκια
 5 : πέντε σεκούνια
 2 : δύο ποκάμισα χομαγιά καλά
 5 : πέντε ποκάμισα ἔτι ἕτερα μερικανικα
 3 : τρεῖς ὀμβόλες σιοματένες
 4 : τέσσερες ὀμβόλες ἄλλες βαμπακερνές
 3 : ποδιες σαγιακένιες
 1 : ἕναν τουλαμᾶ ἀλατζένον
 2 : δύο ζευγάρια ἐπιμάνικα
 2 : δύο ζωνάρια μάλινα
 2 : δύο ζώνες κρεμιζένες
 2 : δύο ζώνες ετέρας μάλινας
 5 : πέντε ζευγάρια κάλτζες
 11 : ἕνδεκα ζευγάρια τζεράπια
 1 : ἕνα ζευγάρι μέρτζες μεταξωτές
 1 : μία Φκοκάτα
 11 : ἕνδεκα κουμπιὰ ἀσημένια
 1 : ἕνα ζευγάρι θηλίκια τζαπράκια ἀσημένια τοῦ σιῆθος
 3 : τρία δακτυλίδια ἀσημένια
- Τὸ κρεβατοστρώσιμον
 1 : μία καρσέλα
 1 : ἕνα στρώμα γεμάτο
 μαλὶ
 1 : ἕνα πάπλωμα
 2 : δύο προσκέφαλα βαμ-
 πακερ | νά.

- σ. 2 ταῦτα πάντα τὰ ἄνωθεν δίδομεν ὥς προῖκαν τῆς ρηθείσης Κωσταντῶς | ἵνα ἐξου-
 σιάζη ὥς ἰδιότης κτήματα καὶ νὰ τὰ χαίρεται μὲ τὴν εὐχὴν | μας : ὅθεν δι' ἔνδει-
 ξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένοντο τὰ δύο ταῦτα παρὸ | μοια προικοσύμφωνα ὑπογραμ-
 μένα ὑπὸ τῶν εὐρεθέντων ἱερέων | τῶν ἐφημεριῶν μας καὶ λοιπῶν προκρίτων
 καὶ ἀξιολύσιων μαρτύ | ρων καὶ ἔστω εἰς ἔδειξιν |

864 τῇ 1ῃ μαΐου βοστίνια

ὁ τῆς Μεύγεσδας Ἰερεῦς
 Χριστόδουλος παρόν :—
 ὁ τῆς βωστήας εὐφημέριως
 παπὰ κώστας παρῶν
 γηάνης κηρουσης
 Χρῆστος Βασιλείου
 σταύρο δουρδούφης μαρτυρῶ
 κώστας κοστούλας μαρτιρω
 ἀθανασηος κηρουσης

Χριστόδουλος Ἰωάννου Ζαγοριανίτης Διδασκαλος ὁ γραψας παρὸν

Ἐ ν θ ὑ μ η σ ι ς

Ἀντεγράφη ἀπὸ ἐξώφυλλον Πεντηκοσταρίου ἀτοκειμένου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
 τῆς Πωγωνιανῆς.

Ἱστορικὸν δι' ἔνδειξιν τῶν μεταγενεστέρων¹

Τῷ χίλια ὀκτακόσια πενήντα ἕξ, Μαρτίου 24, ἡμέρα Σάββατον, ὥρα
 ἑννάτη² Μ.Μ., ἐπιπεσόντες οἱ λεγόμενοι τουρκιστὶ Μπρημπηλέοι (ἄνδρεῖοι καὶ
 αἰμοβόροι λησταὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης τῶν μερῶν μας) περίπου τῶν 30 : ἐν τῷ

1. Δὲν μανθάνομεν ἐντεῦθεν μόνον τὰ τῆς ληστείας τῶν Μπρημπηλαίων, ἀλλὰ μᾶς παρα-
 δίδεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ τὸ 1856 διδασκάλου τῆς Βοστίνας, ὅπως τὸ προηγούμενον μᾶς
 παρέδωσε τὸ τοῦ κατὰ τὸ 1864 συναδέλφου του.

2. Δηλ. τὴν 2 μετὰ μεσημβρίαν κατὰ τὴν νῦν (ἄ - λᾶ - φράγκα) διαίρεσιν τοῦ 24ώρου.

οἷκα τοῦ ὀνομαζομένου Τσελίλ—ἀγῶ¹ ἐνὸς τῶν πλουσιωτάτων τῆς ἑδρας Β.[ο-
στίνας] ἤρπασαν ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνιλεῶς· τοιοῦτον ὥστε κανεῖς δὲν
ἐτόλμησεν ἀνθεῖξαι καὶ πολεμῆσαι τούτους. Τέλος δὲ ἐξεληθόντες περὶ τὴν ἐνδε-
κάτην ὥραν ἀναχώρησαν ἀφοῦ ἐλυρπόλησαν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν οἰκίαν καὶ ἐπο-
μένως τὴν περιουσίαν ταῦ δυστυχούς Τσελίλ—Ἀγῶ² περὶ δὲ ὥραν α' τῆς
νυκτός καθ' ὃν καιρὸν ἀνεχώρουν, συνηπαντήθησαν εἰς μέρος τὸ λεγόμενον
Μεγάλη ὁρίχη μετὰ τῶν λεγομένων τουρκιστὶ κολιτζίδων³ καὶ ἐλθόντες εἰς χεῖρας
μετ' αὐτῶν ἐπολέμησαν ἀνδρείως ἀλλὰ μετὰ μακρὰν μάχην ἐνίκησαν οἱ Κακοῦρ-
γοι τοὺς δυστυχεῖς κολιτζίδες καὶ κατασφάξαντες τούτους ἀπῆλθον· καὶ ἔστω
εἰς ἐνδειξιν.

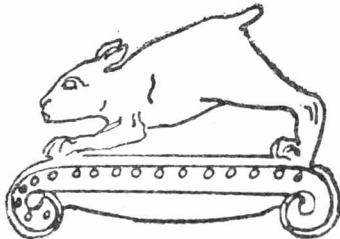
Τῇ 30 Μαρτίου 856 : Βοστίνη

ὁ ἐκ Δροβιανης Νικόλ. Ἀναγνώστης παπρᾶ Κυριακίδης Διδάσκαλος τὸ παρὸν
ἐν Βοστίνῃ διάγων.

1. Περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως Μουσουλμάνων εἰς Βοστίναν κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον καὶ
18ον αἰῶνα βλέπε εἰς Ἰ. Λαμπρίδου Ἡ π ε ρ. Μ ε λ ε τ η μ ᾶ τ ω ν, τ. Ζ' (Πογωνιακά σ. 18, 19).

2. Ὁ ἐκ Κορβελεσίου Μπιρμπίλης μετὰ τοῦ Ρεσούλη ἐλεηλάτησε, κατὰ τὸν Ἰω. Λαμπρί-
δην (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 82), σχεδὸν πάντα τὰ χωρία τοῦ Πωγωνίου πλὴν τῆς Πολίτισιανης. Μνημο-
νεύων ὁ Λαμπρίδης (ἐνθ' ἄνωτ.) τὴν ἐνταῦθα ἀναφερομένην ληστείαν ὑποβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν
συμμοριτῶν εἰς 15. Τέρμα εἰς τὴν δρᾶσιν τῆς συμμορίας ταύτης ἐτέθη εἰς τὰ 1858, ὅποτε συλλη-
φθέντες ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁ ὑπαρχηγὸς μετέχθησαν εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀπηγχονίσθησαν.

3. Φύλακες. Ἴσως ἐννοοῦνται ὑπὸ τὸ ὄνομα κ ο λ ι τ ζ ῆ δ ε ς οἱ ὑπὸ ἐκάστης κοινό-
τητος συντηρούμενοι πρὸς ἀπόκρουσιν ἐπιδρομῶν δύο ἢ τρεῖς φύλακες.

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Κ. ΚΑΒΑΦΗΣ

Ο ποιητής, που πέθανε πριν από 20 χρόνια, δεν ξεχάστηκε ούτε στιγμή ούτε από τους κριτικούς του ούτε από το ευρύτερο φιλολογικό κοινό. Οι αιτίες είναι πολλές και διάφορες. Οι τύποι, που παθολογικά έπιζήτων το ιδιότυπο και το παράξενο, κ' έκεινοι που χωρίς να μπορούν να φτάσουν στο δράμα της ύψειας καταλήγουν στη φαντασίωση του άρρωστου, βλέπουν στον ήδονισμό του το ιδανικό τους... Τα ποιήματα, που αντιπροσωπεύουν αυτή την πλευρά του Καβάφικου ταλέντου, αρχίζουν από την άοριστη έρωτική ή ήδονική συγκίνηση, όπου δεν ξεχωρίζουν πρόσωπα αλλά προβάλει μόνο το αίσθημα. Είναι ποιήματα που προκαλούν τη συμπάθεια για τις ποιητικές στιγμές που συλλαμβάνει ή ποιητική έμπνευση. Συνεχίζονται με την άντα που προκαλούν οι γεροντιστικές γκρίνιες του και καταλήγουν στην αηδία με τον διάστροφο έρωτισμό του.

Οι όπαδοί του μοντερνισμού θαυμάζουν στο έργο του Καβάφη τον άνανεωτή του ποιητικού λόγου, τον άρνητή της περίτεχνης φράσης που πολλές φορές στολίζει νεκρές μορφές. Θαυμάζουν τον τεχνίτη του λόγου, που είχε σε μεγάλο βαθμό το αίσθημα του περιττού, μέχρι του σημείου ν' αφαιρέσει συχνά και τα στοιχειώδη στολίσια του λόγου, και αυτή τη μουσική του στίχου, περιτριζόμενος σ' έναν υποτυπώδη ίαμβο ή τροχαίο. (Αν και αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε, γιατί υπάρχουν και ποιήματα με υποδειγματική μορφή στίχου και στροφής).

Οι όπαδοί της σαφήνειας βλέπουν την απλότητα και τη σαφήνεια καθώς και την άρμονία λογικής και αίσθηματος, σ' ένα έργο που συχνά (σχεδόν πάντα) είναι διανοητικό, χωρίς να είναι έγκεφαλικό.

Δεν υπάρχει στο έργο του θερμπαλισμός. Η λέξη έρχεται πάντα από κάποιο βάθος και πηγάζει σε βάθος και για τούτο δεν περισσεύουν λόγια για ρητορικά σχήματα.

Οι στοχαστικοί μελετητές, που ζητούν να βρουν στον ποιητικό λόγο — στο στοιχείο άκριτως που έρχεται χρησιμικά να σημάνη στους λαούς ένα πρόσταγμα των θεών ή μιá ανθρώπινη αλήθεια — βλέπουν και χαίρουν στο έργο του Καβάφη, το δράμα ενός κόσμου, του Άλεξανδρινού, που ξανοίγει ή ποίησή του. Αιτός ο κόσμος είναι ευρύτερα ο Έλληνιστικός και πρωτοχριστιανικός, που μάς αναγκάζει ο ποιητής να τον ιδούμε με τη δική του προσωπική, με τα δικά του μάτια. Και πιο πέρα από τον Άλε-

ξανδρινό κόσμο με μιá προέκταση ακόμα πιο μεγάλη είναι ο κόσμος ο ανθρώπινος, γιατί κατορθώνει ο ποιητής να εγείρει τους ανθρώπους που ψάλλει έξω από τα χρονικά τους πλαίσια και να τους κάνει ανθρώπινους τύπους κάθε εποχής.

Για την ιστορική γνώση αυτού του κόσμου είχε για οδηγό κυρίως τον Πλούταρχο. Πέρα πολλά ποιήματά του είναι ποιητικές παραλλαγές άφηγγήσεων του Πλουτάρχου στους «Παραλήλους βίους» του. Το περίφημο «Απολείπειν θός Άντώνιον», «Φεύγει Μιθριδάτης», «ή πόλις» και τόσα άλλα ακόμα αναφέρονται από τον Πλούταρχο. Άλλα τί μεταμόρφωση σε θέματα ποιητικά και τί ανθρώπινη προέκταση πήραν στα χέρια του ποιητή!

Έκεινοι που θεωρούν ότι πυρηνικό στοιχείο της ανθρώπινης δραστηριότητας πρέπει να είναι η ήθική του υπόστασης, βρίσκουν — τί παράξενο! — στον Καβάφη έναν διδακτικό ποιητή με ύψηλη ήθική έμπνευση. Και δεν είναι μόνο οι «Θερμότητες», τα «Βήματα» των έρινύων του Νέρωνα και άλλα όμοια. Άλλα κ' εκείνα ακόμα, που εκφράζουν τις ήθικες κρίσεις του, τις ήθικες αγωνίες, στις όποιες ο άναγνώστης παρακολουθεί το ψυχικό δράμα ενός άρρώστου. Είναι ακόμα και εκείνα, στα όποια καυτηριάζει τους ανθρώπους της συμβατικής ήθικής με τα «χίχρηά παρόμοια».

Τέλος οι όπαδοί του συμβολισμού αποκαλύπτουνται μπροστά στον τρόπον με τον όποιον εκλέγει τα σύμβολά του, και μπροστά στο διάφανο συμβολισμό του, για τον όποιον άλλως τε μιλάει ο ίδιος: Οι άφελείς διαβάζουν Έμονιδην.

Οι άνθρωποι που κυριαρχούνται από το άγχος της εποχής και δεν βλέπουν γύρω τους τίποτε άλλο από τείχη που χτίζουν άόρατοι χτίστες, είδαν στον Καβάφη τον ποιητή, που εκφράζει τη δική τους μοίρα και τη μοίρα εκατομμυρίων ανθρώπων που γνώρισαν την άπανθρωπία και την καταστροφή των δύο παγκόσμιων πολέμων. Στι σημείο αυτό ο Καβάφης συγχρονίζεται και με την εποχή του.

Ο Καβάφης όμως περισσότερο απ' όλα κατέχεται από την ιστορική συγκίνηση, που γεννάει τον έπικιο ποιητή. Και έπικιος βέβαια ποιητής δεν έγινε, γιατί είχε σπασιμένα τα φτερά της ψυχικής ύψειας, που άπαιτεί ή έπική μουσα, μάς έδωσε όμως ιστορικούς πίνακες πρώτης τάξεως σε μικρά λυρικά κομμάτια. «Η μάχη της Μαγγινσίας», οι «Υπέρ της Άχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες», το «Περμένοντας τους θαρσ-

ρους» δίνουν με τὸ ἐπιγραμματικὸ ὕφος τοὺς ἀνά-
γλυφῃ τὴν εἰκόνα τῶν ἱστορικῶν στιγμῶν στὶς
ὁποῖες ἀναφέρονται. Εἰδικώτερα τὸ τρίτο ἀπὸ τὰ
παραπάνω χαρακτηρίζει ὅσο καμμιὰ ἄλλη περι-
γραφή, εἴτε ἱστορικὴ εἴτε ποιητικὴ, τὴν πα-
ρακμὴ τῆς Ρώμης, πού μόνο ἡ Ἀγγλικὴ λέξη
«Spleen» μπορῇ νὰ δώσῃ μονολεκτικὰ τὴν ἐρημη-
νεία τῆς. Ἕνας ψυχικὸς μαρασμὸς, πὺδ σπάζει
κάθε ὁρμὴ γιὰ δράσῃ καὶ περιμένει τὸν ἐρχομὸ
τῶν θαρδάρων γιὰ νὰ ξυπνήσῃ τ' ἄτονα νεῦρα μὲ
τὸ καινούργιο χάξι. Μὰ οἱ δάρθαροι δὲν ἦσαν
καὶ τὸ «χάξι» δὲν ἔγινε. Αὐτὸ ὁδηγεῖ τοὺς ἀν-
θρώπους τοῦ «Spleen» σὲ ἀπόγνωση.

Καμμιὰ ἑκατονπεννηταριά ποιήματα ὅλα
κι' ὅλα. Αὐτὴ εἶναι ἡ δημιουργία του. Καὶ ἔφα-
σαν αὐτὰ, γιὰ νὰ ὑψωθῇ στὴν πρώτη σειρὰ τῶν
λυρικῶν ποιητῶν μας, σὺν ἑνας τελείως ἰδιότυ-
πος καὶ πρωτότυπος ποιητῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀξία
του. Φυσικὰ δὲν εἶναι ἀλάθητος. Τὴν ἔλλειψιν
τοῦ (ἐξωτερικοῦ ἔστω) λυρικοῦ χυμοῦ τὴν εἶπαν

οἱ ἀρνητέες του «φυλλοξήρα». Καὶ στὰ ἱστορικά
του δὲν κατορθώνει πάντοτε νὰ μεταδώσῃ τὸ
δραματικὸ ρίγος, πὺδ γεννᾷ τὴν ἀνώτερη αἰσθη-
τικὴ συγκίνησιν. Μοιάζουν τότε σὺν ἱστορικοῖς πί-
νακες πὺδ ὁ λυρισμὸς τοὺς (κι' αὐτὸς ὁ ἐσωτερι-
κὸς) δὲν φαίνεται καθαρά. Καὶ φυσικὰ δὲν τὰ
λέμε αὐτὰ γιὰ κείνους, πὺδ δὲ μποροῦν νὰ ἰδοῦν,
γιὰ κείνους πὺδ βλέπουν. Ἐπειτα ἡ φύση σὺν
αἰσθητικῇ καὶ ἠθικῇ ἀξίᾳ ἀπουσιάζει σχεδὸν τε-
λείως. Κάποιοι ἰδιωματισμοὶ γλωσσικοὶ ξεκί-
ζουν ἀρκετὰ (Ἑβραϊσμός, κουδανοὺν κλπ.). Καὶ ἀκά-
ποση γλωσσικὴ ἀκαταστασία μὲ τὸ γνωστὸ ἀνα-
κάτωμα καθαρεύουσας καὶ δημοτικῆς, πὺδ δὲν
πετυχαίνει τὴν αἰσθητικὴν δικαίωσιν πάντοτε.

Αὐτὸς εἶναι μὲ λίγα λόγια ὁ Καδάφης, πὺδ
τὸ ἔργο του — καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματα πὺδ
ἀναφέραμε — ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες
ἐπιτεύξεις τῆς νεοελληνικῆς ποίησης.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Κ. ΚΑΒΑΦΗ

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμὴ σ' ἐκείνους ὅπου στὴ ζωὴ των
ῥωσαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες
Ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινουντες·
Δίκαιοι κι ἴσιοι σ' ὅλες των τὲς πράξεις,
ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κι εὐσπλαχνία·
γενναῖοι ὁσάκις εἶναι πλούσιοι, κι ὅταν
εἶναι πτωχοί, παλ' εἰς μικρὸν γενναῖοι,
πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε,
πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὁμιλοῦντες,
πλὴν χωρὶς μῖσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.
Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει
ὅταν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν)
πὺς ὁ Ἑφιάλτης θὰ φανεῖ στὸ τέλος,
κι οἱ Μῆδοι ἐπιτέλους θὰ διαβοῦνε.

ΙΩΝΙΚΟΝ

Γιατὶ τὰ σπάζαμε τ' ἀγάματά των,
γιατὶ τοὺς διώξαμε ἀπ' τοὺς ναοὺς των,
διόλου δὲν πέθχ' ἵν' αὐτὸ οἱ θεοί.
Ἦ γῆ τῆς Ἰωνίας, σένα ἀγαποῦν ἀκόμη
σένα οἱ ψυχές των ἐνθυμοῦνται ἀκόμη.
Σὺν ξημερώνει ἐπάνω σου πρῶτ' αὐγουστιάτικο
τὴν ἀτμόσφαιρά σου περνᾷ σφρίγος ἀπ' τὴν ζωὴ των·
καὶ κάποι' αἰθερία ἐφηδικὴ μορφή,
ἀόριστη, μὲ διάδα γρήγορο,
ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόφους σου περνᾷ.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΦΙΓΓΑΣ

Ἔδγαλε διάτα ὁ Κρέοντας, τῆς Θήδας πρωταφέντης :
«Τὸ μπερδεμένο τὸ αἰνιγμα τῆς Σφίγγας ὅποιος λύση,
στὸ ὄρφανεμένο τὸ θρονὶ τοῦ Λαίου θά καθήση
καὶ θά κερδίῃ ταίρι τοῦ τὴν ὁμορφῇ Ἰοκάστη . . . »
Καὶ νὰ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἀσπούδαστοι, τάρχοντολόγι, ἡ φτώχεια,
τῆς ἐξουσίας ἐραστές, τεχνίτες τῆς ἀγάπης,
γαμπροὶ γιὰ τὴ βασίλισσα, μνηστήρες γιὰ τὸ θρόνο,
συχνοδιαβαίνουν, σταματοῦν, σωπαίνουν, ἀκουρμαίνουν,
τοῦ κἀκου πονοκεφαλοῦν, στὰ σκότη ψηλαφοῦνε . . .
Ὁ μῦθος ἀπιαστο πουλὶ . . . Κι ἡ Σφίγγα τοὺς ξαπλώνει
σὰν φύλλα τοῦ χινόπωρου, σὰν θερισμένα στάχυα . . .
Κι ἡ περιπαίχτρα τῆς φωνῇ ἱστριγγόλαλη ἀγροικιέται.
«Ποῖο εἶναι μὲ πόδια τέσσερα καὶ δυὸ καὶ τρία κατόπι ; »
Καὶ νὰ τῆς τύχης διαλεχτὸς ὁ γνωστικὸς Οἰδίπους
τῆς μαντοσύνης τὸ θαρὺ σηκώνει τὸ δοκίμι,
τ' ἀπεικαστὸ ἀφουγκράζεται καὶ τὸ νογάζει, τὸ λύνει.
Τὰ νέφια διώχνει ἡ σκέψη του, γλυκοχαράζει ὁ νοῦς του,
χύνεται φῶς ἡ ἰδέα του καὶ ὁ λόγος του τραγοῦδι :
«Ὁ Σφίγγα, γιὰ τὸν ἄνθρωπο μοῦ συνταιριάζεις γρίφο.
Βυζασταροῦδι μπουσουλάει μὲ χέρια καὶ ποδάρια,
ἀγόρι καὶ ἄντρας περπατεῖ μὲ δυὸ μονάχα πόδια
καὶ γέρος στὸ ραβδί ἀκουμπάει, τριπόδαρος βαδίζει . . . »
Εἶπε . . . Κι ἡ Λάμια στέναξε καὶ φοβισμένη στέκει
καὶ τὸν κοιτάει μὲ θιάμασμα καὶ σὰν Θεὸ τὸν βλέπει
καὶ τῆς ἐτάλειψεν ὁ νοῦς, τῆς δέθηκεν ἡ γλῶσσα
καὶ πέφτει καὶ τὸν προσκυνεῖ καὶ στὸ γκρεμὸ κυλιέται.
Ἀνατριχιάσαν τὰ στοιχεῖά, τὰ γερικὰ σκιαχτήκαν,
οὐρλιάξαν τὰ δαιμονικά, ἀλυχτήσαν τὰ τελώνια
καὶ τοῦ δρυμοῦ τὰ ξωτικά, τὰ παγανά, οἱ νεράϊδες,
κλαψιάρικα ἀντιφώνησαν, πονετικά βογγήξαν.
«Ποιὸς εἶσαι, χαροκυνηγέ, μὲ ἀποκοτιά καὶ γνώση,
ποῦ βούθανες, ποῦ φόνεψες τὴ μάνα μας τὴ Σφίγγα,
τὴ μαγικὴ βυζάστρα μας, τῶν μυστηρίων τὴ βρύση ; »
Ἔσδ' δὲν μοιάζεις μ' ἄνθρωπο, κάποιος Ὀλύμπιος θάσαι,
τὸ τρισεγάλιο πρόδλημα ποῦ ἀγκάλιασες τῆς πλάσης,
ποῦ σκυψες στὰ τρισκότεινα τὰ βάθη τῆς ψυχῆς σου
καὶ εἶδες εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τὸν ἴδιον ἑαυτὸ σου
καὶ ἐψήλωσες τὰνθρώπινο τὸ θεϊκὸ νὰ σμίξῃ
καὶ ἀνέβασες τὸ χοῦνὸ νὰ ᾿γγίξῃ τὰ ἐπουράνια ! . . »

[Ἀπὸ τὸ ποίημα «Οἰδίπους καὶ Σφίγγα»]

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΑΦΑΝΕΙΣ...

ΕΙΧΕ ΣΟΥΡΟΥΠΩΣΕΙ για καλά, όταν ο Πέτρο Ντάλας, ένας από τους προεστούς, γλυστρώντας κρυφά, ανάμεσα από παληότοιχους κι' αϋλές, έμπαινε στην έξω-πορτα του Κωσταντή, εκεί κατά την πέρα άκρη του χωριού. Στάθηκε στη μέση της αϋλής κι' έβηξε δυο τρείς φορές να τον ακούσουν.

*

Η Κώσταινα και τα παιδιά μέσα καθότανε γύρω στ' άναμμένο μπουχαρι κι' έψηναν κασκαρίδες. "Α! τούτη άνοιξε από δυο μεριές, άσπρη άσπρη σαν ή τουλουπι της βάβως. Τούτη μוסκομύρισε σαν μουστοκούλουρο. Τούτη, ήκε μάνα, άνακάτωσε γλήγορα με τη μασιά.

Η άνθρακιά πύρωνε γλυκά τα μαγουλάκια.

Η νέα γυναίκα την παραμέριζε και μάζευε τις κασκαρίδες. —Νά, έξη για τη Λενίτσα, έξη για τo Χοήστο, έφτά του Λάζου πούναι μεγαλύτερος. "Άσε μια και για τη βάβω, μάνα. "Εμείς θα τις φάμε και κεινη θα τη φέρνει γύρα στο στόμα δυο ώρες, κι' ύστερα θα λέει πως είχε πολλές.

Γελάκια τραγανά άνακατώθηκαν με τo τρέξιμο και τις σπίδες πούβγαζε τo κουτσουρο της γκορτσιάς.

*

Η βάβω ήταν στο ύπόγειο κι' έρριχνε ξερό χόρτο στη γίδα.

"Άκουσε ξένον άνθρωπο και βγήκε άνήσυχη. Δέν περίμενε κανέναν τούτη την ώρα κι' ο γυιός της δε θα ξερόβηξε από την αϋλή. —Θέλεις τώρα να τρώπωσε κανένas Άρβανίτης, άπ' αυτούς που ξελέεψαν σήμερα με τα έβδομηντα φορτώματα,

όλα άρπαγμένα άπ' τα γύρω χωριά;— Σταυροκοπήθηκε και σίμωσε τόν ξένο. "Εκείνος την έπιασε αλαφριά άπ' τις κυρτωμένες πλάτες, την έσπρωξε πάλι μέσα και μπήκε κι' αυτός.

—Μή σκιάζεσαι θειά Μαρίνα; εγώ είμαι. Πούναι ο Κωσταντής;

—Τόν καρτερώ άπ' ώρα ο' ώρα.

—Θ' άργήση;

—Δέν πιστεύω. Μέρεs είνε τώρα να γυρίζη παράωρα; "Ελα μέσα στη φωτιά, να τόν περιμένηs.

—Δέ μπαίνω μέσα θειά Μαρίνα. Δέ θέλω να με 'δει ή φαμιλιά..... ύστερα, βιάζομαι κι' όλαs με καρτερεί ο πρόεδρος' έχουμε να κανουνίσουμε κι' άλλα.

—Θα τούς μοιράσετε στα σπίτια τούς καταραμένους;

—"Οχι. Θα κοιμηθούν όλοι στο σκολειό. Βελέντζες έχουν άπ' τo πληάτικο, μόνε φαγιά μās γύρεψαν.

—Φαρμάκι να τούς γένη Πέτρο, να μη φτάκουν να πάνουν παρακάτου.

—Νά μη φτάκουν θειά Μαρίνα, γιατί αν φτάκουν, θα ίδοϋμε κι' άλλες φωτιές αύριο στα παρακάτω χωριά, σαν κι' αυτές που ντουμάνιαζαν τόν ουρανό με κανό χιές και προχτές.

—Νά μη φτάκουν, γυιέ μου.

—'Άμ' αυτό πασκίζουμε κι εμείς, θειά...

—Κι τί έχουμε στο χέρι μας μωρ' Πέτρο;

—"Ε! ό,τι έχουμε, ό,τι μπορούμε... άμ ποϋ είναι τώρα κι' αυτόs ο Κωσταντής; Τόν ήθελα άπόψε.

Η καρδιά της μάνας άνατρίχιασε. Βα-

θεία μέσα της, αὐτὰ τὰ λόγια στάλαξαν τὸ μυστικό τους νόημα.

— Πές το σὲ μένα Πέτρο καὶ τὸ λέω.

— “Ἄς εἶναι κι’ ἔτσι. Κύττα ὁῶ καλὰ, θεία Μαρίνα. Νά, πάρε αὐτὴ τὴ γραφὴ, δώστη στὸν Κωσταντῆ, κι’ αὐριο, νύχτα— νύχτα, μὲ τὰ πρῶτα ὀρνίθια, ὅταν σκάση ὁ αὐγερινός, ξύπνα τον, νὰ τὴν πάη στὸ μοναστήρι κάτω στοὺς «Πατέρες». Ἐκεῖ εἶναι λημέρι ἀντάρτικο. Θὰ γυρέψῃ τὸν καπετάνιο καὶ θὰ τὸ δώσῃ. Τίποτε ἄλλο... καὶ ξέρεις ἐσὺ τώρα... μιλιά νὰ μὴ βγῇ σὲ κανέναν.

— Καὶ πῶς θὰ διαβῇ, μωρ’ Πέτρο, ἀνάμεσ’ ἀπὸ τόσο ἀσκέρι;

— Θὰ βρῇ τὸν τρόπο μοναχός του. Κάπως θὰ τὰ καταφέρῃ, κάτι θὰ σοφιστῇ. Εἶνε ἀνάγκη νὰ πάη, τῆς εἶπε, κοφτά.

— Καλὰ Πέτρο θὰ τὸν στείλω, τραύλισε ἡ γρηά καὶ τὸν συνόδευσε ὡς τὴν πόρτα.

— Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔκανε πολλοὺς γύρους στὴν αὐλὴ, πασκίζοντας ν’ ἀφουγκραστῇ τὰ πατήματα τοῦ γιουῦ της, μπῆκε μέσα, τρέμοντας ἀπὸ τὸ κρῦο καὶ τὴν ταραχὴ. “Ἀν εἶναι γιὰ κακό του, νὰ μὴν ἐρθῇ, μουρμούρισε.

Ἡ νύφη της μὲ τὰ παιδιὰ εἶχαν πλαγιάσῃ.

Τὸ λυχνάρι ἔρριχνε παράξενους ἴσκιους γύρω στοὺς τοίχους.

— Ἀμ ποῦ ἦσουν βάβω; Ἐμεῖς εἴπαμε θὰ κοιμηθῇς στὸ κατώι, ἀγκαλιὰ μὲ τὴ γίδα, πού ἀργοῦσες τόσο εἶπε χωρατεύοντας ἡ νύφη.

Γέλασαν τὰ παιδιὰ καὶ κουλουριάστηκαν πιότερο μὲ τὴν τσέργα.

— Κοιμηθῆτε, γυιέ μου’ ἐγώ, θὰ κάψω στὴν οἰαί, νὰ καρτερῶ τὸν Κωσταντῆ.

— Κοιμήσου βάβω, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἐρθῇ· μπορεῖ νὰ κοιμηθῇ στὸ πατρικό μου ἀπόψε’ ἔτσι μοῦπε, νὰ μὴ ροβολήσῃ ἴσια μ’ ἐδῶ, ἀνάμεσα ἀπὸ τόσους Ἀρβανῖτες καὶ τ’ ἀσκέρι πού πλάκωσε. Καὶ καλὰ θὰ κάνῃ.

*

Ἡ Μαρίνα μαζεύτηκε πλαίι στὴ φωτιά καὶ περιέμενε.

Ἐσβυσε τὸ λυχνάρι, κι’ ἔμεινε μόνο μὲ τὴν ἀναλαμπὴ τῆς φλόγας.

Οἱ ὄρες περνοῦσαν βαρεῖες, μολυβένιες, ἀνήσυχες. Τὸ σκυλὶ τοῦ Σταυραλέξῃ οὐρ-
λιαζε ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρό, φριχτά, ἀπελ-
πισμένα.— Γιὰ ποιὸν οὐρλιάζεις ἔρμο, πού νὰ φᾶς τὸ κεφάλι σου!.. Ἐβαζε τ’ αὐτὶ ν’ ἀκούσῃ πατημασιές... Τίποτε... Μόνο τὰ κανόνια ἀκουγόνταν μακριὰ ἀπὸ τὸ Μπιζάνι, σὰν βρογγιτὰ βαθεῖα ἀπὸ τὰ ἐγ-
κατα τῆς γῆς. Ἐσχιζαντὴ νύχτα κι’ ἐρχόν-
ταν, τραγικά, μυστηριακά, μὰ κι’ ἐλπι-
δοφόρα.

Ἡ νύχτα προχωροῦσε.

Ἐχασε πιά ὀλότελα κάθε ἐλπίδα. Ὁ γυιὸς της δὲ θὰ ὀχόνταν ἀπόψε.— Ἄν ἦταν, γυιέ μου, γιὰ κακό του, κάλλια πού δὲν ἦρθε· σκέφτηκε, κι’ ἔπεσε σὲ συλλογὴ.

*

Κοιλάρφανο τῆς τ’ ἄφησε ὁ κλεισο-
σπίτης. Τοῦδωσε καὶ τ’ ὄνομά του. Κων-
σταντῆς καὶ κεῖνος, Κωσταντῆς καὶ τοῦτος. Λεβέντης ἐκεῖνος ἴσια μὲ τὰ σταλίκια, τὸ ἴδιο καὶ τοῦτος. Ὅμως, δόξα νᾶχει ὁ Θεός. Ὁ καινούργιος Κωσταντῆς, τ’ ἄνοιξε πάλι τὸ σπῆτι. Τ’ ἄνοιξε... καὶ νὰ τῶκλεινε τώρα μέσα σὲ μιὰ νύχτα;— Δόξα νᾶχεις μεγαλοδύναμε πού δὲν τὸν ἔστειλες.

*

Ἡ βουή τῶν κανονιῶν ἀκουγόνταν ὄλο καὶ πιὸ πυκνά.

— Βόηθα τους Παναγιά μου. Κάνε νὰ λάμψῃ γρήγορα ἡ λευτεριά στὸν βασανι-
σμένο τόπο μας... Πόσες γενιὲς γενιῶν, ἔκλεισαν τὰ μάτια τους, μὲ τὸν μεγάλο τοῦτο καῦμό. Θὰ ῥθῇ, λέγαν, ὅταν θὰ ῥθοῦν οἱ δυὸ οἱ πασκαλιὲς ἀντάμα. Ὁ Εὐαγγελισμός κι’ ἡ Ἀνάστασις. Τότε νὰ τὴν περιμένετε. Τῶπε κι’ ὁ Ἄη Κοσμᾶς ὁ προφήτης. Βοῦλα χρυσὴ στὸ πεπρωμένο τοῦ Ἐθνους... Κι’ ἀλήθεια!.. ἐφέτος, ἔτσι πέφτει νᾶρχονται οἱ δυὸ Πασκαλιὲς ἀντάμα.

Ἰερὴ ἀνατριχίλα ἐνοιωσε μέσα της.

*

Τράβηξε κοντὰ μιὰ μαξιλάρα ὑφαντῇ, πῆρε τὸ σουγιά πού κρεμόταν ἀπὸ τὴ ζώνη της, καὶ ξύλωσε τὴ ραφή:— Ἀσπρο καὶ γαλάζιο ὄνειρο, ζωντανό, οὐρανός καὶ μέρα κρυμμένο ἐκεῖ μέσα, ἔτσ. καθῶς τὸ κλειοῦσε κι’ ἡ ψυχὴ στὰ βάθη της, περὶ

μενε τὴν ὥρα νὰ ξεδιπλωθῇ, νὰ τρικυμίσῃ στὸν ἀέρα. Θεῖο περιστέρι, σὰν καὶ κεῖνο ποὺ κατέβηκε λευκό, ἀπ' τὸν γαλάζιο οὐρανό, στὸν ποταμὸ Ἰορδάνη, Τράβηξε κάμποσες δίπλες ἀπὸ κεῖνο τὸ δίχρωμο πανί, ἔκανε τρεῖς φορὲς τὸ σταυρό της, ἔσκυψε, καὶ τὸ ἀνασπάστηκε σὰν ἄγιο εἰκόνισμα.

Χρόνια κλεισμένη ἐκεῖ μέσα ἡ γαλανό-λευκη. Τὴν εἶχε φέρει—ἀκριβὸς τζοβαῖρι—ὁ μακαρίτης ἀπὸ τῇ Βλαχιά. Ἦταν σὲ μεταξωτὸ τριζάτο πανί, λουριδες-λουριδες, ἄσπρες καὶ γαλάζιες. Στὴν ἄκρῃ ὁ σταυρός· γύρω, κρόσια χρυσᾶ. Τὴν ἔρασαν στὸ μαξιλάρι, κι' ὅταν ἦταν μόνοι τους, μὲ κλειδαμπαρωμένες τὶς πόρτες, τὸ ξύλωναν, ἀπλωναν τὴ γαλανόλευκη τὴν καμά-ρωναν καὶ τὴν ἔβρεχαν μὲ δάκρυα. — Τὸ σπίτι μας Κωσταντῇ εἶναι χαμηλό. Στὸ καμπαναριὸ νὰ τὴ στήσουμε, νὰ τὴ δεῖ ὁλος ὁ κόσμος, ὅταν ἔρθει ἡ βλογημένη μέρα . . . κι' ἂν ζήσουμε νὰ τὴ δοῦμε.

Ὁ νοῦς τώρα ταξίδευε συνεπαρμένος. Σὰν νὰ ἦταν πάλι ὁ ἄντρας της στὴν μέσα τὴν κάμαρα, καὶ ξεδίπλωνε τὴ σημαία. Ἐκλείσει τὰ δακρυσμένα μάτια κι' ἀκού-μπησε τὸ κεφάλι π' ἔνω στὴν ξυλωμένη μαξιλάρα.

*

Νὰ τὴν πῆρε ὁ ὕπνος, ἡ στὸν ξύπνο της τὰβλεπε τάχα τοῦτα τὰ πράγματα ;— Ἦταν, λέει, πάνω στὸ ψῆλωμα τ' Ἀη Λιά, κι' ἔβλεπε κατὰ τὸν κάμπο, ἐκεῖ ποὺ φιδο-σέροντεται ὁ Κалаμαῖς, περνώντας ἀπὸ τὰ κάτω χωριά. Βροντοῦσε κι' ἄστραφτε ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Καπνοί, καπνοί ἀνέβαιναν μαῦρα σύγνεφα κι' ἔπνιγαν τὸν οὐρανό. Καιγόνταν καὶ τὰ κάτω χωριά. Ἀκούγον-ταν τάχα κι' οἱ κραυγές τῶν ἀνθρώπων, ποὺ τρύπωναν, ἀλαφιασμένοι, στὰ ρουμά-νια. Τὰ νερά τοῦ Κалаμαῖ, κυλοῦσαν, λέει, αἷμα κόκκινο, ἀφρισμένο . . . Ὑστερα, ἀπὸ τὴν ἀνατολή, ρόδιος ὁ ἥλιος. Σιγά, σιγά ψήλωνε ὀλοστρογγυλός, κι' ὁ καπνὸς δια-λύονταν. Φάνηκε κάτω καθαρά καὶ τὸ καμπαναριὸ τ' Ἀη Δημητρη. Ψηλά, ψηλά στὸ σταυρό, ἦταν, λέει, στημένη ἡ γαλα-νόλευκη μὲ τὰ χρυσὰ κρόσια. Ὁ ἀέρας; τὴν ἀνέμιζε, κι' ὁ ἥλιος τὴ φιλοῦσε γλυκά. Ἰ'ονάτισε ; —Θέ μου καὶ Κύριέ μου ; μ'

ἄξιωσε; Κλαίω γιὰ ὅλους, καὶ χαίρομαι γιὰ ὅλους ποὺ πέθαναν μ' αὐτὸν τὸν καῦμό.

*

Γύρω ἀκούστηκαν τὰ ὀρνίθια, Πρῶτα λάλησε τῆς Βάσως, ὕστερα τὸ πῆρε τῆς Γιαννοβιάς, μετὰ ὁ πετεινὸς ὁ δικὸς της, ὁ καλλίφωνος, ἐκεῖ δίπλα ἀπὸ τὴν κάμαρα.

Πετάχτηκε πάνω.— Ὅνειρο νὰ τῷδε τοῦτο τ' ὀλοφάνερο πρᾶμα ; Σίμωσε στὸ παράθυρο.

Πέρα, πίσω ἀπὸ τὰ ψηλὰ δέντρα, θάσκαζε τώρα κι' ὁ Αὐγερινός. Ὑστερα θὰ γλυκοχάραζε. Θὰ γλυκοχάραζε ἡ θὰ πικροχάραζε μιὰ μέρα γιομάτη καπνοὺς καὶ καμμένα χωριά ;

Ἀνοιξε σιγανὰ τ' ἀμπάρι, πῆρε ἓνα μεγάλο κομματί ψωμί, γιὰ νὰ ἡμερώνει τὰ σκυλιά, φόρεσε ἀκόμα ἓνα σεγκοῦνι, καὶ ξεκίνησε.

Ἔξω ἔκανε κρύο τσουχτερό. Ἐκρυψε τὰ χέρια στὸν κόρφο.

Ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὸ γιλέκι κριτσάνισε ἡ μυστικὴ γραφή. Τῶνοιωσε σὰν μιὰ καρ-διὰ ζωντανή. Σὰν καρδιὰ ποὺ τύλιξε τὸ κορμί της, μ' ἓνα ζεστὸ κύμα καὶ τοῦδωσε φτερά. Τὰ πόδια πῆραν δύναμη, ἡ ψυχὴ κουράγιο. Πότε μὲ τὰ δυό, πότε μὲ τὰ τέσσερα βγῆκε ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ πῆρε τὶς ἔρημες κατηφορές. Μαζί της καὶ τὰ χαλί-κια, καὶ τὰ ξύλα καὶ τὰ ξεράγκαθα, κα-τρακυλοῦσαν ὁμάδι, βιαστικά, λαχανια-σμένα, ἀφοβα.. Κι' ἀκόμα πιὸ γρήγορα, κι' ἀκόμα... πρὶν ξημερώσει πρὶν ξεκινή-σουν οἱ Τουρκαρβανίτες.

*

Τὸ πρωτὶ, δὲν τὴ βρῆκαν τὴ βάβω στὸ στρώμα της.

Ἦρθε κι' ὁ Κωσταντῆς ἀπὸ τὰ πεθε-ρικά του.

— Ποῦν' ἡ μάνα ;

— Δὲν ἔξρω, ἀντάμα κοιμηθήκαμε ψές. Ποῦ πάει τὴ νύχτα ;

Βγῆκαν καὶ ρωτοῦσαν τὴ γειτονιά.

Ὅμως ὅλο τὸ χωριό, κι' οἱ στρατιωτι-κὲς ἀρχές ποὺ εἶχαν ἐκεῖ τὴν ἔδρα, ἦταν ἀναστατωμένοι. Ποιὸς νὰ λογαριάσει τώ-ρα, γιατί ἔλειπε μιὰ γρηὰ ἀπὸ τὸ σπίτι της ; Ἀμὰν χριστιανοί, τί γίνεται ἐκεῖ κά-

τω ἀπὸ τὸ χωριό ; Τί ντουφεκίδι ; τί ἀντάρα, τί χαλασμός !.. Μέγαλο κακὸ γίνεται.

Ὡς τὸ μεσημέρι γύρισαν πίσω οἱ Τουρκαλβανοὶ — ξεκινημένοι ταχιά — χωρὶς τὰ φορτωμένα μουλάρια. Τοὺς ἔκοψαν τὸ δρόμο οἱ ἀντάρτες, καὶ τ' ἄφησαν ἐκεῖ μαζί με δέκα σκοτωμένους.

*

Τὴν ἄλλη μέρα ἀκούστηκε στὸν καφε-νέ, πὼς ἀντάμα με τοὺς δέκα Τουρκαλβανούς, βρέθηκε σκοτωμένη καὶ μιὰ γοῖτὰ πὺν ἀνηφορίζε ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Τὴν πῆραν κι' αὐτὴ τὰ βόλια στὸ δρόμο.

— Πᾶμε νὰ τὴν πάρουμε Κωσταντῆ, τοῦ λέει, ὁ Πέτρο Ντάλας, βαθεῖα συγκινημένος : Θάναί ἡ μάνα σου.

— Καὶ τ' ἤθελε, μπάρμπα, ἡ μάνα μου στοὺς «Πατέρες», γιὰ ν' ἀνηφορίζε κείνη τὴν ὥρα ;

— Ἦθελε, παιδί μου, εἶχε μιὰ βιαστική δουλειά. Ἡ μάνα σου, ἦταν γεναῖα καρδιά καὶ πῆγε στὸ ποδάρι τὸ δικό σου.

Πῆραν κι' ἄλλους δυὸ νομάτους καὶ τράβηξαν σιωπηλοὶ γιὰ τὸν τόπο τῆς μάχης.

Ἐκεῖ πὺν πέρα ἀπ' τὰ σκορπισμένα ὅπλα, τίς παρατημένες κάπες καὶ τὰ λογιῶν λογῆς ἀρπαγμένα ἀπ' τίς κασέλες τῶν γυναικῶν σκουτιὰ, ἦταν κι' ἡ Μαρίνα πασαλειμένη μ' αἵματα.

*

Ἀπορημένοι δέχτηκαν τὸ λείψανο στὸ χωριό. Μυστήριο πράμα ! Τ' ἤθελε ἡ βάρβα Μαρίνα ἐκεῖ κάτω, γιὰ ν' ἀνηφορίζε πρῶτ' — πρῶτ' ; ἐκείνη, πὺν δὲ μπορούσε νὰ σύρῃ τὰ πόδια της, οὔτε ὡς τὴν ἐκκλησιά ; — Μυστήριο πράμα ! Κοβόταν ἡ νύφη της.

Ἐλεγε καὶ ξανάλεγε στὸν ἄντρα της, λὲς καὶ ἦταν αὐτὴ ὑπόλογη γιὰ τὸ κακὸ πὺν ἔγινε.

— Τ' ἤθελε, Κωσταντῆ, ἡ μάνα σὲ κεῖνο τὸ μέρος ; Ἀντάμα πέσαμε τὸ βράδυ πότε ἔφυγε ; Τί νὰ πῶ ἡ ἔρμη ; Πῶς γίνηκε αὐτὸ τὸ κακὸ ;

Ἐκεῖνος κυττοῦσε χαμηλὰ καὶ δὲν ἀπαντοῦσε.

*

Σὲ λίγο καιρό, ἡ γαλανὴ με τὰ χρυσὰ κρόσια, βγῆκε ἀπὸ τὴ μαξιλάρα καὶ κυμάτιζε πάνω στὸ καμπαναριό, ἔτσι ὅπως τὴν ὀνειρεύτηκε ἡ Μαρίνα.

Μέσα στὴν πλημμύρα τῆς χαρᾶς, καὶ στὴ μέθη τῆς ἱερῆς ἐκείνης τρέλλας, πὺν παρόμοια δὲ γνώρισε ποτὲ κανέναν τόπο, ὅλα τ' ἄλλα εἶχαν ἐξαφανιστεῖ. Κι' ἂν ἦταν νὰ θυμηθοῦνε, θὰ θυμόταν τοὺς μεγάλους ἥρωες καὶ τοὺς νικητές. Ἀλλὰ καὶ ποιὸν πρῶτον καὶ ποιὸν ὑστερόν ; Ὅλος ὁ δρόμος, ὁ μακρὺς πρὸς τὴ λευτεριά, ἦταν στρωμένος με ἥρωες καὶ με σκοτωμένους. Πάλι καλὰ πὺν τὴ θυμήθηκε ὁ Λάζος, τὸ ὀχτάχρονο ἐγγόνι της — πὺν εἶχε μάθει τὸ μυστικὸ τῆς σημαίας — κι' ἔκοψε ὁ νοῦς του νὰ πάρῃ μιὰ μικρὴ χάριτη σημαιοῦλα, ἀπ' αὐτὲς πὺν μοίραζαν στοὺς δρόμους, καὶ νὰ πάῃ νὰ τὴ στήσῃ στὸν τάφο της.

— Τὴ δική σου, βάρβα, τὴν ἔβαλε ὁ πατέρας στὸ καμπαναριό, εἶπε δυνατὰ, σκύβοντας στὸ χῶμα.

Ἦταν ἡ μόνη τιμὴ πὺν τῆς ἔγινε.

Μὰ καὶ μεγαλύτερη, δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ πεθῇσῃ ἡ ἀγνὴ Ἑλληνικὴ ψυχὴ της.

*

— Ἐ ! Θεῖα Μαρίνα. Στάθηκες πολὺ τυχερή. Μὲ τὴ μικρὴ τούτη σημαιοῦλα, τιμήθηκε καὶ δοξάστηκε, τὴ μεγάλη χαροῦμενὴ μέρα, μονάχα ὁ δικός σου ὁ τάφος, μέσα σ' ὅλους τοὺς ἀφανεῖς, τοὺς ἀναριθμητοὺς, τοὺς ὀλότελα σβυσμένους ἥρωες τῆς λευτεριάς.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Γ. Ι. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ

1453-1953

— Θριάμβων γιορτές, Κωνσταντίνε, στην Πόλη Σου !

Τὰ μάρμαρα σπάσε !

Θριάμβων γιορτές στο Ναό τῶν Προγόνων Σου

καὶ Σὺ, βασιλιᾷ στοιχειωμένε, κοιμάσαι ;

Βαρὺ τῶν αἰώνων τῶν πέντε τὸ σάλπισμα

Θὰ φτάσῃ ὅπου νᾶσαι.

Σὲ μάρμαρο λάμπει τοῦ Μωάμεθ τὸ τρόπαιο

καὶ Σὺ, βασιλιᾷ δίχως Θρόνο, κοιμάσαι ;

— «Ὁ γιὸς τῶν Ἀετῶν δὲν κοιμάται, μὰ ξύπνησε

στὰ χρόνια τὰ μαῦρα.

Δὲν πρόσμενα δόξας γιορτές γιὰ τὰ τρόπαια,

μὰ τᾶστησα ἀγκρέμιστα στὴν Ἅγια τὴ Λαύρα.

Καὶ κι' στὸ θαμπὸ μοναστήρι ξανάψαλα

τὴ θεία λειτουργία

τοῦ Γένους, ποὺ ἀπόμεινε ἀτέλειωτη

μὴ ἀτέλειωτη νύχτα στὴν Ἅγια Σοφία ...

Στοιχειὸ ἤμουν· στὸ διάβα τοῦ Θρόλου μου στοιχειώσαν

τὰ πέλαα κι' οἱ λόγγοι

κι' ἀδράξαν τὸ ξίφος. Ψυχὴ ἤμουν κι' ἀνάστησα

ψυχές στὰ Ψαρά καὶ στὸ Θεῖο Μεσολόγγι.

Τοῦ Γένους παῖνόραμα καὶ πύρινο σύμβολο

στὸν κύκλο τῶν Χρόνων,

δὲν εἶχα μαρμάρينو τάφο, μὰ ἀνάκτορα

σ' ἀθάνατα μάρμαρα ἀρχαίων Παρθενῶνων.

Δὲν πόθησα Θρόνους στὴν Πόλη καὶ στέφανα

μικρόπνοων κρίνων.

Αἰώνια τὰ στέφανα κι' ἀκλόνητους ἔχω

τοὺς Θρόνους βαθιὰ στὶς ψυχές τῶν Ἑλλήνων».

"ΤΟ ΓΟΥΡΙ ΤΩΝ ΕΝΤΕΝΧΑΛΛ,"

Ὁ Λουδοβίκος Οὐλαντ γεννήθηκε στὴν Τυ-
βίγγη τὸ 1787 καὶ σπούδασε φιλολογία καὶ νο-
μικά στὸ ὀνομαστὸ τῆς Πανεπιστήμιο. Τὰ πρῶ-
τα του ποιήματα δημοσίεψε μὲ τὸ ψευδώνυμο
Φόλκερ. Τὸ 1810 πῆγε στὸ Παρίσι, ὅπου ἀσχο-
λήθηκε μὲ μελέτες σχετικὲς μὲ τὴν γαλλικὴ
καὶ γερμανικὴ φιλολογία τοῦ Μέσου Αἰῶνα. Σὲ
μιὰ ἐποχὴ ὅπου μεσουρανοῦσε τὸ ἀστρο τοῦ
πρώτου Ναπολέοντα, καὶ ὅπου, ταπεινωμένη,
ἡ Πρωσία τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου, εἶχε με-
ταβληθῇ σὲ ἀπλὸ νευρώσαστο στὰ χέρια τοῦ
Κορσικανοῦ, οἱ μελέτες του, δείχνοντάς του
τοὺς τραχεῖς ἀγῶνες τῶν Γερμανῶν γιὰ τὴν
ἐνωση καὶ τὴν ἀνεξαρτησία, μέσα στὰ πεντακό-
σια χρόνια τοῦ Μεσαίωνα, τοῦ γέμισαν τὴν καρ-
διά μὲ ἐνθουσιασμό. Γύρισε στὴν Γερμανία, γε-
μάτος μίσους γιὰ τοὺς Γάλλους καὶ τὸ 1815 δη-
μοσίεψε τὰ : Ποιήματα α. Ἀπὸ τότε ἔως
τὸν θάνατό του (1862) οἱ ἐπιστημονικὲς μελέτες
καὶ ἡ πολιτικὴ τὸν ἀπασχόλησαν σχεδὸν ἐξ
ἐλοκλήρου.

Ὁ Οὐλαντ εἶναι ποιητὴς ρωμαντικός, εἴ-
ναι γνήσιο παιδί τοῦ ρωμαντισμοῦ. ἐκείνου τοῦ
πηγαίου, ποῦ, καταβαλίνοντας ἀπὸ τὰ δάση καὶ
τὶς ὀμίχλες τοῦ Βορρᾶ, καὶ ἠπλισμένος μὲ τίς
μυστικὲς δυνάμεις τοῦ ἐνστικτοῦ, λίγο ἔλειψε
νὰ μαράνη στὴν ὀρμὴ του τὴν λεπτὴν ἐκείνη
ποίησιν. ποὺ τὴν εἶχε ὑφάνει ὁ ἥλιος τῆς Με-
σογείου μὲ τὸ συγκρατημένο αἰσθημα καὶ τὰ
ἄνθη τοῦ Νοῦ. Ἦλθε ὁ ρωμαντισμὸς αὐτὸς σὰν
μιὰ νέα ἐπιδρομὴ βαρβάρων, θάνατος καὶ ρω-
μαλέος, σκληρὸς καταλυτὴς μορφῶν καὶ ἀντιλή-
ψεων φαινομενικὰ ὅμως. Γιατί, στὴν πραγματι-
κότητα, σὰν ἀντίδραση στὸν κλασσικισμό, πῆρε
τὴ θέση του μέσα στὴ ροὴ τῆς ζωῆς, καί, παί-
ζοντας τὸν ρόλο τῆς ἀντίθεσης μέσα στὸ ἐγελει-
νὸ τρίπτυχο, συνετέλεσε στὸ νὰ γεννηθοῦν νέες
ποιητικὲς μορφές καὶ νέες ποιητικὲς Σχολές,
ποὺ ὁ ἀριθμὸς τους, ὡς τίς μέρες μας, δὲν ἔχει
ἀκόμη κλείσει.

Γιὰ τοὺς ἐξουθενωμένους Γερμανοὺς τῶν
ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα ὁ ρωμαντισμὸς στάθηκε

κάτι περισσότερον ἀπὸ μίαν λογοτεχνικὴ σχολή.
Ἐνῷ θροντοῦσαν νικηφόρα τὰ κανόνια τοῦ Να-
πολέοντα ἐπάνω στὰ πεδία τῆς μάχης, στάθηκε
γι' αὐτοὺς ἕνα πεδίων φυγῆς ἀπὸ τὴν στύγνῃ
πραγματικότητα, ἕνα σωτήριο κεντρί γιὰ τὸ
ναρκωμένο πολιτικὸ τους αἰσθητήριο. Ἐκτραχη-
λισμένοι φοιτητὲς ὕμνουσαν μέσα στὰ γερμανικὰ
Πανεπιστήμια τὴν γερμανικὴ ἐλευθερία, μὲ πύ-
ρινους λόγους. Ἦταν ἡ ἀπάντηση τοῦ χωρὶς δύ-
ναμη ἰδεαλισμοῦ στὶς ὁμοβροντίες τῶν γαλλικῶν
πυροβόλων, καὶ πιὸ ὕστερα στὸν συντηρητισμὸ
τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἔτσι ὁ ρωμαντισμὸς στά-
θηκε γι' αὐτοὺς ἕνα μέσο πολιτικῆς πάλης,
ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς μελλοντικῆς
γερμανικῆς ἐνότητος.

Ἡ ποίησις τοῦ Οὐλαντ, μὲ τὸ ἐπικὸ παρου-
σiasμα τῶν παλαιῶν γερμανικῶν θρύλων, ἔπαι-
ξε σημαντικώτατο ρόλο στὴ διαμόρφωσιν τῆς τό-
τε νοστοπρίας τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, καὶ πιὸ
ὕστερα συνετέλεσε ἀσφαλῶς, ἀθελά της βέβαια
στὸ νὰ ριζώσῃ στὴν ψυχὴ τοῦ ἡπίστου γιὰ τὴν
ἀνωτερότητα τῆς δικῆς του φυλῆς, μιὰ πίστη
ποὺ μὲ τόσες συμφορὰς κτύπησε τὴν ἀνθρωπότη-
τα. Ὁ Οὐλαντ ἔγραψε ρομάντσες καὶ μπαλλάν-
τες. Ἡ μπαλλάντα του, ἀντίθετα πρὸς τὴν γαλ-
λικήν, δὲν εἶναι ποίημα σταθερῆς μορφῆς. Τὴν
χαρακτηρίζει τὸ θέμα της, παρμένο πάντα ἀπὸ
τὴν γερμανικὴ παράδοση ἢ τὴν παλῆν γερμανι-
κὴ ἱστορίαν. Σὲ τὸν ἐπικὸ, καὶ μὲ ἀπλὰ φρα-
στικά μέσα παρουσιάζεται ὑποβλητικὰ ἕνα γε-
γονός, μιὰ ἰδέα, μιὰ μορφὴ. Ὁ Α. Μαβίλς με-
τέφρασε ἀριστοτεχνικὰ τὸν «Τυφλὸ Βασιλιᾶ».

Τὸ παρακάτω ποίημα : «τὸ γούρι τῶν Ἐν-
τενχάλλ», εἶναι μιὰ μπαλλάντα τοῦ Οὐλαντ, ποὺ
μ' ὅλο ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τοὺς οὐκετι-
νοὺς θρύλους τοῦ Βορρᾶ, ἔχει τὴ ρίζα της στὴν
παλῆν πρωτόγονη πίστη στὰ ταμπού. Τὸ λαμ-
πρὸ καὶ σεβαστὸ ποτήρι, ποὺ φέρνει τύχη στὸν
ἀρχαῖον οἶκο τῶν θνητῶν λόρδων, φέρνει, σπᾶ-
ζοντας, τὴν καταστροφὴ τοῦς.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΤΟ ΓΟΥΡΙ ΤΩΝ ΕΝΤΕΝΧΑΛΛ

Τῶν Ἐντενχάλλ ὁ λόρδος ὁ νιός
Ταμπούρλα δάνει καὶ ἀχοῦν γιορτερὰ.
Στὴν ἀκρὴ τῆς τάβλας στήλώνεται ὁρθός,
καὶ στοὺς ξένους μπροστὰ τοὺς πιωμένους μιλά :
«Φέρετε ἐδῶ εὐθὺς τὸ γούρι τῶν Ἐντενχάλλ».

Ὁ περέτης ὁ γέρος, ὁ πιστός τοῦ σπιτιοῦ,
 Μὲ βαρειά, ὁ κεραστής, ἀδροικᾷ τὴν καρδιά.
 Ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸν γκόλφο πλουμιστοῦ μαντηλιοῦ,
 Λιγερό, τὸ κροντήρι, ποὺ ἀστράφτει, τραβᾷ.
 Τ' ὀνομάτισαν γούρι τῶν Ἑντενχάλλ.

Τὸ ποτήρι αὐτὸ δῶ, λέει ὁ νιός, τὸ λαμπρὸ
 Παίζοντάς το στὸ χέρι, τῷ χει δώσει ἡ ξωθιά,
 Στῆς πηγῆς τ' ἀκροχεῖλι στὸν παληό μου γονιό.
 Καὶ πανώγραψε : πέφτει αὐτὴ ἡ κοῦπα καὶ σπᾷ ;
 Ἔχε γειὰ καλὴ τύχη τῶν Ἑντενχάλλ.

Λέει ὁ λόρδος : «γιαὶ χάρη τοῦ ποτηριοῦ,
 Ξενικὸ ρουμπινὶ κέρασέ μας γοργά»
 Κι' ἓνα φῶς πορφυρὸ ξεχειλίζει παντοῦ,
 Σὰν ὁ γέρος μὲ χέρι ποὺ τρέμει κερνᾷ.
 Λάμπει—ἀστράφτει τὸ γούρι τῶν Ἑντενχάλλ.

Μέρες χάρισε αὐτὸ τὸ γυαλί τυχερές
 Στὴν χαρούμενη τῶν Ἑντενχάλλ τῇ γενιά.
 Κατεδάζουμε ἀχόρταγα γερὲς ποτηριές.
 Τὰ λαλούμενα ἀχοῦν μὲ λαρύγγια γερά.
 Μὲ τὸ γούρι τσουγκράτε τῶν Ἑντενχάλλ.

Πρῶτα - πρῶτα, καθὼς τ' ἀηδονιοῦ εἶν' ἡ φωνή,
 Ἴντονάτα, γλυκὰ κελαῖδετ καὶ θαθειά.
 Σὰν βουνίσια ἀκοῦς ὕστερα νεροσυρμὴ
 Ὡσπου, νά ! σὰ βροντὴ τοῦρανοῦ αὐτὸ ἀντηχᾷ,
 Τὸ πανώρηο τὸ γούρι τῶν Ἑντενχάλλ».

Ἐκάποια ἀπόκοτη φάρα ἀποκούμπι ἔχει βρῆ
 Στὸ κρουστάλλι αὐτὸ δῶ ποὺ τόσος εὐκόλος σπᾷ.
 Πιὸ πολὺ ἔχει φτουρήσει ἀπ' ὅτι βολεῖ.
 Γειά, τσουγγράτε ! μ' αὐτὴ τὴ γερὴ τὴ χτυπιὰ
 Δοκιμάζω τὴν τύχη τῶν Ἑντενχάλλ.

Καὶ καθὼς κουδουνίζει καὶ σπάει τὸ γυαλί,
 Δέξ, ὁ θέλος ραῖζει βογγώντας βαρειά,
 Κι' ἀπὸ τᾶνοιγμα οἱ φλόγες χυμᾶνε μὲ ὀρμή,
 Καὶ τὸ ξενολόγι δώθε—κεῖθε σιορπᾷ,
 Καθὼς σπάζει τὸ γούρι τῶν Ἑντενχάλλ.

Μὲ σπαθὶ καὶ μὲ φόνος μέσα ρίχνεται ὁ ἔχτρος,

Ποῦχε νύχτα πατήσῃ τὸ κάστρο κρυφά.
 Χτυπημένος σωριάζεται ὁ λόρδος ὁ νιός.
 Τὸ κρουστάλλι στὰ χέρια του ἀκόμη κρατᾷ,
 Τὸ σπασμένο τὸ γούρι τῶν Ἑντενχάλλ.

Μοναχὸς τριγυρνᾷ ὁ προεστὸς τὴν αὐγή.
 Ὁ πιστὸς κεραστῆς, μέσ' τοῦ χῶλλ τὴν ἑρμιᾶ.
 Τοῦ ἄρχοντά του ζητᾷ τὸ καμένο κορμὶ
 Στῶν ρεπιῶν τὸν φριχτὸ τὸ σωρὸ ἀναζητᾷ
 Τὰ σπασίδια τῆς τύχης τῶν Ἑντενχάλλ.

Λέει ὁ γέρος : « σωριάστη στὴ γῆς τὸ τειχί,
 Καὶ ἡ κολόνα θὰ πέσῃ. ποῦ βλέπει ψηλά.
 Τὸ καμᾶρι τῆς γῆς κι' ἡ χαρά της, γυαλί.
 Τούτῃ ἡ σφαῖρα θὰ ρέψῃ κι' αὐτὴ μιὰ φορὰ,
 Καθὼς βλέπεις τὴν τύχῃ τῶν Ἑντενχάλλ ».

Μετάφραση Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

JEAN VIGNAND

Ο ΣΙΔΕΡΑΣ

Ὁλημερίς τοῦ σιδερά τὰ χέρια,
 ὑψώνουν τὴ βαρεῖα κι ὡς τὴν καμπύλῃ
 τὴ μαύρῃ γράφουν, πρωῒνὸ καὶ δεῖλι
 ἢ γειτονιὰ τρεμοσαλεύει ἀκέρια.

Βογγάει τὸ φουσερὸ στὰ μεσημέρια
 σὰν καταιγίδας μανιασμένο ἀχεῖλι·
 τὸ σίδερο στενάζει· (ποιό κοντύλι
 τὰ πάθη του θὰ γράψῃ ;) μύρια ἀστέρια

σπιθίζουν — ἥλιοι νέοι — στὸν ἀέρα.
 Καθὼς τὴ ρωμαλέα γύμνια στήνῃ
 κι ὁ γδοῦπος τῆς βαρεῖας ἤχᾳι ὡς πέρα,

ὁ σιδεράς φαντάζει στὸ καμῖνι
 σὰν Προμηθεῖς, ποῦ τὸ πῦρ ἀρπάζει
 τὸ οὐράνιο, καὶ τὸ σίδερο δαμάζει

Ἀπόδοση : Α. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑ

ΘΑΝΟΥ ΚΑΡΒΕΛΑ

Ο ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ Ο ΜΙΣΕΛ

ΜΟΝΑΧΑ τὸ βαρὺ ροχαλητὸ τῶν κοιμ-
σμένων ἀκούγεται στὸ ξύλινο Νο 14
παράπηγμα τοῦ Νταχάου. Ἐξω ἀργοσέ-
ρονται τὸ ἴδιο ρυθμικὰ τὰ βήματα τοῦ
κρεμανταλὰ σκοποῦ. Εἶναι μιὰ παγωμένη
νυχτιά τοῦ Ἀπρίλη. Σὲ τοῦτα τὰ Βόρεια
κλίματα εἶναι χειμωνιάτικη ἐνῶ ἐκεῖ κάτω
κατὰ τὸ Νοτιά, ἴσως ἀνθίσαν τὰ τριαντά-
φυλλα κι' οἱ πρῶτοι ξυνύχτηδες ἴσως
κάνουνε καντάδες στὸ ἀργυρὸ φεγγάρι.
Κι' ἐδῶ τὸ φεγγάρι εἶναι δλόγιομο. Μπαί-
νει ἀπ' τὴς χαραμάδες τῆς πόρτας, μπαίνει
ἀπ' τὰ σπασμένα παραθύρια. Ἀπλώνεται
πάνω στὶς ὅμοια χλωμὲς μορφὲς τῶν συγ-
κρατούμενών μου, παιρνιδίει μὲς τὰ
μαλλιά τους κι' ἔρχεται ὕστερα σὲ μένα
ποὺ σουλατσάρω μὲ τὴς κάλτσες γιὰ νὰ μὴ
ταράξω τὸν ὕπνο τους. Ἐχουν τόσο ἀνάγ-
κη ἀπὸ τὸ Μορφέα. Γιὰ νὰ ξεχάσουν. Γιὰ
νὰ ὄνειρευτοῦν. Ὁ καθένας κατὶ ὄνειρευε-
ται δῶ μέσα. Ἄλλος τὸ λυτρωτικὸ δρεπάνι
τοῦ χάρου ποὺ θὰ δώση τέλος στὸ μαρ-
τύριο !! Εἶναι ὁ Μισέλ, ὁ ἐργάτης, Γάλ-
λος ἀπὸ τὸ Παρίσι. Χθὲς τὸν χτύπησε
ὁ Ρίχτερ, γιατί δὲν στάθηκε προσοχὴ ὅταν
πέρασε. Ὁ Ρίχτερ εἶναι Πρῶστος καὶ
λοχίας τῶν ΕΣ-ΕΣ. Εἶναι τρανὸ παλλη-
κάρι τοῦ τρίτου Ράιχ· γι' αὐτὸ τὸν βάλλαν
δεσμοφύλακα στὸ παράπημά μας, στὸ Νο
14. Δὲν εἶναι γρουσουζίκιο νούμερο. Ἀπ'
τὸ 13 κάθε μέρα παίρνουν κρατουμένους.
Δὲν τοὺς ξαναβλέπουμε. Ἀκοῦμε μόνο
τοὺς λυγμοὺς καὶ τὴς κατάρες ποὺ ρίχνουν
ὅσοι μένουν. Αὐτὸ σημαίνει πῶς ἐκεῖνοι
ποὺ ἔφυγαν τὸ πρῶτ' ταξιδεύουν τώρα γιὰ
τοὺς οὐρανούς. Λύτρωση ; ἴσως. Μὰ ἡ ζωὴ
μ' ὅλες τὴς δυνάεις εἶναι γλυκειά. Στὸ
παράπηγμα Νο 13 μένουνε τὰ παιδιὰ τοῦ
Ἰσραήλ . . . Ὅλοι στὸ ἴδιο καζάνι τσιτσι-
ρίζομαστε, μὰ τοῦτοι εἶναι οἱ πιὸ δυστυ-

χισμένοι . . . Ἀλήθεια μὰ ποιὸς νὰ
λυπηθῇ. Στὸν καθένα ἀνήκει ἓνας Σιαν-
ρὸς κι' ἔτσι δὲν σοῦ μένει καιρὸς νὰ δῆς
τοῦ ἄλλου τὸ Γολγοθᾶ. Ἄν ὁ δικός σου
εἶναι λιγώτερο βαρὺς, μόνο χαρὰ νοιώθεις.
Εἶσαι σὲ ἀσφάλεια. Δὲν κινδυνεύεις νὰ σὲ
ρίξουνε στὸ φουρνο κι' ὕστερα νὰ βγῆς
σαποῦνι, μὲ τὸ ὁποῖο οἱ χοντρές Φροϊλάιν
κι' οἱ κακομούτσουνες Φράου τοῦ Μόνα-
χου ἢ τοῦ Βερολίνου, θὰ πλένουνε τὰ
ἀσπρόρουχά τους καὶ τὰ μεσοφόρια τους . .
Ποῦ νὰ ξέρουνε πῶς ἔτσι στὸ κορμί τους
θὰ μείνῃ κατὶ ἀπὸ ἓνα ἄλλο κορμί. Χαμο-
γέλασα. Νοιώθεις ἀνακούφιση ὅταν δὲν
εἶσαι σὺ τὸ θῦμα τῆς στιγμῆς. Νὰ πεθᾶ-
νῃς, μὰ νὰ πεθάνῃς ἀνθρώπινα. Τὸ
γέλιο μου εἶχε κι' ἄλλη αἰτία. Σὰν ἤμουνα
νέος ἀγαποῦσα μιὰ γαλανομάτα, ἐκεῖ στὶς
θάλασσες τοῦ Νοτιά. Τὴν εἶχα δεῖ νὰ
βγαίνει μιὰ μέρα ἀπὸ τὰ κύματα καὶ τὴ
νόμισα Ἀφροδίτη. Ἐτσι λέγανε οἱ ἀρ-
χαῖοι πῶς γεννήθηκε ἡ Θεὰ τῆς ὁμορφιάς.
Ὁμορφὴ ἦταν κι' ἡ γαλανομάτα. Τὴν
ἀγάπησα. Ἐκανε τὴ σκληρόκαρδη ἐνῶ
ἡ καρδιά μου ἔλυνε ὅπως τὸ κερί τὴν
Ἀνάσταση. Δὲ λέω, μοῦ χαμογέλαγε ὥρες-
ὥρες μὰ κατόπι γινότανε σκληρὴ σὰν
ἀτσάλι καὶ πόγανε ὅπως τὰ νερά τῆς
στέρας τοῦ Δεκέμβρη. Τὴν λάτρευα ὅμως
τρελλὰ καὶ μιὰ βραδυὰ μπρὸς στὸ φεγγάρι
—ὅμοιο σὰν τοῦτο ἦταν—ἐκανα μιὰ εὐχή.

—Ἄς γινόμεν, εἶπα ἓνα ὕφασμα γιὰ
ν' ἀγγίξω τὸ κορμάκι της. Ἀχ ! τρελλὴ
νιότη ! Τώρα δὲν θάθελα νὰ γίνω σαποῦνι
οὔτε γιὰ τὴν Ἀφροδίτη, οὔτε γιὰ τὴς
πανώργης καλλονὲς ποὺ μὲ μάγευαν σὰν
τὴς ἔβλεπα στὸ πανὶ τοῦ Σινεμά . . .

Ὁ Μισέλ, ὁ Γάλλος ἐργάτης ἀπὸ τὸ
Παρίσι, ποὺ ἀποζητοῦσε τὸ θάνατο, κου-
νήθηκε ἀπότομα. Μιὰ ἀχτίδα φεγγαριοῦ

είχε μπει στο μάτι του και την απόδιωξε με τὸ χέρι. Αὐτὴ ξαναγύρισε ὅπως ἡ μυῖγα τοῦ καλοκαιριοῦ ποὺ μὲ μανία ζητάει νὰ καθήσῃ στὸ πρόσωπό σου, ὅσο κι' ἂν τὴν διώχνεις. Ἐδῶ δὲν ἔχει ἀκόμα ἀπ' αὐτές, μὰ κεῖ κάτω στὸ Νοτιά, θάχουνε ἀρχίσει νὰ ξυπνάνε ἀπὸ τὴ χειμωνιάτικη νάρκη. Ἔτσι θάχει δουλειὰ νὰ κάνῃ ὁ μπάρμπα Μπόκος, ὁ συνταξιούχος δάσκαλος, ποὺ κάθεται στὸν καφενὲ καὶ χάφτει μυῖγες. Τὶ νὰ κάνῃ τώρα ὁ κακομοῖρος; Ζεῖ ἢ πέθανε; Μὰ τί ρωτᾷ τώρα;

Ὁ Γάλλος πέταξε μ' ἓνα τίναγμα τὴ λινάτσα ποὺ τὸν σκέπαζε. Κάτι βάσταγε κι' αὐτὴ. Τώρα θὰ ξεπαγιάσῃ. Τὸ πρωτὶ ἴσως γίνεῃ ἓνα κομμάτι κρύσταλλο, σὰν αὐτὰ ποὺ κρέμονται στὸν τζίγκο τῆς σκεπῆς. Ὁ ἐργάτης τοῦ Παρισιοῦ κουλουριάστηκε ἀπὸ ἔνστιχτο. Τὸν λυπήθηκα. Ἔσκυψα, πῆρα τὴ λινάτσα καὶ τὴν ἔριξα πάνω του. Εὐπῆγε. Τὰ χεῖλινά του κουνήθηκαν.

— «Λὰ μόρ», ὁ θάνατος, εἶπε. Ἄνοιξε τὰ μάτια. Μὲ εἶδε. Κατάλαβε.

— «Μερσί». Τὸν χτύπησα φιλικὰ στὴν πλάτη καὶ μὲ τὰ κινέζικα Γαλλικά μου τὸν ρώτησα.

— «Πουρκουὰ λὰ μόρ».

— Λὰ βι ἔ τερίμπλ», εἶναι φορικτὴ ἡ ζωὴ, Σώπασε, Ὑστερα, γιὰ πρώτη φορὰ μίλησε τόσα πολλά. Τάλεγε γρήγορα σὰν Γάλλος τρώγοντας τὸ «ρό». Μοῦ θύμησε κάτι δικούς μας ψευτοευγενεῖς. Χαμογέλασε. Τώρα κι' αὐτοὶ θὰ τρῶνε λαχανίδες δίχως λάδι. Γέλασα χαιρέκακα. Ὁ Μισέλ δὲν ἤξερε τὸ λόγο. Γέλασε κι' αὐτός.

— «Πουρκουὰ λὰ μόρ;»

Ἔτσι ἔμαθα τὴ ζωὴ του. Ἐργάτης ὁ παπoῦς, τὸ ἴδιο ὁ πατέρας κι' ὁ ἐγγονός. Γεννήθηκε σ' ἓνα φτωχὸ σπιτάκι στὶς ὄχτες τοῦ Σηκουάνα, ὅμοιο σὰν αὐτὸ τὸ παράπηγμα. Ντενεκιδένιο σπίτι ποὺ κρύβει τόση δυστυχία. Ὁ παπoῦς πέθανε τὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς σὲ μιὰ φάμπρικα. Τὸν κλάψανε λίγο. Δὲν μένει καιρὸς νὰ κρατήσῃς διαρκῶς μιὰ λύπη ὅταν σὲ χτυπᾶνε συνέχεια οἱ κόρες τῆς Εἰμαρμένης. Ὁ πατέρας δούλευε σκληρὰ γιὰ τὸ ψωμί. Τὸ βράδυ σὰν γύριζε φορτωμένος ψώνια πέφτανε ὅλοι στὸ λαιμὸ του ξεφωνίζοντας.

Τοὺς ἀπόδιωχνε ἄγρια. Τέτοιος ἦταν ὁ τύπος του, ἀλλὰ ἔξερανε πὼς στὰ στήθεια ἔκρυβε καλὴ καρδιά.

Τοὺς ἀγαποῦσε κι' αὐτὸν καὶ τὴν ἀδελφούλα του τὴ Μιρέϊγ. Ἡ ξανθούλα ἦταν πολὺ τρελλὴ καὶ φωνακλοῦ. Πολλὲς φορὲς τὴ χάνανε καὶ τὸ σπίτι γινόταν ἄνω-κάτω. Ὑστερα τὴν ξετρυνώνανε στὶς ὄχτες τοῦ Σηκουάνα, νὰ χαζεύῃ μὲ τὶς βάρκες καὶ τὰ παποράκια. Τὶς ἔτρωγε ἀπὸ τὸν πατέρα μὰ σὲ λίγες μέρες τὰ ἴδια. Μιὰ φορὰ χάθηκε τρεῖς μέρες. Εἶχε μπει σ' ἓνα παποράκι ποὺ ταξίδευε γιὰ τὰ νότια. Τὴν ἔφερε πίσω ἡ ἀστυνομία ποὺ τὴ βρῆκε νὰ κλαίῃ σὲ μιὰ γωνιά ἐνὸς χωριοῦ. Πεινασμένη ἔξημαλλιασμένη ἔκανε τὸν ἀνῆξερο. Ὅταν τὴν ρώτησαν γιατί ἔφυγε εἶπε:

— «Ἦθελα νὰ ταξιδέψω μακριὰ στὶς μεγάλες θάλασσες».

Κι' αὐτοὺς χανόνταν κάπου-κάπου. Χάζευε στὴν Ἀψίδα τοῦ Θριάμβου, μπροστὰ στὰ μεγάλα μέγαρα, στὰ Μπουλβάρ, στὸν Πύργο τοῦ Ἀἵφελ καὶ ὄνειρευόταν. Νὰ χτίσῃ ἓνα τέτοιο σπίτι. Γέλασε. Παιδικὰ ὄνειρα... Τὰ χρόνια κύλησαν, Ἡ μάννα του βρέθηκε νεκρὴ στὸ κρεβάτι ἓνα πρωτὶ. Τὴν ἔκλαψε πικρά. Ἦταν τόσο κλῆ, τόσο γλυκειά. Ποτὲ δὲν ἄκουσε ἓνα κακὸ λόγο ἀπὸ τὸ στόμα της, ποτὲ δὲν εἶδε τὴ Νινὲτ νὰ θυμώνῃ.

Ἔτσι μὲ τὸ χαμόγελο στὸ στόμα ἔβυσε κεῖνο τὸ πρωτὶ. Ὁ κόσμος ἔξω τραγουδοῦσε. Ποτὲ δὲν κατάλαβε γιατί δὲν ἔνοιωθαν τὴν ἴδια μ' αὐτὸν θλίψη. Ἡ ζωὴ κυλάει τὸ δρόμο της χωρὶς νὰ κυττάξῃ ὅτι μένει στὶς ἄκρες τῶν πεζοδρομίων... Τὸ ἴδιο κύλησε κι' ἡ δική του... Ἐπιασε δουλειὰ μαζὺ μὲ τὸν πατέρα. Ὁ γέρος τᾶτσουζε τώρα κάπου-κάπου κι' ἦταν ὅλο φωνὲς στὸ σπίτι. Ἡ Μιρέϊγ μονάχα τὸν καλόπιανε. Μ' αὐτὴ γινόταν ἀρνάκι. Ἐμοιαζε λέει τῆς Νινέτ, τῆς γυναίκας του. Ἀλήθεια εἶχε ὁμορφὴ ἀδελφή. Δάκρυσε. Μία παύση... Ὑστερα συνέχισε.

Ὅμορφὴ ναί, πολὺ ὁμορφὴ καὶ κομψή. Ἐμαθε μόνη της νὰ ράβῃ. Χαιρὰ Θεοῦ τὸ σπίτι ἀπ' τὸ τραγοῦδι της. Σὰν Ἰταλιὰνα—νὰ σὰν ἐκείνη ποὺ προχτὲς πέθανε στὴν ἀγγορεῖα— καὶ εἶχε θερμὴ φωνή. Θυμᾶσαι τὴν Ἰταλιὰνα; Ναὶ τὴν εἶδα κι'

ἐγὼ νὰ πέφτῃ στὴ μέση τοῦ δρόμου . . .
 Ὁ Ρίχτερ τὴν κλώττησε. Αὐτὴ δὲν κουνή-
 θηκε. Τὸν κύτταγε μόνο μὲ λύσσα. Πολλὲς
 φορὲς τὴν ἔδερεν γιὰ τὴ τραγουδοῦσε. Ποῦ
 ἔβρισκε τὸ κέφι; Τῷ δὲ λαὸς τῆς φαί-
 νεται. Καὶ στὸ θάνατο τραγουδᾶν . . .
 Τὴν εἶδες; ἀνάσκελα πεσμένη στὸ χῶμα,
 σήκωσε τὰ χέρια κατὰ τὸν οὐρανὸ καὶ
 φωνάζοντας «Μίο Ντίο» ξεψύχισε.

Ἀλήθεια πιστεύεις στὸ Θεό! Δὲ
 μίλησα.

— Ἐγὼ Ναί, εἶπε, ἀλλὰ ἀναρωτιέμαι
 πολλὲς φορὲς, γιὰτὶ μᾶς ἀφήνει καὶ βασανί-
 ζόμαστε; . . .

Οἱ ἄνθρωποι μᾶς βασανίζουν τοῦ
 ἀπάντησα. Σάπασε.

Ἐξω ὁ σκοπὸς πλησίασε καὶ κυττοῦσε
 ἀπὸ τὸ παράθυρο.

— Σοῦτ'!, ἔκανε. Ἐσκίψα. Τὸ βαρὺ
 μονότονο βῆμα τοῦ κρεμανταλᾶ ἀπομακρύν-
 θηκε. Εἶδες; μοῦ εἶπε πιὸ σιγανὰ τώρα.
 Ὅλοι τὴν ἴδια φάτσα ἔχουνε. Δὲν τοὺς
 ξεχωρίζω . . . Λοιπὸν σοῦλεγα τὴν ἱστορία
 μου. Τὰ χρόνια μας περνοῦσαν. Ἀγάπησα
 τὴ Λιλὴ πού δούλευε σ' ἓνα κουρεῖο.

Ἀκοῦς μονικιουρίστα; Ὑπάρχουνε
 βλέψεις κι' ἄνθρωποι πού δὲν μποροῦνε
 νὰ καθαρίσουνε μόνοι τὰ νόχια τους . . .
 Γελάσαμε.

Ἦταν καλὸ κορίτσι ἡ Λιλὴ. Εἶχε γαλά-
 ζια, σὰν Κοτ ντ' ἄζουρ, ματιὰ. Εἶχε μικρὸ
 προσωπάκι καὶ μιὰ ἐλθὰ στὸ δεξιὸ μάγουλο.
 Νὰ ἐδῶ, καὶ μοῦδειξε . . . Κάνανε ὄνειρα
 μαζί. Μιὰ βραδυὰ μὲ φεγγάρι κάτω ἀπ'
 ἓνα δέντρο τῶν Ἠλυσίων τὴ φίλησα.
 Ἀρραβωνιαστήκαμε . . . Ὑστερα . . . στα-
 μάτησε. Ὑστερα ἦρθε ἡ μπόρα καὶ τὰ
 σάρωσε ὅλα . . . Τὸ σπίτι χάλασε. Ὁ πατέ-
 ρας, ἡ Μιρέϊγ, ἡ Λιλὴ χάθηκαν ἀπὸ τὰ
 μάτια μου. Οὔτε καιάλαβα πῶς. Λίγο πρὶν
 γίνεῖ ἡ ἐπίθεση τοῦ Παρισιοῦ, φύγανε γιὰ
 τὴν ἐπαρχία . . . Στὸ δρόμο τοὺς βομβαρ-
 δίσανε . . . Ὅλα τὰ ὄνειρά μου στάχτη!
 Ξέσπασε σὲ λυγμούς. Δὲν μίλησα. Πρέπει
 νὰ ξαλαφρώνῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ βάρος
 τῆς θλίψης. Ἐνα μικρὸ ρυάκι γίνανε
 τὰ δάκρυά του. Θεομά, καυτὰ πέφτανε στὰ
 χέρια μου. Σὲ λίγο στερέψανε οἱ βροῦσες
 τῶν βολβῶν του . . . Τώρα ξέρεις γιὰτὶ
 θέλω νὰ πεθάνω, εἶπε. Ὅλοι σας κάτω

δνειρεύεστε νὰ ξαναβρῆτε. Ἐμένα ποῖος
 μὲ περιμένει; Ποῖος θὰ γεμίσει τὶς ὥρες
 μου στὸ κρῦο κι' ἄπονο Παρίσι; . . .

Ὁ λαὸς σου, τοῦ ἀπάντησα.

Ὁ λαὸς μου, τὸν ἀγαπῶ ἀλλὰ ποῦ νὰ
 πονέσῃ γιὰ μένα; Ὁ καθένας κυττᾶει
 τὸ δικό του πόνο. Γέμισε ἡ γῆ τάφους!
 Πλημμύρισε ἀπὸ αἷμα. Τοῦτοι οἱ κρεμαν-
 ταλάδες ρουφᾶνε τὸ δικό μας. Λόγια . . .
 λόγια μονάχα! Ποῦ νὰ πᾶς; Ἐσὺ ἴσως
 ξαναδῆς τὴν πολιτεία σου.

Ἀλήθεια πές μου πόσο μεγάλη εἶναι
 ἡ Ἀκρόπολη; Διάβαζα ἓνα βιβλίο κάποτε
 μαζί με τὴ Λιλὴ κι' ἔλεγε πῶς εἶναι ὥραιο
 πρᾶγμα. Θὰ θέλαμε νὰ πᾶμε τὸ ταξίδι
 τοῦ μέλιτος. Ἡ Μιρέϊγ μόνο ἔλεγε πῶς
 τόσο παλιὸ σπίτι—ἀπὸ χιλιάδες χρόνια—
 θάχασε τὴν ὁμορφιά του. Γέλασα.

— Μὴ μὲ παραξηγείς, εἶπε ἀγαπῶ τὴν
 πατρίδα σου ἀπὸ σένα. Εἶσαι καλὸ παιδί
 «Ἀτανάζ».

— Κι' ἐσὺ φίλε. Νὰ ἡσυχάσης τώρα
 καὶ νὰ μὴ σκέφτεσαι τὸ θάνατο. Ὅλα θὰ
 περάσουν.

— Γιὰ μένα ὄχι! Ξέρεις; Ξέχασα νὰ
 σοῦ πῶ. Ὁ πατριώτης σου

— Ποῖος;

— Ὁ «Νικολά», δὲν εἶναι κακός. Δὲν
 μιλεῖστε ἔ; Ὅλο τὸν ἄγγριο παριστάνει. Δὲν
 εἶναι ὅμως. Λίγο πρὶν κοιμηθῶ τὸν εἶδα
 νὰ κλαίῃ κρατῶντας μιὰ φωτογραφία.

Ὅποιος κλαίει «ἀμὶ» δὲν εἶναι κακός.

— Νὰ τοῦ μιλήσης.

— Προχτὲς μὲ ἔβρισε.

— Θᾶχει μετανοιώσει.

— Καλὰ, θὰ δῶ.

— . . . Ἀκοῦς; ρώτησε. Ἀκουγόνταν
 τὸ βάδισμα τοῦ σκοποῦ.

— Ὅχι ὁ σκοπός. Πρόσεξε. Σὰν καμπά-
 νες δὲν εἶναι; . . . Καμπάνες ἦταν . . .

— Γιὰτὶ χτυπᾶνε;

— Ξέρω κι' ἐγώ;

— Σ' ἀρώσει;

— Ναί.

Θυμᾶμαι μιὰ ἀνάσταση στὴ «Νότρο
 Ντάμ». Μὲ πῆγε ἡ Λιλὴ. Πρώτῃ φορὰ
 ἔμπαινα σὲ ἐκκλησία. Θαμπώθηκα ἀπὸ
 τὰ φῶτα. Τὸ ἀρμόνιο ἔπαιζε. Τὶ γλυκεῖα
 μουσικὴ! Ὅλα χαμογελοῦσαν. Ἐκεῖ μέσα
 ἦταν ὁ Θεός . . . Τότε τὸν πίστευα . . .

Τώρα, ... μὰ τί φταίει αὐτός; Ὁ Ρίχτερ εἶναι δολοφόνος ... Ἄκου καμπάνες.

Ἀπὸ μακριὰ ἀκούγονταν οἱ μελωδικοὶ ἤχοι κι' ἔφταναν μισοσβυσμένοι ὡς τὸ παράπρηγμα Νο 14 τοῦ Νταχάου ...

— Ἐχουνε κι' αὐτοὶ Θεό. Ἔτσι λένε. Ψέματα. Κανένας κακὸς δὲν μοιάζει τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶδα στὴ «Νότρε-Ντάμ». Ἐκεῖνος εἶχε γλυκὸ πρόσωπο. Αὐτοὶ γεμάτο μῖσος.

Πόσο θάθελα νὰ ξαναδῶ τὸ Χριστούλη!!., Ἐσὺ ν' ἀγαπήσης με τὸ «Νικολά». Ἄς σ' ἔβρισε. Δὲν εἶναι κακός. Ἐκλαιγε τὸ βράδυ. Ὅποιος κλαίει ἔχει καλὴ καρδιά.

Οἱ καμπάνες σταμάτησαν.

— Τί κρίμα! Ἀχ! νὰ μπορούσα νὰ τίς ξανακούσω!

Ἐξω ξημέρωνε. Ὁ προβολέας τοῦ πύργου μπρὸς στὴν πύλη ἔπαψε νὰ σκίζη τὰ σκοτάδια. Τὸ φεγγάρι χλώμιανε, χλώμιανε καὶ χάθηκε.

— «Ἀπ! ράους», ἀνιήχησε ἀπ' τὴν πόρτα ἡ τραχιά φωνὴ τοῦ λογία Ρίχτερ, τοῦ παλληκαριοῦ τῶν ΕΣ-ΕΣ.

Πεταχτήκαμε ὄρθιοι.

Κάτι κραυγὲς βγήκαν ἀπὸ τὰ χεῖλη του. Σήμερα, λέει εἶναι Ἀνάσταση, μὰ σὲ μᾶς δὲν ἀξίζει.

Αὐτὸς ἔπινε ὅλη τὴ μέρα ὥσπου γίνηκε στουπί. Τὸ ἀπόγευμα μὲ κλώττησε γιατί λέει τὸ πρόσωπό μου δὲν ἔδειχνε σεβασμό. Ὁ Μισέλ ἔτρεξε νὰ μὲ βοηθήσει, ἀλλὰ ἔφαγε μὲ τὸ πιστόλι στὸ κεφάλι κι' ἔπεσε ἀναίσθητος. Ὁ Πρῶστος ἔφυγε γελώντας.

Πήραμε στὰ χέρια τὸ Γάλλο καὶ τὸν σύραμε στὸ παράπρηγμα. Ὁ «Νικολά» μὲ βοηθοῦσε κρατώντας τὰ πόδια. Τὰ μάτια μας συναντήθηκαν. Χαμογελάσαμε.

— Χριστὸς Ἀνέστη, ἀδελφέ.

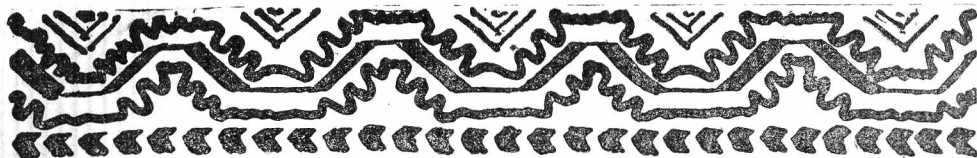
— Ἀληθῶς Ἀνέστη.

Φιληθήκαμε. Γιὰ φαῖ τὸ ἴδιο ξερό «μπρότ» ποὺ δὲν τῶσπαζες μὲ τὴ βαριά, Ἀκόμα καὶ δυὸ κουταλιὲς νερωμένο ἀλευρί. Ἀπὸ τί ἦτανε φτιαγμένο οὔτε ἔξερω.

Ὁ Μισέλ, ὁ Γάλλος ἐργάτης, συνήλθε. Δώσαμε τὰ χέρια. Τον εἶδα νὰ δακρύζη. Χωρὶς νὰ θέλω δάκρυσα κι' ἐγώ.

Οἱ μέρες πέταξαν σὰν νυχτερίδες στὰ σκοτάδια ... Ὑστερα τὸ φῶς ποὺ στραβώνει ... Πέρασαν χρόνια πολλά. Εἰκόνες ἦρθαν, ἔφυγαν. Νέες χαρὲς νέοι πόνοι. Οἱ θύμησες μένουν ... Τὸ Νταχάου ... Ἡ πείνα ... Τὸ κρῦο ... Τὰ βασανιστήρια ... Τὸ σ ο υ λ ἄ τ σ ο μὲ τίς κάλτσες, πάνω-κάτω, στὸ μικρὸ παράπρηγμα. Οἱ ἀτελείωτες ὥρες ... Τὸ βάδισμα τοῦ κρεμανταλά ... Ὁ Ρίχτερ ... Ἡ Ἰταλιὰ ... Οἱ τόσες θλιβερὲς ἱστορίες ... Γάλλοι, Ἕλληνες, Οὐγγροι, Πολωνοί, Σέρβοι, Ὀλλανδοί ... Τὸ φεγγαρόβραδο τοῦ Ἀπρίλη ... Ὁ Μισέλ ... Ποτὲ δὲν τὸν ξέχασα ... Ἐκεῖ ἄφησε τὸ κορμί του ὅπως παρακαλοῦσε. Τὸ Παρίσι δὲν τὸν ξανάδε. Ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ καλὰ παιδιὰ του ... Οἱ καιροὶ περνᾶνε ... Ἀνοιξες, Χινόπωρα, Χειμῶνες ... Καμπάνες ἀκούω τώρα ταχτικά ... Δὲ λείπω ἀπὸ καμμιὰ Ἀνάσταση. Πῶς θάθελα νὰ ἔβλεπε τὴν ἐκκλησιὰ κι' ὁ μικρὸς Γάλλος ἐργάτης! Ἀλλὰ δὲ μπορεῖ. Θ' ἀκούη κι' αὐτὸς τίς καμπάνες. Οἱ καμπάνες πάντα συγκινοῦνε τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους κι' ὅποιος δακρύζει ἔχει καλὴ καρδιά. Αὐτὸς μ' ἔμαθε νὰ κλαίω. Εἶχε χρυσὴ καρδιά, κι' ἓνα πρόσωπο γλυκὸ σὰν τοῦ Χριστούλη τῆς «Νότρε Ντάμ» τοῦ Παρισιοῦ.

ΘΑΝΟΣ ΚΑΡΒΕΛΑΣ

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ*

Τῇ διάκριση τῆς ψυχῆς σὲ τρεῖς ἰδιαίτερους καὶ ξεχωριστοὺς μεταξύ τους κόσμους τὴν κάνει καὶ ἡ θρησκευτικὴ ποίηση τῶν Ἰνδῶν, στὴ σάτβα = λογιστικὴ ψυχὴ, νοῦν, στὴ ράγα = συναίσθημα, (θυμοειδὲς τοῦ Πλάτωνος), καὶ στὴν τάμα = τὴν ἐπιθυμητικὴ ψυχὴ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνατρέξουμε στὶς Ἰνδικὰς Βέδες, γιὰ νὰ βροῦμε τὴν πηγὴ τῆς ἔμπνευσης τοῦ Παλαμᾶ, ἀφοῦ τῇ διάκριση αὐτὴ τὴν κάνει καὶ ὁ Πλάτων, ἀλλὰ πρέπει νὰ τονίσουμε, ὅτι ἐνισχύθηκε στὴ γνώμη του κι' ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν Βεδῶν, μεταφρασμένων πιστὰ ἀπο τὸν Δημήτριον Γαλανὸ τὸν Ἀθηναῖο, ποὺ τὶς μεταφράσεις του τὶς εἶχε ὑπ' ὄψη, ὅπως φαίνεται σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ ἔργου του. Τὸ νεώτερο ὅμως θεοσοφικὸ κίνημα δὲν τὸν ἐπηρεάσε, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν κ. Ἀντ. Χαλᾶ.

Τῇ διάκριση τῶν ψυχικῶν φαινομένων σὲ νόηση, συναίσθημα καὶ βούληση παραδέχεται καὶ ἡ νεώτερη ψυχολογία, ἀλλὰ τὰ θεωρεῖ σὰν τρεῖς διαφορετικὰς ἐκδηλώσεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας, τῆς μοναδικῆς ψυχῆς (ποὺ ἄλλως τε δὲν τὴν ἐξετάζει καθόλου ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτήν), ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀρχαία καὶ τὴ νεώτερη μυστηριακὴ διδασκαλία.

Τὶς ἰδέες γιὰ τὴν τετραδικότητα τοῦ ἀνθρώπου ἐκφράζει κι' ὁ «Ἀσκραῖος», τὸ πιὸ δυνατὸ ἴσως ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ. Ἀσκραῖος εἶναι ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος, ποὺ κατὰγονταν ἀπὸ τὴν Ἀσκρα τῆς Βοιωτίας. Ἀλλὰ τὸ ποίημα τοῦ Παλαμᾶ δὲν περιορίζεται μόνο στὶς ἀντιλήψεις τοῦ Ἡσιόδου. Προχωρεῖ πολὺ πρὸς πέρα καὶ μᾶς εἰσάγει, ὅσο εἶναι δυνατό, στὰ Ἑλευσίνια μυστήρια. Εἶναι ἓνα ποίημα μυστηριακό. Εἶναι, μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ, μιὰ μυστικὴ δέηση στὸ ἱερὸ τοῦ ναοῦ, εἰὼ ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», ποὺ εἶναι πιὸ γνωστὸς στὸ πολὺ κοινό, μοιάζει σὰν ἐξωτερικὸ κήρυγμα ἀπὸ τὸν ἄμβωνα πρὸς τὰ ποικιλώνυμα πλῆθη, ποὺ συνωθοῦνται στὸ ναὸ τῆς τέχνης.

Τὴν ὑπαρξὴ τοῦ κακοῦ, τὸ παρασιτράτημα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πτώση του καὶ πάλι τὴν ἀνοδὸν του τραγουδεῖ ὁ «Ἀσκραῖος». Ἀπὸ ποῦ ἦρθε τὸ κακὸ στὴ γῆ; Εἶναι ἓνα ἐρώτημα κι' ἓνα πρόβλημα, ποὺ κυριάρχησε στὴ σκέψη τῶν λαῶν ἀπὸ τὴν πιὸ παλὰ ἐποχὴ ἴσα μὲ σήμερον. Ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ προσπάθησαν νὰ δώσουν μιὰ λύση. Διπλὴ λύση δίνει ὁ Ἡσίοδος στὸ ποίημά του «Ἔργα καὶ ἡμέραι» καὶ τὴν παραδέχεται κι' ὁ Παλαμᾶς. Πρώτη αἰτία τοῦ κακοῦ εἶναι

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος

τούτη: Ὑπῆρχε κάποτε τὸ χρυσὸ γένος τῶν ἀνθρώπων πάνω στὴ γῆ, ἄνθρωποι δίκαιοι, συνετοὶ καὶ σοφοί, φίλοι τῶν ἀθανάτων θεῶν. Ἀλλὰ τὸ γένος αὐτὸ χάθηκε κάποτε κι' ἤρθαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀργυροῦ γένους. Δὲν ἦταν κακοὶ ἄνθρωποι οὔτε αὐτοί. Ἀλλ' ἡ ἐπαφὴ τους μὲ τοὺς Θεοὺς χάθηκε, γιατί δὲν εἶχαν τὴ σοφία νὰ καταλάβουν τὴν ἁρμονία ποὺ βασιλεύει στὸ ἔργο τῶν θεῶν. Γιὰ τοῦτο διαμαρτύρονται λέγοντας:

Βλέπουμε κι' ὅλο κρᾶζουμε· «Θεοὶ δὲν εἶναι οἱ λύκοι».

Ἐλειψε ὅμως καὶ τὸ ἀργυρὸ γένος καὶ ἤρθαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ χάλκινου γένους. Δὲν εἶχαν τὴ σοφία τῶν πρώτων οὔτε τὴν καλωσύνη τῶν δευτέρων. Ἦταν ὅμως ἀνδρεῖοι. Εἶχαν τὴν τιμότητα καὶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ ἀνδρείου σὰν παλλη-
κάρια ποὺ ἦταν. Πέρασαν τὴ ζωὴ τους πολεμώντας. Ὁραία εἶναι ἡ περιγραφὴ τοῦ χάλκινου γένους καὶ ξεχωρίζει μέσα σὲ ὅλον τὸν «Ἀσκραῖο», ποὺ ὁλόκληρος εἶναι γραμμένος ἀριστουργηματικά.

*Κ' ὕστερα φύτρωσα στὴ χαλκόβλαστῃ τραχεῖᾳ πλάσῃ·
Νὰ τῶν πολέμων καὶ τῶν αἱμάτων οἱ λειτουργοὶ!
Ρονφαῖν αἱμάτων κρασὶ σὲ χάλκινο μέγα τάσι
ἢ Βία κ' ἢ Ἐχτρα μὲ τὴν Ὀργή.*

*Χάλκινη γνώμη, χάλκινα σπίτια, χάλκινα κάστρα,
χάλκινα ὅπλα, χάλκινα στήθια καὶ μιὰν ὁρμή,
ποὺ πάντα ὁρμάει καὶ πάντα φόνισσα καὶ χαλάστρα
σπρώχνει τὸ χέρι πρὸς τὸ κορμί.*

*Κι' ἐμὲ ἡ ψυχὴ μὲν σ' ἀκαρδα μέσα, μέσα στὰ γαῦρα
(στ' ἀμόνι κόσμος πελεκημένος μὲ τὸ σφυρί)
πιάστηκε, δάρθηκε στῆς χαλκόφλογας τὴν ἀνάβρα
σὰν πεταλούδα μαυρειδερό.*

Ἐλειψαν ὅμως καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ ἤρθαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἡρωϊ-
κοῦ γένους. Σὰ νὰ ξαναγυρίζῃ ὁ ποιητὴς σὲ γένη ποιοτικῶς καλύτερα. Παλιν-
δρομεῖ σὲ καλύτερες μορφὲς ζωῆς, πιστεύουν μερικοὶ Μυθολόγοι. Ἀλλὰ δὲν ξανα-
γυρίζει. Ἀπλῶς ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ ἀνδρεία ξεπέφτουμε στὴν ἀνδρεία μεμονωμένων
ἀτόμων, ποὺ ἔκαμαν μερικὲς ἡρωϊκὲς πράξεις στὴ ζωὴ τους εἴτε μόνοι τους, εἴτε
πολλοὶ μαζί. Σὲ πολέμους χάθηκαν κι' αὐτοί, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τοῦ χάλκινου
γένους. Ἔτσι βρίσκει τρόπο ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ τοὺς μύθους
τῶν ἡρώων, γιὰ τοὺς ὁποίους μιλοῦσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς του καὶ γιὰ τοὺς
ὁποίους ἔπρεπε νὰ μιλήσῃ, ἀφοῦ κἀνεὶ ἀνασκόπηση τῶν περασμένων ἐποχῶν.
Πέρασαν κι' αὐτοὶ κι' ἤρθαν οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν εἶναι σοφοί, οὔτε δίκαιοι, οὔτε
ἀνδρεῖοι. Ἀνθρωποὶ κακοὶ καὶ τυφλοί, οἱ ἄνθρωποι, ποὺ δὲν βλέπουν τίποτε
ἄλλο ἀπὸ τὸ ὕλικὸ κέρδος, κι' εἶναι γιὰ τοῦτο ὅλο μῖσος καὶ κακία.

*Μισεῖ ὁ πατέρας τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί γιορτάζει
γιὰ τοῦ πατέρα τὸ χαμό.*

Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ ντροπὴ τινάζει τὸ ἄσπερο τῆς φόρεμα, γιὰ νὰ μὴ λερωθῇ, καὶ φεύγει μακριὰ ἀπὸ τέτοιους ἀνδρώπους.

*Τ' ἄσπερο τινάζεις φόρεμα, Ντροπὴ, μὲ ἀνατριχίλα
καὶ φεύγεις, φεύγεις ντροπαλῇ.*

Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ, στὴν ὁποία ζοῦσε ὁ Ἡσίοδος, ἡ ἱστορικὴ ἐποχὴ, ἡ δική μας, ὅπου τὸ κακὸ ἔχει πλεονάσει ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἔτσι ἦρθε τὸ κακὸ στὸν κόσμον, λέει ὁ Ἡσίοδος. Χωρίζει, ὅπως βλέπετε, τοὺς ἀνθρώπους σὲ τέσσερες κατηγορίες, ἐκτὸς τῆς ἡρωϊκῆς, καὶ θεωρεῖ ὅτι ἔζησαν σὲ διάφορες ἐποχές. Ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἀκόμα τὰ πράγματα ἀρχισαν νὰ θεωροῦνται λίγο διαφορετικά. «Ἄς θυμηθοῦμε τὸν φοινικικὸ μῦθο», λέει ὁ Πλάτων, «κι' ἄς χωρίσουμε τοὺς ἀνθρώπους σύμφωνα μὲ τὶς κατηγορίες τοῦ Ἡσιόδου». Τὴν ἀντίληψη αὐτὴ ἀκολουθεῖ κι' ὁ Παλαμᾶς ὁ ὁποῖος δὲν θέτει χρονικά ὅρια, ἀλλὰ τοὺς θεωρεῖ σὰν τέσσερες διαφορετικὲς ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ ομάδες ἀνθρώπων, κυριολεκτικώτερα σὰν τέσσερες καταστάσεις τοῦ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι εἶναι κι' ἐδῶ ἡ τετρακτὺς τῶν Πυθαγορείων, πού ἴσως ἦταν παλαιότερο θρησκευτικὸ μυστηριακὸ δόγμα.

Δεύτερη αἰτία τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ἐμφάνιση τῆς Εὕας—Πανδώρας. Εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ὁμοίότης τοῦ μύθου τῆς Πανδώρας μὲ τὴ θρησκευτικὴ ἀφήγηση γιὰ τὴν Εὐὰ στὴ Βίβλο καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ δέχτηκε ὁ Ἡσίοδος, ὁ Φοῖνιξ, ὅπως τὸν λέει ὁ Πλάτων, ἀνατολικές, φοινικικὲς (γενικώτερα σημιτικὲς) ἐπιδράσεις. Ἀφοῦ ὁ Προμηθεὺς ἔφερε στὴ γῆ τὴ φωτιὰ καὶ δίδαξε στοὺς ἀνθρώπους τὶς διὰ πυρὸς τέχνες καὶ τοὺς φώτισε μὲ σοφία καὶ μὲ σωφροσύνη, ὁ Δίας διέταξε τὸν Ἡφαιστο νὰ κατασκευάσῃ τὴ γυναῖκα, πού τῆς δώρησαν ὅλοι οἱ θεοὶ καὶ ἀπὸ ἓνα δῶρο καὶ γι' αὐτὸ ὠνομάστηκε Πανδώρα. Εἶναι ἡ πρώτη γυναῖκα, ὅπως καὶ ἡ Εὐὰ· συσχετίζεται ἡ ἐμφάνισί της μὲ τὴ γνώση, πού ἀπέκτησε ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι αὐτὴ, πού ἔφερε ὅλα τὰ κακὰ ἐπὶ τῆς γῆς κλεισμένα μέσα σ' ἓνα κουτί πού εἶχε τὴν ἀφέλεια νὰ τὸ ἀνοίξῃ ὁ Ἐπιμηθεὺς, ὁπότε ὅλα τὰ κακὰ πέταξαν ἐπ' αὐτὴν στὴ γῆ, ἐκτὸς τῆς Ἑλπίδας, πού πρὶν πετάξῃ, πρόλαβε ἡ Πανδώρα κι' ἔκλεισε τὸ κουτί. Οὔτε ἡ Βίβλος οὔτε ὁ Ἡσίοδος ἐκφράζουν καθαρὰ τὴ ἐννοοῦν μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς Εὕας—Πανδώρας. Ἀλλ' ὑπάρχει κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ συσχετισμὸς μὲ τὴ γνώση καὶ βεβαιώνεται καὶ στὶς δυὸ παραδόσεις, ὅτι εἶναι ἡ πρώτη γυναῖκα, μητέρα ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἄν πιστέψουμε τὸν Πλάτωνα, φαίνεται πὼς ἡ Ἀρχαιότης πίστευε πὼς κάποτε δὲν ὑπῆρχαν δύο γένη στὴ γῆ. Καὶ ὅτι ἡ ἐμφάνιση τῶν δύο γενῶν ἄλλαξε ριζικὰ τὴν ψυχροσύνησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἔφερε τὴ γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐγέννησε τὴν ἐρωτικὴν ψυχροσύνησιν στὸν ἄνθρωπο μὲ ἐπακόλουθο τοὺς καὶ ὄντες τῆς ἡθικῆς καὶ τέλος τὴ δυστυχία του. Ὁ Παλαμᾶς ἐξετάζει τὸ μῦθο τῆς Πανδώρας λίγο διαφορετικά.

Ἡ Πανδώρα εἶναι ἀπλῶς ἡ γυναῖκα. Εἶναι ἡ θηλυκότητα, ἡ παθητικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς, πού μᾶς κάνει σκλάβους τῶν παθῶν καὶ τῶν αἰσθήσεων. Εἶναι τὸ πλάσμα πού προκαλεῖ τὸν παθητικὸν Ἔρωτα πρὸς τὴν ὕλικὴν ζωὴ. Ἔτσι ἀναπτύσσεται τὸ πιὸ σφοδρὸ καὶ τὸ πιὸ ἀλόγιστο πάθος, πού τυφλώνει τὸ νοῦ μας καὶ τὴν καρδιά μας καὶ μᾶς ὁδηγεῖ μιὰ ὥρα νωρίτερα πρὸς τὸ θάνατο. Κάποιο

παραστράτισμα ἀπὸ τὸν κανονικὸ δρόμο συμβαίνει, ὅταν ὁ ἄνθρωπος κυριεύεται ἀπὸ τὸν γήινον αὐτὸν ἔρωτα, ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν ἡθικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγνότητα, ποὺ ἔχει φουσήξει ἡ φύση στὰ παιδιὰ της, σὲ ὅλα τὰ ζωϊκὰ ὄντα :

*Καὶ παραδόθηκα σ' αὐτὴ καὶ μὲς στὴν ἀγκαλιά της
τὴν εἶδα στὴν ἀλήθεια της βασίλισσα γυμνὴ,
νύχια ἀρριμιοῦ τὰ νύχια της καὶ νύχτα ἡ Ὁμορφιά της
καὶ χάρος κάθε της φιλὶ.*

*Κι' ὅ,τι ψυχὴ ἀλαργεύει ἀχνό, κι' ὅ,τι κορμὶ θεριεύει
καὶ τὸ τραγούδι μου τραγούδι ἀνήμερου παιδιοῦ
καὶ τὴν καθάρια νιότη μου τὴ μόλεψε καὶ ρεύει
ἀπὸ τὴ φάγοςσα τοῦ θηλυκοῦ.*

*Τὸ πάθος τὸ ἀκαπίστρωτο μὲ σέρνει καβαλλάρη
στὸ μονοπάτι τὸ στενό, στὸ γλυστερό λογγάρι
κ' ἔπεσα καὶ πατήθηκα ἀπὸ κάτω
ἀπὸ τὰ σιδερένια πέταλά του.*

Ἔτσι μιὰ ὥρα πρὶν μπροστὰ πεθαίνει ὁ Ἀσκραῖος καὶ κατεβαίνει στὸν Ἄδη. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα ὁ Παλαμᾶς ἐγκαταλείποντας τελείως τὸν Ἡσίοδο εἰσδύει στὸ ἱερὸ τῆς Ἐλευσίνας καὶ προσπαθεῖ δευτέρη φορὰ μετὰ τὸν Αἰσχύλο νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν πέπλο τῶν μυστηρίων. Δὲν τελειώνει, λέει, ἡ ζωὴ. Συνεχίζεται καὶ πέρα ἀπὸ τὸν τάφο, ἀλλὰ οὔτε αὐτὴ ἡ ζωὴ ἔχει τὴν ἀποκάλυψη, ποὺ νομίζουμε ὅτι ἔχει.

Κι' ἐκεῖ ναι σκότῃ κι' εἶναι αὐγὲς ποὺ δὲν τίς βάζει ὁ νοῦς.

Ὁ Παλαμᾶς, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία καὶ γενινὰ ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ καὶ μυστηριακὴ ποίηση τῆς Ἑλλάδας καὶ τῶν Ἰνδιῶν, φαίνεται ὅτι δὲν ψάλλει ἀπλῶς τὴν Ἐλευσίνια διδασκαλία, ποὺ ἄλλως τε δὲν εἶναι καθαρὰ διατυπωμένη σὲ κανένα βιβλίον. Μαζὶ μὲ πολλὰ ἔξοχα πνεύματα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεώτερης ἐποχῆς, ποὺ πίστευαν, ὅτι ὁ κόσμος δὲν τελειώνει ἐκεῖ, ὅπου τελειώνει τὸ γνωστικὸ πεδίο, ποὺ μᾶς παρουσιάζουν οἱ αἰσθήσεις, καὶ ὅτι κόσμοι ἀόρατοι, λεπτότατοι στὴν ὑφὴ τους καὶ τελείως διαφορετικοὶ στὴν οὐσία τους ἀπὸ τὸν γνωστό μᾶς κόσμον μᾶς κυκλώνουν. Ἡ ἐπιστήμη ἀρχίζει νὰ προσανατολίζεται πρὸς τὴν ιδέα αὐτὴ καὶ διαρκῶς προσπαθεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ μάθῃ κατὰ τὸν κόσμον αὐτό. Οἱ τέσσαρες καταστάσεις τῆς ὕλης, λέει ὁ Πλάτων, ἀκόμα καὶ ἡ φωτιὰ (ἡ ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου) προέρχονται ἀπὸ μιὰ πέμπτη κατάσταση ὕλης, ποὺ κατὰ θάυμαστον τρόπο μετέχει αἰσθήσεως. Οἱ τέσσαρες καταστάσεις τῆς ὕλης πόσο διαφορετικὲς καὶ ἀντιφατικὲς μεταξύ τους εἶναι ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη !.. Καὶ ἡ πέμπτη κατάσταση, αὐτὴ ποὺ γίνεται στὸν ἄνθρωπον αἴσθημα καὶ συναίσθημα καὶ σκέψη, πόσο διαφορετικὴ ὀφείλει νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου ! Ἄν αὐτὴ ἡ ὕλη εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ σῶμα, ὅπως εἶναι τὸ ἡλεκτρικὸ ρεῦμα ἀπὸ τὸ σῶμα ἀπ' ὅπου περνᾷ, τότε προέρχεται ἀπὸ ἕναν κόσμον ἄλλο καὶ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν γνωστό, κόσμον δικό της, στὸν ὁποῖον ἐπιστρέφει. Αὐτὴ ἦταν ἡ διδασκαλία τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ὅτι δηλαδὴ τὸ πνευματικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μιὰ

ἄλλη οὐσία, τελείως αἰθερία, πὺν προέρχεται ἀπ' ἄλλοῦ καὶ ἐπιστρέφει μὲ τὴν ἀποσύνθεση τοῦ ὕλικου σώματος ἄλλοῦ. Αὕτη τὴν ἰδέα, δηλαδὴ τὸν ἐρχομὸ στὸν ὕλικὸ κόσμον μὲ τὴ βλάστηση καὶ τὴν ἀποχώρησή της στὸν ἀόριστο κόσμον μὲ τὸ θάνατο, ἐκπροσωπεῖ στὰ Ἑλευσίνια μυστήρια ἡ Περσεφόνη, ἡ θεὰ πὺν πάει κ' ἐρχεται μεταξὺ γῆς καὶ Ἄδης, δηλ. ἡ ζωή.

Ὑπάρχουν βάσιμοι λόγοι νὰ πιστεύουμε ὅτι ἔτσι ἀντιλαμβάνεται τὴν ἰδέα τοῦ κόσμου, ὁρατοῦ καὶ ἀόρατου, ὁ Παλαμᾶς. Στὸ τραγούδι τοῦ «Γιὰ μιὰ πεθαμένη» (Ἀσάλευτη ζωὴ) συμβουλευεῖ νὰ μὴ κλαῖμε τὴν κόρη, πὺν πέθανε, γιὰτὶ αὕτη :

ἀπ' τῆς γῆς τὴν βαθειὰν ἀγκαλιὰ
ξανά θὰ προβάλλῃ
μὲ κάλλη καὶ ἴδια καὶ ξένα·
τ' ἀρχαῖο πουλάκι σὲ νέα φωλιά.

Καὶ σὲ ἄλλο ποίημα τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς» γιὰ κἄποια ἄλλη πεθαμένη τονίζει ὅτι, αὕτη, ἡ πεθαμένη, «κάτι ἄγνωστο καὶ ἀσύγκριτο πάει νὰ γίνη», ἀλλὰ κλαίει γιὰ τοὺς δικούς της, πὺν χάνουν ὅπως δὴποτε αὐτὸ τὸ ἀγγελικὸ πλάσμα πὺν ζοῦσε πρὶν ἀνάμεσά τους. Ἡ φθορὰ δὲν παύει νὰ εἶναι κάτι κακό, ἀλλὰ ἡ προσωπικότητα, πιστεύει ὁ Παλαμᾶς, παραμένει. Αὐτὸ διαλαλεῖ βροντόφωνα στὸ τραγούδι τοῦ «Ἡ παιδούλα στὸν τάφο τοῦ Μπότσαρη» (Παράκαιρα)

(Μιλεῖ ὁ τάφος) : Μιὰ ψυχὴ, φλόγ' ἀκοίμητη, πλάϊ του,
τὸ κουφάρι της, λές, παραστέκει
κι' ἀντὶ κι' ἄλλα νὰ πάῃ τρισελεύτερη
καὶ στοιχεῖα καὶ κορμιὰ νὰ θεριέψῃ
στὴ γῇ, στ' ἄστρα, σὲ ἀγέρι, σὲ κῦμα κ.τ.λ.

Καὶ πιὸ κάτω, στὸ ἴδιο ποίημα, μιῶντας ὁ ἥρωας (ὁ Μπότσαρης) λέει :

Μέσα στοῦ τάφου τὸ βυθὸ δὲν εἶμ' ἐγὼ σὰν πρῶτα
μὰ καὶ μαζὶ σὰν κἄτι τι πρωτόφαντο, δὲν εἶμαι
μέσα στοῦ τάφου τὰ στενὰ πλατὺ μυστήριο πλάσμα
μὲ τὴ ζωὴ, μύριες φορὲς βαθύτερη ἀπ' τὴν ἄλλη
τοῦ ἀπάνου κόσμου τὴ ζωὴ στὸν κάτω κόσμον ; Πές το,
πές το ψυχὴ μου ἀδιάλυτη κι' ἀχώριστη μιὰ φλόγα
μέσα μου, ἀσώματη, κρυφὴ στὸν κόσμον τὸν ἀπάνον
καὶ τώρα πλάϊ μου Παναγιὰ μέσα στὸν κάτω κόσμον
Χρυσόσπηλιώτισσα Κυρὰ καὶ σκέπη στὴ σπηλιά μου !
Ἀστρομεστώνεσαι, οὐρανέ, μέσ' στ' ἀφεγγὰ τῆς νύχτας.

Αὕτη ἡ ἰδέα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ θάνατο εἶναι βασικὴ καὶ ξαναγυρίζει συχνὰ μέσα στὸ πολύτομο ἔργο τοῦ ποιητῆ. Καὶ τὴ συνδέει τὴν ἰδέα αὕτη μὲ τὴν Ὀρφικὴ παράδοση καὶ μὲ τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια, πὺν λένε ὅτι τὰ ἴδρυσεν ἢ τὰ ἀνεκαίνισεν ὁ Ὀρφέας. Οἱ θεότιτες πὺν λατρεύονταν στὴν Ἑλευσίνα ἦσαν ἡ Δήμητρα, ἡ Κόρη (Περσεφόνη) καὶ ὁ Διόνυσος, ὁ θεὸς τῆς Ὀρφικῆς λατρείας. Εἶναι γνωστὸς ὁ μῦθος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν Πλούτωνα, Ἀΐδω· νέα, ἡ θλίψη τῆς Δήμητρας (τῆς θεῆας μάνας) καὶ ἡ ἐπιστροφή τῆς Κόρης στὴ

γῆ, σὲ ὁλόχρυσο ἄρμα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Διόνυσου. Ὅλα αὐτὰ διδάσκονταν στὴν Ἑλευσίνα κατὰ ἓναν τρόπο τελετουργικὸ καὶ συνάμα ἀποκαλυπτικὸ γιὰ τὴν ἐπίγεια καὶ τὴν παγκόσμια ζωὴ, γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σκουλήκι τῆς γῆς καὶ καταλήγει στ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ, γιὰ τὴν ἐνότητα τέλος τοῦ σύμπαντος. Ἐπηρεάστηκαν τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια κι' ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, λέει ὁ μυθολόγος Decharme (Ἑλληνικὴ μυθολογία, μετ. Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου σελ.395). Καὶ συνεχίζει (396) : « Ὑπῆρχε λοιπὸν ἴδιον δόγμα διὰ τοὺς ἱεροφάντας, χαρακτηῖρος προφανῶς φιλοσοφικοῦ καὶ τὸ ὁποῖον μεταδίδεται ὑπ' αὐτῶν προφορικῶς. Τὸ δόγμα τοῦτο ἀνεγράφτο ἐπίσης καὶ εἰς τὰς τελετουργικὰς πραγματείας, τὰς ὁποίας ὁ Θεοδώρητος εἶχεν ἀναγνώσει καὶ αἵτινες περιεῖχον κατὰ τὴν γνώμην του φυσιολατρικὴν ἐρμηνείαν ὅλης τῆς μυθολογίας· ἐρμηνείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξηφανίζετο ὁ πολυθεϊσμός, διὰ νὰ ἀφήσῃ θί·σιν εἰς τὸ μέγα δόγμα τῆς θείας ἐνότητος». Αὕτῃ τὴν ἐνότητα διδάχτηνε στὸν Ἄδῃ ὁ Παλαμικός Ἀσκραῖος. Κι' αὕτῃ ἡ γνώση, ἡ δλοκληρωτικὴ κατάκτηση αὐτῆς τῆς γνώσης, τὸν ἀνυψώνει σὲ μιὰ ἀνώτερη ζωϊκὴ κατάστατη. Νοιώθει τὸ εἶναι του σὰν κάτι τὸ τελείως ἐνωμένο μὲ τὸν ἄπειρο κόσμον, ποὺ τὸν περιβάλλει, καὶ αἰσθάνεται μιὰ καινούργια ἀγάπη, ποὺ τὸν ἀποθεώνει.

Μυστηριακά, τυπικὰ τῆς Ἑλευσίνας λατρείας εἶναι ὅσα διηγεῖται γιὰ τὸν ποταμὸ τῆς λήθης, γιὰ τὴ λησμονημένη θύμηση, γιὰ τὴν Περσεφόνη, γιὰ τὴ διάκρισι τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν, γιὰ τὸ δέντρο μὲ τοὺς χρυσοὺς καρπούς. Μυστηριακοὶ εἶναι ὅλοι οἱ στίχοι, ποὺ ἀναφέρονται στὴ ζωὴ τοῦ Ἀσκραίου στὸν Ἄδῃ, ἀπὸ τὸ σημεῖο ποὺ ὁ ποιητὴς μιλῶντας γιὰ τὸν κόσμον αὐτό, ἰσχυρίζεται ὅτι :

*ἡ νύχτα ἀστέρινη κ' ἐκεῖ τῶν πάντων κυβερνήτης,
κ' ἐκεῖ ἔναι ἀστέρια κ' εἶναι ἀνθοί, ποὺ δὲν τοὺς βάζει ὁ νοῦς.*

Ὡς τὸ σημεῖο, ποὺ ἡ θεὰ τὸν καλεῖ νὰ ξαναγυρῇ μαζί της στὴ γῆ. Καὶ δὲν παραστρατίζει οὔτε βῆμα ἀπὸ τὴν Ἑλευσίνα διδασκαλία, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ποὺ ἔγραψαν εἴτε ἀόριστα καὶ γενικά, εἴτε ἀναλυτικώτερα καὶ διεξοδικώτερα γι' αὕτῃ.

Ἡ νύχτα εἶναι κ' ἐκεῖ ἀστέρινη, ὅμως ὁ Ἀσκραῖος συνεχίζοντας κ' ἐκεῖ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ καὶ μουσικοῦ, ψάλλει τὸν κόσμον καὶ κατορθώνει νὰ τὸν βλέπῃ καλύτερα, γιὰ τὸν εἶχε μαντέψει *στὸν κόσμον τοῦ ρυθμοῦ*. Ἔτσι κατορθώνει νὰ βρῇ τὴν Περσεφόνη καὶ νὰ μνηστῇ. Καὶ σμείγοντας τὶς ἱερὲς παραδόσεις μὲ τὶς φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἑλεατῶν γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ παντός καὶ γιὰ τὴν ἀπόλυτη ἁρμονία, ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ ἐνιαῖο σύμπαν, παρὰ τὴν φαινομενικότητα τῶν πολλῶν, αἰρεται στὸ ὕψιστο σημεῖο τοῦ ποιητικοῦ του λόγου καὶ ὑμνολογῶντας τὴ θεὰ Περσεφόνη γιὰ τὸν καινούργιον ἔρωτα ποὺ τὸν ἐνέπνευσε, τραγουδεῖ :

*Καὶ σ' ἀγαπῶ μ' ὅλο τὸ νοῦ καὶ μ' ὅλη τὴν καρδιά μου
καὶ μ' ὅλο τὸ τραγούδι μου πνοὴ καὶ τῶν ἐννιά,
κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα σ' ἀγαπῶ, ποθοκρατόρισσά μου,
γιὰ τὸν καινούργιον ἔρωτα, ποὺ μὲ βάλεις βαθεῖα,*

*Γιὰ τὸν καινούργιον ἔρωτα, π' ὅλη νοεῖ τὴν πλάση
σὰν ἓνα πλάσμα καὶ σὰ μιὰ ψυχούλα τὴν πονεῖ.
Κάμπιες, καρδιές, κορφές, γκρεμοί, λιοβόρια, χλωρὰ δάση
ἐνὸς χεριοῦ μιὰ ζωγραφιὰ στὸ ἴδιο τὸ πανί.*

*Ὡ τὸν καινούργιον ἔρωτα, ποὺ χωριστὸ δὲν ἔχει
μικρὸ, μεγάλο, τίποτα, γιὰ εἶδωλο, γιὰ θεό,
κι' ὅλα τὰ θέλει ὑπέροτα καὶ θεῖα τὰ παντέχει
καὶ σ' ὅλα δέεται ἡσυχὰ στὸν ἴδιο τὸ ναό.*

*Καὶ καρabiῶν καὶ συντριμμιῶν ἐγὼ τ' ἀραξοβόλι·
ξανόγουν ὅμοια ἐπάνω μου τὴν ὄψη τους γυρτῇ
στὸ χάος οἱ καταποντισμοὶ κι' οἱ ἀνθοὶ στὸ περιβόλι·
μιᾶς κόρης μοῦ εἶστε πρόσωπο γῆς χάσματα, οὐρανοί.*

«Ὁ ἔρως διάκρισις (μὲ τὴν Πανδώρα) καὶ ὁ ἔρως ἐνότης» (μὲ τὴν Περ-
τεφόνη) (Βεζανή: Ὁ Παλαμᾶς φιλόσοφος σελ. 127) σὰν ἀφηρημένα λογικὰ σχή-
ματα δὲν ἐρμηνεύουν τὴ γνώμη τοῦ ποιητῆ, ποὺ ὄχι μονάχα ἀντιλαμβάνεται αἰσθη-
τικὰ ἀλλὰ καὶ ἐμπνέεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῶν μυστηρίων. Ἡ και-
νούργια ἀγάπη τοῦ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ιδέα, ὅτι τὰ πάντα εἶναι θεῖα, τὰ πάντα
εἶναι ὥραϊα (μιᾶς κόρης πρόσωπο). Τὸ κακὸ καὶ τὸ ἄσχημο ὑπάρχουν μονάχα
στὸν ξεστρατισμένον ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ἀγνὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φύσης. Καὶ
ὁ ἔρωτας τῆς Πανδώρας δὲν εἶναι ἡ διάκριση, ἀλλὰ εἶναι ἓνας ἔρωτας κακός, γιατί
εἶναι ξεστράτισμα καὶ δυσαρμονία καὶ πόνος.

Ἐλεᾶτες, Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτωνες καὶ Πλωτῖνος ἔχουν ἐνισχύσει τὴν
μυστηριακὴ διδασκαλία τῶν μυστηρίων στὸ νοῦ τοῦ ποιητῆ. Ἀλλὰ καὶ κάποιος
μεγάλος νεώτερος πρόσφερε κι' αὐτὸς τὴ συμβολή του:

«Ὁ Τίμαιος, ὁ Σπινόζας, δυὸ ἀπέραντα κι' αὐτοί.» Ψάλλει στὸ «Κελλί»
(Παράκαιρα). Κατὰ τὸν Πλατωνικὸ «Τίμαιο», ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ βιβλίον Τιμαίου
τοῦ Λοκροῦ «Περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου», ὁ κόσμος θεωρεῖται «ζῶον ἓν» πλα-
σμένος ἀπὸ τὸ Θεό. Κι' ὁ Σπινόζας ποὺ ὁ ποιητὴς τὸν χαρακτηρίζει, μαζὶ μὲ τὸν
Τίμαιο, «ἀπέραντο», τὴ μονάδα θεωρεῖ ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ σύμπαντος, ἀφετηρία
ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκινοῦν καὶ στὴν ὁποία καταλήγουν τὰ πάντα. Ἄν δὲν ἦταν
ὁ ἐγκωμιαστικώτατος στίχος τοῦ ποιητῆ στὸ «Κελλί», δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ
τὸν ἀναφέρωμε. Ἀλλ' ἡ ὑπαρξὴ του μᾶς ὑποχρεώνει νὰ σημειώσωμε τὴν ἐπίδραση
καὶ τοῦ μεγάλου Ἰσπανοεβραίου φιλοσόφου πάνω στὴ σκέψη τοῦ Παλαμᾶ στὸ
εἰδικὸ τοῦτο σημεῖο τοῦ φιλοσοφικοῦ του «πιστεύω». Ἀκόμα καὶ πρὸς νὰ
εἰπωθῇ ἰδιαιτέρως καὶ γιὰ τὸν Πλωτῖνο, ποὺ σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὸν «Ἀσκραῖο»
καὶ μὲ τὸν Παλαμῖκο στοχασμό.

Ὁ Πλωτῖνος ἀπὸ τὴ Λυκόπολη τῆς Αἰγύπτου, ποὺ ἔζησε τὸν 3ον μ. Χ.
αἰῶνα, εἶναι ὁ πρὶ μυστικὸς φιλόσοφος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. Τὸ σύστημά του
εἶναι ἐνιστικό—πανθεϊστικό καὶ ἐνέπνευσε ἴσως τὸν Σπινόζα, μὲ τοῦ ὁποίου τὴ

φιλοσοφία ἔχει πολλές ὁμοιότητες. Ὁ Πλωτῖνος παραδέχεται πρώτη ἀρχὴ τὸ ἀγαθόν, τὸ ἓνα. Ἑσωτερικὴ λάμψη (ἐλλαμψη) τοῦ ἑνὸς εἶναι ὁ νοῦς· καὶ ἐξωτερικὴ λάμψη (ἐκλαμψη) εἶναι ἡ ψυχὴ, μιὰ ἰδιότης τοῦ «εἶναι, πὺν μεταβάλλει σὲ αἰσθητικὴς—ἀντικειμενικὴς (ἐμψυχες πάντως) πραγματικότητες τὰ στοιχεῖα—ιδέες, πὺν παίρνει ἀπὸ τὸν νοῦν. Ὅσο ἡ ψυχὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν νοῦν (πνεῦμα), τόσο θολώνεται, κοιμᾶται καὶ καταντᾷ νεκρὰ ὕλη. Καὶ ὅσο ξυπνάει, τόσο ἀφομοιώνεται μὲ τὸ νοῦν, γίνεται κι' αὐτὴ νοῦς (πνεῦμα). Γιατὶ ὁ κόσμος εἶναι μιὰ ἀναπνοὴ (ἐκπνοὴ καὶ εἰσπνοὴ) τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀγαθὸν — νοῦς — ψυχὴ — ὕλη. Καὶ ἔπειτα κατ' ἀντίστροφον σειρὰ ἔχουμε : Ὑλὴ — ψυχὴ — νοῦς — ἀγαθόν.

Ἡ Πλωτινικὴ αὐτὴ ἀντίληψη ἐκφράζεται στὸν «Ἀσκραῖο» μὲ τοὺς στίχους :

*Κι' ἐγὼ ἡ κακόμοιρη ψυχὴ, σφαγμένη ἀπὸ τὸν πόνο,
ἔγινε πνεῦμα, φόρεσα τὴν ἀρμονίαν μου φῶς.*

Ἡ σφαγμένη ἀπὸ τὰ γήινα πάθη ψυχὴ, ἡ μισοπεθαμένη γιὰ τοῦτο, καθὼς ξυπνάει σιγὰ-σιγὰ, ξανακερδίζει τὴν πνευματικὴν τῆς ὑπόστασιν καὶ τέλος γίνεται πνεῦμα (νοῦς). Αὐτὴ τὴ διάκρισιν τοῦ Νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ξαναβρίσκουμε στὶς «Ἐκατὸ φωνές» (ἀρ. 76).

Εἶπε κ' ἡ Σάρκα : «Ὑπνος βαρὺς

μὲ δένει πάντα· τί θὰ γένω ;»

Εἶπε τὸ Πνέμα : «Πάντα πρὸς τ' ἀπέραντα

ἀνάλαφρο, ἄῤῥο ἀνεβαίνω· πὺν πηγαίνω ;»

Εἶπε ἡ Ψυχὴ : «Κ' ἐγὼ εἴμ' ἡ ἄμοιρη

πὺν παραδέρνω ἀνάμεσα στὰ δυὸ μακαρισμένα.

Ἡ δὸς μου, ὦ Πνέμα, τίς φτεροῦγες σου,

ἢ Σάρκα ἐσύ, νὰ κοιμηθῶ δῶσε μου σὰν ἐσένα».

Ἡ ὕλη κατὰ τὸν Πλωτῖνο εἶναι κοιμισμένη, ναρκωμένη ψυχὴ. Ἄν ἔλεγε κοιμισμένη, ναρκωμένη ἐνέργεια, θὰ μιλοῖσε τὴν ἴδιαν γλῶσσαν μὲ τοὺς ἐπιστήμονας τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ Παλαμᾶς κάνοντας τὴ διάκρισιν αὐτὴ μεταξὺ πνεύματος καὶ ψυχῆς εἶναι σύμφωνος μὲ τίς ἀπόψεις τοῦ Πλωτῖνου καὶ τοῦ νεωτέρου ἀποκρυφισμοῦ.

Ὁ «Ἀσκραῖος» ἐκφράζει μιὰ πτώσιν καὶ μιὰ ἄνοδον, τὸ θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν. Αὐτὴ ἡ πτώσις κι' αὐτὴ ἡ ἄνοδος εἶναι θέμα προσφιλὲς στὸν Παλαμᾶ. Ὑπάρχει καὶ στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ γύφτου» καὶ στὸς «Χαιρετισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης». Στὸν πρῶτον ὁ ἐκλεχτὸς γύφτος, δηλ. ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἀρνέεται τίς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἀξίες, πὺν κρατοῦν τὴ ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ τίς ξαναπλάσῃ ἀργότερα μὲ τὴ μουσικὴν τοῦ μαγικοῦ βιολιοῦ του. Στὸς «Χαιρετισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης» ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, ὅτι ἦρθε καιρὸς πὺν ἀρνήθηκε τὰ πάντα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἡλιογέννητην. Καὶ ἦταν σὰν νὰ τὸν ὠδήγησε αὐτὴ τόσο στὴν προηγούμενη ἄρνησιν ὅσο καὶ στὴν κατοπινὴ κατάφασιν. Στὸν «Ἀσκραῖον» βλέπουμε τὸ λάθος, τὸ θάνατον, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἡ Θεὰ τὸν ξανακαλεῖ πάλιν στὴ ζωὴν, ἀφοῦ ἀπὸ ψυχὴ ἁμαρτωλὴ ἔγινε πνεῦμα ἁγνὸ καὶ καθαρὸ, πλημμυρισμένο ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀρμονίας του καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἁδολῆς, τῆς πὺν χωράει ὅλον τὸν κόσμον ἀγάπης. Ἡ Περσεφόνη τὸν καλεῖ μαζί της καὶ τοῦ λείπει :

*"Ελα μαζί μου· νά ἡ ζωή! Θεά σου τὸ προστάζει
σὰ λατρεμένο κόνισμα νά τὴν ξαναχαρῆς,
νά μαραζώσης μ' ὄλο της καὶ πάλι τὸ μάράζι,
νά ξαναβορῆς τὰ δάκρυα της, τὸ μέλι της νά πιῆς,
νά ἰδρωκοπήσης δουλευτής, ταξιδευτής νά γείρῃς,
γιά ὕπνο πού δὲν ἔρχεται στὴν πέτρα τὸ κορμί,
καὶ μέσα σὲ ὅλα μιᾶς πλατειᾶς ἀγάπης νά εἶς· ὁ κύρης
καὶ νά ποτίζ' ἡ ἀγάπη σου καὶ νά θαυματουργῇ.*

Ἡ ἀνάσταση πρέπει νὰ παρθῇ καὶ κυριολεκτικὰ καὶ μεταφορικὰ. Στὰ Ἑλευσίνια μυστήρια διδάσκονταν ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἐπιστροφή της στὴ γῆ μέσα σὲ νέα κορμιά. Ἀλλὰ καὶ μεταφορικὰ ἔχει τὴ σημασία τοῦ πνευματικοῦ ξαναγεννημοῦ τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ κόσμου, καὶ ἀντιληφθῇ τὴν οὐσία τοῦ καλοῦ, πού ἔγκειται στὴν πλήρη συνείδηση καὶ εὐχαρίστηση τῆς ὑπαρξῆς καὶ τῆς ζωῆς, ξαναγυρίζει στὴ ζωὴ τῆς γῆς ἑτοιμος νὰ ξανάζῃ θεληματικὰ τὸν ἀγῶνα της, νὰ πιῇ μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστηση καὶ τὸ μέλι της καὶ τὸ φαρμάκι της καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ χαρὲς καὶ ἀπὸ πίκρες νὰ εἶναι ὁ ἀνθρώπος τῆς ἀγάπης, μιᾶς ἀγάπης γόνιμης καὶ θαυματουργῆς. Εἶπαμε ὅτι εἶναι ἀγαπητὸ θῆμα στὸν Παλαμᾶ ἡ πτώση καὶ ἡ ἀνοδος, γιατί δείχνει τὴ μοιραία ἄρνηση τῶν μεγάλων πνευμάτων γιὰ νὰ φτάσουν στὴ σύνθεση πού τὰ ἱκανοποιεῖ, ἀλλ' εἰδικὰ στὸν «Ἀσκραῖο» συνάπτεται, καὶ μὲ τὸ μῦθο τῆς Περσεφόνης, θεᾶς τῆς βλάστησης πού ξανάρχεται κάθε ἀνοιξὴ στὴ γῆ· συνάπτεται ἀκόμα καὶ μὲ τὶς μυστηριακὰς δοκιμασίες στοὺς αἰγυπτιακοὺς ναοὺς, ὅπου οἱ μυούμενοι περνοῦσαν ἀπὸ τὴ δοκιμασία τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ξαναγεννημοῦ.

Εἶναι πιά φανερό ὅτι ὁ «Ἀσκραῖος» ἐνῶ ἀποτελεῖ τὸ πυρηνικὸ στοιχεῖο τῶν φιλοσοφικῶν ρεμβασμῶν τοῦ Παλαμᾶ, γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ θάνατο, ξαναφέρει στὴν ἐπιφάνεια τὰ δόγματα μὲ τὰ ὁποῖα ἡ Ἀρχαία Ἑλλάδα καλλιεργήθηκε πνευματικὰ καὶ ἔζησε τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν, καλλιτεχνικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴ της.

Αὐτὸς εἶναι ὁ «Ἀσκραῖος», τὸ πῶς πολὺ ἀπ' ὅλα τὰ ποιητικὰ του δράματα ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὴν ἀρχαία πνευματικὴ παράδοση, ἀπὸ τὴν ἀγνότερη ἀρχαία Ἑλληνικὴ παράδοση, Παλαμικὸ ποίημα, ἓνας ποιητικὸς μῦθος ἀρχαῖος μεταπλασμένος στὰ χέρια τοῦ ποιητῆ καὶ μὲ ἀσύγκριτο ποιητικὸ ὕφος, ὅπου ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς αὐθόρμητα καὶ χωρὶς καμμιὰ ἐξωτερικὴ πρόθεση ξετυλίγεται μαζί μὲ μιὰ ἀνώτερη ἠθικὴ. Ὁ Ἀσκραῖος ξαναγυρίζει στὴ ζωὴ γιατί πρέπει νὰ ξαναγυρίσῃ γιατί αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἐξέλιξη τοῦ μύθου, γιατί ἔτσι ξετυλίγεται ἡ ὑπόθεση σύμφωνα μὲ τὸ «πιθανὸν καὶ ἀναγκαῖον» τοῦ Ἀριστοτέλη. Σύμφωνα πάντως μ' αὐτὸ πού ἤθελε νὰ ψάλλῃ ὁ ποιητὴς καὶ ὅχι γιατί ἀναφέρεται κάπου, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ξαναγύρισε ἀπὸ τὸν Ἄδη.

Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα δὲν τελειώνει μὲ τοὺς σοφοὺς μὲ τοὺς ποιητὰς καὶ μὲ τὰ μυστήρια. Ἀπλώνεται πολὺ πῶς πλατεῖα στὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ, στὰ ἰδανικὰ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ κράτους, γιὰ τὰ ὁποῖα τόσο καυχόνταν οἱ πρόγονοί μας καὶ ξεχώριζαν τοὺς ἐαυτοὺς των ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη, ἀπὸ τοὺς

βαρβάρους. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν δὲν μπορούσε νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὸ ποιητικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, πού τραγούδησε :

Στὸν ἄνθρωπο ἱερὸς νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ ἀρχαῖος ὅμως ἑλληνικὸς κόσμος δὲν ἀπετέλεσε ποτὲ ἓνα κράτος, οὔτε ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἀναγνωρίστηκε στρατηγὸς ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Σπάρτη, ἡ Ἀθήνα, ἡ Κόρινθος, ἡ Μίλητος ἦταν κράτη, τὸ ἓνα ἀγροτικὸ μὲ κάποια ὕψη φεουδαρχίας, τὰ ἄλλα ἐμπορικὰ καὶ ἀποικιακά. Ἐνα μόνον κράτος ἀπ' αὐτά, ἡ Ἀθηναϊκὴ πολιτεία, ἄσκησε μιὰ πανελλήνια φιλελεύθερη πολιτικὴ. Τὶ ἔδωκε τὸ καθ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ στὴν τέχνη καὶ στὴν ἐπιστήμη ; Καὶ ποιά ἀγαθὰ ἔφερε στὸν πολίτη ; Καὶ τί ἔδωκαν οἱ ἄλλες, πού δὲν ἀναφέραμε, ἑλληνικὲς πολιτείες ; Ἡ Μίλητος ἦταν μιὰ πολιτεία, πού, ἀφοῦ σκόρπισε τίς ἀποικίες της στὸν Εὐξεῖνο καὶ στὴ Μεσόγειο, ὑποτάχθηκε διαδοχικὰ στοὺς Λυδοὺς καὶ στοὺς Πέρσες. Ἡ Κόρινθος πῆρε τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς πιὸ ἄσπυρης πόλης. Δὲν μπορούσε, ἔλεγαν, καθένας νὰ πλησιάσῃ, (νὰ πλεύσῃ) στὴν Κόρινθο λόγῳ τῆς χλιδῆς καὶ τοῦ πλούτου της. Ἡ Σπάρτη ἦταν ἓνα μόνιμο στρατόπεδο στηριζόμενο στὴν ἀγροτικὴ ἐργασία τῶν εἰλωτῶν. Ὅταν λέμε Ἑλλάδα ἢ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ὁ νοῦς μας πηγαίνει κατ' εὐθεΐαν στὴν Ἀθήνα.

Χωρὶς τὴν Ἀθήνα θὰ μᾶς εἶχε δώσει ἡ Ἑλλάδα μερικοὺς σοφοὺς ἀπὸ τὴν Ἰωνία ἢ ἀπὸ ἄλλα μέρη, ἴσως μερικοὺς ποιητὰς καὶ τίποτε περισσότερο. Ὅλα τὰ ἄλλα (καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἄλλα ὑπάρχει τὸ Ἑλληνικὸ θαῦμα) εἴτε ἄμεσα εἴτε ἔμμεσα ὀφείλονται στὴν Ἀθήνα. Χάρης στὴν Ἀθήνα γνώρισε τὴ δόξα τῶν Μηδικῶν πολέμων, τὴ ναυτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κυριαρχία στὴ Μεσόγειο, τὸν ἐλεύθερο κοινωνικὸ καὶ πολιτικὸ βίον, τὴν οἰκονομικὴ ἀκμὴ τοῦ βίου αἰῶνα καὶ τέλος τὴν ἀνθησὴ τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας, πού ἀποτελοῦν τὸ λαμπρότερον στολίδι της. Δίπλα στὴν Ἀθήνα ἢ Σπάρτη μὲ τοὺς σκληροὺς νόμους τοῦ Λυκούργου παρουσιάζεται σὰν μιὰ πρωτόγονη καὶ καθυστερημένη ἀπελπιστικὰ, σχεδὸν βάρβαρη, ἐπαρχία, πού κατὰ λάθος ἤκμασε στὰ Ἑλληνικὰ χῶματα. Ἡ Σπάρτη μονάχα γιὰ ἓναν Λεωνίδα μπορεῖ νὰ καυχίεται. Μὲ ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον θαυμασμὸ γράφει γι' αὐτὸν ὁ Παλαμᾶς :

Ἡρώας ὑψώθη μεγαλομάρτυς

Γιὰ κεῖνον ἔγραψες, ἱστορία,

τ' ὄνομα δόλχουσο καὶ τῆς Σπάρτης

πλάϊ' στῆς Ἀθήνας τὴν πολιτεία.

[Περάσματα καὶ Χαιρετισμοί, Θερμοπύλεις]

Δὲν εἶναι καὶ Πόλιτεία. Εἶναι ἀπλῶς ἡ Σπάρτη. Μιὰ χώρα, πού κατὰρθωσε κάποτε μέσα στὴ γενικὴ ἀνάταση καὶ ἀνύψωση τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ μᾶς δώσῃ ἓναν Λεωνίδα. Στρατιῶτες καλοὺς (καὶ στρατηγούς ἀκόμα) ἔχουν ἀναδείξει καὶ οἱ βάρβαροι. Ἀλλ' οὔτε οἱ νόμοι τῆς εὐγονίας, πού ἔσπαζαν τοὺς φραγμοὺς τῆς ἡθικῆς, οὔτε οἱ νόμοι πού ἀφαιροῦσαν ἀπὸ τὸν πολίτη κάθε πρωτοβουλία οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος, οὔτε ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς εἰλωτες, οὔτε ἡ ἀσκητικὴ δίαιτα μποροῦν ν' ἀποτελέσουν παράδειγμα γιὰ μίμηση.

Για όλους αυτούς τους λόγους ο ποιητής δεν βλέπει, γιατί πρέπει να εκφρασθῇ μὲ θαυμασμό για τὴ Σπάρτη. Ἐνῶ για τὴν Ἀθήνα ἀδίσταχτα βροντοφωνεῖ πὼς εἶναι «ζαφειρόπετρα σιῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι». Τὸ «τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι» εἶναι βέβαια ὑπέροχο, ἀλλ' ἐκφράζει ἓνα πνεῦμα, ποὺ θὰ τὸ λέγαμε σήμερα πρῶσιμικό. Τί ἔδωκαν οἱ Πρῶσσοι στὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμό; Τὴν αὐστηρὴν πειθαρχία, τὴν ἀκαμψία καὶ τὴ σκληρότητα. Ἐνῶ ὁ «Δεξιλέως» τῶν «τάφων τοῦ Κεραμειοῦ» (Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου) διατυπώνει τὰ ἰδανικά τοῦ Ἀθηναίου ἐφήβου, ποὺ καὶ σήμερα ἀκόμα θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ὁ ἰδανικὸς κόσμος ἐνὸς νέου ἐμπνευσμένου ἐξ ἴσου ἀπὸ τὶς πατριωτικὲς καὶ ἀνθρωπιστικὲς ἰδέες, ὅπως συμπληρώνονται μὲ τὸν ὅρκο τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων (Ὑμνος εἰς τὴν Ἀθηναῖν).

Γενικά ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴ ἀνάπτυξη σώματος καὶ πνεύματος, ἀπὸ τὴν ὑγεία τὴν ὕλική καὶ τὴν ψυχική. Ἡ Σπάρτη ἔδωκε προσοχὴ μονάχα στὸ σῶμα. Ἐνῶ ἡ Ἀθήνα παρουσίασε τὰ γυμνάσια καὶ τὶς παλαίστρες, τὰ ᾠδεῖα καὶ τὰ θεάτρα, τὶς φιλοσοφικὲς σχολὲς καὶ τοὺς συγγραφεῖς, τὰ ἐργαστήρια τῆς τέχνης καὶ τὴν πολιτικὴ ἀγωγή· μᾶς ἔδωκε αὐτὸ ποὺ ὀνομάζεται Ἑλληνικὸ θαῦμα, γιατί τὸ θαῦμα αὐτὸ εἶναι κυρίως ἔργο δικό της. Κορώνα τῆς Ἑλλάδας ἡ Ἀθήνα καὶ τῆς Ἀθήνας κορώνα· ὁ ἱερὸς βράχος μὲ τὸν Παρθενῶνα:

*Σ' ἐσὲ ἀποκάλυψη ὁ ρυθμὸς, κάθε γραμμὴ καὶ μοῦσα
λόγος τὸ μάρμαρο ἔγινε κ' ἡ ἰδέα τέχνη, κ' ἤρθες
στὴ χώρα τὴ θαματοουργή, ποὺ τὰ στοχάζεται ὅλα
μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὥρων τῶν καλομετρημένων.*

Ὁ Παρθενώνας εἶναι σύμβολο τῆς ἰδέας τοῦ κάλλους καὶ δημιουργήμα τῶν ἐλεύθερων ἀνθρώπων:

*Ἐσένα δὲ σὲ ὑψώσανε τυραγνισμένων ὄχλοι,
καματερὰ ἀνθρωπόμορφα σπρωγμένα ἀπ' τὴ βουκέντρα.
Ἐσένα μὲ τὸ λογισμό κ' ἐσὲ μὲ τὸ τραγούδι
σὲ ὑψώσαν τῶν ἐλεύθερων οἱ λογισμοὶ ἐκεῖ, ὅπου
κι' ὁ Νόμος σου πρωτόγινε τῆς πολιτείας προστάτης,
μὲ τὸ ρυθμὸ πρωτόγινε κι' ἦταν κι' αὐτὸς τραγούδι.*

[Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ, Λόγος τρίτος]

Ψάλλει ὁ Παλαμᾶς τὴν Ἀθηναῖα καὶ τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν ἱερὸ βράχο σὰν ἓνα τριπλὸ σύμβολο τοῦ θεοῦ, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς τέχνης. Ἡ θεὰ σύμβολο τῆς ἀρετῆς δηλ. τῆς σοφίας, τῆς σωφροσύνης, τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ Ἀθηναϊκὴ πολιτεία σύμβολο τοῦ ἐξευγενισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τόσο ὥστε νὰ εἰπωθῇ ἀπὸ ἓναν Ἀθηναῖο δραματικὸ (τὸν Μένανδρο) «τί χάρι ποὺ ἔχει ὁ ἀνθρώπος, ὅταν ἀνθρώπος εἶναι». Ἡ πόλη τέλος μὲ τοὺς καλλιτεχνικοὺς ἦθσαν· ροὺς της καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ της εἶναι αὐτὴ ποὺ συντροφεύει τὸ ξανάνωμα καὶ τὸ τέλος κάθε μεταγενέστερου πολιτισμοῦ.

Παραπονεῖται ὡς τόσο ὁ ποιητής, ὅτι ὁ ἴδιος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλαστικότητα τῶν ἑλληνικῶν ἔργων, ὅτι τέκνο τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ δημιουργημα τῆς νεώτερης τέχνης, δὲν μπορεῖ νὰ πλησιάσῃ τὰ αἰώνια ἀντικα πρότυπα :

*Ἐγὼ Ἀθηναῖος ; Δὲ σὰς ξέρω
ξένα εἶδωλα, ὥραϊα, πλαστικά.*

*Σκύθισσας μάννας πεταμένη γέννα
κι' ἀπὸ φύσμημα ἦρθα βοριανά.*

[Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ — Ἐπίλογος]

Εἶναι φυσικὸ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὶς ἀπαισιόδοξες αὐτὲς σκέψεις, ἀφοῦ τὸ Τραγούδι τοῦ κυριαρχεῖται ἀπὸ ἀσυγκράτητη διονυσιακὴ ὁρμή καὶ τὸ ἀπολλῶνειο στοιχεῖο τῆς τέλειαις συμμετρίας συχνὰ εἶναι λίγο : Ἄν στίς «Ἐκατὸ φωνῆς» καυχιέται ὅτι εἶναι Ἀθηναῖος, αὐτὴ ἡ καύχησή του ἀναφέρεται στὴ φιλοσοφία, πού τὴν φέρνει στὸ φῶς ξεθάφτοντάς τὴν ἀπὸ τῆ λήθης, πού ἐκάλυψε τὴν παλὴν ἐποχὴ, καὶ τὰ μυστήρια. Δὲν ὑπάρχει στὴν πραγματικότητα ἀντίφαση.

Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑλλάδα μὲ τὴν ποίησίν της καὶ μὲ τὴν τέχνη της, μὲ τοὺς θεσμούς της, τὴ φιλοσοφία της καὶ τὴ μυστηριακὴ διδασχὴ της. Αὐτὴ τὴν Ἑλλάδα τραγούδησε ὁ ποιητής, ἀφοῦ τὴν ἔκαμε βίωμά του. Ἀλλὰ κι' αὐτὴ ἡ Ἑλλάδα ἦρθε κάποτε ἡ ὥρα νὰ πεθάνῃ, ὅσο ἀπέθανε κι' ἂν ἦταν. Κάποτε οἱ ἐπιβάτες ἐνὸς πλοίου, πού περνοῦσε πλάϊ στὴν Ἡπειρωτικὴ ἀκτὴ, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ νησι τῶν Παξῶν, ἄκουσαν, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Πλούταρχος, ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴ παραλία μιὰ μοιραία κραυγὴ πού ἔλεγε : «Ὁ μέγας Πᾶν τέθηκε ! » Ὁ μέγας Πᾶν εἶχε πεθάνει στὴ σκέψη καὶ στὴ φαντασία τῶν ἀνθρώπων καὶ μαζί του εἶχαν πεθάνει οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες, οἱ θεομοὶ καὶ οἱ τρόποι τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, ἡ παγανιστικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου. Ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητος, πού εἶχε κηρυχθῇ ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους καὶ μέσα στὰ βᾶθρα τῶν ναῶν, ἔγινε κάποια μέρα λάβαρο μιᾶς νέας θρησκείας καὶ φώτισε τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅλα περνοῦν. Τὸ ἴδιο ποτάμι δυὸ φορὲς δὲ μπορεῖς νὰ τὸ περάσῃς, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸν Ἡράκλειτο. Ἔτσι πέρασε καὶ χάθηκε στὸν δρίζοντα τοῦ χρόνου κι' ἡ Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν πορφύρα της μᾶς ἔχουν ἀπομείνει κάποια κομμάτια, κάποια συντρίμια, κάποια λείψανα, κάποιες ἀναμνήσεις,

*«μὰ ἡ Ἑλλάδα μιὰ κι' ἀπέθανε,
πάει, καὶ νὰ τὴν κλαῖς».*

[Δωδεκάλογος τοῦ γύφτου, Λόγος πέμπτος]

Ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητος, ἡ ἰδέα τοῦ ἐνὸς θεοῦ, μαζί μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Σταν-ρουῦ, τῆς Ἀγάπης, τοῦ Πόνου καὶ τῆς Λύτρωσης ἀνανέωσαν ἀσφαλῶς τὴν ἀνθρωπότητα κι' ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν ὀδηγοῦν στὰ πεπερωμένα της.

Ἕνας καινούργιος κόσμος, ὁ Χριστιανικός, ἐβλάστησε πάνω στὰ εἱρεῖπια τοῦ ἀρχαίου. Τὴν κυριαρχία τῆς χρυσῆς ἁρμονίας τοῦ λογικοῦ καὶ τῶν αἰσθήσεων τὴν ἀντικατέστησε ἡ κυριαρχία τοῦ συναισθήματος. Γιὰ μᾶς ἰδιαίτερα ὁ κόσμος αὐτός εἶναι ὁ κόσμος τοῦ Βυζαντίου. Μὲ τὴν πτώση καὶ τοῦ Βυζαντίου

ἀρχίζουν οἱ νεώτεροι καιροί, πού γιά μᾶς ἄρρησαν νᾶρθουν. Ἕνα καινούργιο κράτος Ἑλληνικό, φτωχὸ κι' ἀχαμνὸ, πρόβαλε στήν Εὐρώπῃ μέ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 21. Αὐτὲς οἱ ἐποχὲς κι' αὐτοὶ οἱ πολιτισμοί, ἡ ἀρχὴ καὶ προμηνύματα πολιτισμῶν, δὲν ἦταν δυνατὸ ν' ἀφήσουν ἀδιάφορο τὸν ποιητὴ, πού καυχιόνταν ὅτι εἶναι ὁ ποιητὴς; «τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ ἔθνους του»· καὶ ἀσφαλῶς μιὰ ἰδιαίτερη μελέτη χρειάζεται γιά τίς ἐποχὲς αὐτές, δηλ. πῶς τίς εἶδε καὶ πῶς τίς τραγούδησε ὁ ποιητής. Μὰ γιά τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, παρ' ὅ,τι κι' ἂν ἀπόμεινε, παρ' ὅ,τι κι' ἂν κρατοῦμε (λείψανο, τί ἄλλο ;) στὰ χέρια μας, μποροῦμε νὰ εἰποῦμε πῶς εἶναι γιά μᾶς πεθαμένη. Κι' ἀπάνω στὸν τάφο της μπορεῖ ἐπιγραμματικὰ νὰ γραφῇ ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ :

*Πέρασε μιὰ πλατεῖα πνοή, πνοή χαλίστρα,
κι' ἔσβησε κι' ὅλα τὰ τραγούδια κι' ὅλα τᾶστρα.*

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗ

Π Ο Ρ Ε Ι Α

Ἀνθρωπέ μου
σὲ συντροφεύουμε στὸ δρόμο σου
νὰ φτάσεις τὴν πιδὸ ψηλὴ κορφὴ
πού τόσο πόθησες.
Σὲ βλέπω λουσιμένο μὲ ἡλιαχτίδες
νὰ ὑψώνεις τὴ σχισμένη σημαία σου
στήν πιδὸ ψηλὴ κορφὴ
κι' ἀναρωτιόμαστε, ἀναρωτιόμαστε
ποῖν δρόμο πήρες
ἢ ποῖος δρόμος σὲ ὠδήγησε
στήν ψηλὴν αὐτὴν ἐδῶ κορφή.

Ἀνθρωπέ μου
πεζοπόρε τῶν αἰώνων.
Πήρες τὸ δρόμο καὶ ξεκίνησες
γιατὶ πίστεψες πῶς δὲ στέκεις πουθενά.
Πήρες τὸ δρόμο πρὸς τὸ ἄγνωστο
γιατὶ πίστεψες πῶς «οὐδὲν γνωρίζεις»
πήρες τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀλήθεια
γιατὶ δὲ λύγισες στὸ κῶναιο καὶ στὸ σταυρό.

Καὶ νά· στήν πανύψηλη κορφή
καρφώνεις τὸ σύμβολό σου
τὴν ξεσχισμένη σημαία σου
μὲ τὰ ζωγραφισμένα περιστέρια
χιλιάδες ἄσπρα περιστέρια
νὰ κουβαλοῦν στὴ ράχη τους
τὴν ὀλοπόρφυρη αὐγή
ποὺ ἀνατέλλει ἀπὸ τὸν κήπο τῆς ἀγάπης
γιὰ νὰ φωτίσει ἕναν καινούργιο κόσμο.

• Ο κόσμος κάτω σοῦ εἶναι ξένος
—σὰν ἀντίλαλος καμπάνας τοῦ ἑσπερινοῦ—
Σημαίνεις μὲ ὁρμὴ τὸν ὄρθρο
καὶ κατεβαίνεις
κατεβαίνεις

Εἶσαι ἡ ἀρχή, κι' εἶσαι τὸ τέλος
κι' εἶσαι ξανὰ ἡ ἀρχή.

• Ἐδῶ ποὺ ἀνέβηκες
ἔμαθες πῶς τέλος δὲν ὑπάρχει
καὶ ξεκινᾷς γι' ἄλλη κορφή
τὴν πιὸ ψηλότερη κορφή.

• Ἀνθρωπέ μου
κι' ἐδῶ ποὺ ἔφτατες
δὲν ξέρω ποιὲς θεὸς νὰ προσκυνήσω
τὴν ὑπομονή, τὴ δύναμη, ἢ τὴ σοφία.
Κι' ἐδῶ ποὺ ἔφτασες, σένα τὸν ἴδιο προσκυνῶ.
Γιὰ μένα ἡ πιὸ μεγάλη σου ἀρετὴ
εἶναι τὸ ποὺ ξεκίνησες.
Τοῦτο θεωρῶ τὴν πιὸ μεγάλη ἀρετὴ
καὶ τοῦτο φτάνει

[Ἀνέκδοτον]

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

4. ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟΙ

Κ^{ΑΘΕ} ξένος δάσκαλος πού διορίζονταν στο χωριό μας φρόντιζε να φύγει το γληγορότερο από εκεί. Θάπρεπε να μην έχει κανέναν προστάτη ή να τον κυνηγάει κάποιος με πείσμα, για να μη μπορέσει να μετατεθεί κάπου αλλού. Και πώς να ζήσει αλήθεια ένας ξενοφερμένος σ' εκείνα τα κακοτόπια όπου οι άνθρωποι δεν χόρταιναν ούτε ψωμί; Δάσκαλος απ' άλλο μέρος δεν μπορούσε να φάει τη δική μας μπομπότα. Γι' αυτό έστελνε να του φέρουν «χάσ'κο», αγοραστό ψωμί, απ' το παζάρι, μαζί με τους χωροφυλάκους. Μα όσπου να το φέρει ο αγωγιάτης απ' την "Αρτα, το καρβέλι ξεραίνονταν στο δρόμο, γινόταν κεραμίδα. "Επειτα ήταν και το ζήτημα της κατοικίας, πού δεν περίσσευε ακόμα δωμάτιο πουθενά για να μείνει ο δάσκαλος.

Στο μεταξύ ο πάρεδρος του χωριού μας, ένας γέρος βαθύς, παλιός μπακάλης, πού τουστέλνε μπιλιέτα ο βουλευτής και πού κατέβαινε στην πολιτεία τρεις τέσσερες φορές το χρόνο, με το να διαχειρίζεται τα επιδόματα πού έπαιρναν οι οικογένειες των στρατευσίμων, έπαιρνε—λέγαν—κι' αυτός τό μερίδιο του και φαίνεται πώς είχε γλείψει τα δάχτυλά του, γιατί έβαλε κι έχτισε στη μέση του χωριού ένα μεγάλο οίκημα, κούλια σωστή, μ' ανώγια και κατώγια, τ' άπάνω νάναι για ασκολιό, το κάτω για μαγαζιά με την αστυνομία κολλητά και παραδίπλα το κοινοτικό γραφείο. "Ετσι θ' αφήναμε πιά το παρακλήσι τ' "Ανι-κόλα, έμεις τα μαθητούδια, και θάχαμε σκολιό της προκοπής, με κανονικά παράθυρα και με καινούργια θρανία, όχι εκείνα τα παλιά, τα ξεγκοφιασμένα, πού τάχαμε σακατέψει χαράζοντάς τα βαθιά με τους σουγιάδες για να καμαρώνουμε τα όνό-

ματά μας· άσε πού είχαν γίνει χάλια κι απ' τις χυμένες μελάνες, τις αγοραστές—βαφή «μαν'σακή»—ή τις άλλες πού κάναμε μόνοι μας με νερωμένη καπνιά ή στίβοντας «β'ζιάδια», κάτι ζουμερούς σπόρους άγριων χορταριών.

"Εκείνη την εποχή μās ήρθε κάποιος δάσκαλος Παυλόπουλος, απ' τα μέρη του Αιγίου νομίζω. Αυτός είχε φέρει μαζί και τη γυναίκα του. "Αλλά έμεις δεν τη βέπαμε καθόλου, γιατί προσκολλήθηκε σ' ένα σπίτι κάπου εκεί κοντά και δεν έβγαине όξω, στους κακόστρωτους δρόμους πού μοιάζαν με γιδόστρατες. Σε λίγον καιρό χάθηκε ή άμοιρη, πέθανε άπάνω στη γέννα της. "Ηταν άμαθη από τέτιον τόπο και δεν είχε κανέναν να την κοιτάξει. Ούτε γιατρός βέβαια ούτε μαμή βρίσκονταν εκεί γύρω· Οι δικές μας οι γυναίκες ήταν μαθημένες να κάνουν τα παιδιά μόνες τους, ακόμα κι' όξω στα χωράφια· ούτε πάθαινε καμιά τους από λεχωνιά. Μα ή άμαθη ξένη πλήρωσε με τη ζωή της τον έρχομό στο χωριό μας.

"Από τότε ο δάσκαλός μας άφησε άκοπα τα γένια του, όπως συνήθιζαν κι οι χωριανοί σέ χάσιμο δικού τους. Μα περιπλέον κόλλησε και μιá μαύρη λουρίδα στο μανίκι του, πού την έλεγαν «πένθος», λέει. Κι έγινε πιδ κατσούφης απ' ότι τον ξεραμε, κλείστηκε, στόν έαυτό του με πείσμα, μην ανοίγοντας το στόμα παρά μόνο για να μās κάμει μάθημα. Καμιά φορά πρὸς το βράδι έβγαине, για σεργιάνι τάχα, δώθε πρὸς το λαγκάδι κι εκεί τον άκουγε καμιά περαστική γυναίκα να μιλάει μόνος του, όπως «ξενοκρένουν» τα παιδιά στόν ύπνο.

— Πάει ὁ δάσκαλος, ἀποκοντριάστηκε ! λέγαν. "Ετσι παθαίνουν αὐτοὶ μὲ τὰ πολλὰ γράμματα . . .

"Αλλή βέβαια ἦταν ἡ αἰτία τῆς κατάντηας του καὶ ὄχι τὰ «πολλὰ γράμματα», γιατί εἶναι ζήτημα ἂν ὁ Παυλόπουλος εἶχε πατήσει στὸ γυμνάσιο. Ἄλλὰ τότε δὲ μπορούσαμε νὰ φαντασθοῦμε πόσο στοιχίζει ὁ ἕνας εὐαίσθητο ἄνθρωπο ὁ χαμὸς τῆς γυναικάς του, οὐτ' ἐμεῖς τ' ἀνῆξερα παιδιὰ οὕτε οἱ μεγάλοι πού τὸν σχολίαζαν ἄπονα. Οἱ χωριάτες παρηγοριοῦνται εὐκολὰ στὰ δυστυχήματά τους, ἡ σκληρὴ ζωὴ δὲν τοῦς ἀφήνει νὰ πάρουν κατάκαρδα τίποτε.

Ὁ Παυλόπουλος ἦταν ὁ πρῶτος δάσκαλος πού ἄρχισε νὰ βαθμολογεῖ. Μᾶς ἔπαιρνε τὰ τετράδια καὶ μᾶς ἔβανε βαθμό. Αὐτὸ ἦτανε κάτι τὸ καινούργιο γιὰ μᾶς. "Ετσι φροντίζαμε ποῖος νὰ γράφει ὁμορφότερα, πὺ καθαρά. Γινόταν μιά ξεσυνέφια μεταξὺ μας, ἕνας ἀνταγωνισμὸς πού εἶχε ἀποτέλεσμα νὰ συνηθίζουμε στὴν καλλιγραφία. Μονάχα οἱ σβαρνιάρηδες, οἱ ἀνεπρόκοποι τοῦ παρουσίαζαν μουντζούρες καὶ ἔπαιρναν «σχεδὸν καλῶς» ἢ «μετρίως». Μὰ ἐκείνους πάλι δὲν τοὺς ἔνιαζε καθόλου, οὔτε τὸν κοίταζαν καν τὸ βαθμό.

"Υστερ' ἀπὸ ἕνα χρόνον ἔφυγε ὁ Παυλόπουλος πάντα κακιωμένος μὲ τὸ χωριὸ μας ὅπου ἄφηνε θαμμένη τὴ γυναικα του, καὶ μᾶς ἤρθε ἕνας νέος δάσκαλος, ἀλόφοιτος τοῦ γυμνασίου ἂπ' τὰ μέρη μας κιάλας, ἀντίκρυα ἂπ' τὸν Ἀραχθό.

— Ψόφια ψείρα τὸν παράστησε μὲ δυὸ λόγια κάποια γειτόνισσα πού τὸν πρωτοεἶδε στὴν ἐκκλησίᾳ τὴν Κυριακὴν.

"Ηταν ἀλήθεια λιανός, ντελικάτος, μὲ μιὰ χλωμάδα στὸ πρόσωπό του. Καὶ οἱ χωριάτες ἀγαποῦν νὰ βλέπουν γεμάτους, ροδοπρόσωπους, ἀποφασιστικούς ἀνθρώπους, γιατί γι' αὐτοὺς ὑπάρχει μόνον ἐκεῖνο πού φαίνεται : τ' ἀνάστημα, ἡ ὁμορφιά τὴν ψυχὴ, τὸ πνεῦμα ποῖος νὰ τὰ ἰδεῖ !

Μολαταῦτα ὁ καινούργιος δάσκαλος, γιὰ μᾶς τουλάχιστον τοὺς πὺ μεγάλους, ἦταν ἐκεῖνο πού θέλαμε. Δὲν ἔστελνε κάθε τόσο τοὺς ὑποταχτικούς του νὰ κόψουν βέργες ἂπ' τὴ γειτονικὴ ἀγριλιά γιὰ νὰ μᾶς τσοῦζει στὴν ἀπαλᾶμη, οὔτε κρατοῦσε στὸ χέρι τὸ χάρακα γιὰ νὰ μᾶς κοπανᾷ.

στὸ κεφάλι μὲ τὸ παραμικρὸ, οὔτε μᾶς τραβοῦσε «γιὰ ξεκώλωμα» τ' αὐτιά ὥσπου νὰ βγάλουν αἷμα, σὰν τοὺς προκατόχους του. Ἀπὸ τὰ πολλὰ πού ἤξερε ὁ ἴδιος μᾶς μάθαινε καὶ ἐμᾶς ἀρεκτά, καὶ μάλιστα μ' εὐχάριστο τρόπο. Ἦταν μιὰ χαρὰ νὰ τὸν ἀκούς.

Στὴ Ζωολογία π.χ., ὅταν φτάσαμε στὸν παπαγάλο, μᾶς διηγήθηκε πῶς αὐτὸς δεῖ ἕνα τέτιο πουλί, τὸ εἶχε ἡ σπιτονοικοκυρά του, λέει (ἄκου καὶ ὄνομα : σπιτονοικοκυρά ! —τὴ μυστήριό πάλι νάταν αὐτὸ ;), καὶ ὁ παπαγάλος ἀνοίγει τὸ στόμα του καὶ μιλοῦσε μ' ἀνθρώπινη φωνὴ καὶ ξεχώριζε λόγια καθαρά καὶ ἔλεγε τῆς κυρᾶς του, γιὰ φαντάσου :

— Παπαγάου, θέου (θέλω) καφέ !

Αὐτὰ μᾶς φαίνονταν ἀπίστευτα, πρωτάκουστα. Ἀχ, τί πράματα, τί θάματα πού ἔχουν αὐτὲς οἱ πολιτεῖες ! Καὶ τί σοφός, τί πολῦξερος πού ἦταν ὁ λιγοκρέατος, ἀμούστακος δάσκαλός μας ! Νὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ δάσκαλος κανένας, ὑπάρχει μεγαλύτερο ἀξίωμα στὸν κόσμον ;

Ὁ ἴδιος ζωγράφιζε κιάλας ὥραϊα στὸν πίνακα. Παίζοντας μὲ τὴν κιμωλία, χωρὶς νὰ πολυαργεῖ μᾶς στάφνιζε ὁλόκληρο κεφάλι ἢ ἄλλογο μὲ χαίτη, ἢ ἀετὸ μὲ φτερά πού τὰ κοιτάζαμε μ' ἀνοιχτὸ στόμα.

— Ἀντιγράψτε το καὶ ἐσεῖς, μᾶς παργάγγελε.

Μὰ τὸ δικό μας τὸ χέρι ἔσερνε ἀδέξια γραμμὲς δίχως γούστο, πού δὲν ἔμοιαζαν καθόλου οὔτε μὲ τ' ἄλλογο, οὔτε μὲ τὸν ἀετὸ τοῦ δασκάλου μας. Ἐμεῖς ἡμασταν ἄξιοι μονάχα γιὰ κανένα νομό, πού τὸν χρωματίζαμε ὕστερα μὲ μπογιές, μ' ἐκεῖνα τ' ἀγοραστὰ κοντύλια, ἀφοῦ τὸν ξεσηκώναμε εἴτε μὲ τὸ μάτι, ὑπομονετικά, εἴτε ἂπ' τὸ χάρητ κρυφά, βάζοντας ἀπὸ κάτου ἕνα γιὰλί.

Καταλαβαίναμε πᾶ τὰ μαθήματά μας, ὁ δάσκαλος δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ ξεφωνίζει καὶ νὰ μαλώνει γιὰ τὸ τίπτετα. Μὲ ἥρεμο ὕφος, πειστικά μᾶς μιλοῦσε γιὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, γιὰ τὶς πέντε ἡπείρους καὶ τοὺς μακρινοὺς ἀνθρώπους πού δοξάζονταν μὲ τοὺς πολέμους.

Ἐπιθεωρητὴς δὲν εἶχε πατήσει ποτὲ σ' ἐκεῖνα τὰ χωριά, μὰ ἦταν τὸ ἴδιο γιὰ

τὸ δάσκαλό μας, ἀφοῦ εἶχε ζῆλο, μεράκι στὴ δουλιά.

Μένουμε τώρα στὸ καινούργιο σχολιὸ με τοὺς ἀβεστωμένους τοίχους, με σανίδια ἀποκάτου, με νταβάνι ψηλά. Ἔμπαινε ἥλιος, ἔμπαινε φῶς, κι ἐμεῖς ἀκούγαμε ἢ λέγαμε τὸ μάθημα δίχως χτυποκάρδι. Λίγα θρανία πὶδ πίσω, κάθονταν ἡ τρίτη τάξη, κι αὐτοὶ διάβαζαν ἀπ' τὸ νέο ἀναγνωστικό τους, τὰ «Ψηλὰ Βουνά». Παρακολουθοῦσαμε ἀθελά μας τὴν ὁμορφη ἱστορία τοῦ Λάμπρου καὶ τῆς Ἀφροδῶς, πὺν ζοῦσαν ἀνάμεσα στὰ πρόβατα, στὶς ραχοῦλες σὰν ἐμᾶς. Τὰ περισσότερα ἀπὸ κεῖ μέσα τὰ νιώθαμε σὰ νάταν δικὰ μας. Μονάχα πεύκος δὲν ξέραμε ἀκόμα τι εἶναι :

- Γιάννη, γιατί ἔκοψες τὸν πεύκο,
γιατί, γιατί ;
- Ἀγέρας θάναί. λέει ὁ Γιάννης
καὶ περπατεῖ ...

Ῥωαῖα ἦταν καὶ τὰ ποιήματα καὶ ἡ διήγηση ἀπὸ κεῖ μέσα. Κρίμα μονάχα πὺν δὲν εἶχαμε κι ἐμεῖς τέτιο βιβλίο στὸν καιρό μας καὶ περάσαμε τὴν τρίτη τάξη με τ' ἄλλο, τὸ παλιό, πὺν ἦταν κρύο κι ἀχαρο.

Κι οἱ μέρες, οἱ βδομάδες περνοῦσαν καὶ δὲ μᾶς ἀποφαίνονταν καθόλου, γιατί εἶχαμε τὸ νου μας ὅλο στὰ μαθήματα καὶ κοιτάζαμε ποῖος νὰ περάσει τὸν ἄλλον. Μόλις γυρίζαμε στὸ σπίτι, καθόμασταν ἀμέσως νὰ γριψοῦμε τὸ παρακάτω ἢ νὰ λύσουμε τὰ προβλήματα, νὰ τὰ προφτάσουμε πρὶν νυχτώσει, γιατί τὸ λυχνάρι τῆς νύχτας δὲν περισσεύει νὰ φέξει γιὰ μᾶς· εἶχαν οἱ δικοὶ μας τόσες ἄλλες δουλιές, μες στὸ στενόχωρο ἐκεῖνο κονάκι ὅπου φέραμε γύρω ὅλοι μαζί. Κάθονταν κι ἐγώ, θυμάμαι, μπροστὰ στὸ δεξὶ μας παραθύρι γονατιστός, καὶ με πονοῦσαν τὰ γόνατα ἀπ' τὸν ἀβέστη ὅπου ἀκουμποῦσαν καὶ στέλιωνα τὸν ἀγκῶνα μου στὸ πέτρινο πρεβάζι τὸ ξαβεστωμένο καὶ κοίταζα πέρα στὰ περήφανα Τζουμέρκα μες ἀπ' τὴν ξύλινη «σταύρωση» τοῦ παραθυριοῦ (σὲ σχῆμα κεφαλαίου Τ), νὰ ἰδῶ μὴν «ἐγείραν τὰ ἴσκια», μὴν κόντευε νὰ σουρουπώσει καὶ δὲν πρόφταινα νὰ τελειώσω τὴν ἀντιγραφή καὶ δὲν ἔπαιρνα τὸ συνηθισμένο μου «ἄριστα δ», τὴν πολύτιμη ἀμοιβή, με τὴ μονογραφὴ τοῦ δασκάλου, πὺν τὴν περνοῦσαμε κι

αὐτὴν ὕστερα με μελάνη, γιὰ νὰ μὴν τυχὸν καὶ τὴ σβύσει ὁ χρόνος !

Στὸ γράψιμο τὰ καταφερνα μιὰ χαρά, τὸ ἄριστα τόπαιρνα με τὸ σπαθὶ μου. Μόνο στὴν ἀπαγγελία, στὶς φιγοῦρες δὲν ἔφριανα τίποτα. Φοβόμουν, ἤμουν ἀτολμος. Με πονοῦσε συχνὰ τ' αὐτί, μάζευε καὶ καμιά φορὰ, λοιπὸν αὐτὸ μούφερνε ντροπὴ πὺν τὴν κρατοῦσα μέσα μου καὶ δὲν τὴν ἔδειχνα σὲ κανέναν. Ἔμαθα νὰ θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου κατώτερο ἀπ' τοὺς ἄλλους καὶ ὅπου χρειάζονταν θάρρος, ἀπόφαση, ἐγὼ ἐρχόμουν τελευταῖος ἀπ' ὅλους.

Ἔτσι μιὰ φορὰ ὁ Παυλόπουλος, γιὰ νὰ περάσει ἡ ὥρα, μᾶς ἔβαλε νὰ εἰποῦμε ἀπὸ ἓνα παραμῦθι ὁ καθένας. Οἱ ἄλλοι ἄρχισαν πρόθυμα καὶ μερικοὶ μάλιστα γελοῦσαν μόνοι τους ἐκεῖ πὺν τὰ λέγαν, κάνοντας καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ξεκαρδιοστοῦν. Μονάχα ἐγὼ στάθηκε ἀδύνατο ν' ἀνοίξω τὸ στόμα.

— Νὰ πάρεις παιδί μου, κανένα κόσκινο γιὰ νὰ σκεπάσεις τὸ μούτρο σου ! μοῦ εἶπε εἰρωνικά ὁ δάσκαλος δυσαρεστημένος.

Κι ἐγὼ ντροπιάστηκα ἀκόμα περισσότερο ἀπ' τὴν παρατήρησή του, ἀντεπάθησα μάλιστα τὸ δάσκαλό μας πὺν θέλησε νὰ μοῦ διασύρῃ τὴν ἀδυναμία.

Ἐνας λόγος τώρα ν' ἀγαπάω τὸ διάδοχο του τὸν Ἀράνη — πὺν γι' αὐτὸν ἔγραφα πρὶν τὰ παραπάνω — ἦταν πὺν δὲν πείραζε κανέναν καὶ σεβόνταν, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεῖς, τὰ τρωτά μας.

Ἀλλὰ πρὶν τελειώσει ὁ χρόνος, μᾶς ἔστειλαν κι ἄλλο δάσκαλο, ἓναν Κερκυραῖο πὺν τὸν ἔλεγαν Σταμάτη Κουλούρη. Φαίνεται πὺν εἶχαμε γίνεῖ πολλοὶ πιά καὶ δὲ μποροῦσε νὰ μᾶς βγάλει πέρα ἓνας μοναχός του. Γι' αὐτὸ ἦρθε ὁ Κερκυραῖος, βγαλμένος ἀπὸ διδασκαλεῖο, λέει (ὁ πρῶτος τοῦ εἶδους του πὺν πάτησε στὴν περιφέρεια), κι ἐπειδὴ εἶχε καὶ προὔπηρεσία, ἔγινε διευθυντὴς τοῦ διταξίου πιά σχολείου.

Μᾶς φάνηκε κάπως παράξενο αὐτό, νὰ βρεθεῖ ἄλλος δάσκαλος ἀνώτερος ἀπ' τὸν Ἀράνη, μὰ τὸ δεχτήκαμε γιατί ἔτσι ἔπρεπε. Κι ἐμᾶς, τὴν πιδ μεγάλη τάξη, μᾶς πῆρε αὐτὸς πιά. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως μᾶς στοίχισε, τουλάχιστο σ' ἐμένα.

Ὁ νέος δάσκαλός μας ἔφερε δικὰ του

σκέδια. "Οπως ὁ Ἀράρης εἶχε προτίμηση στὴν ἰχνογραφία καὶ στὴν καλλιγραφία, ἐτοῦτος πρόσεχε τὴν ὠδική, λέει καὶ τὴ γυμναστική. Τ' ἦταν αὐτὰ πάλι, ποῦ τὰ ἐξόμλιασε ὁ χριστιανός! Ἐμένα μιά φορά δὲ μοῦ ἄρresαν καθόλου, ἐπειδὴ δὲν τὰ κατάρferνα ἴσως.

Καλὸς μπορεῖ νάταν, ἀλλὰ τὶ τὴν ἤθελε καὶ ἐκεῖνη τῇ ρημάδα τῇ γυμναστικῇ. Ἐδινε ἀράδα παραγγέλματα καὶ οἱ ἄλλοι χαίρονταν νὰ τὰ ἐκτελοῦν, σὰ νάταν σὲ χορό. Ἐτρεχαν αὐτοί, φώναζαν, ἐπαιζαν, κι' ἡ γυμναστική τοὺς ἐρχόταν στὰ μέτρα τους. Ἀλλὰ ἐγὼ μ' ἐκείνον τὸν πόνο τοῦ αὐτιοῦ... ἄστα.

Μιά φορά ὁ Κερκυραῖος μᾶς πῆγε καὶ ἐκδρομή, ἄκου πράματα! Μᾶς ἀνέβασε ψηλὰ στὸ Ξεροβοῦνι, στὴ Γκούρα τῇ Βροδοῦτικῃ, ἀπ' ὅπου φαίνονταν ράχες καὶ χωριά καὶ λαγκαδία καὶ δασωμένες πλαγιές, νὰ ζαλίζεται κανεὶς ἀπ' τὸ κοίτομα.

—Βλέπετε ἐκεῖ πέρα τὰ ἔλατα; μᾶς ἔδειξε ὁ δάσκαλος στὰ χαμηλὰ τοῦ ψηλοῦ βουνοῦ, στ' ἀπόμακρα Τζουμέρκα.

Μὰ τὶ νιώθαμε μεῖς ἀπ' αὐτὰ, κλιωὰ μᾶς φαίνονταν σὰν τ' ἄλλα.

Ἀπόλαμπρα ἔγινε καὶ ἓνας γάμος, παντρεύτηκε ὁ ἀδερφός τοῦ πατέρα μου. Ὁ δάσκαλος μᾶς ἔβαλε νὰ γράψουμε μιά ἐκθεση (ἄλλη καινοτομία!) μ' αὐτὸ τὸ θέμα. Περίμενα νάρθω πρῶτος μὲ τὴν καλλιγραφία μου καὶ ἐπειδὴ ἤμουν τόσο κοντινὸς τοῦ γαμπροῦ, ἀλλὰ πῆρα μονάχα 3, γιὰ πρώτη φορά μου. Τὸ μεγαλύτερο βαθμὸ τὸν ἔδωσε ἐνὸς ἀλλουνοῦ, ποῦ εἶχε πατέρα παπὰ καὶ ἐκεῖνος ὀρμήνηψε τὸ γιό του τί

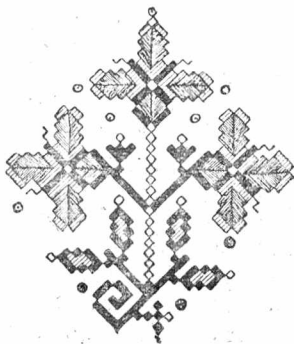
νὰ γράψει, μ' ἐκκλησιαστικὲς ὀνομασίες.

Μοῦ φάνηκε ἄδικο, ἀλλὰ τὸ κατάπιε καὶ αὐτό. Δοκίμασα ὅμως καὶ μεγαλύτερη καταφρόνια ὅταν, πρὸς τὸ τέλος τοῦ χρόνου, μᾶς ἔβαλε τὰ ἐλάχιστα ποιήματα τοῦ βιβλίου γι' ἀπαγγελία στὶς ἐξετάσεις. Τὰ πῆραν οἱ τρεῖς τέσσεροι ἄλλοι συμμαθητές μου καὶ ἐγώ, σὰν ἀνίκανος βέβαια, ἔμεινα ἀπέξω. Ἐλεγε τό, παπαδοπαῖδι καὶ. Ξανάλεγε γιὰ ἐξάσκηση τοῦ τῇ «Σκλάβα Πόλη», αὐτὴ τὴν πεντάμορφη ποῦ «κάθεται στὸ Βόσπορο καὶ κλαίει» (ἐνῶ σφοῦγγιζε τὰ μάτια του μὲ τὰ δάχτυλα σαλιωμένα) «καὶ ὁ φιδωτὸς ὁ Βόσπορος...» (ἔκανε μὲ τὸ χέρι του τὸ σχῆμα τοῦ φιδιοῦ), ὅλο ἔτσι ὡς τὸ τέλος ἀπαγγελία καὶ μιμική. Μποροῦσα νὰ μὴ ζηλέψω τὸν τυχερὸ συμμαθητῇ; Μποροῦσα νὰ μὴν πληγωθῶ ἀπ' τὴν παράλειψη τοῦ δασκάλου;

Ἐπιτέλους ἤρθαν καὶ οἱ ἐξετάσεις, ἔγιναν οἱ ἀπαγγελίες τῶν ἄλλων. Εἶχαν μαζευτεῖ κόσμος καὶ ἔκαναν γοῦστο μ' ἐμᾶς. Ἦταν κάτι ποῦ δὲν εἶχε ξαναγίνει στὰ χρονικά τοῦ σχολείου. Στὸ τέλος ὁ δάσκαλος, καινοτομώντας ἀκόμη μιά φορά, ἔβγαλε λόγο καὶ μίλησε γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὸν πόλεμο ποῦ γίνονταν στὴ Μικρασία. Ἦταν ἐφεδρὸς ἀξιωματικός, εἶπε, καὶ ἴσως νὰ μὴν ξινάροχονταν στὸ χωριὸ μας.

—Οὐχ ἦττον... συνέχισε.

Τί ἤθελε νὰ πεῖ μ' ἐκεῖνο τὸ «οὐχ ἦττον»; Κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν τόχε καταλάβει. Δὲ βαριέσαι, ἄς τον νὰ πάει στὸ καλὸ του. Τελείωσε τὸ σχολικὸ ἔτος. Τελειώσαμε καὶ ἐμεῖς τὴν πέμπτη.

Ν. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ

"ΤΗ ΥΠΕΡΜΑΧΩ ΣΤΡΑΤΗΓΩ..."*

ΤΡΙΠΡΑΚΤΟ ΔΡΑΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΕΠΟΣ

[Η σκηνή στο χωριό Βορροσίτσα της Β. Ήπειρου τον Νοέμβριο του 1940]

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΙΚΟ : Τὸ ἴδιο. Λίγες ἡμέρες ἀργότερα.

Ἡ ἐπομένη τῆς καταλήψεως τῆς Κορυτσᾶς ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα.

Ὁ Χρήστος, πληγωμένος βαρειά, εἶναι ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι. Ἐχει ὑποστῆ ἑγχείρισι ἀπὸ γιατρὸ ἐνὸς χειρουργείου ποὺ εἶναι στρατοπεδευμένο στὴν Βορροσίτσα. Ἡ κατάστασίς του ὅμως εἶναι τόσο σοβαρή, ὥστε ἔχει ἀπελπίσει τὸν γιατρὸ.

Ἡ Βασιλικὴ εἶνε πιὸ μα αὐτὲς τὶς τρεῖς μέρες Δὲν ἔκλεισε μάτι ἀπὸ τότε ποὺ τραυματίσθηκε ὁ Χρήστος. Βρίσκεται διαρκῶς δίπλα στὸ προσκέφαλο τοῦ τραυματία. Μόλις ἀνοίξει ἡ αὐλαία φαίνεται ἡ Βασιλικὴ στὴ θέσι τῆς. Ἡ Μαργιωτὴ κάθεται στὸν καναπέ. Εἶναι καὶ αὐτὴ περίλυπη.

ΣΚΗΝΗ Α'

Μαργιωτὴ : (Βλέπει πρὸς τὸ μέρος τοῦ Χρήστου) Τρία μερόνυχτα τώρα παλεύει μὲ τὸ θάνατο..

Βασιλικὴ : Ὁ ἴην νύχτα εἶχε πάλι μεγάλο πυρετό.. Καὶ παραμιλοῦσε.. (Βλέπει ψηλά) Θεέ μου, γίνεσέ τον στὸ καλό..

Μαργιωτὴ : Ὁ γιατρός εἶπε πὼς χοιιάζεται νὰ μὴ γρήγορα σὲ Νοσοκομεῖο. Φαίνεται ὅμως πὼς ἀπελπίσθηκε τελείως..

Βασιλικὴ : (Περίλυπη) Αὐτὸ κατάλοβα καὶ ἐγώ, μητέρα !.

Μαργιωτὴ : Μὴ σκενοχωριέσαι, Βασιλική.. Σήμερα θὰ εἶναι στὸ Νοσοκομεῖο τῆς Κορυτσᾶς.. Ὁ πατέρας σου ποὺ ἔφυγε φές νύχτα, μόλις ἐλευθερώθηκε ἡ Κορυτσά, θὰ στείλῃ σήμερα αὐτοκίνητο νὰ τὸν πάρῃ..

Βασιλικὴ : Ἀχ !. Γιατὶ ἀργεῖ ;.. Μητέρα, κάθε στιγμή ποὺ περνᾷ εἶναι

πολύτιμη.. Κι' ὅταν μένει, ἔτσι ἀπρακτῇ, φέρνει τὸν Χρήστο πὸ κοντὰ στὸ θάνατο.

Μαργιωτὴ : Θὰ ἔλθῃ γρήγορα.. Μὴ στενοχωρεῖσαι..

Βασιλικὴ : Τί φοβερό, μητέρα !. Ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω πὼς χτύπησαν οἱ καταραμένοι δολοφόνοι τὸν Χρήστο μπροστὰ στὰ μάτια μου.. Ὡ.. τὸ τέρας ἐκεῖνο, ὁ Ἀχμέτ. Αὐτὸς τὰ ἔκαμε ὅλα..

Μαργιωτὴ : Γι' αὐτὸ ἔφυγε μαζύ τους..

Βασιλικὴ : Μποροῦσε νὰ μείνῃ στὸ χωριό, ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα ποὺ ἔχει κάνει ;

Μαργιωτὴ : Κακόμοιρο παιδί !. Δὲν γάργηκε τὴν ἀπελευθέρωσί μας..

Βασιλικὴ : Μήπως ἐμεῖς τὴν ναιώσαμε ;. Τὸ κάθαρμα ἐκεῖνο φρόντισε νὰ μᾶς δηλητηριάσῃ τὴν πιὸ ὠραϊότερη στιγμή τῆς ζωῆς μας..

Μαργιωτὴ : Θυμᾶσαι μὲ πόση πεποίθησι μιλοῦσε προχτὲς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Κορυτσᾶς ;.. Ἐγινε ὅπως ἔλεγε.. Ὁ στρατός μας μῆκε σ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τῆς Παναγίας..

Βασιλικὴ : (Βλέπει τὸν Χρήστο) Δὲν μπόρεσε νὰ χαρῇ τὸν θρίαμβό του !.

Μαργιωτὴ : Χτὲς γιὰ μιὰ στιγμή εἶχε πέσει λιγάκι ὁ πυρετός του. Βρῆκα εὐκαιρία νὰ τοῦ πῶ ὅτι ἡ Κορυτσά ἐλευθερώθηκε τὴν ἡμέρα ποὺ μᾶς ἔλεγε.. Χαμογέλασε.. Σημεῖο ὅτι κατάλαβε τί τοῦ ἔλεγα.. Τὴν ἴδια στιγμή ὅμως ἄρχισε νὰ παραμιλῇ..

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

Βασιλική : Αυτό συμβαίνει ταχτικά, μητέρα !..

Μαργιωτή : Πρέπει να μεταφερθῇ γρήγορα στο Νοσοκομείο ... Ίσως γυρίσει στο καλό ...

Βασιλική : "Αχ ... Πολύ άργεῖ ὁ πατέρας ...

Μαργιωτή : "Όπου εἶναι θά φιάσῃ ..

Βασιλική : Πῆγε πάνω στὸν πανηγυρισμὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κορυτσᾶς ..

Μαργιωτή : Τί σημασία ἔχει αὐτό, Βασιλική ... Βρισκόμαστε σὲ πόλεμο !.. "Ό ἑορτασμὸς δὲν θά ἐμποδίσῃ τὶς στρατιωτικὲς ὑπηρεσίες νὰ κάμουν ἐκεῖνο πὺν πρέπει ... ("Η Βασιλικὴ σηκώνεται καὶ βλέπει τὸν Χρῆστο, πολὺ συγκινημένη. Δὲν παίρνει ἀπόκρισι καὶ κάθεται πάλι στὴν καρέκλα τῆς, σκουπίζοντας ἓνα δάκρυ).

Σ Κ Η Ν Η Β'

(Ἀκούονται βήματα, ἀριστερά. Ἡ Μαργιωτὴ στρέφει τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἐνῶ ἡ Βασιλικὴ τρέχει νὰ προϋπαντήσῃ τὸν πατέρα τῆς).

Ἀργύρης : (Μπαίνει περίλυπος) "Ἦρθα μ' ἓνα μικρὸ αὐτοκίνητο ... Πίσω ἔρχεται ἓνα νοσοκομειακὸ νὰ παραλάβῃ τὸν Χρῆστο ...

Βασιλική : Πῆγες στὸ Νοσοκομείο, πατέρα ;..

Ἀργύρης : Ναί ... Θαρρεῖς πὺς λειτουργεῖ ἀπὸ πολλὴν καιρὸ ... "Όλοι εἶναι στὴ θύει τους !.. Τὸ προσωπικὸ του μπῆκε μὲ τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ στρατοῦ μας στὴν Κορυτσᾶ ...

Μαργιωτή : Τοὺς εἶπες πὺς εἶναι ἀνάγκη ;..

Ἀργύρης : Ναί !.. Δὲν παρέλειψα τίποτα ... Τηλεφώνησαν καὶ ἀπὸ δῶ, ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο σήμερα, μόλις συνδέθηκε τηλεφωνικῶς τὸ χωριὸ μὲ τὴν Κορυτσᾶ ... "Όταν ἀνέφερα τὸ ὄνομα τοῦ Χρήστου Χρηστίδη εἶδα μὲ ἀδελφὴ νοσοκόμο νὰ κλαίῃ ...

Βασιλική : ("Απλᾶ) Εἶναι ἡ Δέσποινα !..

Ἀργύρης : Αὐτὴ ... Ποῦ τὴν ξέρεις ;..

Βασιλική : (Σταθερᾶ) Εἶναι ἡ ἀρρωσθιαστικὰ τοῦ Χρήστου ...

Μαργιωτή : (Μ' ἐκπληξί) Ἡ ἀρρωσθιαστικὰ του ;.. Τὸ κορίτσι τῆς φωτογραφίας ;..

Βασιλική : Ναί ...

Ἀργύρης : Ἀ ... Γι' αὐτὸ ἐνδιαφέρθηκε τόσο πολὺ. Ἦρθε μάλιστα μαζί μου.

Βασιλική : Στὴ Βοβοσίτσα ;..

Ἀργύρης : Ναί ... Πῆγε στὸ χειρουργεῖο νὰ δῇ τὸν γιατρό ... καὶ ὅπου εἶναι θά ἔλθῃ ἐδῶ ... Ίσως αὐτὴ τὴν στιγμή νὰ μπαίνει στὴν αὐλή ...

Βασιλική : Εἶναι ὡμορφῇ ;..

Ἀργύρης : Πολὺ συμπαθητικὴ ... Μέσα στὰ ἄσπρα φαίνεται πραγματικὰ ὡραία ...

Μαργιωτή : Μὰ δὲν τὴν ξέρεις ἀπὸ τὴν φωτογραφία ;..

Βασιλική : "Ό Χρῆστος μοῦ εἶπε ὅτι ἡ φωτογραφία τὴν ἀδικεῖ ...

Μαργιωτή : ("Απλᾶ) Τότε θά εἶναι πεντάμορφῇ ...

(Χτύπος στὴν ἀριστερὴ πόρτα. Ἡ Βασιλικὴ τρέχει ν' ἀνοίξῃ. Ὁ Ἀργύρης καὶ ἡ Μαργιωτὴ φύγουν ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βᾶθους. Μικρὴ παῖσις. Μπαίνει ἡ Δέσποινα. Εἶναι ντυμένη στ' ἄσπρα καὶ βαστᾷ στὸ δεξιὸ χεῖρ ἓνα ἀδιάβροχο. Τὴν ἀκολουθεῖ ἡ Βασιλικὴ. Παίρνει τὸ ἀδιάβροχο καὶ τὸ τοποθετεῖ σὲ μὴ καρέκλα).

Σ Κ Η Ν Η Γ'

Δέσποινα : (Στέκεται προστὰ τὸ κρεβάτι καὶ βλέπει μ' ἀπόγνωσι τὸ ἀνέκφραστο πρόσωπο τοῦ Χρήστου. Τὸ δεξιὸ χεῖρ χαϊδεύει τὸ πρόσωπό του καὶ σταματᾷ γιὰ λίγο στὸ μέτωπο τοῦ τραυματία. "Υστερα γονατίζει προστὰ τὸ κρεβάτι μὲ στάσι προσευχῆς, βλέποντας ἓνα μικρὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας ποὺ εἶναι κρεμασμένο στὸ κρεβάτι, πίσω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο τοῦ Χρήστου) Βοήθησέ μας Παναγία μου !.. Κάνε τον καλά.. (Σ' αὐτὴ τὴν στάσι μένει σιωπηλὴ μερικὲς στιγμὲς. Ἡ Βασιλικὴ τὴν πλησιάζει καὶ τῆς λέγει μὲ συμπόνια)

Βασιλική : Σῆκω, δεσποινίς Δέσποινα.. Διῶξ τὴν ἀγωνία πὺν σοῦ σφίγγει τὴν καρδιά.. Ὁ Χρῆστος θά γίνῃ γρήγορα καλά.. ("Η Δέσποινα προσηλώνει τὸ βλέμμα τῆς στὴ Βασιλικὴ καὶ συγκινεῖται. Κάθεται στὴν καρέκλα πὺν εἶναι δίπλα στὸ μαξιλάρι τοῦ Χρήστου).

Δέσποινα : Βρίσκεται πάντα σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι ;..

Βασιλική: "Οχι!.. Έχει και στιγμές πού αισθάνεται τί γίνεται γύρω του.. Τώρα όμως ο πυρετός έχει ανεβή πάλι.. Τρείς μέρες τώρα περνούμε στιγμές αγωνίας.

Δέσποινα: Ναί, ξέρω.. 'Ο πατέρας σου μου τὰ εἶπε όλα, Βασιλική.. Δὲν βρίσκω λόγια νὰ σ' εὐχαριστήσω γιὰ τὴν ἀφοσίωσί σου..

Βασιλική: "Εκαμα ἀπλῶς τὸ καθήκον μου σ' ἓναν γενναῖο πολεμιστὴ τοῦ μετώπου, πού χτυπήθηκε ὑπάρια, ἀπὸ τὸν ἰταλὸ δολοφόνο!.

ΣΚΗΝΗ Δ'

Χρῆστος: ('Ανασηκώνεται στὸ μαξιλάρι. Μάτια θολὰ ἀπὸ τὸν πυρετὸ) Βασιλική.. Βασιλική.. Τελείωσε τὸ πανηγύρι;.. Βλέπω σκοτάδι γύρω μου πού δὲν ταιριάζει σὲ τέτοια γιορτή.. "Ηθέλα νὰ εἶμουν κι' ἐγὼ στὴν πλατεῖα.. πού ἔχει φῶς.. 'Εδῶ μέσα μὲ πνίγει τὸ σκοτάδι.. (Ξαναπέφτει στὸ κρεβάτι)

Βασιλική: (Μὲ κόπο κρατεῖ τὰ δάκρυα) Τὸν βλέπεις;..

Δέσποινα: (Μ' ἀπόγνωσι) "Εγὶνε ἐγκαίρως ἡ ἐγχείρισις;..

Βασιλική: "Όσο μπορούσε πιὸ γρήγορα.. Λίγες ὥρες ὕστερα ἀπὸ τὸν τραυματισμό του. Μόλις ἔγινε ἡ κατάληψις τοῦ χωριοῦ ἦρθε γιατρὸς ἀπὸ τὸ ὀρεινὸ χειρουργεῖο τῆς Μεραρχίας πού κατέλαβε τὴν περιοχὴ.. Ἀπὸ τότε ἔρχεται δυὸ φορές τὴν ἡμέρα.. Τὸ τραῦμα ὅμως εἶναι σοβαρὸ καὶ χρειάζεται νὰ μπῇ σὲ Νοσοκομεῖο..

Δέσποινα: Αὐτὸ θὰ γίνῃ σὲ λίγη ὥρα..

Βασιλική: Θὰ ἔρθῃ γρήγορα τὸ αὐτοκίνητο;..

Δέσποινα: Σὲ λίγα λεπτὰ θὰ εἶναι ἐδῶ..

Χρῆστος: (Παραμιλεῖ) Βασιλική.. Βασιλική.. ἄνοιξε τὸ παράθυρο.. Μὲ πνίγει τὸ σκοτάδι..

Δέσποινα: Δὲν λέγει ἄλλο ὄνομα..

Βασιλική: Ποιό;.. Τὸ δικό σας;..

Δέσποινα: (Δειλά) Ναί...

Βασιλική: ('Απλᾶ) "Οχι!.. Πότε φωνάζει ἐμένα καὶ πότε τὴ μαννούλα του.

Δέσποινα: (Χωρὶς κάκια) Σοῦ ἐκφράζει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν εὐγνωμοσύνη του, Βασιλική...

Βασιλική: Μὰ δὲν κάναμε ὅλοι μέσα στὸ σπῆτι παρὰ τὸ καθήκον μας, δεσποινίς...

Χρῆστος: ('Ανασηκώνεται πάλι. Τὸ βλέμμα του πέφτει στὴ Δέσποινα. Τὴν βλέπει βαθεῖα, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ τὸ πρόσωπό του κανένα ἐξαιρετικὸ συναίσθημα).

Δέσποινα: Χρῆστο!.. Τί με κυτᾶς ἔτσι;.. Δὲν με γνωρίζεις, Χρῆστο;..

Χρῆστος: ('Ενα φωτεινὸ δάκρυμα στὸ θολωμένο ἀπὸ τὸν πυρετὸ μνημονικό του) Ναί... Εἶσαι ἡ Δέσποινα... 'Η ἀγαπημένη μου Δέσποινα... (Λίγο παρὰ ξένα. Χάνει πάλι τὸν εἰρμὸ τῶν σκέψεών του) Τί θέλεις ἐδῶ; Τί ἦρθες νὰ κάνῃς;..

Δέσποινα: ('Ανασηκώνεται καὶ σκύβει πάνω στὸ κρεβάτι) "Εμαθα πὼς εἶσαι πληγωμένος καὶ ἦλθα νὰ σὲ δῶ..

Χρῆστος: (Τὸ βλέμμα του εἶναι προσηλωμένο στὸ μακρὺ, ἄσπρο φόρεμά της. Κάποια πάλι γίνεται μέσα του) "Ω! Μ' ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ δῶ κι' ἐγὼ μπροστά μου τὴ Μεγαλόχαρη.. ('Η Βασιλικὴ βλέπει βουβὴ ἀπὸ τὴ συγκίνησί της. 'Η Δέσποινα προσπαθεῖ νὰ καταλάβῃ τί θέλει νὰ πῇ ὁ ἀγαπημένος της) Εἶσαι σύ.. Τὸ βλέπω.. 'Ίδια, πανώρια, ὅπως παρουσιάσθηκες στὸν στρατιώτη τοῦ λόχου μας δυὸ φορές..

Δέσποινα: (Μ' ἀπόγνωσι) στὴ Βασιλική) "Αρχισε πάλι νὰ παραμιλῇ.. Θεέ μου, τί φοβερό!.. (Κλαίει) Χρῆστο, εἴμ' ἐγώ, ἡ....

Βασιλική: (Τὴν διακόπτει) Μή.. "Αφσέ τον νὰ σὲ νομίζῃ γι' ἄλλην.. (Μὲ βαθεῖα φωνή) Ξέρεις γιὰ ποιά σὲ παίρνει;..

Δέσποινα: "Οχι! Δὲν κατάλαβα..

Βασιλική: (Μὲ πόνο) Γιὰ τὴν Παναγία!.. Σὲ εἶδε λευκοντυμένη καὶ τοῦ ἦλθε στὸ νοῦ ἡ περιπέτεια ἑνὸς στρατιώτη στὸν ὁποῖο παρουσιάσθηκε ἡ Μεγαλόχαρη..

Δέσποινα: (Μὲ δέος) Αὐτό, λοιπόν, ἐννοοῦσε;..

Βασιλική: Ναί.. Φρόντισε μὴ τὸν ἀπογοητεύσῃς..

Χρῆστος: (Συνεχίζει, ὅπως πρὶν)

ραπάνω) Ναί.. Είσαι σύ.. Όπως παρουσιάσθηκαν στον στρατιώτη εκείνο. Ήρθες και μᾶς προανήγγειλες τὴ μεγάλη μας νίκη πάνω στην Πίνδο.. Στὸ πρῶτο χωριὸ πού ἐλευθερώσαμε ἀπὸ τὸν ἄνομο ἐχθρὸ λειτουργήσαμε τὴν ἐκκλησίαν του καὶ ψάλλαμε ὅλοι μαζί τὸν ὕμνο πού εἶναι γιὰ Σένα.. Τί μεγάλες στιγμές!. Ἀκόμα ἀκούω βαθεῖα τὸν ὑπέροχο ἦχο.. (Ἀκούεται στὸ βάθος χορωδία ἀνδρῶν πὺν ψάλλει τὸ «Τῆ Ὑπερμάχω Στρατηγῶ».. Ἡ Δέσποινα στέκεται βουβή καὶ ἡ Βασιλικὴ βλέπει τὸν Χρῆστο μὲ δάκρυα στὰ μάτια) Ἀκόμα ἀκούω τὴ θαυμάσια μουσική. Καὶ βλέπω τοὺς πολεμιστὰς νὰ σὲ προσκυνοῦν γονατιστοὶ στὸ λιθόστρωτο τῆς μικρῆς ἐκκλησίας.. Ἦταν γιὰ Σένα ἐκείνη ἡ λειτουργία.. Γιατί ὑπῆρξες Σὺ ἡ Ὁδηγίτρα.. (Ἀκούεται τὸ κλάξον τοῦ αὐτοκινήτου. Ὁ Χρῆστος σωμαίνει γιὰ μιὰ στιγμή).

Βασιλική: Ἦρθε τὸ αὐτοκίνητο!.

Χρῆστος: (Συνεχίζει) Καὶ τώρα.. Πές μου... Θὰ βγοῦμε νικηταὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν πόλεμο ;.. (Βλέπει τὴ Δέσποινα μ' ἐκσταση).

(Ἡ Δέσποινα τὸν ἀντικρύζει μὲ δέος, σιωπηλή).

Βασιλική: Ἀπάντησέ του.. Μὴ τὸν ἀπογοητεύς; τοῦτη τὴ στιγμή..

Δέσποινα: (Μὲ μεγάλη προσπάθεια κρατεῖ τοὺς λυγμούς της. Μὲ βαθεῖα φωνή) Ναί.. Ὁ ὑπουργὸς ἐχθρὸς θὰ συντριβῇ.. Ἡ Ἑλλάς θὰ νικήσῃ..

(Τὸ πρόσωπο τοῦ Χρήστου φωτίζεται μὲ μᾶς κι' ἓνα ὁδυνηρὸ χαμόγελο πλανᾶται σ' αὐτό).

Βασιλική: (Συγκινημένη στὸ ἐπακρο. Μ' ἐπίσημο τόνο) Αὐτὴ ἡ πίστις στεφάωσε τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος..

(Ὁ Χρῆστος ἐξακολουθεῖ νὰ βλέπει σιωπηλὸς τὴ Δέσποινα. Τὸ πρόσωπό του σασπᾶται ἀπὸ τὸν πόνο. Τὰ μάτια του εἶναι θολὰ ἀπὸ τὸν πυρετό.. Ἡ Δέσποινα βλέποντάς τον σ' αὐτὴ τὴ σιάσι κλονίζεται)

Δέσποινα: (Μὲ λυγμούς) Χρῆστο!. Δὲν ἀναγνωρίζεις, λοιπόν, τὴ Δέσποινα σου ;.. (Κάθεται ἀπότομα στὴν καρέκλα, πὺν εἶναι πλάι στὸ μαξιλάρι)

Χρῆστος: (Χάνει μὲ μᾶς ἀπὸ μπροστά του τὸ ὄραμα) Βασιλική.. Δὲν ἀνοιξες ἀκόμα τὰ παραθύρα ;. Τὸ σκοτάδι ἔγινε πῶς πυκνό.. (Τὸ κεφάλι του πέφτει ἀπότομα στὸ μαξιλάρι)

Βασιλική: (Τρέχει πρὸς τὸ κρεβάτι καὶ παρατηρεῖ μὲ προσοχὴ τὸ πρόσωπο τοῦ Χρήστου. Σὲ λίγο ἀφήνει μιὰ γοερὴ κραυγὴ) Δυστυχισμένη μου, Δέσποινα.. Ὁ Χρῆστος δὲν ζῇ πιά !

Δέσποινα: (Ρίχνει τὸ κεφάλι της στὸ προσκέφαλο τοῦ Χρήστου καὶ κλαίει μ' ἀναφυλλητά)

Βασιλική: (Μ' ἐγκαρτέρησι) Δέσποινα, μὴν κλαῖς.. (Μ' ἐπίσημο τόνο) Ὁ Χρῆστος κι' ἂν ἔφυγε ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο θὰ ζῇ αἰῶνα στὴ μνήμη ἐκείνων πὺν θὰ χαίρουνται καὶ θ' ἀναπνέουν τὸν ἀέρα τῆς λευτεριᾶς στὴν πολυβασανισμένη αὐτὴ βορειοηπειρωτικὴ γῆ.. Ὁ Χρῆστος ἀνέχει πιά στὸ πάνθεο τῶν ἡρώων.. Πέθανε γιὰ τὴν Πατρίδα.. Πέθανε γιὰ μᾶς ὅλους.. Γιὰ νὰ φέρῃ τὸ μήνυμα τῆς λευτεριᾶς στὴ σκλαβωμένη τοῦτη γῆ..

(Ἐξακολουθεῖ τὸ ἀναφυλλητὸ τῆς Δέσποινας.. Ἐξω, ἀκούεται τὸ κλάξον τοῦ αὐτοκινήτου, πὺν χτυπᾷ ἐπίμονα).

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΒΑΘΡΑ

Όταν τὸ Μάη τῆς περασμένης χρονιάς πάρθηκε ἡ τομηρὴ ἀπόφασις γιὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο ὀγκῶδες τεύχος τῆς, διερωτήθηκαν πολλοὶ ἂν θὰ μπορούσε νὰ σταθῇ οἰκονομικὰ καὶ νὰ καλυφθῇ πνευματικὰ τὸ ἐπαρχιακὸ τοῦτο περιοδικὸ μὲ τὶς 128 σελίδες.

Τὴν πρώτη ἐκπληξὴ καὶ τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὸ ἐπιβλητικὸ αὐτὸ ἐπιτεῦγμα τῆς ἡπειρωτικῆς διανοήσεως τὸ διαδέχτηκε ἡ ἀνησυχία ἐκείνων ποὺ λαχταροῦσαν γιὰ τὴν ἔξοδο τοῦ τόπου ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀποτελεμάτωσιν του. Φίλοι σεβαστοὶ καὶ συμπαραστάτες θερμοὶ τῆς ἐπίπονης ὅσο καὶ ὠραίας αὐτῆς προσπάθειας, μὰς συστήσανε μὲ ἐπιμονὴ ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῶν σελίδων σὲ 32 ἕως 48 ἢ τὴν τριμηνιαία ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ. Ἄλλοι πάλι σκέφτηκαν ὅτι, ἔτσι ποὺ αὐτὸ ἄρχισε, θὰ συμπλήρωνε, ἴσως καὶ τὸ δεύτερο, ἀλλὰ τὸ τρίτο τεύχος δὲν θὰ κυκλοφοροῦσε ποτέ, τοῦλάχιστον ἀπὸ ἑλλειψὴ ὕλης. Ὅμως ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ θέλησις ἀνέτρεψαν ὅλους αὐτοὺς τοὺς φόβους· καὶ οἱ γραμμὲς αὐτὲς—μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τῶν Ἡπειρωτῶν—γράφονται τώρα στὴ 1600ῃ σελίδα τοῦ 13οῦ τεύχους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας»!

Βαδίζοντας μὲ βαθεῖα πίστιν τὸ δύσκολο ἀνηφορικὸ δρόμο τῆς

δεύτερης χρονιάς τῆς, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», αἰσθάνεται σὰν χρέος τῆς ἱερῇ νὰ θυμηθῇ ἀπὸ τὶς στήλες τῆς—χάριν τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ τόπου—τοὺς συνετελεστές τῆς πνευματικῆς τῆς ἐπίβιώσεως. Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς—καὶ εἶναι πολλοί, καὶ εἶναι προσφιλεῖς—ποὺ μὲ τὶς ἐκλεκτὰς συνεργασίες καὶ τὴν παντοῖα συμπαράστασίν τους βοήθησαν στὴ θριαμβευτικὴ ἐπιτυχίᾳ τῆς, ξεχωρίζουν τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας Ὑλῆς ποὺ σημειώνονται τιμητικὰ στὴν προμετωπίδα τοῦ ἐξωφύλλου τῆς καὶ ποὺ στάθηκαν τὰ βάθρα ἐπάνω στὰ ὁποῖα οἰκοδομήθηκε ὁ σεμνὸς αὐτὸς βωμὸς τοῦ Ἡπειρωτικοῦ πνεύματος.

Θὰ πρέπει κανέναν νὰ αἰσθάνεται πολὺ βαθεῖα τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ συνεπάγεται γιὰ ὅλους μας ἡ πνευματικὴ κληρονομία τῶν Ἡπειρωτῶν διδασκαλῶν τοῦ Γένους, θὰ πρέπει νὰ φλέγεται ἀπὸ τὸ ὠραῖο ἰδανικὸ τῆς πνευματικῆς ἀνύψωσης τῶν συνανθρώπων του καὶ νὰ εἶναι διαποτισμένος μὲ ἀνόθευτη πνευματικὴτητα γιὰ νὰ μοχθῇ μὲ ἀπέραντη στοργή—**χωρὶς τὴν παραμικρὴ ὑλικὴ ἀμοιβή**—γιὰ τὴν προκοπὴ προσπαθειῶν τέτοιαις, γιὰ τὸν τόπο αὐτόν, ἑκτασης καὶ σημασίας ὅπως αὐτὴ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

Οἱ Ἐκδότες

ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΟΙΡΑ

Γράφοντας σὲ σημείωμα τοῦ προηγούμενου τεύχους μας γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης δὲ θέλαμε καθόλου μ' αὐτὰ νὰ ὑποτιμήσουμε τὴν προσπάθειαν ποὺ καταβάλλεται γιὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς Φιλαρμονικῆς στὴν Πόλιν μας. Τὰ Γιάννινα εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου κι' ἔπρεπε ἀπὸ καιρὸ νά-

χουν τὴ Φιλαρμονικὴ τους, ὅπως τὴν ἔχουν κι' ἡ Ἄρτα κι' ἡ Πρέβεζα. Ἀποτελεῖ δὲ ἀρχὴ τοῦ περιοδικοῦ μας καὶ σκοπὸ τοῦ ἡ ἐνίσχυσις κάθε κίνησεως ποὺ συμβάλλει στὴν πολιτιστικὴ ἀνοδο τοῦ τόπου. Συμπαραστάτες λοιπὸν θὰ μὰς βροῦν ὅσοι ἀνέλαβαν τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς Φιλαρμονικῆς γιὰ τὴν ὅποιαν καὶ εἶναι ἄξιοι συγχαρητηρίων. Ὅμως

δὲ μπορούσαμε νὰ μὴν ἐκφράσουμε τὸ παράπονό μας γιὰτὶ μῆτρε σὲ δεύτερη μοίρα ἡ ἐπίλυση ἐνὸς ζητήματος πού, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἀποτελεῖ πρωταρχικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνοδο τοῦ τόπου, ἡ ἱδρυση δηλαδὴ Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης. Καὶ τὸ παράπονό μας αὐτὸ γίνεται πῶς πικρότερο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Δῆμος Ἰωαννινῶν γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη καὶ ὑποσχέσεις ἔδωσε καὶ ὁ π ο χ ρ ε ὡ σ ε ι ς ἂ ν ἔ λ α β ε ἀπέναντι τῶν δημοτῶν του, ἀφοῦ ψήφισεν κινδύλιο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, τὸ ὅποιο ποτὲ δὲν ἀποδόθηκε στὸν προορισμό του μὲ τὸ αἰτιολογικὸ τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν. Ἀποδεικνύεται ὅμως ἀπὸ τὰ πράγματα ὅτι τέτοιες δυσχερεῖες δὲν ὑπάρχουν γιὰτὶ, ἂν ἦταν, δὲν θὰ βρίσκονταν καὶ τὰ 40 ἑκατομμύρια πού δόθηκαν γιὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς Φιλαρμονικῆς. Τὸ ποσό πού προορίζονταν γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη ἦταν πολὺ λιγώτερο. Κι' ὅμως δὲν ἐξοικονομήθηκε... Ἀφίνομε στὸ Δῆμο νὰ κρίνῃ ἂν μὲ τίς προϋποθέσεις αὐτὲς εὐ σταθοῦν ἢ ὄχι τὰ παράπονά μας.

*

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΕΧΟΒΟΥ

Συγκινητικὴ ἀληθινὰ εἶναι ἡ ἐκκλήση πού μας ἔρχεται ἀπὸ τὸν Ἐνωτικὸ Σὺλλογο Λεχόβου: Ἡ μικρὴ αὐτὴ κωμόπολις τῆς Μακεδονίας ξανασυγκροτεῖ τὴ Βιβλιοθήκη της, πού στὰ 194³, ἔχτροί, πυρπόλησαν μαζί με τὰ σπῆτια της καὶ τὸ «μεγαλοπρεπέστατον κτίριον» τοῦ Ἀναγνωστηρίου τοῦ Συλλόγου, μὲ τίς 3.000 βιβλία. Τὸ Λέχοβο τώρα τὰ ξαναφκειάνει ὅλα καὶ παρακαλεῖ ὅλους, ὅσοι νοιώθουν τὴν ἀνάγκη πού «οἱ κάτοικοι του—εἰδικώτερα οἱ νέες καὶ οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ—ἔχουν γιὰ μίαν πνευματικὴ καλλιέργεια, κι' ὅσοι ἐνδιαφέρονται ἀληθινὰ γιὰ τὴ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων πού ζοῦν μακριὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ», νὰ τοὺς βοηθήσουν, μὲ ὅποιον τρόπο μποροῦν στὶς προσπάθειές τους: Μὲ τί ἄλλο; μὲ βιβλία ἢ μὲ χρήματα, πού θὰ στέλλονται γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἐνωτικοῦ Συλλόγου Λεχόβου, πρὸς τὸν Τάκη Γκοσιόπουλο (Στέφανο Χρυσὸ) τῆς λογοτεχνικῆς στήλης τῆς ἐφημερίδος τῆς Θεσσαλονίκης «Ἑλλ. Βορρὰς». Στὴ συγκινητικὴ αὐτὴ ἐκκλήση, ἐμεῖς, δὲ ἔχουμε νὰ προσθέσουμε τίποτε, μόνο κάτι πού βγαίνει, αὐτόνοητο ἀπ' ὅσα εἶπαμε: Τὸ χωριό... ὅς προσέξουμε ὅλοι μας κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ τὴν ἐπαρχία, τὸ χωριό ὅς κινηθοῦμε πρῶτα μόνοι μας' κατόπι, θάρθουν, κι οἱ δωρεές, κι οἱ ἐνισχύσεις.

Δ. Σ.

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ...

Καὶ νά!... Ἕνας ὁμογενὴς ἀπὸ τίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, ὁ Εὐάγγελος Κοσιδάς ἀπὸ τὸ Πλαίσιο Φιλιατῶν, γνωστότατος γιὰ τὸν ἡπειρωτισμό του καὶ τίς γεναιοδωρίες του, ἔδωκε στὴ γενέτειρά του χίλια δολάρια γιὰ τὴν ἱδρυση Κοινοτικῆς Βιβλιοθήκης. Δίδαγμα εὐρείας ἀντίληψης καὶ παράδειγμα πολὺ ἀξιομίμητο. Δ.Σ.

*

Ο ΡΑΔΙΟΣΤΑΘΜΟΣ

Νὰ πού ἀκοῦμε — κι ἀπὸ τὰ χεῖλη τώρα τῶν πῶς γι' αὐτὸ ἀρμόδιων — τὸ ἀπελπιστικὸ S. O. S. τοῦ Ραδιοσταθμοῦ Γιαννίνων: Ἡ Στρατ. ὑπηρεσία κατέστησε γνωστὸ ἐγγράφως ὅτι βρίσκεται — γιὰ λόγους οἰκονομικοῦς — στὴν ἀνάγκη νὰ τὸν καταργήσῃ καὶ οἱ Φ.Ε.Ρ. Σ.Ε.Δ.Η. (οἱ φίλοι τοῦ Ραδιοσταθμοῦ) στὴν ἐκκλήσιν τους (πού τὴ διαβάσαμε στὸν Ἠπειρωτικὸ Τύπο) προσκαλοῦν τοὺς «ἀπανταχοῦ Ἠπειρώτας καὶ φίλους τῆς Ἠπείρου» νὰ τοὺς ἐνισχύσουν, ἐγγραφόμενοι μέλη τοῦ Σωματείου τους, ἢ μὲ εἰσφορές καὶ δωρεές. Πολὺ σωστά καὶ πολὺ ἐπαίνετὰ. Ὅμως ἄς μὴν περιμένουν οἱ ΦΕΡΣΕΔΗ νὰ πάνε πρὸς αὐτοὺς οἱ συνδρομές, οἱ εἰσφορές κι οἱ δωρεές, Καλλίτερα θὰ εἶναι νὰ πάνε αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνες. Κι' ὡς ἀπλὴ ἀρχή: Ἀς ἐγγράψουν συλλήβδην καὶ ἀθρόως τακτικά συνδρομικά μέλη τους, ὅλους τοὺς κατόχοις ραδιοφῶνων στὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἠπειρο καὶ χωρὶς κἂν νὰ τοὺς ρωτήσουν—ὕστερα πάντως ἀπὸ μιά ἀναγγελία τοῦ «συντελεσμένου» ὅς στείλουν νὰ εἰσπράξουν. Εἶναι γνωστὴ ἡ παροιμία μὲ τὸ βουνὸ καὶ τὸ Μωάμεθ. Μὲ τὸ νὰ περιμένουν νὰ πάνε οἱ Ἠπειρώτες καὶ οἱ φίλοι τῆς Ἠπείρου πρὸς αὐτοὺς, φοβοῦμαστε ὅτι δὲν θάχουν καὶ τόσο πλοῦσια ἀποτελέσματα. Καὶ πρέπει μὲ κάθε θυσία, μὲ κάθε δράση νὰ προληφθῇ τὸ σταμάτημα. Γιατὶ ἄλλοιως...

Δ. Σ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Σύβοτα - Ἀχερουσία λίμνη κ.τ.λ.

[Ἀπὸ τὸν συμπατριώτη μας ἀρχαιολόγο κ. Φώτη Πέτσα, πού μετεκταδεύεται τώρα στὸ Καϊμπριτζ, λάβαμε καὶ δημοσιεύουμε τὴν παρακάτω ἐπιστολή]:

Ἀγαπητὴ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία,

Στὸ ἐνδιαφέρον ἄρθρο τοῦ κ. Κ. Παπαγεωργίου *Σύβοτα, Ἀχερουσία λίμνη, Γλυκὴς πόλις* πού δημοσιεύεται στὸ

τευχος σου του Μαρτίου δεν είδα ν'αναφέρεται η πρόσφατη μελέτη του N.G.L. Hammond, που ξέρει την "Ηπειρο καλύτερα απ' όλους. Είναι δημοσιευμένη στο «Journal of Hellenic Studies», Vol. LXV (1927), σελ. 26 - 37 (με χάρτη Πίν. I) και με τον τίτλο: «Naval Operations in the South Channel of Corcyra 435 - 433 B.C.». Στην αρχή (σελ. 26) γράφει: «...The identification of the ancient Sybota islands with the Sebota groups is certain». Και μ' αυτή τη βάση ότι τα σημερινά Σύβοτα είναι τα αρχαία, πραγματεύεται έξονυχιστικά την τοπογραφία και την περιγραφή της ναυμαχίας κατά το Θουκυδίδη, που βρίσκει αξιόπιστο

Φώτης Πέτσας
Cambridge - England

*

Το Σηήλαιον Περάματος

Φίλτατοι,

Έξ άφορμής ένός έμπεριστατωμένου άρθρου που κατεχωρήσατε πρό μηνών στην «Ηπειρωτική Έστία», έν σχέσει με τη Σηηλιά του Περάματος, σάς έσωκλείω μερικές φωτογραφίες που πήρα μαζί μου από την περίφημη —ό λόγος τó λείει— σηηλιά του Μόντε - Κάρλο, όπου βρέθηκα πρό ήμερών.

Σας παρακαλώ νά τις δώσετε στην Έπιτροπή που έχει συσταθεί γιά τη δική μας, έλπίζοντας ότι θά της είναι χρήσιμες.

Η σηηλιά αυτή είναι άσυγκρίτως μικρότερη από τη δική μας—πρόκειται μάλλον περί ένός κατηφορικού διαδρόμου, βάθους 65 μ. με μικροάνοματα έδω και κεί Είναι περίπου 250 σκαλοπάτια. Ό διάδρομος αυτός συναντάται σέ δυό τρείς μεριές, δηλαδή χιάζεται, διότι έχει έτσι σχεδιασθεί ώστε ό έπισκέπτης νά μή έχη ανάγκη οδηγού. Δηλαδή μπαίνεις και προχωρείς συνεχώς πρώτα κατήφορο και ύστερα άνηφορικά και σέ 15' βρίσκεσαι πάλι στην έξοδο.

Τά κάγκελα που βλέπετε είναι: τά μέν κάθετα στελέχη από σιδηροσωλήνα χρωματισμένον με τό βερνίκι αυτό του άλουμινίου, ή δέ όριζοντία δοκός από γυάλινες βέργες διαμέτρου 4 έκατ. συμπαιγείς 'Ισως ή δική μας Έταιρεία Λιπασμάτων θά μπορούσε νά φκιάσει και μπορούν νά λυγίσουν και νά έφαρμοσθούν επί τόπου.

Είδα επίσης ότι οι έπιφάνειες που βάζουν σέ πειρασμό τόν έπισκέπτη νά κόψη κομμάτια ή νά γράψη τ' όνομά του είναι σκεπασμένες με συρμάτινο δικτυωτό

Ό φωτισμός με λαμπήρες κρυμμένους πίσω από διαφανείς σταλακτίτας ή

σκεπασμένους με κομμάτια Τά σύρματα φυσικά κρυμμένα.

Σκαλοπάτια—διάδρομοι από χοντρό μπετόν γιά νά μή γλυστράη διότι παντού είναι ύγρα.

Τό εισιτήριο είναι 100 γαλλικό φρ. δηλαδή 8.300 δικές μας πλέον τό φιλοδώρημα τών οδηγών οι όποιοι είναι μάλλον έόπται οι όποιοι κατεβάζουν τούς έπισκέπτας άνά 10 περίπου.

Φορούν μπλουζες—φόρμες γκριζες και έπαναλαμβάνουν καμιά είκοστή φορές ότι κάθε χιλιοστό άντιπροσωπεύει και ένα αιώνα και κάτι τέτοια γιά νά δικαιολογούν την παρουσία των.

Η σηηλιά αυτή άνεκαλύφθη πρό πενταετίας μόλις και από διетίας έτέθη εις την διάθεσιν του κοινού.

Μέσα έξαερισμού δεν υπάρχουν.

Εύχαριστώ γιά τη φιλοξενία
'Αλεξ. Τσουκανέλης

*

"Αγνωστοι πρωταγωνιστάι του προαπελευθερωτικού αγώνα

'Αγαπητή «Ηπειρ, 'Εστία»,

Παρακολουθώντας και καμρώνοντας από την ξενητιά μου την ώραία πνευματική και έθνική σου προσπάθεια, διάβασα στο τευχος σου του Μαρτίου έ. έ. (σελ. 248 στήλη β' παράγραφο 2α) τό ιστορικό σημείωμα του κ. Δ. Σαλαμάγκα, ό όποιος αναφέρει πώς ό όπλαρχηγός 'Ιωάν. Πουτέσης συνεργάσθηκε—μεταξύ άλλων—και με τόν Καπετάν Φουρτούνα από τη Σωτήρα της Βορ. 'Ηπειρου.

Έπειδή έζησα τό γεγονότα εκείνα προσθέτω συμπληρωματικά ότι ό Καπετάν Φουρτούνας ώνομάζετο Γεώργιος κατήγετο δέ από τη Βάλτιστα Πωγωνίου και ουχι από τη Σωτήρα. Από τό χωριό αυτό της Δρόπολης κατήγετο ό τότε κυριότερος συνεργάτης του Πουτέση Καπετάν Βασίλης Κ. Κολοβός περί του όποιου προτίθεμαι νά γράψω έν καιρώ. Σήμερον αναφέρω μίαν λεπτομέρεια: Ό άνεμίδης από Πουτέση, ό Φαρμάκης, δρών προαπελευθερωτικώς μετά του καπετάν Κολοβού εις τά περίχωρα τών 'Ιωαννίνων συνεκρούσθη πολλάκις με τουρκικά και τουρκαλβανικά άποσπάσματα. 'Επί κεφαλής ένός έξ αυτών ήτο ό Λοχίας 'Ισμαήλ Πιτσάρι του όποιου τό άπόσπασμα διέλυσαν οι συνεργαζόμενοι Καπεταναίοι φονεύσαντες δύο και πληγάσαντες τόν ίδιον. Την ίδίαν περίπου έποχήν στήσαντες ενέδραν έφόνευσαν τόν πολύν Κουμπάρο, κτηματίαν τουρκαλβανόν εκ Λιμποχόβου, μετά 3 δέ ήμέρας μήκαν άγνώριστοι εις τά 'Ιωάννινα και... καταλυημένον παρηγόρησαν τη Μπένην! 'Εχάσαμε τό καμάρι του τόπου μας, τη

είπαν, μὰ τί νὰ γίνῃ· αὐτὸ ἦταν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ...»

P. Σ.

(Μασσαχουσέτη, U.S.A.)

Σημ. «Ἡπειρ. Ἑστίας». — Ὁ Βορειοηπειρωτὴς ἐπιστολογράφος μας Ρ.Σ. πού ἔχει ἀκόμη λόγους νὰ κρατῇ τὴν ἀνωνυμία του, ἔλαβε ἐνεργὸ μέρος στὸν προαπελιθεραπευτικὸ καί, κυρίως, στὸν Βορειοηπειρωτικὸ ἀγῶνα, ὡς ἐθελοντὴς ὑπὸ τὸν καπετὰν Θεοδόση Πανότη, ἀπὸ τὸ Λάμψον τοῦ Σταυροῦ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Χειμαραῖο Σπύρο Σπυρομήλιο. Γνωστὸς στὴ Δρόπολη ὡς ὀρμητικὸς καὶ ἐνθουσιώδης ἀγωνιστής, ἔζησε ἔντονα τὴν ἡρωϊκὴ ἐκείνη ἐποχὴ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ του ἀποτελεῖ μιὰ-κάποια συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς προαπελευθερωτικῆς περιόδου τῆς ἐνταῖας τότε Ἡπείρου μας.

*

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρίστης

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»

Εἰς ὅσα ἀναγράφονται περὶ τοῦ Γεράσιμου, τιτουλαρίου ἐπισκόπου Ἀρίστης, ὑπὸ τοῦ Αἰδεσιμωτάτου ἱερέως Γεωργίου Παΐσιου, εἰς τὸ τεῦχος τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἐ. ἔ. σημειῶνω συμπληρωματικῶς καὶ τὰ ἑξῆς:

Ὁ Γεράσιμος καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἔζησε λιτότητα καὶ δὲν ἀπέκτησε περιουσίαν, ἀπέθανε δὲ πάμπτωχος, ὥστε δὲν εὐρέθησαν οὔτε τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας του. Ὁ ἀείμνηστος πατὴρ μου Γεώργιος Β. Σωτήρης εἰς τὴν ἀνέκδοτον ἔμμετρον ἱστορίαν του περὶ Ζαγορίου ἀναφέρει τὰ ἑξῆς. (1)

ΚΒ' ΚΑΜΝΙΑ

Ἐπίσης καὶ ὁ Γεράσιμος, Ἐπίσκοπος Ἀρίστης Στὴν Καμινιά γεννήθηκε θεολογίας μύστης. Αὐτὸς ὅταν ἔγηρσε στὸ Διασκοβέτι πάντοι στὸ σπῖτι ποῦχε κτῖς ἐκεῖ θέλησε ν' ἀποθάνῃ. Σεβάσιμος Ἀρχιερεὺς καὶ φιλοχρηματία Δὲν τὸν κυρίευσε ποτέ, ὥστε περιουσία Χρηματικὴ δὲν ἄφησεν, εἰμὴ αὐτὸ τὸ σπῖτι. Στὸ Διασκοβέτι π' ἀνέρεα καὶ εἶχε κατοικίην. Χρημάτων ἦτ' ἀνώτερος, γι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν κηδείαν

Δὲν εἶχεν οὔτε θαφρικὰ καὶ ἐτάφη δημοσίᾳ.

Μάνθος Οἰκονόμος

1. Γ.Β.Σωτῆρης: «Ὀλίγοι στίχοι περὶ Ζαγορίου Ἡπείρου» 1937, στ. 2717 κ.ἑ.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Κ. Μέρετζιος, ἀμ. τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν, Βενετία — «...παράκολουθῶ μὲ αἰσθημα ἱκανοποίησως καὶ υπερηφάνειαν τὸν σκληρὸν ἀγῶνα πού διεξάγετε αὐτοῦ τελεσφόρως. Τὰ Γιάννινα πού ἐκοιμώντο, ἐξύπνησαν τώρα καὶ

βαδίζουν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μὲ τὸ ὠραῖον αὐτὸ περιοδικόν».

Κ.Α.Γκαλιάτσας, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης — «...Ἡ «Ἡπειρ. Ἑστία» προφύεται νὰ πληρώσῃ ἕνα ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑφιστάμενον κενὸν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἰδιαιτέρας μας πατρίδος, μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἡπειρ. Χρονικῶν». Δεχθῆτε τὰ εὐκρινέστατα συγχαρητήριά μου διὰ τὸ ἀξίον ἐξάρσεως ἔργον σας...».

Γ. Ταρμπάκης, τ. Γεν. Διοικητῆς Ἡπείρου. — «...Ἐκτιμῶ βαθύτατα τὴν ἀξίειναι προσπάθειαν ὑμῶν διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἡπείρου...».

Κων. Σκεντέρης, τ. Βουλευτῆς Κορυτσᾶς, Ἀθήνα. — «...Θαυμάζω τὴν ἀξιαγάπητην «Ἡ.Ε.» καὶ ὅς συγχάρω θερμῶς...».

Ἀλκ. Φακατσέλης, Νέα Ὑόρκη — «...Μὲ τὰ μέσα πού τὴ βγάξετε, εἶναι εἰς ἐμφάνισιν τὸ καλλίτερον περιοδικὸ τοῦ εἵδους τὸν γιὰ τὴν Ἑλλάδα... Κύριος σκοπός, φυσικά, εἶναι τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ περιεχόμενον εἶναι θαυμάσιον σ' ὅλους τοὺς τομείς...».

Πύργος Δεκάνας, Ἀθήναι. — «...Τὸ νὰ σὰς συγχάρῳ ἐγκάρδια γιὰ τὸ πραγματικὸ αὐτὸ στολίδι τῆς Ἡπειρωτικῆς λογοτεχνίας τὸ θεωρῶ ἐλάχιστον... Τὰ ρουφὰ κυριολεκτικὰ τὰ τεύχη πού πέρνω καὶ θαυμάζω τοὺς καινούργιους καὶ πρωτόγνωρους σ' ἐμένα Ἡπειρωτῆς λόγιους...».

Χρῆστος Ζήσης — Griffiths (Ἀυστραλίας). — «...Οἱ ξηνητεμένοι σὰς ὀφείλουμε χάριτας γιὰ τὴν πνευματικὴν προσφορὰ τῆς «Ἡ.Ε.». Διαβάζοντάς τὴν μεταφερόμεθα νοερά στὰ φίλτατα Ἡπειρωτικὰ ἐδάφη καὶ περισσότερο στὰ σκλαβωμένα ἀπὸ τὰ ποῖα ὑπὸ τραγικὰς συνθήκας ἀπεχωρῶσθημεν...».

Χάρης Πάτσας, Διτῆς «Νέου Σχολείου», Ἀθήναι. — Ἡ ἐμφάνισις τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» εἶναι κάτι τὸ πρωτοφανές. Ἀπορεῖ κανεὶς πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐκδίδεται τέτοιο κομψὸ καὶ στ' ἀλήθεια βαρὺ περιοδικὸ σὲ μιὰ ἐπαρχιακῇ πόλει. Τὸ περιεχόμενον πολὺ ἐκλεκτικὸ καὶ ἐνδιαφέρον. Τὸ συνιστοῦμε σὲ ὅλους τοὺς ξηνητεμένους Ἡπειρωτῆς καὶ στοὺς δασκάλους μας ἰδιαίτερα...».

Νικ. Κ. Τσάκας, Ἀθήναι. — «...εὐτύχημα μέγα θὰ ἦταν ἂν εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν ὀρίζοντα ἐνεφανίζοντο καὶ ἄλλοι μιμηταὶ τοῦ πατριωτικοῦ σας ἔργου...».

Σπ. Παπαγεωργίου, διδάσκαλος, Καλὴν τίνη. — «...Ἡ «Ἡπειρ. Ἑστία» ἀποτελεῖ καύχημα τῶν Ἡπειρωτῶν, εὐχομαι νὰ σταθῇ χίλια ἔτη στὴ ζωή...».

Γιάννης Δίλλης ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Οἰκογένεια» Melbourne (Ἀυστραλία). — «...Παρακολουθῶ μὲ στοργὴ τὸ δύσκολον, ἀλλὰ καὶ τόσο ὠραῖον ἔργον σας. Ἡ «Ἡ.Ε.» θὰ ἀποτελέσῃ πραγματικὸ σταθμὸν στὴν πνευματικὴ ἱστορία μας. Ἀλλὰ γιατί δὲν ἀφιερώνετε περισσότερον χρόνον στὴν τέχνη; Καὶ τὸ αἰτημά μας! Ἀγκαλιάστε πλατύτερα, μὲ θέρη τὴ μαρτυρικὴ μας Βόρεια Ἡπειρο...».

‘Απ. Κωνσταντινίδης, Ταξίαρχος - «... Έγκάρδια συγχαρητήρια διά την έκδοσιν του μνημιώδους καὶ καθ’ ὅλα ἀριστεύοντος ἔργου σας. Τὸ ἔργον τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ ὄντως φωτεινὸν πνευματικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου μας...».

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κωνστ. Δ. Στεργιοπούλου: «Οἱ ὑπεύθυνοι πολέμου εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, Ἀθήναι 1952 σχ. 8ον σελ. 202»

Ἀκάματος μελετητῆς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ φιλολογίας μας ὁ γυμνασιάρχης κ. Κ. Δ. Στεργιοπούλος, συνεχίζων τὴν γόνιμον ἐργασίαν του μᾶς προσφέρει ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐνδιαφέρονταν ὀγκώδη πραγματεία. Τὸ θέμα θετικῶς εἶναι θαρρὺ καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (μετὰ τὴν λήξιν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου) ἀπέκτετε ἐπικαιρότητα, διότι μὲ τὴν πολυκύκλον δίκην τῆς Νυρεμβέργης ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ περιμάρχον ζήτημα τοῦ κολασμοῦ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν. οἱ ὅποιοι ἐθεωρήθησαν ὑπεύθυνοι τοῦ πολέμου. Ἡ ἰδέα ὅμως τῆς ἐπιβολῆς τοιούτων κυρώσεων θὰ εἶναι νέα, ἀλλ’ εὐρίσκεται ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, ὅπως τοῦτο μαρτυροῦν τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, νομοθετῶν, ρητόρων, τὰ ἀπηχούνα διατάξεις τοῦ πολιτικοῦ δικαίου (γραπτῶ καὶ ἀγράφῳ). Πολλοὶ μελετηταὶ κατὰ τὴν διερευνησιν ἱστορικῶν, πολιτικῶν, νομικῶν καὶ φιλολογικῶν θεμάτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡσχολήθησαν μὲ ὠρισμένας πτυχὰς τοῦ ἀνωτέρω ζητήματος, (ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς παρούσης διατριβῆς ἀναγράφει τὰς ἐργασίας των εἰς τὴν πλουσίαν βιβλιογραφίαν), ἀλλὰ πρῶτος ὁ κ. Στεργ., ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, ἐπεχείρησε μίαν σ υ ν θ ε τ ι κ ῆ ν καὶ ἐξονυχιστικὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τοῦτου μὲ σαφῶς ἐνακεριμένα καὶ σταθερὰ κριτήρια. Καὶ αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ποὺ προορίζει ἰδιόζυγον σημασίαν εἰς τὴν πραγματείαν του. Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς ὁ μέρη, πρόλογον καὶ ἐπίλογον. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ὁ σ. ἀποσαφηνίζει τὸ ἐρευνώμενον θέμα διακρίνων τὰς εὐθύνas τῶν στρατιωτικῶν ἀπὸ τὰς εὐθύνas τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐκίνησαν ἢ διεξήγαγον τὸν πόλεμον ἀτυχῇ, καὶ ἐπισημαίνει τὰς ἀτελείas, ποὺ παρουσιάζουν αἱ ἐργασίαι ἄλλων μελετητῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Διότι ἄλλοι μὲν ἐξετάζουν μεμονωμένην περίπτωσην, ἄλλοι ἐρευνοῦν μίαν σειράν δικῶν μὲ καταφανῇ παρανόησιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν καὶ ἄλλοι ὁμιλοῦν περὶ πολιτικῶν ἀδικημάτων καὶ ποινῶν, χωρὶς νὰ κάμνουν συνθετικὴν καὶ συνολικὴν ἐκτίμησιν ὅλων τῶν περιπτώσεων. Τὸ κενὸν τοῦτο ἔρχεται νὰ πληρῶσθι διὰ τῆς ἐργασίας του ὁ κ. Στ. Εἰς τὸ Α’ μέρος τῆς μελέτης τοῦ ἐρευνᾶ τὸ θέμα ποτεῖ ἀρχαί ἦσαν ἀρμόδιοι διὰ τὴν κήρυξιν πολέμου εἰς τὰς ἀρχαίας πολιτείας (καὶ μάλιστα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς) λεπτομερῶς ἐξετάζων τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰς ὑπὸ τυράγνων κυβερνωμένας πόλεις, ἐπετα εἰς τὰς

βασίλευμένας, κατόπιν εἰς τὰς συμμαχίας, τὰς συμπολίτεας καὶ τέλος εἰς τὰ κοινὰ, ὑπερον εἰς τὰς δημοκρατουμένας πολιτείας καὶ τέλος εἰς τὰς ὀλιγαρχουμένας. Μετὰ ταῦτα ἐκθέτει τὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἱσχύοντα θέματα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας ἐπὶ ρωμαϊοκρατίας καὶ ὑπερον ἀσχολεῖται εἰδικώτερον μὲ τὴν Ρώμην καὶ Καρχηδόνα.

Ἄλλο ζήτημα, ποὺ ἀπασχολεῖ ἐνταῦθα τὸν σ. εἶναι τίνες ἐθεωροῦντο ὑπεύθυνοι πολέμου ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας ῥίπτων τὸ βάρος εἰς τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς πολιτικούς οἱ ὅποιοι μὲ ἐπιχειρήματα εὐλογα ἢ εὐλογοφανῇ, (πολλὰ τῶν ὁποίων χρησιμοποιοῦν καὶ σημερον mutatis mutandis οἱ προκαλοῦντες πόλεμον) πᾶσιν τὸν λαὸν τοῖς πολεμικὰς περιπτώσεως... Εἰς τὸ Β’ μέρος διὰ τῆς παραθέσεως πολλῶν περιπτώσεων διαφωτίζεται τὸ θέμα, πῶς ἐγίνετο ἡ δίωξις τῶν ὑπευθύνων πολέμου ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν των μετὰ τὴν ἀτυχῇ ἔκβασιν πολέμου τινός. Ἰδιαιτέρως ἐπιμένει ὁ κ. Στ. εἰς τὴν διασάφησιν τῶν ἐξῆς τριῶν σημείων :

α') τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀδικήματος β') τῆς μορφῆς τῆς δίκης καὶ γ') τῶν ἀρμόδιων διὰ τὴν δίωξιν δικαστηρίων. Εἰς τὸ Γ’ μέρος ὁ σ. μᾶς πληροφορεῖ διὰ πολλῶν μαρτυριῶν πῶς ἐγίνετο ἡ τιμωρία τῶν ὑπευθύνων πολέμου τοῦ ἡττηθέντος κράτους ὑπὸ τοῦ νικητοῦ.

Ἐνταῦθα διακρίνονται αἱ ἐξῆς 6 περιπτώσεις

α') ὅταν ὁ νικητῆς ἐξ αἰ τ ε ῖ ἀπὸ τὸν ἡττημένον τοὺς ὑπευθύνους πολέμου πρὸς τιμωρίαν. β') ὅταν οἱ αἵτιοι τοῦ πολέμου (πολιτικοὶ ἢ στρατιωτικοὶ ἄνδρες) αὐτοτιμωροῦνται. γ') ὅταν ἡ τιμωρία ἐπιδιώκεται ὁπὸ τοῦ νικητοῦ διὰ τῆς αἰχμαλωσίας. δ') Ἡ διὰ τῆς συλλήψεως ὁμήρων ἐπιβολὴ κυρώσεων εἰς τὸν ἡττηθέντα ἀντίπαλον. ε') Ἡ ἀφῆσις ἀμαρτιῶν, ποὺ δίδει ὁ νικητῆς εἰς τὸν ἡττημένον ἀντίπαλον. του ἀπὸ μεγαλοφυχίαν ἢ ἐνεκα πολιτικῶν λόγων, διὰ νὰ κερδίσῃ δηλαδὴ τὴν συμπάθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ ὑποταγέντος λαοῦ. καὶ στ') Αἱ ὁμαδικαὶ δίωξεις καὶ καταστροφαὶ πόλεων.

Εἰς τὸ Δ’ μέρος ἐξετάζονται αἱ ὑπὸ συμμαχικῶν δικαστηρίων ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ εἰς τοὺς ὑπευθύνους πολέμου. Ὁ σ. ἀσχολεῖται μὲ τὰς περιπτώσεις, ποὺ ἐνέπιπτον εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος κολασμῶ καὶ μὲ τὴν συγκρότησιν τῶν ἀρμόδιων δικαστηρίων. Εἰς τὸ τελευταῖον Β’ μέρος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ εἶδους τῶν ἐπιβαλλομένων κυρώσεων καὶ περὶ τοῦ τρόπου ἐκτελέσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς. Εἰς τὸν ἐπίλογόν του ὁ κ. Στ. διατυπώνει τὰ γενικά του συμπεράσματα. Παραδέχεται δηλαδὴ, ὅτι παρὰ τὰς ἐπὶ μέρους ἰδιοτυπίας των αἱ ἀρχαὶαι πολιτεῖαι ἐφήρμοζον μερικὰς κοινὰς ἀρχὰς θεμελιῶν δικαίου κατὰ τὴν δίωξιν τῶν ὑπευθύνων πολέμου καὶ ὅτι αἱ πλέον χαρακτηριστικαὶ περιπτώσεις τοῦ φαινομένου τούτου συνδόνται μὲ τὴν δημοσίαν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ μᾶλλον κεινοδουλευτικοῦ κράτους τῆς ἀρχαιότητος, καὶ στρέφονται γύρω ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ λεγομένου Κορινθιακοῦ πολέμου (395-387 π.Χ.). Παραθέσμεν ἀναλυτικὸν διὰ

γραμμα της μελέτης του κ. Στ., διὰ νὰ δυνηθῶν οἱ ἀναγνώσται νὰ παρακολουθήσουν ἀνεώτερον τὴν πορείαν του κατὰ τὴν διερευνησιν τοῦ θέματος. Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ὅτι τὸ ὕλικόν μεθοδικῶς κατατάσσεται γύρω ἀπὸ καλῶς ὑπολογισμένον καὶ στερεὸν σκελετόν. Συχνὸς εἶναι ὁ ὑπομνηματισμὸς τοῦ κειμένου μὲ τὴν ἀναγραφὴν παραπομπῶν καὶ παραθέσιν περιεκτικῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὁ συγγραφεὺς κάμνει καλὴν χρῆσιν τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ὑποβάλλει τὰς μαρτυρίας εἰς κριτικὴν δάσανον, διὰ νὰ εὐρὴ τὴν ὁρθὴν ἐρμηνείαν. Ἱστορικῶς καὶ φιλολογικῶς αἱ ἀπόψεις του εἶναι πολλὰκις πειστικαί. Δὲν δύναται ὅμως νὰ θεσπιάσῃ, ἂν πάντοτε κατορθῶναι νὰ δώσῃ τὴν ὁρθὴν ἀπὸ νουμικῆς πλευρᾶς ἐξηγήσιν εἰς τὰς ἐξεταζομένας περιπτώσεις διώξεως τῶν ὑπευθύνων πολέμου, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ κατέχω καλῶς τὸ δημόσιον δίκαιον, ὅπερ ἴσχυεν εἰς ἐκάστην ἀρχαίαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο οὔτε ἐνίαιον ἦτο οὔτε ἀναλλοίωτον παρέμενε. αἱ δὲ περὶ αὐτοῦ γνώσεις μας εἶναι ἀτελεῖς καὶ ἀποσπασματικαί, περισσώθεις εἰς λόγους ρητόρων, κείμενα νόμων, συνθηκῶν, ἐπιγραφᾶς κλπ.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ πλήρης διαλεύκανσις τῆς νομικῆς πλευρᾶς ἀποτελεῖ οὐαῖωδη προϋπόθεσιν διὰ πάντα ἀσχολούμενον μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Συνεπῶς περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κ. Στ. εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀρμόδιοι νὰ ἐκφέρουν γνώμην εἶναι οἱ εἰδικῶς ἀσχολούμενοι μὲ τὸ δημόσιον δίκαιον τῶν ἀρχαίων.

Γ.Ι. Παπαγεωργίου

★

Δημ. Σ. Σαλαμάγκα «*Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου*» Ἀθήναι 1952.

Ἡ βιογραφία εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ δύσκολα εἶδη τοῦ λόγου. Ἐκτός ἀπὸ τὴν πλαστογραφικὴν ἱκανότητα, μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ εἶναι προικισμένος ὁ συγγραφεὺς, ἀπαιτοῦνται γνώση καὶ γνώσεις. Εἶναι ἀπαραίτητὴ ἡ διεύθυνσις στὸ κοινωνικὸ καὶ πολιτικὸ περίγυρο τῆς ἐποχῆς καὶ χρειάζεται ὁ δημιουργὸς νὰ ἀναπνέει μὲ ἀνέση στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ καιροῦ, ποῦ ἐδράσε τὸ βιογραφούμενον πρόσωπον.

Τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Σαλαμάγκα, ἡ «*Σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου*» πραγματοποιεῖ τις δυσκολες αὐτῆς προϋποθέσεις.

Κατόρθωσε ὁ Συγγραφεὺς νὰ μᾶς γνωρίσῃ τὸν... παραγνωρισμένον Διονύσιον, ποῦ καὶ ἴσως σήμερον ἐξακολουθεῖ ἀπὸ τὸ ἀνίδεον πλῆθος νὰ χαρακτηρίζεται πραγματικῶς σκυλοσόφος. Ὁ κ. Σαλαμάγκα ἐκανε λογοτεχνικὰ τὴν ἱστορικὴ ἀποκατάστασίν του καὶ μὲ τὴν ἐμπεριστατωμένη διήγησίν του μᾶς πείθει, ὅτι ὁ Διονύσιος οὔτε φαῦλος οὔτε τυράννατος ἦταν. Τὸ ἡπειρωτικὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα τοῦ 1611 εἶχε θάσεις στερεὰς καὶ δὲν ἦταν καθόλου ἀπονοημένο, καθὼς θέλησε νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ ὁ μοχθηρὸς ἀντίπαλος τοῦ Διονυσιου, ὁ Μάξιμος. Κι ἂν τελικὰ ἐπέτυχῃ, «*σ'* αὐτὸ βοήθησε αἰσχροὶ προδοσίαι Ῥωμαίων...».

Ξεκινώντας ὁ Συγγραφεὺς ἀπὸ τὴν βάση—ἀπὸ κεῖ ποῦ πρέπει νὰ ξεκινάει κάθε γερὸς νοῦς, ἂν θέλῃ νὰ δίνει ἱστορίαν καὶ ὄχι παραμύθι—ἐπισκοπεῖ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν, ποῦ πλαίσιασε τὴν περίοδον τοῦ 1600—1611 τὸν ὑπό-

δουλο Ἑλληνισμῷ. Κι ἀφ' οὗ κάνει μὴ ἐκθεσὴ σὲ γενικὰς ἀλλὰ ἐπεκτικὰς ἐξηγήσεις τῶν ἀντιμαχόμενων συμφερόντων, ποῦ διαίρουσαν τοὺς πρωτεργάτες τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπιχειρεῖ κριτικὸν ἐλεγχὸν τῶν πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν, ποῦ διασταυρωνόνταν στὴ Βαλκανικῇ (τῶν Ἑνετῶν,

Ὁ συγγραφεὺς κ. Σαλαμάγκα ποῦ γιὰ τὴν στήριξιν τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων τοὺς ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴν κατοχὴ τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου καὶ τῶν ἡπειρωτικῶν καὶ πελοποννησιακῶν παραλλίων, τοῦ Βασιλῆα τῆς Γαλλίας, ποῦ ἐνδιεφερόταν τὴν κληρονομίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐπέδιωσε τὸ διώξιμον τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Βαλκανικὴν, καὶ τοῦ Καθολικοῦ Βασιλῆα τῆς Ἰσπανίας, ποῦ εἶχε καὶ αὐτὸς ἀντίστοιχα ἐνδιαφέροντα μὲ τὸ συνάδελφόν του τῆς Γαλλίας καὶ γιὰ τὴν πραγματοποιήσιν του εἶχε γίνει πάτριων τῶν ραγιάδων), ἐρχεται στὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐδάφους, ὅπου βλάστησε τὸ κίνημα τοῦ Διονυσιου. Σφιχτὸ ἀρχιτεκτονικὸν δέσιμον παρουσιάζουν οἱ σελίδες, ὅπου ἀντιφεγγεῖται ἡ ἀλληλεπίδρασις ποῦ ὑπάρχει ἀνάμεσα ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος καὶ προσωπικότητος. Μὲ τὸ διαλεκτικὸν αὐτὸ τρόπο κατορθώνει ὁ Συγγραφεὺς νὰ μᾶς δώσῃ ἀνάγλυφον τὴν ἡρωικὴν μορφήν τοῦ μάρτυρα Διονυσιου, ποῦ μὲ τὴν φιλογερῆ του ἰδιοσυγκρασίαν ὀργάνωσε τρία ἐπαναστατικὰ κινήματα—τὰ δύο (1600—1611) ἱστορικὰ ντοκουαταριμένα καὶ τὸ τρίτον (1604) μὴ ὁλότελα τεκμηριωμένο. Γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος καὶ γιὰ νὰ δικαιώσῃ τὴν τόσο σκληροφάντημένην προσωπικότητα τοῦ ἡρωικοῦ Δεσπότη, ἀσχολεῖται λεπτομερικὰ (ἡ λεπτολογία στὸ σημεῖον αὐτὸ ἔχει τὴν θέσιν της) μὲ τὸν αἰσχρὸν—καθαρὰ ἀνθεθνικόν—ρόλον, ποῦ ἐπαιξε τότε τὸ ἀρχοντολόγι τοῦ Καστροῦ, ποῦ, γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον, ἐκανε τὴν ἐπαίσχυν-

τη στην Ιστορία πράξη: «Ενωθέντες (οι Καστρινόι), καθώς λείπει ἀποκαλύπτα το χρονικό της εποχής, μετά των Τούρκων ἐπολέμησαν καὶ κατεχάλασαν τὸν Διονύσιον». Καὶ γιὰ νὰ ἐξάρει πὺς πολὺ τὴν ἡθική μορφή τοῦ Διονύσιου παρεμβάλλει τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ζωῆς τοῦ Μάξιμου, πὺς στάθηκε ὁ ἀπολογητὴς τῶν «Ρωμαίων» τοῦ Καστροῦ, τοῦ ρασοφόρου αὐτοῦ, πὺς ἤξερε πολλὰ γράμματα, ἀλλὰ, καθὼς δείχνουν οἱ πράξεις του, ἦταν χαρακτήρας κάλπικος.

Σὲ πλοῦτο σελίδων δίνεται παραστατικὰ ἡ ἀντίθεση τῶν δυὸ φυσιογνωμιῶν, πὺς στάθηκαν οἱ φορεῖς τῶν δυὸ ἀντιμαχόμενων ρευμάτων: Τῆς αἰσχρῆς συντήρησης τῶν ὀλικῶν ἀγαθῶν πὺς φέρνει σὲ συνεργασία μὲ τὸν ἐχθρό, καὶ τῆς Ἑθνικῆς πίστεως, πὺς ἔχει γιὰ ἀποτέλεσμα ἀγία δόξακατώματα καὶ θυσιῆς. Ἀπὸ τῆς μιᾶς μεριᾶ ὁ Διονύσιος, πὺς στάθηκε πρὶν ἀπὸ δυὸ κοντὰ αἰῶνες πρόδρομος τοῦ Ρήγα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ὁ Μάξιμος, πὺς στάθηκε τὸ φερέφωνο τῶν προδοτῶν τοῦ Καστροῦ. Ὁ πρῶτος δείχνοντας γράμματα μὲ σφραγίδα τοῦ Καθολικοῦ Βασιλεῖα τῆς Ἰσπανίας (στὶς πλάτες τοῦ ὁποῦ, καθὼς δείχνουν ἀναμφισβήτητα ἐγγράφα, στηριζόμενα γιὰ ὅπλα καὶ χρήματα), παρότρυνε τοὺς «βαρυστημένους καὶ ἀπελπισμένους ἀπὸ τὸν κατατρεγμὸν καὶ τὴ δυναστική ἐκμετάλλευσιν» ραγιάδες νὰ ξεσηκωθοῦν καὶ νὰ πολεμήσουν τὸν Τούρκο, πὺς μόλυβε τὴν Πίστη τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς ξεδιόμισε μὲ τὸ χαράτος καὶ τὸ ἀναζούλι.

Ὁ δεῦτερος καὶ προεπαναστατικὰ καὶ μετεπαναστατικὰ γίνεται ὁ κήρυκας τῆς σκληρίας καὶ λέει: «Ὁ Θεὸς τῇ σκληρίᾳ μᾶς τὴν ἔδωκε γιὰ τίς πολλὰς μᾶς ἁμαρτίες» γιὰ νὰ μᾶς σώσει γιὰ τὴν ἀγάπην. Καὶ ὁ πᾶς τὴν ἀγάπην ἔναντι πρὸς τὴν ἐλπίσιν Του καὶ τὴν ἀγάπην Του; Μόνον μὲ τὴν σκληρίᾳ ὁ κερδίσουμε τὴν βασιλείαν καὶ ὅχι τούτῃ ἐδῶ, τὴν φθαρτὴ καὶ πρόσκαιρη, ἀλλὰ τὴν αἰώνιον καὶ ἀφάρτη».

Ὁ χώρος δὲ μοῦ ἐπιτρέπει δυστυχῶς νὰ παραθέσω καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα, χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχροσύνης καὶ τοῦ νοστορίας τῶν δυὸ διαμετρικῶς ἀντίθετων φυσιογνωμιῶν. Τελειώνοντας τὸ σύντομο αὐτὸ σημείωμα δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ πῶ παρὰ νὰ συστήσω τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Σαλαμάγκα. Ὁ σεμνὸς καὶ ἀκαταπόνητος αὐτὸς ἐργάτης τῶν Γραμμάτων εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ προηγουμένους ἐργασίας του, τῶν ὁποίων οἱ ἀρετὲς ἔχουν ἐκτιμηθῇ. Οἱ ἴδιες ἀρετὲς χαρακτηρίζουν καὶ τὸ καινούργιον τοῦ βιβλίου. Ἀλλὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ τὴ διακρίνει, μιὰ ἀρετὴ, πὺς εἶναι ἀναπτυγμένη σὲ ὕψιστον βαθμὸν: Ἡ μὲ ἀσφαλοῦς κριτικὴ μάλιστα ἱστορικὴ διερεύνησις. Κι αὐτὴ ἡ ιδιότητα ἀποτελεῖ ἀνεκτίμητο προσόν γιὰ τὸν ἄξιον τοῦ ὀνόματος βιογράφου.

Πάνος Φάντης

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

1. Κατόπιν τῆς διαθέσεως 400 ἐκατομμ. δραχμῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας ἐπαναρχίζει ἡ ἐκτέλεσις τῶν διακοπέντων ὀρθευτικῶν ἐργῶν τῆς πεδιάδος Κονίτης.

2. Ἀποπερατοῦνται καὶ παραδίδονται εἰς λειτουργίαν τὰ Δημοτικά Σχολεῖα Δολοῦ, Γεραιχίου, Ριαχόβου, Χίνκας, Σακελλαρίου καὶ Μικροῦ Μπισδουνίου. Ταῦτα ἐχρηματοδοτήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐράνου τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως.

3. Λόγω τῆς συνεχιζομένης ἀνομβρίας παρατηρεῖται μειωμένη ἡ παραγωγή σίτου, σικάλεως, βρώμης καὶ κριθῆς εἰς τὸν Νομὸν Θεοπρωτίας.

5. Μὲ πατριωτικὰς καὶ πανηγυρικὰς ἐκδηλώσεις ἐωρτάσθη τὸ Πάσχα ὑπὸ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

6. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ ὕφυπουργὸς κ. Δημόστατος ἐπισκεφθεὶς τὴν Κόνιτσαν.

7. Οἱ ἐπισκεφθέντες τὰ Ἰωάννινα τουρῖσαι κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ὑπερέβησαν τοὺς 250.

8. Εἰς τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον τῆς Νικοπόλεως Πρεβέζης ἀπεκαλύφθη ἄσκαμα γυναικός. Τοῦτο εἶναι ἐπιτόμβιον τοῦ Α' μ. χ. αἰῶνος, κόρης 15—16 ἐτῶν λαξευμένον μὲ πολλὴν τέχνη.

— Εἰς Κορίνθον ἐγεννήθη τέρας, φέρον ὑποτυπώδη ὄργανα ὁμοτέρων τῶν φύλων καὶ ὄγκου κατὰ τῆς κοιλίας του.

— Εἰς Ἰωάννινα κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δημάρχου κ. Θεοδώριδης ἵνα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν «Φίλων τοῦ Ραδιοστοθεμοῦ» ἐνεργήσῃ διὰ τὴν μὴ ποῦσιν τῆς λειτουργίας τοῦ Στρατιωτικοῦ Ραδιοσταθμοῦ Ἡπείρου.

— Συνεπελά ἰσχυρὰς σεισμικῆς δονήσεως κατεστράφη τὸ χαρὶν Γεροπλάτανος. Τὸ σόβιον σχεδὸν τῶν οἰκίδων του ὑπέστη βλάβας ὥστε κατέστη ἀκατοίκητον. Θύματα, πλὴν ἐλσφρὸν τραυματισμῶν, δὲν ἠεμειώθησαν.

10. /1 σεισμικὰ δονήσεις εἰς τὴν περιόχην Γεροπλάτανου ἐξακολουθοῦν. Οἱ κάτοικοι ἀναγκάζονται νὰ διακυτερεύουν εἰς τὸ ὑπαίθρον.

11. Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Ἡπείρου κ. Τσιτσάρας, συνεκροτήθη σύσκεψις διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θαλασσίου πλοῦτου τῆς Ἡπείρου. Εἰς αὐτὴν παρέστη καὶ ὁ ἀμερικανὸς κ. Πάκαρ, τῆς Γεωργικῆς Ἀποστολῆς. Μετὰ μακρὰν συζήτησιν ὁ κ. Πάκαρ ἀπεδέχθη πρότεσιν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου ὅπως συμπεριληφθῇ τὸ θαλασσινὸ συγκρότημα Ζαγορίου εἰς τὸ τετραετές σχέδιον ἐκμεταλλεύσεως θαλασσίου πλοῦτου τῆς Ἑλλάδος ὡς 11ον συγκρότημα καὶ ἀνέλαβε νὰ εισηγηθῇ τὴν ἐκτέλεσιν του εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἀμερικανικὴν Ἀποστολήν.

12. Δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ Γεωργίας προτιμοῦνται εἰς τὴν χορήγησιν γεωργικῶν κλήρων οἱ ἀγωνισταὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως.

13. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ κ. Γουτν τοῦ τμήματος βιομηχανίας τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς καὶ συνειργάσθη μὲ τοὺς ἄρμο-

δίδους διὰ τὴν ἵδρυσιν βιομηχανιῶν εἰς τὴν Ἠπειρον.

14. Ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας εἰς Ἰωάννινα τὰ ὀριστικά σχέδια τοῦ ἀνεγειρομένου νέου κτιρίου τῆς Ζωομίας Σχολῆς.

15. Ἐκηρύχθησαν ἀπολλοτριωτέαι οἱ ἐκτάσεις 2053 στρεμμάτων Βίγλας Ἀρτης καὶ 1500 Σαλαώρας.

16. Ὑπὸ τῶν Γεωργικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Ἠπειροῦ ἐχορηγήθησαν εἰς πλείους Κοινότητας δάνεια διὰ τὴν κατασκευὴν ὕδατο-δεξαμενῶν.

17. Λόγω πτώσεως χιόνος εἰς Κατάραν ἀπεκόπη ἡ συγκοινωνία Μετσόβου—Καλαμπάκας, ἀποκατασταθεῖσα διὰ στρατιωτικῶν συνεργειῶν.

—Ὁ ἐκ Πλασίου—Φιλιατῶν ἐγκατεστημένος εἰς Ἀμερικὴν κ. Κωτοῖδας ἐχορήγησε τὸ ποσὸν τῶν 1000 δολларίων διὰ πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ χωρίου του.

18. Εἰς Ἀμπελοκήπους Ἰωαννίνων, μερίμνη τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν Ἰδρύθη Παιδὸπολις ἀνδρῶν παιδιῶν Βορείου Ἠπειρωτῶν.

19. Εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν Ἰωαννίνων ἐτελέσθη μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς κατοχῆς.

20. Εἰς τὸν Νεμὸν Πρεβίτζης θὰ καλλιερῇθαι ἐφέτος 4500 στρέμματα βάμβακος, ἔναντι τῶν 300 ἀκτῶν ἐκαλλιερῇθαι πέρυσιν.

22. Ἀφίχθη εἰς Ἠπειρον ὁ κ. Γκράντ, τῆς Ἀμερικανικῆς Γεωργικῆς Ἀποστολῆς, καὶ ἐπεθεώρησε τὰ ἐκτελεσθέντα εἰς τὴν περιοχὴν βάσει τοῦ προγράμματος γεωργικῶν ἐφαρμογῶν ἔργα.

23. Εἰς Ἀρταν προβλέπεται ἡ ἵδρυσις ἐργοστασίου ἐπεξεργασίας τῶν ἐσπεριοειδῶν.

24. Ἀπηγορεύθη ἡ ἀλιεία, πρὸς προστασίαν τῆς ἰχθυοπαραγωγῆς, παντὸς εἴδους πέστροφας, εἰς τοὺς ποταμοὺς Λούρου καὶ Ἀχέροντος.

26. Ἀπεστάλη ἡ πίστωσις διὰ τὴν ἀπεπαράκωσιν τῆς ἡμιτελοῦς πτέρυγος τοῦ Διοικητηρίου Ἰωαννίνων. Ἐλπίζεται ὅτι τὸν Σεπτέμβριον θὰ στεγασθοῦν εἰς τὸ μέγαρον ἡ Γενικὴ Διοίκησις καὶ ἡ Νομαρχία.

27. Ἀφίχθη ἐς Ἀθῆνας ὁ γεωπόνος κ. Παρσσκευαΐδης ἵνα μελετήσῃ τὴν πρότερον τῶν συνεχιζομένων εἰς Γεροπλάταιον σεισμικῶν δονήσεων.

28. Πραγματοποιεῖσθαι ἐκδρομὴν ἀφίχθησαν εἰς Ἰωάννινα αἱ σπουδαστρίαι τῆς Ἀρσακείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας συνοδευόμεναι ἀπὸ τῆν διευθυντρίαν κ. Σουκουτρή.

29. Ὁ ὑπατος πρόεδρος τῆς ΑΧΕΠΑ κ. Πῆτερ προσέφερε κατὰ τὴν μετὰβασίν του εἰς Φιλιάτας τὸ ποσὸν τῶν 2000 δολларίων εἰς τὸ ἐκεῖ Νοσοκομεῖον, προερχόμενον ἐκ δωρεᾶς τοῦ κ. Κωτοῖδα.

30. Παρουσία τῶν ἀρχῶν Πρεβίτζης καὶ Θεσπρωτίας ἐτελέσθη εἰς τὸν ἱστικὸν βράχον τοῦ Ζαλόγγου ἐθνικοθηρακευτικὴ ἑορτή.

Η ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΤΑΝ

Τὴν Κυριακὴν 3 Μαρτίου ὁ δικηγόρος κ. Πάνας Φάντης ἔξευεν εἰς Ἀρταν διὰλεξιν με θέμα «Γ. Χατζῆς—Πελλερὲν» ἐμπλουτισμένην τὴν νέαν οἰκτιρεῖα καὶ συμπεράσματα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἠπειρώτου ποιητοῦ, θεατρικοῦ συγγραφέα καὶ πεζογράφου.

Ἡ διὰλέξις ὁργανώθη ὑπὸ τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τὸν λαμπρὸν Μουσικοφιλολογικὸν Σύλλογον Ἀρτης «Σκουφᾶν», ἀπετέλεσε δὲ τὴν δευτέραν ἐκδηλώσιν τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ἡ ὁποία ἤρχισε μετὰξὺ τῶν Ἠπειρωτικῶν πόλεων.

Ὁ «Σκουφᾶ» μετὰ τὴν τελεῖαν τοῦ ὁργάνου καὶ τὴν πίστιν τῶν μελῶν του εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ ὀραίας πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς τοῦ ἐπιδιώξεις, ἐπεφύλαξεν εἰς τὴν 20μελῆ ὁμάδα τῶν φίλων καὶ συνεργατῶν τῆς «Ἠπειρ. Ἑστίας», οἵτινες συνάδευον τὸν κ. Φάντην, θερμότητι φιλοξενίαν.

Τὸ Δ.Σ. τοῦ «Σκουφᾶ» ὁργάνωσε τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας προσκύνημα εἰς Κομπότι, γενέτειραν τοῦ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ν. Σκουφᾶ, εἰς τὸν ἐξαιρετικῆς τέχνης ἀνδριάντα τοῦ ὁποίου οἱ προσκυνοῦνται κατέθεσαν στέφανον καὶ ὠμίλησεν ἐμπνευσμένα ὁ καθηγητὴς—φιλόλογος κ. Τάκης Σιαμῶπουλος.

Ἐν συνεχείᾳ τὸ Δ.Σ. τοῦ «Σκουφᾶ» μετὰ τῆς ὁμάδος τῆς «Ἠπειρ. Ἑστίας» ἐπεσκέφθησαν τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἀρτης κ.κ. Σερῶφειμ ὡς καὶ τὸν εὐρισκόμενον ἐκεῖ Μητροπολίτην Πρεβίτζης κ.κ. Στυλιανόν, ὅστις ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν ὅπως παρομοίᾳ πνευματικῇ ἐπικοινωνίᾳ ὀρχίσῃ καὶ μετὰξὺ Ἰωαννίνων—Πρεβίτζης.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Τὴν 27 Ἀπριλίου, παρουσία τῶν Α.Μ. τῶν Βασιλέων ἐγένετο εἰς τὸν «Περνασσόν» ἡ τελετὴ τῆς συμβολικῆς παραδόσεως τῶν ἔργων τῆς πλήρους ἀνοικοδομήσεως καὶ ὑδρεύσεως τῆς Κονίτης.

Εἰς τὴν τελετὴν παρέστησαν ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Παπάγος, πολλοὶ ὕπουργοί, Μητροπολίται, Βουλευταὶ Ἰωαννίνων καὶ Θεσπρωτίας, οἱ Πρεσβευταὶ Ἀμερικῆς καὶ Ἀγγλίας, ἔργατικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ πολλοὶ ἐπίστομοι.

Κατὰ τὴν τελετὴν ὠμίλησεν ὁ κ. Πόγγης ἐκ μέρους τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰερῆματος, ἐξόρις τὴν θράσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως διὰ τῆς εἰσφοράς τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Κονίτης. Ὁμιλήσαν ἀκολούθως ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς ΓΣΕΕ κ. Μακρῆς καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Κοτσώνης ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Ὁ Δῆμαρχος Κονίτης κ. Εὐγ. Χοδῆσιος, ὠμίλησας ἐν συνεχείᾳ, διεβίβασε τὰς εὐχαριστίας τῶν κατοίκων τῆς Κονίτης πρὸς τοὺς

Βασιλείς, τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα καὶ τοὺς Ἑλληνας ἐργατοῦπαλλήλους καὶ ἐξέθεσε τὰ τῶν ἔργων τῆς ἀνοικοδομήσεως εἰς τὴν πόλιν. Τέλος προσέφερεν εἰς τοὺς Βασιλεῖς ἀναμνηστικὸν ἀφιέρωμα μὲ τὰς λέξεις: «Βασίλει·σα Ἑλλήνων Φρειδερίκη Πρόμαχος πόλεως Κονίτισης»

Μετὰ ταῦτα ὤμιλῃσαν οἱ ὑπουργοὶ Ἑσωτερικῶν καὶ Παιδείας κ.κ. Λυκουρέζος καὶ Καλλίας καὶ τέλος ὁ Βασιλεὺς ὤμιλῶν ἐπέδωκε τὸ Πανελλήνιον Ἀριστεῖον Δήμων καὶ Κοινοτήτων εἰς τὴν ΓΣΕΕ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν συμβολὴν τῆς εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ.

ΤΙΜΗ ΕΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΟΠΟΥΛΑΝ

Κατὰ τὸ ΙΑ' Πανεργατικὸν Συνέδριον τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν εἰς Ἀθήνας τὴν 23 Ἀπριλίου ἡ δις Παιανιγὰ Σιομπότη, ἀντιπρόσωπος τῶν ἐργατοῦπαλλήλων Ἰωαννίνων, ἐξελέγη μέλος εἰς τὸ Γενικὸν Συμβούλιον τῆς Συνομοσπονδίας Ἑργατῶν Ἑλλάδος. Εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνὶς γυναικίς ἣτις ἐξελέγη εἰς τοιοῦτην θέσιν, ἡ δὲ ὁμιλία τῆς εἰς τὸ συνέδριον προκύλευσεν αἰσθησὶν ὅσον εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅσον καὶ ξένους ἐργατικούς ἀντιπροσώπους.

Ἡ δις Σιομπότη προσκληθεῖσα ὑπὸ τῆς ΓΣΕΕ ἀναχωρεῖ προσεχῶς πρὸς μετεκπαίδευσιν δι' ἓνα μῆνα εἰς Παρίσιον.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

P. Σ., Peabody Mass. Οἱ παρατηρήσεις σας σχετικὰ μὲ τοὺς καπετανοὺς τῆς προαπελευθερωτικῆς περιόδου, θὰ δημοσιευθῶν εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδούφρον σας. — **Κ. Παπ.,** Μοραβάνσ. Γιὰ τὸ θέμα «Κοσμάς», πρόκειται νὰ γίνῃ νέα οὐσκεψίς, γιὰ τὸ ἀν πρέπει νὰ προτιμηθῇ ἡ Περιβλεπτος, γιὰ τὴν ὁποία ὑπάρχει θετικὴ ἱστορικὴ πληροφορία, ἢ τὸ σίτη ποὺ λέγεται ὅτι ἔμεινε θὰ ἐπανέλθωμε. — **Β. Κρυστ.,** Ἀθήνα. Δημοσιεύται, εὐχαριστοῦμε. — **Ι. Ἀναστ.,** Φλώρινα. Ἐλάβωμε, εὐχαριστοῦμε θερμὰ· σὰς γράφουμε ἰδιαίτερώς. Γιὰ τὴν λαογραφικὴν ἐργασίαν ποὺ μὰς γράφετε, θὰ ἔπρεπε νὰ τὴ δοῦμε, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναλομβάνωμε καὶ ὑποχρέωσιν, μὰ ποὺ δὲν εἶναι τοπικοῦ καθαρὰ ἐνδιαφέροντος. — **Ἀλεξ. Σ. Τσουν.,** Ἀθήνα. Δημοσιεύουμε δλόκληρην τὴν ἐπιστολὴν σας· εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας· ξέρουμε καλὰ ὅτι εἴθε ἕνας καλὸς ἡπειρωτὴς καὶ εἰδικώτερα Γιαννιωτὴς. Τῆς φωτογραφίας θὰ θέσωμε ὑπ' ὄψει τῆς Ἐπιτροπῆς Σπηλαίου Περάματος. — **Χαρ. Δημητρ.,** Ἀθήνα. Τὸ ποίημά σας δόθηκε δημοσίευσιν στὴν ἐφημερίδα τοῦ τόπου μας «Βόρ». Ἡπειρος, φύλλο τῆς ὁποίας θὰ σὰς στείλωμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια, εὐχαριστοῦμε. — **Α. Ι. Ἀναγν.,** Θεσσαλονίκη. — Πῆραμε τὸ πατριωτικὸτάτο σας γράμμα καὶ σὰς συγχαιροῦμε γιὰ τὰ αἰσθηματὰ σας· θὰ ὁ θέσωμε ὑπ' ὄψει τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμε-

λείας Ὑλῆς. — **Παν. ἐπιστ.** Θεσσαλονίκης. — Τιμολόγιο στείλωμε· εὐχαριστοῦμε. — **Βασ. Τασσ.,** Βροῦνς. Ὅσα ζητήσατε, στέλθηκαν. — **Δ. Βρ.,** Ἀθήνα. Τὰ πῆραμε καὶ δημοσιεύουμε. — **Νικ. Πρωτ.,** Θεσσαλονίκη. Σὰς γράψωμε. — **Νικ. Βαζ.,** Κάιρο. Τὸ θερμὸ ἐνδιαφέρον καὶ εἰς φροντίδας σας μὰς συγκινοῦν. Θὰ γράφωμε στὸ Port - Said, Chaby καὶ Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ πορτοῦσία τοῦ λατοῦ μας ἰσως ἐνίσχυσιν τὰς προσπάθειάς σας. Ὁ κ. Σ. σὰς χαιρετᾷ. — **Γ. Χριστ.,** Ἀθήνα. Δημοσιεύεται τὸ 1453 - 1953. Ἡ «Ἡ.Ε.», ὅπως βλέπετε, περιβάλλει μὲ στοργὴ καὶ προσήκουσα ἐκτίμησιν τὰς ἐργασίας σας. — **Στ. Βασ.,** Ἀθήνα. Σὰς στείλωμε ἐκ νέου. — **Μαρ. Βάϊαν,** Ἀθήνα. Ὁ κ. Σ. περιμένει νεώτερον γράμμα σας γιὰ τὰ βιβλία ποὺ τοῦ στείλατε. Γιὰ τὰ ἄλλα, σὰς γράφωμε. — **Νικ. Πατ.,** Ἀθήνα. Γιὰ τὸ νέο δαίγμα τῆς στοργῆς σας πρὸς τὴν «Ἡ.Ε.» σὰς εὐχοριστοῦμε θερμὰ. Συνεργασία ἐλήφθη· θὰ γράψωμε ἰδιαίτερώς. — **Παν. Πιοπ.,** Ἀθήνα. Εἴπωμετε οὐδὲν ἀσάφηνον· εὐχοριστοῦμε. — **Α. Δειβ.,** Ἀθήνα. Σὰς γράψωμε. — Ἡ πειρ. Ἐστία, Θεσσαλονίκη. Πῆραμε εὐχοριστοῦμε. — **Ἀθ. Παπαχ.,** Ἀθήνα. Δημοσιεύεται δλόκληρος. Ἀτυχῶς ὑπάρχει ἡ τεχνικὴ δυσκολία γιὰ ἀνάτυπον καὶ σ' αὐτὸ τὸ τεῖχος ἦταν ἀνυπερβλήτη. Εἴθε νὰ πραγματοποιηθῶν εἰς εὐχάς σας γιὰ τὴν ἐννοία Ἡπειρο. — **Ἀφρ. Μήτσ.,** Stoughton, Mass. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. — **Γιάν. Αἰλ.,** Melbourne (Αὐστράλιος). Μὰς συγκινεῖ ἰδιαιτέρα ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἀποδήμων μας· πῆραμε τὴν συνεργασίαν σας. Περιμένουμε καὶ τὴς «Κόκκινες νύχτας»· γράφωμε. — **Γιάν. Νοταρ.,** καθηγητὴν, Φλώρινα. Ἀξιόλογη ἡ μελέτη σας γιὰ τὴν Πολυμᾶ. Τὴν πῆραμε καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε. Βεβαίως τὸ θέμα τῆς δὲν ἐφάπτεται μὲ τὴν Ἡπειρ, ἀλλὰ πιστεύουμε νὰ ἐξοικονομήσωμε χρόνο στὰ ἐπόμενα τεύχη μας καὶ νὰ τὴ δημοσιεύσωμε. — **Ἰωαν. Ν. Φραγκοῦλαν,** καθηγητὴν, Brookline Mass. (U.S.A.). Μέσω τοῦ κ. Δ.Σ. πῆραμε τὴ μελέτη σας «Ἀρτὶν ἱστορικὰ σημεῖα». Σὰς εὐχοριστοῦμε θερμῶς. Θὰ δημοσιευθῇ γράψωμε ἰδιαίτερώς. — **Σπυρ. Μουσελ.,** Παρμενιθιά. Πῆραμε τὴν ἱστορικὴν μελέτην σας. Θὰ δημοσιευθῇ ὅπως καὶ τὸ ποίημα ποὺ μὰς στείλατε. **Γ. Μασ.,** ἐν-αἰθα. Πῆραμε τὰ πεζὰ σας καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε. Περιμένουμε ὅμως κατὰ καλλίτερον. — **Ἀποστ. Σπυρ.,** Ἀγναντα. Μολονὶ μερικὲς ἐκφράσεις ἀπὸ τὸ ποίημά σας δὲν εἶναι ἀγνέ· δημοτικές, ὅπως π.χ. «καὶ τὶς καρφές ποὺ καθαρὸς ἀγέρας τὶς πλουτίζει», ὁ χειρισμὸς τοῦ στίχου ἐκ μέρους σας εἶναι ἀνέτος. Δὲν ὀντέχει ὅμως πολὺ στὴ σύγκρισιν ἄλλων παρόμοιων ποιητικῶν δημιουργημάτων. Προσέχετε περισσότερο τὸ στίχον δέσμιον τοῦ στίχου. Περιμένουμε κι' ἄλλη συνεργασία. — **Β. Παπαδ.-Δαν.,** ἐνταῦθα. Τὸ ἡθογράφημά σας δείχνει πὺς δὲ σὰς λείπει τὸ πεζογραφικὸ τάλαντον. Χρειάζεται ὅμως νὰ τὸ καλλιεργήσετε. Περιμένουμε καὶ ἄλλη σας συνεργασία. — **Ἀντ. Μαστορ.,**

Σταμνά· Μεσολογγίου. Εύχαριστούμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια καὶ τὶς ὑποδείξεις σας γιὰ τὰ Σπήλαιο Καλαρρυτῶν. Τὸ ἔχομε ὑπ' ὄψιν μας. Δυστυχῶς καὶ τὸ νέο σας ποίημα δὲν εἶναι δημοσιεύσιμο. — *Ἀρ. Περσας*, Ἰωάννινα. Τὸ ποίημά σας δείχνει πὼς ἔχετε ταλέντο καὶ πὼς σὺντομα θὰ δοῦμε καλλίτερα ἐπιτεύγματατά σας. Χρειάζεται ὅμως νὰ κατοβάλετε προσπάθεια γιὰ τὸ πῶς οφικτὸ δέσιμο τοῦ στίχου καὶ νὰ μὴ θυσιάζετε τὸ περιεχόμενο γιὰ τὴν ὁμοιοκαταληξία. Δημοσιεύουμε ἐδῶ μερικὰ τετράστιχα ἀπὸ τὸ «Σουρούπωμα».

Ἡ μέρα πάει χάνεται
καὶ πέφτ' ἄργα τὸ σούρουπο κοὶ πάλι
τὸ κάθε τι σωπίνει καὶ ριγὰ
καθὼς ἀρχίζ' ἡ νύχτα νὰ προβάλλει.

Τὰ τόσα τὰ λογίων· λογίων πουλιὰ
κουρνιάζουν σιωπηλὰ μὲς τῇ φωλιά τους.
Κτ' εἶναι τόσο' ἡ γκριζα σιγαλιὰ,
ποὺ λές δλ' ἔχουν χάσει τὴν λαλιά τους.

Τ' ἀγέρι κρῖο, παγερὸ φυσᾶ
στὰ δένδρα τὰ γυμνά, τὰ ξεραμένα,
καὶ γύρω σου στὸ σύθαμπο πολλὰ
θαρρεῖς χορεύουν πλάσματα' ἱκωμένα.

Κι' ἄργα μὲ τὸ σουρούπωμα μαζὺ
ἕνα μυοτήριό ἀπλώνεται ὡς πέρα.
— Στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι τί νὰ ζεῖ; —
Κι' ἀργοπεθαίνει ἡρεμα ἡ μέρα;

Σουρούπωσε ξανά. Καὶ στὴν εὐχή
μὴ ἀγωνί' ἀρχίνησε νὰ πόλη.
Τί φέρων' ἡ νύχτα; θάνατο; ζωὴ;
Θὰ γεννηθῇ τὸ φῶς, ἡ μέρα πάλι;..

Ἄρης Περσαστικός

Παρ. Μορτ., Ἐνταλθσ. Τὸ πεζογράφημα εἶναι ἐύκολο εἶδος τοῦ γραπτοῦ λόγου. Χρειαζέται λοιπὸν τέχνη, ἀλλοιῶς καταντᾷ κάτι ἀνεύσιον. Τὸ δικό σας δὲν εἶναι δημοσιεύσιμο. Στείλτε μας κάτι ἄλλο.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ : Φωκ. Κώνοτα—Βάσσυ Τσιμπιδόρου «*Ὁδηγὸς τοῦ δημοσιογράφου*» σελ. 176, Ἀθῆναι 1953. Κώστα Στεργιοπούλου: «*Ἡ κλειστὴ ζωὴ*» (Μυθιστόρημα), Ἀθῆναι 1952. Π. Κατηφόρη: «*Στὸ κόκκινο νησί*» Ἀθῆναι 1951. Δέσποινα Πατρινοῦ: «*Δανάη Βραΐλα*» (Μυθιστόρημα) Ἀθῆναι 1953. Χαράς Στοῦπη: «*Ἡ ἐκπαίδευση στὴν Κέρκυρα*» (1756 1864) Κέρκυρα 1953. Κώστα Τσχοτῆ: «*Περὶ ὧραν δωδεκάτην*» (ποιήματα) Ἀθῆναι 1953. Ἀέρο Ρ. Μαυροῦ: «*Ἡ φιλία Ἑλλήνων καὶ Ἰσραηλιτῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων*» Ἀθῆναι 1953. Μ. Βσυγιούκα: «*Στὰ προάστια τῆς Βαβυλώνης*» (ποιήματα) Ἀθῆναι 1953. Κωστή Παλομά: «*Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου*» Ἀθῆναι 1931 (προσφορά κ. Β. Β. Κρεψίτη—Ἰωάννινα).

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ : «*Μακεδονικὴς ἡμέρες*» 6ον Θεσσαλονίκη «*Παγκοσμιότης*» 1ον Ἀθῆναι. «*Ἐκλογὴ*» 91ον Ἀθῆναι. «*Κροῖκος*» 28ον—29ον, Λονδίνον. «*Ἀκτίνες*» 138ον Ἀθῆναι. «*Κυπριακὰ Γράμματα*» 215ον Λ. Ὑ. Ὑ. «*Μορφές*» 80ον Θεσσαλονίκη. «*Σκυρὸς*» 6ον Ἀθῆναι. «*Πνευματικὴ Ζωὴ*» 15ον Ἀθῆναι. «*Ἐπιτυχία*» 4ον Ἀθῆναι. **ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ** : «*Ἡπειρωτικὸν Μέλλον*» Ἀθῆναι, «*Ἀμερικανικὴ Ἐφημερίς*» Ἀθῆναι, «*Ξενοδοχειακὸν Βῆμα*» Ἀθῆναι «*Θεσπερικὰ Νέα*» Ἀθῆναι. «*Θεσπερ. Βῆμα*» Ἡγουμενίτσ. «*Ἐθνικὸν Ἀγών*», «*Κήρυξ*», «*Ἡπ. Ἀγών*», «*Βόρειος Ἡπειρὸς*» Ἰωάννινα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὸ κριτικὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Ν. Πρωτόπαπα τεύχος 12ον, σελ. 431, στήλη α' στίχος 14ον) τὸ «...ὄλο τὸ κείμενο τὸ ραπίζει...» νὰ διορθωθῇ «...ὄλο τὸ κείμενο τὸ ριπίζει...»

Στὸ Β' στίχον τῆς σελ. 511 τοῦ 13ου τεύχους τὸ «...ἀβροικᾶ» νὰ διορθωθῇ «ἀβροικᾶ».

Στὸ ποίημα «Ὁ Σιδερεῖς» σελ. 512 ὁ γάλλος ποιητὴς εἶναι Vignaud.

Στὸ διήγημα τῆς σελ. 515, νὰ μὴ ὁ πλάγιότιτλος «Ἀπὸ τῶν ἀγῶνις τῆς σκληρᾶς».

Στὴ σελ. 485 διόβαζε AMBLATORIOU.